Colecție coordonată de
Livia Szász

FRANK MCDONOUGH

GESTAPO

MIT ȘI REALITATE DESPRE POLIȚIA SECRETĂ A LUI HITLER

Traducere din engleză de
Ondine-Cristina Dascălița

TREI

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactor:
Florin-Răzvan Mihai

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Dtp:
Mihaela Gavriloiu

Corectură:
Mădălina Geambașu
Elena Bițu

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.
Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Editura Trei SRL.

ISBN (print) 978-606-40-0405-5
ISBN (PDF) 978-606-40-0893-0

Titlul original: *The Gestapo: The Myth and Reality of Hitler's Secret Police*
Autor: Frank McDonough

Copyright © Frank McDonough, 2015
First published in English in 2015 by Coronet, an imprint of Hodder & Stoughton, an Hachette UK company

Copyright © Editura Trei, 2019
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

Pentru Emily – cu dragoste

Cuprins

Introducere / 9

1. Cum a luat ființă Gestapoul / 19
2. Oamenii și metodele Gestapoului / 46
3. Supravegherea credințelor religioase / 61
4. Vânătoarea de comuniști / 90
5. Denunță-ți vecinul / 121
6. Războiul rasial împotriva „declasaților“ / 146
7. Persecuția evreilor / 173
8. Gestapoul la judecată / 200

Note / 225
Glosar de termeni și organizații / 246
Surse și bibliografie / 248
Lista ilustrațiilor / 264
Mulțumiri / 265
Indice / 267

Introducere

Paul Schneider era un pastor evanghelic cu vederi largi, născut în 29 august 1897, în mica localitate rurală Pferdsfeld din Renania. La o slujbă oficiată în 8 octombrie 1933 în parohia sa, l-a criticat pe Ernst Röhm, șeful batalioanelor de asalt naziste (*Sturmabteilungen* — SA), care își închipuia că o revoluție nazistă se putea realiza fără „înnoirea spirituală interioară" a poporului german. Comentariul lui negativ a ajuns la urechile autorităților bisericești locale. Episcopul de Renania, membru al mișcării pronaziste „Creștinii Germani" („*Deutsche Christen*"[*]), l-a avertizat pe Schneider să pună capăt criticilor rostite de la amvon la adresa conducătorilor naziști. Totuși, într-o scrisoare adresată familiei sale, Schneider recunoștea: „Cu toată supunerea creștinească pe care o datorez, nu cred că Biserica Evanghelică va avea cum să evite conflictul cu statul național-socialist." În februarie 1934, Schneider era deja considerat nesigur din punct de vedere politic de către ierarhia Bisericii Evanghelice. Pentru a fi îngrădit cât mai mult în luările sale de poziție, a fost trimis să slujească în două localități rurale izolate: Dickenschied și Womrath, care numărau împreună sub o mie de locuitori. Dar în 11 iunie 1934, Paul Schneider a provocat din nou autoritățile naziste. De data aceasta a protestat atunci când, la slujba de înmormântare a unui membru al *Hitlerjugend*[**], un membru al organizației locale a SA a ținut să sublinieze

[*] Grupare a unor naziști fanatici din cadrul Bisericii Protestante Evanghelice care a activat între anii 1933 și 1945, fidelă ideologiei național-socialiste, mai ales câtorva idei: antisemitismul, rasismul, *Führerprinzip*. (*N. red.*)

[**] Organizația de tineret a Partidul Nazist german, formată din tinerii cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani. (*N. red.*)

că tânărul trecut în neființă se alătura trupei din ceruri a martirului nazist Horst Wessel*. Reacția lui Schneider a fost raportată Gestapoului, care a hotărât să-l plaseze în „arest protectiv“** într-una din închisorile din apropiere. Enoriașii săi au semnat o petiție în favoarea lui, în urma căreia Schneider a fost eliberat. Dar în iarna din 1935–1936, Schneider a fost reclamat la Gestapo de douăsprezece ori pentru comentarii antinaziste făcute în diferite ocazii. Astfel că, în 1937, a primit interdicția de a locui și predica în ținuturile renane. Sfidând însă acest ordin de „exil intern“, Schneider s-a întors în parohia lui. În 3 octombrie 1937, a predicat cu ocazia sărbătoririi recoltei la Dickenschied, dar pe când se afla în drum spre biserica de la Womrath, a fost arestat și trimis la penitenciarul din Koblenz. Apoi, în 27 noiembrie 1938, a fost transferat în lagărul de tristă faimă de la Buchenwald. A fost trimis la carceră. Serile recita adesea cu voce tare versete din Biblie, chiar de la fereastra celulei sale. Leonhard Steinwender, un preot catolic, prizonier și el, l-a descris pe Schneider drept „o figură eroică la care întregul lagăr privea cu admirație și respect. Nu a existat tortură care să-l împiedice de a apela mereu și mereu la conștiința gărzilor de protecție (*Schutzstaffel* — SS) și a comandantului lagărului“. A îndurat chinuri groaznice din partea gardienilor SS pentru că își spunea deschis părerea. Alfred Leikam își amintește: „Schneider era supus alternativ torturilor fizice severe, umilirilor și chinurilor extreme, precum și unor bătăi crunte.“ În cele din urmă, chiar și Karl-Otto Koch, brutalul comandant al lagărului Buchenwald, a realizat că rezistența lui Schneider nu putea fi înfrântă. S-a hotărât eliberarea lui cu obligația să semneze o declarație prin care se angaja să nu se mai întoarcă niciodată în parohia sa și nici să nu mai predice vreodată. Preotul a refuzat să semneze declarația. În 18 iulie 1939, Paul Schneider a fost ucis în infirmeria lagărului, prin injectarea a cinci doze de strofantină. Sicriul său nu a putut fi deschis, iar văduva și cei șase copii ai săi nu au putut nicicând să-l mai vadă deoarece trupul său era într-o stare groaznică. La slujba funerară de la Dickenschied au luat parte 200 de slujitori ai bisericii protestante,

---

* Horst Wessel (1907–1930), fruntaș nazist din Berlin, membru al SA, ucis de comuniști în 1930. A devenit un martir al *Schutzhaft* — mișcării național-socialiste. (*N. red.*)

** În limba germană, „arest pentru protecție“, „protectiv“, „pentru siguranță“. Formă de detenție folosită încă din timpul regatului Prusiei, prin care persoanele indezirabile erau arestate pentru a fi „protejate“ de mânia populației. În 12 aprilie 1934, s-a emis „Decretul referitor la arestarea protectivă“ („*Anordnung Schutzhaft*“), care menționa că putea fi aplicat doar în centre de detenție și în lagăre de exterminare. Pentru a nu fi confundat cu „arestul preventiv“, s-a tradus *Schutzhaft* prin „arest protectiv“, chiar dacă nu este un termen consacrat în literatura noastră juridică. (*N. red.*)

cărora li s-a alăturat o mulțime uriașă de enoriași, veniți să aducă un ultim omagiu acelui om curajos. Paul Schneider a fost primul pastor protestant ucis pentru că a înfruntat regimul nazist din motive religioase.[1]

Această carte și-a propus să examineze poveștile dramatice și tulburătoare ale unor oameni care au fost arestați de Gestapo. În niciun caz nu reprezintă o încercare de a oferi o relatare exhaustivă a istoriei administrative a Gestapoului. În schimb, și-a propus să îmbine explicațiile generale, întemeiate pe un număr considerabil de studii de specialitate, cu un punct de vedere nou, bazat pe surse inedite din arhivele germane, asupra modului în care Gestapoul a acționat între 1933 și 1945. Atenția noastră s-a concentrat exclusiv asupra celor petrecute în interiorul Germaniei (*Altreich*, Vechiul Reich) în timpul regimului național-socialist, și nu asupra teritoriilor ocupate de Hitler în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Scopul principal al cărții noastre este de a explora impactul pe care Gestapoul l-a avut asupra cetățenilor germani care trăiau sub regimul lui Hitler. Volumul începe cu o descriere detaliată a modului în care a fost înființat Gestapoul. Apoi analizează biografiile și metodele ofițerilor Gestapoului, aducând câteva informații noi și surprinzătoare. Continuă cu prezentarea câtorva destine exemplare ale unor victime-cheie ale terorii naziste, în principal, disidenți religioși, comuniști, marginali sociali și etnici evrei. În aceste capitole am adus în prim-plan soarta tragică a victimelor Gestapoului. În același timp, am evidențiat și sprijinul oferit autorităților polițienești de către cetățenii germani, poliția de investigații criminale (*Kriminalpolizei* — Kripo), precum și de instituțiile sociale și societățile de binefacere. În capitolul final am analizat soarta pe care au avut-o ofițerii Gestapoului în procesele de după război. În ansamblu, cartea aduce o contribuție însemnată la înțelegerea terorii din societatea nazistă.

Imediat după 1945, istoricii priveau Germania nazistă ca pe o dictatură totalitară cu putere nelimitată. În această perioadă, subiectul a fost dezbătut în nenumărate studii, scrise în majoritate de istorici din afara Germaniei. În bine-cunoscuta și influenta sa carte *Originile totalitarismului*, Hannah Arendt a sugerat că toate regimurile totalitare se bazează pe o poliție secretă pentru a inocula frica în mintea fiecărui cetățean și a suprima cu sălbăticie orice semn de nemulțumire. De asemenea, a susținut că sarcina-cheie a poliției secrete totalitare nu era aceea de a descoperi infracțiuni, ci de a aresta cetățenii considerați „dușmani ai statului". A subliniat apoi rolul esențial jucat de restul populației în denunțarea

opozanților.[2] În cadrul acestui tip de analiză a totalitarismului, Adolf Hitler este prezentat drept atotputernicul „Stăpân al celui de-al Treilea Reich", iar poporul german ca fiind spălat pe creier de propaganda nazistă.[3] În mod similar, se considera că Gestapoul era o organizație uriașă, capabilă să infiltreze agenți pretutindeni. Documentare TV, romane și filme au venit să întărească această opinie.[4] În realitate, orice persoană care accepta și sprijinea regimul nazist beneficia de multă libertate individuală. Regimul lui Hitler s-a bucurat de o popularitate extraordinară. Din clipa în care acceptăm această idee esențială, vom înțelege mai bine realitatea vieții cotidiene în Germania nazistă.

Desigur că Gestapo (*Geheime Staatspolizei* — Poliția Secretă de Stat) a constituit o instituție-cheie în cadrul sistemul de teroare nazist, dar trebuie spus că la început era doar un departament al poliției, înființat în 1933 pentru a supraveghea activitatea celor care se opuneau regimului hitlerist. Chiar și în prezent, numele fostei poliții secrete trezește sentimente de spaimă și groază. Cu toate acestea, prima istorie a Gestapoului, scrisă de istoricul francez Jacques Delarue, a apărut abia în 1962.[5] Bazându-se în totalitate pe documentele și mărturiile prezentate în timpul Proceselor de la Nürnberg* de la sfârșitul anilor 1940, lucrarea studia mai ales activitatea conducătorilor Gestapoului: Hermann Göring, Heinrich Himmler și Reinhard Heydrich. Autorul a încercat să explice modul în care opera Gestapoul nu doar în Germania, ci în toate regiunile Europei ocupate de naziști.[6] A realizat astfel portretul general acceptat al Gestapoului ca element esențial al omniprezentei terori naziste, susținând că întregul popor german se afla sub o permanentă supraveghere.[7]

Această imagine de coșmar a Germaniei naziste s-a modificat abia în timpul anilor 1970, când istoricii germani au început să cerceteze perioada folosindu-se de documentele aflate în custodia arhivelor germane, la care se permisese de curând accesul. Din acel moment, accentul s-a mutat de la abordarea tradițională, centrată asupra lui Hitler, a „istoriei văzute de sus" (intenționaliste) spre o analiză nouă, a „istoriei

* Între 20 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946, la Nürnberg, s-au desfășurat mai multe procese: al conducătorilor celui de-al Treilea Reich (instrumentat de Tribunalul Militar Internațional), al medicilor și judecătorilor naziști (instrumentat de Tribunalul Militar american din Nürnberg) ș.a. În zona lor de ocupație, americanii au organizat 12 procese, judecate de curți militare americane. Denumirea oficială a acestora a fost Procese ale Criminalilor de Război judecate de Tribunalele Militare de la Nürnberg. (*N. red.*)

văzute de jos“* (structuraliste). Istoricul german Martin Broszat a jucat un rol esențial în această schimbare de direcție. În cartea sa, *Der Staat Hitlers*, publicată în 1969, îl descrie pe Hitler ca pe un „dictator slab“ care conducea un stat măcinat de aprige lupte pentru putere între indivizi incompatibili în cadrul unui sistem haotic de feude birocratice învrăjbite între ele.[8] Broszat a adunat apoi un grup de istorici de primă mână pentru a realiza o lucrare în șase volume cu titlul *Bayern in der NS-Zeit*. „Proiectul Bavaria“, cum avea să fie numit, și-a propus să examineze rezistența germanilor la acțiunile autorităților în viața de zi cu zi.[9] Cercetătorii au ajuns la concluzia că, în practică, regimul național-socialist era mai puțin opresiv decât în teorie. Opinia publică avea mai multă libertate să critice și să cârcotească decât se presupusese până atunci. Dinamismul real al regimului nazist se datora tinerilor birocrați naziști radicali, care se bucurau de o uriașă autonomie. Iar Adolf Hitler, adeseori, nu era decât susținătorul unor politici radicale inițiate de alții. Pe baza noilor informații, s-a stabilit că modelul totalitar propus până atunci constituia un mod imprecis și neconcludent de examinare a Germaniei naziste.

Aplicând noua concepție a „istoriei văzute de jos“ în studierea celui de-al Treilea Reich, atenția s-a concentrat asupra relației dintre Gestapo și poporul german. Puținătatea lucrărilor asupra Gestapoului s-a datorat numărului limitat de surse de informare. Majoritatea dosarelor poliției secrete au dispărut spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, fie ca urmare a bombardamentelor Aliaților, fie prin distrugerea lor deliberată de către naziști. Doar în regiunea Renaniei s-a păstrat un număr însemnat de dosare. Istoricul german Reinhard Mann a cercetat 825 de dosare ale Gestapoului alese aleatoriu dintre cele 73 000 păstrate în arhiva de la Düsseldorf. Mann a murit înainte de a-și încheia cercetarea, iar lucrarea sa nu a fost niciodată tradusă în limba engleză. Cu toate acestea, descoperirile sale preliminare au schimbat opinia generală conform căreia Gestapoul ar fi fost o atotputernică „Poliție a Gândirii“ de tip orwellian.[10] El a pus la dispoziție datele esențiale pentru ceea ce a devenit „interpretarea revizionistă**“ a Gestapoului.

---

* „*History from below*“ (francezii folosesc termenul „*histoire populaire*“, iar germanii „*Geschichte von unten*“), metodă folosită în cercetarea istorică, axată pe relatarea evenimentelor din perspectiva oamenilor obișnuiți, nu a liderilor. Autorii abordează teme precum istoria celor prigoniți, a marginalilor sociali, a răzvrătiților. (*N. red.*)

** În istoriografie, „revizionism“ înseamnă o abordare diferită, o reinterpretare a unei teme, unui eveniment, unui proces istoric, o contestare a tezelor tradiționale. (*N. red.*)

Reinhard Mann a arătat că nu existau destui angajați pentru a spiona întreaga populație. Era o organizație de dimensiuni reduse, cu personal insuficient pentru mulțimea sarcinilor pe care le primea: dispunea de mai puțin de 15 000 de ofițeri activi puși să supravegheze infracțiunile politice a 66 de milioane de germani. Acești ofițeri nu erau fanatici brutali, devotați ideologiei naziste, așa cum sunt prezentați de mitologia populară, ci detectivi de carieră care intraseră în poliție cu mulți ani înainte ca Hitler să ajungă la putere. Cele mai multe investigații ale Gestapoului plecau de la indicii oferite de populație. Cu toate acestea, istoricul german nu a concluzionat că era un instrument ineficient al terorii. Dimpotrivă, a sugerat că Gestapoul își concentra resursele limitate asupra unor grupuri pe care le considera în afara „Comunității Poporului" (*Volksgemeinschaft*), mai ales asupra celor care stârneau nemulțumirea în rândul populației. Cercetarea lui Reinhard Mann are însă câteva lipsuri. Bunăoară, autorul s-a concentrat asupra conflictelor particulare dintre „germanii obișnuiți", fără să analizeze grupuri-cheie de opozanți, cum ar fi comuniștii, evreii, muncitorii străini și grupul celor care pot fi socotiți „marginali sociali".

Cel care a contribuit semnificativ la înțelegerea modului în care funcționa Gestapoul a fost istoricul american Robert Gellately, autorul cărții *The Gestapo and the German Society*, publicată în 1990.[11] Gellately a folosit metoda lui Mann, alegând aleatoriu dosare ale poliției politice, dar s-a oprit asupra orașului Würzburg, din Franconia Inferioară, Bavaria. De asemenea, a cercetat alte grupuri sociale și etnice decât Mann, concentrându-se asupra dosarelor referitoare la evrei și muncitori străini. Studiul său a indicat că, în proporție de 57%, anchetele aveau la bază denunțuri. S-a demonstrat și că Gestapoul era o organizație cu personal redus, reactivă, care îi lăsa pe majoritatea germanilor „obișnuiți" în pace. El a evidențiat rolul sprijinului cetățenilor de rând pentru activitatea Gestapoului.[12] Fără îndoială că Mann și Gellately au demontat concepția populară conform căreia atotputernica poliție de stat își impunea voința în rândul populației înspăimântate. Din acest punct de vedere, Gestapoul nu reprezenta o amenințare reală la adresa cetățenilor care respectau legea în Germania nazistă.

Un alt istoric de origine americană, Eric Johnson, autorul volumului *The Nazi Terror*, publicat în 1999, a contestat opinia generală conform căreia Gestapoul se aseamănă cu forțele de poliție abuzive moderne. Johnson a studiat mai multe dosare penale de la Köln, selectate la întâmplare, și diverse dosare de caz din orașul renan Krefeld, la care a

adăugat interviuri cu supraviețuitori și date statistice relevante. Lucrarea sa confirmă că Gestapoul era o organizație de proporții reduse, care se baza în principal pe informațiile furnizate de cetățeni. Autorul a arătat că germanii „buni" erau tratați cu mănuși de catifea. Iar cei mai mulți germani nici nu se temeau de poliția politică. Totuși, în comparație cu Robert Gellately, Eric Johnson susținea că ofițerii Gestapo puneau accent pe prevenția infracțiunilor și erau brutali.[13]

Interesul meu personal cu privire la acest subiect a apărut în timpul documentării pentru realizarea biografiei detaliate a lui Sophie Scholl, o studentă în vârstă de 21 de ani de la Universitatea din München, care a fost arestată de Gestapo în 18 februarie 1943 pentru că împărțea manifeste antinaziste, interogată și executată după patru zile în urma unei parodii de proces organizat în mare grabă, condus de Roland Freisler, cunoscut drept „judecătorul-călău al lui Hilter".[14] Cel care a interogat-o pe Sophie a fost Robert Mohr, un ofițer calm și profesionist, care a acționat ca un detectiv „obișnuit" și nu ca un nazist violent. Cartea a subliniat importanța examinării detaliate a anchetelor desfășurate de Gestapo. De asemenea, a ridicat două probleme ce ar trebui aprofundate în continuare. Prima se referă la întrebarea dacă toate investigațiile Gestapoului erau făcute cu aceeași eficiență ca în cazul lui Sophie Scholl. A doua, dacă ofițerii Gestapo se comportau mereu la fel de amabil ca Robert Mohr.

Pentru a cerceta în profunzime aceste chestiuni importante, am hotărât să examinez un număr mare de dosare de caz ale Gestapoului referitoare la oameni care au fost persecutați între 1933 și 1945. Pentru aceasta era necesară o analiză mult mai amplă. Cel mai mare număr de dosare păstrate — circa 73 000 — se află în arhiva de la Düsseldorf. Volumul de față se bazează în primul rând pe acestea, dar depășește analiza întreprinsă de Reinhard Mann asupra orașului Düsseldorf, cuprinzând cazuri din întreaga regiune a Westfaliei de Nord, în care în perioada nazistă trăiau 4 milioane de oameni. Am avut acces la toate dosarele care s-au păstrat. În anii 1930, regiunea era puternic industrializată, avea o populație majoritar catolică, un contingent mai mic de protestanți și o comunitate evreiască de dimensiuni medii în cele mai importante localități. Informațiile din arhiva de la Düsseldorf sunt completate de documente oficiale, dosare ale tribunalelor, relatări ale martorilor, memorii și interviuri din categoria istoriei orale. Puse laolaltă, aceste surse mi-au permis să ofer o imagine de ansamblu asupra activității Gestapoului și asupra modului în care își trata victimele.

Cartea se concentrează în primul rând pe o serie de grupuri urmărite de Gestapo — comuniști, disidenți religioși, marginali sociali și evrei —, dar detaliază și motivele celor care făceau denunțurile. Marea problemă a dosarelor constă însă nu în ceea ce ele înregistrează, ci în ceea ce omit acestea. Se știe că Gestapoul folosea așa-numita „interogare abuzivă" (*verschärfte Vernehmung*), implicând adesea bătăi punitive severe, dar care nu au fost niciodată înregistrate. M-am străduit să scot la iveală mărturii din procese ulterioare ale Gestapoului și din relatări ale martorilor pentru a stabili cât de extinse erau aceste practici sălbatice.

În principal, ne-a interesat calitatea investigației efectuate de Gestapo, nu cantitatea. În arhiva din Düsseldorf sunt mii de dosare extrem de succinte. Cercetarea noastră se bazează însă pe anchetele extrem de detaliate ale Gestapoului, care adesea cuprind sute de pagini și presupun interogarea a numeroși martori.[15] Procedând în acest mod, îi oferim cititorului o imagine a vieții de zi cu zi a unor oameni obișnuiți și a unora deosebiți, care provin din diverse medii sociale și care au trăit în perioada nazistă. În paginile ce urmează, vom pătrunde în gospodăriile celor din clasa muncitoare, în fabrica din localitate, în berăria de la colțul străzii, în restaurantul de cartier, în casele și chiar în dormitoarele unor germani obișnuiți. Istoria secretă a celui de-al Treilea Reich va fi pusă sub reflector cum nu s-a mai întâmplat până acum.

Printre numeroasele istorii individuale pe care le analizăm se numără: martori ai lui Iehova care au refuzat să-și renege credința, preoți și pastori care nu au putut fi reduși la tăcere, comuniști care nu au acceptat compromisul, muncitori din fabrici care au mâzgălit inscripții pe ziduri, tineri care au format grupuri de disidenți, angajați care și-au denunțat colegii de serviciu, vecini care i-au pârât pe cei care ascultau posturi de radio străine, neveste care și-au turnat soții, amanți care s-au trădat unul pe celălalt și, nu în ultimul rând, remarcabila poveste a unui german „arian" și a logodnicei sale evreice care au riscat totul în numele dragostei.

Acest volum dezvăluie fără echivoc gradul înalt de autonomie de care dispunea Gestapoul și timpul îndelungat pe care îl dedica anchetării, uneori în mod exhaustiv, a cazurilor. Cele mai multe investigații începeau cu un denunț din rândul oamenilor de rând. Gestapoul nu își impunea doar voința, ci le cerea cetățenilor obișnuiți să supravegheze comportamentul celor nemulțumiți de regimul național-socialist. Se ignora faptul că multe dintre informațiile obținute în acest mod aveau la bază motivații personale.

Contrar părerii generale, Gestapoul nu era instituția care pur și simplu aresta și trimitea oamenii în lagăre de concentrare. Cele mai multe cazuri sfârșeau prin a fi clasate fără vreo învinuire sau cu o pedeapsă surprinzător de blândă. Ofițerii se străduiau ca decizia să fie luată înainte ca termenul de douăzeci și unu de zile al „arestului protectiv" să fie depășit. Doar cazurile pe care Gestapoul le considera grave erau transmise superiorilor pe linie ierarhică, lăsând decizia finală în seama procurorului. Cele mai dure forme de tratament erau aplicate celor considerați drept opozanți-cheie în plan politic, religios ori rasial. Eliberarea din arest la capătul anchetei era mai degrabă regula, nu excepția. Cu toate că de cele mai multe ori a fost descrisă drept o organizație acționând în afara legii, voi arăta că, de fapt, Gestapoul respecta cu strictețe indicațiile legii.

Autonomia acordată ofițerilor a dus adesea la decizii diferite, chiar bizare. În paginile ce urmează veți fi surprinși fie de duritatea, fie de blândețea manifestată într-un caz sau altul. În unele cazuri, pe care scria literalmente pedeapsa cu moartea, nu a existat nicio punere sub acuzație, în timp ce în altele, ce păreau mai degrabă mărunte, s-au dat sentințe aspre. Toate cazurile au fost investigate cu obișnuita meticulozitate germană. Așa cum va reieși din această carte, ofițerii Gestapoului nu erau răi în bloc, ci mai degrabă un grup de oameni diferiți, care nu pot fi nicidecum etichetați drept „obișnuiți". În ultimele etape ale războiului, Gestapoul a devenit mult mai brutal în modul în care îi trata pe „dușmanii statului", iar „tehnicile de interogare abuzive" erau folosite mult mai des.

Cercetând în detaliu aceste cazuri, cartea de față deschide o perspectivă incitantă și, totodată, originală asupra vieții cotidiene din Germania nazistă și oferă o descriere realistă a diferitelor victime ale terorii naziste.

1

Cum a luat ființă Gestapoul

Germania are o îndelungată tradiție în ceea ce privește spionajul politic. În timpul Revoluției din 1848, regele Ludovic I al Bavariei a încuviințat supravegherea opozanților în berăriile locale. În 1871, când s-a proclamat Imperiul German, Prusia, căreia îi revenea 60% din teritoriul german, avea deja propria poliție politică, cunoscută sub denumirea de *Abteilung V* (Departamentul V), condusă de Wilhelm Stieber, care se născuse în 3 mai 1818 la Merseburg, în Saxonia, și provenea dintr-o familie din clasa de mijloc. De profesie jurist, el s-a alăturat poliției și a devenit cunoscut drept „șeful spionilor" lui Bismarck, jucând un rol esențial în activitatea serviciilor de informații germane din țară și străinătate.[1] Stieber a elaborat următoarele instrucțiuni pentru agenți:

> Agentul este obligat să țină o întreprindere la alegerea sa atâta vreme cât aceasta se prezintă în exterior în acord cu cerințele comerciale sau de altă natură ale țării în care este angajat... Se înțelege că este necesar ca agenții noștri să inspire încredere cercurilor în mijlocul cărora activează și să susțină acea încredere prin afișarea unui mod de existență burghez obișnuit.[2]

În memoriile sale, care abundă de exagerări și de afirmații controversate, Stieber relatează că, în timp ce se afla în misiune la Londra, a izbutit cumva să intre prin înșelăciune în casa lui Karl Marx, aflat pe vremea

aceea în exil în Anglia, și să fure liste cu membrii Ligii Comuniștilor*.[3] Obiectivul principal al poliției politice prusace în interiorul Germaniei era să supravegheze partidele și indivizii ostili guvernului, în special membrii stângii comuniste.

În 1918, complexa rețea de spionaj organizată de Stieber în străinătate s-a prăbușit, dar noul guvern al Republicii de la Weimar a hotărât să păstreze poliția politică. În Prusia a fost redenumită *Abteilung IA*, iar mai târziu *Abteilung I*. În 1928, ministrul de interne prusac a stabilit că *Abteilung IA* avea misiunea de a urmări, preveni și pune sub acuzare toate infracțiunile de natură politică.[4] În 1930 avea în jur de 1 000 de angajați care lucrau în cele patruzeci și patru de unități administrative (*Kreise*, cercuri, în limba germană — *n. red.*) ale Prusiei. Majoritatea ofițerilor proveneau din serviciul de investigații criminale al poliției.[5]

Erau monitorizate acțiunile comuniștilor, dar și supravegheată îndeaproape activitatea Partidului Nazist. De altfel, înainte de 1933, poliția politică prusacă le-a intentat membrilor Partidului Nazist 40 000 de procese.[6] Cuvântările și scrierile tuturor fruntașilor naziști erau constant monitorizate. Un inspectorat dedicat partidelor extremiste de dreapta a fost înființat odată cu proliferarea acestor organizații în timpul Republicii de la Weimar.[7]

Numirea lui Franz von Papen în funcția de cancelar în 20 iulie 1932 a schimbat modul în care poliția politică prusacă se ocupa de „dușmanii statului". Acțiunile împotriva comuniștilor au devenit principalul obiectiv. Fruntașul nazist Hermann Göring a preluat comanda asupra tuturor forțelor polițienești prusace, care numărau 50 000 de oameni, incluzând și departamentul poliției politice. Göring a înființat imediat un departament special însărcinat cu lupta împotriva comunismului. Au fost destituiți 11 șefi de poliție, pe motiv că aveau simpatii democratice.

Măsurile se încadrau perfect în obiectivul mai larg al naziștilor de a prelua controlul asupra tuturor serviciilor de securitate. Cele patru personaje-cheie implicate în acțiune au fost Hermann Göring și Rudolf Diels în Prusia, respectiv Heinrich Himmler și Reinhard Heydrich în Bavaria. Gestapoul a luat ființă în mare parte datorită eforturilor acestor patru indivizi. În final, Himmler și Heydrich aveau să controleze nu doar Gestapoul, ci întregul sistem polițienesc al Germaniei naziste, dar triumful lor nu a fost nicidecum cert.

---

* Marx și familia sa s-au stabilit la Londra în 1849. În urmă cu doi ani, în capitala Angliei fusese înființată organizația Liga Comuniștilor (*Bund der Kommunisten*), care este considerată prima grupare politică de sorginte marxistă. (*N. red.*)

Hermann Göring, născut în 12 ianuarie 1893 la Rosenheim, în Bavaria, provenea dintr-o familie ce aparținea în mod clar clasei mijlocii de sus. Tatăl său, Heinrich, fusese un prieten apropiat al cancelarului Otto von Bismarck, în timp ce servea ca ofițer în armata germană. O carieră militară îl aștepta și pe tânărul Hermann, doar că acesta era un adolescent îndărătnic, încăpățânat și dificil. A fost eliminat din școală după câteva dispute violente cu profesorii săi. Tatăl lui s-a gândit că disciplina din armată ar putea să-l îmblânzească. A urmat o școală de cadeți în Karlsruhe, iar apoi a intrat la școala militară din Berlin. În octombrie 1914, Göring s-a alăturat nou-înființatului *Fliegertruppen* (Corpul de aviație german), devenind un neînfricat pilot al prestigioasei „Escadre aeriene nr. 1", condusă de legendarul „Baron Roșu", Freiherr von Richthofen. Disponibilitatea lui Göring de a efectua misiuni de luptă periculoase i-a adus o serie de medalii, printre care Crucea de Fier, Clasa Întâi, și *Pour le Mérite* (*Blauer Max*/Max cel Albastru), cea mai înaltă distincție pentru fapte de vitejie. La sfârșitul Primului Război Mondial, Göring s-a reîntors la München, dar i-a fost greu să găsească o slujbă. După ce l-a văzut pe Adolf Hitler ținând un discurs într-o berărie în toamna lui 1922, s-a înscris în Partidul Nazist. A luat parte la celebra tentativă de lovitură de stat — *Bürgerbräukeller* („Puciul de la berărie") —, fiind împușcat de polițiști în Marienplatz, în centrul Münchenului. Puciștii urmăriseră să răstoarne guvernul Bavariei, dar au suferit o înfrângere umilitoare. În loc să preia puterea, Hitler, susținut de trupe SA, a izbutit să ocupe temporar o berărie înainte ca autoritățile să trimită poliția pentru a restabili ordinea și să-i aresteze pe conspiratori. În timp ce se afla în spital pentru a-și trata rănile, Göring a devenit dependent de morfină, ceea ce a dus la internarea lui într-o instituție psihiatrică. Prin 1930, Göring devenise principalul consilier al lui Hitler în probleme de politică internă și liderul grupului de deputați al Partidului Național-Socialist din Reichstag. În 1932, Franz von Papen l-a numit ministru de interne al Prusiei și comandant al poliției.

Göring a stabilit imediat o relație strânsă cu Rudolf Diels, șeful poliției politice din Prusia, un funcționar și conducător cu experiență, iscusit și adaptabil, foarte priceput în chestiunile birocratice. Arătându-se mereu disponibil să execute ceea ce i se cerea, a devenit curând un sfătuitor indispensabil pentru Göring. În memoriile sale, scrise într-o manieră care să-l pună într-o lumină favorabilă, Diels explică de ce a renunțat să susțină Republica de la Weimar în favoarea politicii naziste.

Cercetând cu atenție cazul său, realizăm, de fapt, că Diels era un individ oportunist, lipsit de principii și duplicitar. Într-o autobiografie redactată în 1935, el descrie modul cum a ajuns să fie implicat în înființarea Gestapoului:

> În 1930, am fost angajat la Ministerul de Interne, unde am devenit îndată șeful departamentului însărcinat să combată mișcarea comunistă. După 20 iunie 1932, acest obiectiv a fost lărgit considerabil, încât am fost capabil, încă din acea fază, să mă dedic pregătirilor de anihilare a comunismului în Germania în strânsă conlucrare cu membrii de frunte ai NSDAP-ului.[8]

Nu se știe dacă ideea de a transforma poliția politică prusacă în poliția secretă națională care avea să fie Gestapoul i-a aparținut lui Diels sau lui Göring, dar în Departamentul I A al poliției politice prusace funcționau ofițerii care au pus apoi bazele Gestapoului din Prusia. Göring a intuit că anchetatorii erau capabili să-și asume sarcinile cu un pronunțat caracter represiv pe care le-au primit la puțină vreme după aceea.

Heinrich Himmler, comandantul SS, garda de corp personală a lui Hitler, și tânărul său protejat Reinhard Heydrich au avut, de asemenea, un rol determinant în înființarea Gestapoului. Cei doi își desfășurau activitatea în Bavaria. Cu siguranță, Heinrich Himmler a avut cea mai importantă contribuție la dezvoltarea și transformarea SS-ului și a Gestapoului în cele mai de temut instituții ale Germaniei naziste. Adesea a fost prezentat drept birocratul nazist prin excelență, plictisitor, insensibil și calculat, preocupat de teoria rasială. Se trece astfel cu vederea faptul că era un extraordinar manipulator, organizator și administrator politic. Capacitatea lui de a recruta indivizi tineri, loiali și cu înaltă calificare i-a permis să construiască o echipă formidabilă de oameni eficienți și devotați, care îi împărtășeau viziunea înființării unui aparat de securitate interconectat. Niciun conducător nazist nu scria rapoarte la fel de convingătoare ca Himmler. Datorită acestei abilități a devenit un personaj indispensabil în rândul elitei naziste.

Himmler s-a născut în 7 octombrie 1900 la München într-o familie din clasa mijlocie. Tatăl său, un individ care ținea la disciplină, fusese pe vremuri tutore la curtea regelui Bavariei. Mama sa provenea dintr-o familie de legumicultori. Himmler a crescut în micul oraș bavarez Landshut în spiritul și litera religiei catolice. Mergea regulat la biserică, dar cu

timpul a devenit tot mai ostil învățămintelor bisericii. În 1917 a fost înrolat, dar nu a efectuat nicio zi de serviciu activ. La sfârșitul Primului Război Mondial a fost demobilizat la Berlin. A rămas acolo timp de doi ani, având diverse ocupații mărunte, printre care cea de comis-voiajor pentru o fabrică de perii sau de muncitor într-o fabrică de cleiuri. În 1921, Himmler s-a întors la Landshut, iar tatăl său i-a cumpărat o mică fermă unde creștea pui. Obișnuia să ucidă pui în fiecare zi, strangulându-i cu propriile mâini. În acea vreme a început să citească broșuri ale naționaliștilor germani, devenind extrem de interesat de chestiuni precum rasa și patriotismul. Își dorea să se implice în mișcarea de răsturnare a democrației instaurate de Republica de la Weimar.

Himmler s-a mutat la München, dar nu s-a alăturat imediat Partidului Nazist. A devenit, în schimb, membru al grupării *Reichskriegsbanner* (Drapelul de război al Reichului), iar în această calitate a avut contacte cu fruntași naziști. În 1923 s-a înscris în Partidul Național-Socialist și a participat la celebrul Marș spre Feldherrnhalle* din München, care s-a desfășurat după nu mai puțin cunoscutul Puci de la Berărie. A scăpat fără să fie prins sau arestat.

Himmler a făcut carieră în Partidul Nazist datorită rolului pe care l-a jucat în garda personală a lui Hitler: SS-ul. În 6 ianuarie 1929, a devenit comandantul SS-ului. Era foarte dedicat muncii și, în plus, își impunea standarde extrem de înalte. De obicei, își începea activitatea la opt dimineața și adesea rămânea la birou până după miezul nopții, ocupându-se cu meticulozitate de toate actele.[9] În 1931 a înființat Secția I C a SS-ului din München, al cărei obiectiv era să culeagă informații despre opozanții politici, în special comuniști.

Pentru a îmbunătăți activitatea organizației, Himmler l-a numit șef al serviciului de siguranță pe Reinhard Heydrich, atunci în vârstă de douăzeci și șapte de ani. Născut în 7 martie 1904 la Halle, în Saxonia, tânărul înalt, frumos, blond, atletic, muncitor, aspru și nemilos a devenit protejatul lui Himmler. Provenea și el dintr-o familie din clasa mijlocie cu înclinații muzicale. Tatăl lui, Richard, era un celebru cântăreț de operă și un fervent naționalist. Mama sa, Elisabeth, era actriță. La rândul său, Reinhard a fost un talentat pianist și violonist. Era, de asemenea, un remarcabil atlet, înotător și scrimer. Deși avea diverse posibilități în privința carierei, în 1922 s-a înrolat în marină. În ciuda comportamentului

* Logie din Odeonplatz, München, unde s-au înfruntat puciștii conduși de Hitler și autoritățile bavareze. Cu acel prilej au murit 16 naziști. (*N. red.*)

său destul de dur, a fost promovat până la gradul de locotenent. Aspectul său fizic a atras mereu atenția femeilor, astfel că a avut mai multe relații amoroase. În cele din urmă a fost implicat într-un scandal după ce una dintre iubitele sale, fiica unui director al uzinei chimice IG Farben, a rămas gravidă, iar Heydrich a refuzat să se însoare cu ea. Cazul a ajuns în fața unui consiliu de onoare al marinei care a considerat că Heydrich a avut un comportament nedemn și l-a forțat să demisioneze în aprilie 1931. O carieră promițătoare părea să se încheie în acel moment. Însă noua lui iubită și viitoare soție, Lina von Osten, i-a intermediat contactul cu personalități de frunte ale mișcării naziste. Lina avea să-și amintească mai târziu că, la vremea când a intrat în partid, în 1931, Heydrich nu citise *Mein Kampf*.[10] La scurt timp după aceea a fost recrutat de SS. Lui Himmler, care vedea în Heydrich idealul ofițerului de elită SS: energic, loial, motivat ideologic, eficient, necruțător, bine organizat și neînfricat, i-a produs o impresie puternică.

În 1932, Secția I C și-a schimbat numele în Serviciul de Securitate (*Sicherheitsdienst des Reichsführers* — SD). Încă de la începutul activității sale, SD-ul a fost conceput ca o organizație mult mai activă și eficientă decât predecesoarea sa, care preluase numele de la armata germană, unde serviciul de informații cădea în sarcina ofițerilor de la I C. Misiunea SD-ului era supravegherea și arestarea inamicilor politici și rasiali. Prin urmare, chiar și înainte de 1933, Himmler și Heydrich au dorit să aplice principiile rasiale și ideologice ale SS-ului în practicile și activitatea unei noi instituții: poliția secretă de stat.

Un singur membru al elitei naziste stătea în calea planurilor și intrigilor lor: conducătorul dur și excentric al batalioanelor de asalt (SA), căpitanul Ernst Röhm. Născut la München în 28 noiembrie 1887, acesta provenea dintr-o familie modestă, tatăl său lucrând la căile ferate. Tânărul Röhm a intrat în armată în 1906, iar în timpul Primului Război Mondial a fost decorat cu Crucea de Fier, Clasa Întâi. În 1919 s-a înscris în Partidul Muncitoresc German (DAP), care în 1920 s-a transformat în Partidul Nazist. A fost unul dintre camarazii și prietenii apropiați ai lui Adolf Hitler. Röhm era mic de stat, îndesat, cu o figură dură, care părea și mai amenințătoare din cauza unei cicatrici urâte de pe obrazul stâng.

După eșecul Puciului de la Berărie din 1923, Röhm s-a retras din serviciul activ al Partidului Nazist. Între 1928 și 1930 a fost consilier militar al armatei boliviene. În acea perioadă și-a publicat memoriile, intitulate *Geschichte eines Hochverräters.* În 1930, Hitler i-a trimis o scrisoare prin

care îl invita să se întoarcă la München pentru a conduce batalioanele de asalt. Röhm și-a preluat postul în 5 ianuarie 1931. Hitler dorea ca trupele SA să acționeze ca o forță de bătăuși care să intimideze opozanții politici, mai ales în timpul unor mitinguri și marșuri sau al campaniilor electorale. De asemenea, a intuit că prețioasele contacte ale lui Röhm cu ofițeri din armată ar putea fi de folos mișcării naziste în lupta pentru putere.

Röhm avea propriile planuri extrem de ambițioase și radicale. Dorea să creeze o forță de poliție secretă nazificată din rândul membrilor SA.[11] Considera că luptătorii din linia întâi a SA-ului ar fi trebuit să aibă prioritate față de polițiștii de carieră. Dar și mai controversată era intenția lui de a încorpora armata germană (*Reichswehr*) în SA. În martie 1932, a avut loc o importantă adunare în apartamentul lui Röhm din Gotheplatz din München, unde s-a discutat propunerea înființării unei forțe de poliție secrete naziste. Printre cei prezenți s-au aflat Joseph Goebbels, șeful propagandei naziste, Rudolf Hess, secretarul lui Hitler, și Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului și al SD-ului. S-a convenit că poliția secretă de stat a unui guvern nazist trebuia să fie o organizație nazistă, controlată de SS, care avea să colaboreze îndeaproape cu mașinăria de partid, inclusiv cu SA-ul. Când a fost întrebat despre ce fel de oameni urmau să constituie această forță de poliție, Himmler a răspuns: „Nu îi vom găsi, ci îi vom forma."[12] În mod deloc surprinzător, Röhm nu s-a simțit nicicând obligat să respecte deciziile luate atunci.[13]

Hitler și-a asumat un uriaș risc politic aducându-l pe Röhm înapoi între conducătorii Partidului Nazist. Personalitatea intransigentă a lui Röhm era dublată de scandalul sexual din viața lui particulară. Röhm nu făcea un secret din homosexualitatea sa, care pe vremea aceea era interzisă și se pedepsea conform Articolului 175 al Codului penal german. Dar Röhm trăia înconjurat de o ceată de tineri homosexuali.

Ziare precum cotidianul social-democrat *Münchener Post* sau săptămânalul de stânga *Welt am Montag* au publicat în primăvara anului 1932 o serie de scrisori pe care Röhm le-a adresat medicului său, Karl-Günther Heimsoth, în care își mărturisea „sentimentele și actele homosexuale" și descria relațiile sexuale cu femeile drept „nefirești".[14] Aceste scrisori au fost reluate într-un pamflet de propagandă politică al social-democraților în timpul alegerilor prezidențiale din 1932. Publicate sub titlul „Cazul Röhm", au fost vândute în 300 000 de exemplare și îndelung mediatizate în timpul campaniei electorale. Dar cine oare pusese la dispoziția presei de stânga aceste scrisori? Nimeni altul decât Rudolf Diels, șeful poliției

politice prusace. Copii ale scrisorilor se aflau în posesia procuraturii din Berlin, care investiga acuzațiile cu privire la activitățile homosexuale ale lui Röhm. Documentele au fost transmise poliției din München, dar cazul a fost clasat.

Noul guvern de „coaliție națională" din 30 ianuarie 1933 avea în componență doar trei membri ai Partidului Nazist: Adolf Hitler, noul cancelar, Göring, ministru fără portofoliu, și Wilhelm Frick, ministrul de interne. Frick s-a născut în 12 martie 1877 la Alsenz, în Bavaria. Studiase dreptul și avea un doctorat în științe juridice. Condusese poliția de siguranță din München și participase în 1923 la Puciul de la Berărie, în urma căruia fusese condamnat la cincisprezece luni de închisoare cu suspendare și destituit din poliție. Cu timpul și-a refăcut reputația. În ianuarie 1930, Frick a devenit ministru de stat pentru afaceri interne în Turingia și conducătorul departamentului juridic al Partidului Nazist. În calitatea sa de jurist și înalt demnitar guvernamental cu experiență, Frick a revendicat controlul asupra poliției din Germania nazistă. Conservator din fire, Frick intenționa să transforme forțele existente de poliție ale landurilor într-o singură forță de poliție centralizată, care să-și păstreze statutul profesional. Știa că formarea unei astfel de instituții nu era o sarcină ușoară, dat fiind sistemul federal al landurilor cu guverne independente. Fiecare unitate administrativă avea propria forță de poliție, care includea un grup mic de ofițeri însărcinați cu poliția politică.

Sub conducerea lui Frick nu s-a realizat nici măcar nazificarea completă a poliției din Prusia. În primul an de guvernare nazistă, 1 453 de ofițeri considerați „suspecți" de către regim au fost destituiți. Dar aceștia reprezentau doar 7,3% din totalul ofițerilor. Cei mai mulți erau polițiști obișnuiți, cu grade inferioare.[15] Criteriul de bază pentru recrutarea în poliția politică, iar apoi în Gestapo era vechimea în poliție, nu calitatea de membru al Partidului Nazist, al SS-ului, SD-ului ori SA-ului. Rudolf Diels își va aminti mai târziu că majoritatea ofițerilor de la începuturile Gestapoului erau „funcționari cu state vechi, nu naziști" și că încercau „să opună rezistență terorii" batalioanelor de asalt. Oameni precum Rudolf Diels au avut mari dificultăți în relațiile cu membrii batalioanelor de asalt în primul an al guvernării naziste. SA-ul nutrea un nedisimulat dispreț față de funcționarii apolitici și încălca în mod constant ordinele de a acționa conform unor proceduri reglementate prin lege.[16]

Este clar că Göring și Diels au sprijinit acțiunile brutale împotriva comuniștilor de la începutul regimului hitlerist. Se bucurau și de protecția

lui Hitler, care declara: „Lupta împotriva comuniștilor nu trebuie să depindă în niciun fel de considerente juridice.“[17] Într-un discurs fără menajamente adresat ofițerilor de poliție prusaci în 17 februarie 1933, Göring recunoștea: „Orice glonț care există acum în încărcătorul unui pistol al poliției este glonțul meu. Dacă îl folosiți pentru a ucide, eu sunt ucigașul. Eu am ordonat toate acestea, le iau asupra mea. Îmi asum toată responsabilitatea.“[18] În 22 februarie 1933, Göring a semnat un decret prin care li se permitea tuturor membrilor SA să se alăture poliției auxiliare (*Hilfspolizei*). Scopul era de a-i folosi pe acești bătăuși duri pentru a-i înfrânge pe comuniști. În câteva săptămâni, numărul membrilor SA înscriși era de șapte ori mai mare decât cel al polițiștilor obișnuiți. Drept urmare s-a instalat un regim de teroare. SA-ul a organizat raiduri brutale, a arestat mii de comuniști și i-a închis în ceea ce a ajuns să fie cunoscut drept lagărele de concentrare „sălbatice“ (*wilde Konzentrationslager*), depozite, barăci sau clădiri abandonate în care oamenii ajungeau fără să fi fost judecați, erau bătuți, torturați și adesea uciși. Privind retrospectiv, decizia lui Göring de a folosi SA-ul pentru a-i strivi pe comuniști a fost neinspirată, deoarece a declanșat o perioadă de teroare nazistă care s-a dovedit apoi foarte greu de stăpânit.

În timpul proceselor de la Nürnberg, Rudolf Diels a recunoscut brutalitatea nelegiuită a primelor luni ale regimului nazist:

> Comuniștii erau executați de diferite grupări ale partidului, în special de SA... Se foloseau metode simple: lipsiți de libertate, oamenii erau supuși unor rele tratamente fizice sau chiar uciși. În mod ilegal, erau deținuți în tabere, adesea vechi barăci militare, cartiere generale ale batalioanelor de asalt sau fortărețe. Mai târziu, aceste locuri aveau să fie cunoscute drept lagăre de concentrare, precum Oranienburg de lângă Berlin, Lichtenberg, Papenburg, Dachau în Bavaria etc. (...) Crimele comise erau justificate în diverse moduri: „Împușcat în timp ce încerca să fugă“, „s-a opus arestării“ sau altele la fel.[19]

Diels estima că aproximativ 40 000 de oameni au fost reținuți în „arest protectiv“ în 1933 și că între 5 000 și 7 000 de opozanți politici au fost uciși în acest mod în primul an de la preluarea puterii.[20] Conform statisticilor oficiale, reiese că 100 000 de oameni au fost, de fapt, reținuți în „arest protectiv“ în cursul lui 1933, dintre care cei mai mulți în primele luni ale anului. Aceste cifre nu-i includ pe cei care au fost pur și simplu

răpiți de SA, duși în pivnițe sau lagăre de concentrare neoficiale, pentru a fi torturați. Numărul celor uciși în 1933 este la fel de greu de stabilit. Probabil că este vorba de cca 1 000 de victime, și nu de 7 000, așa cum declara Diels.

Heinz Gräfe, un tânăr student la Facultatea de Drept din Berlin, a asistat în martie 1933 la primele violențe ale SA-ului:

> Are loc o revoltă! Ieri și alaltăieri, steaguri negru-alb-roșii și steaguri cu svastica au fost arborate pe toate primăriile și clădirile publice (tribunal, poliție, cazărmi). Membrii SA-ului sunt înarmați cu mitraliere și se comportă ca o forță de poliție auxiliară. Sub protecția poliției de stat, au luat cu asalt clădiri publice și sedii ale ziarelor. În Pirna, azi la prânz, au ocupat sediul presei locale și librăria, au arestat personalul și i-au scos afară pe ceilalți; au distrus reclamele și au adunat tot materialul tipărit în stradă unde i-au dat foc.[21]

Werner Schäfer, comandantul lagărului de concentrare de la Oranienburg, a susținut că Diels se afla „în relații strânse" cu liderii SA-ului. Iată ce a declarat acesta: „Oranienburg a devenit curând unicul lagăr pentru opozanții politici din Berlin și din întreaga provincie Brandenburg... Oranienburg nu avea nici măcar 1 000 de prizonieri [la sfârșitul anului 1933], iar... Berlinul era centrul opozanților politici ai NSDAP-ului și prin urmare avea o proporție mare de opozanți politici."[22]

Schäfer a contrazis, de asemenea, afirmația lui Diels că poliția politică și Gestapoul îi tratau pe prizonierii politici fără violență în timpul interogatoriilor de la Berlin și că toate actele de violență din timpul acțiunilor de epurare a comuniștilor veneau de la SA. „Cu o anumită ocazie, amintește Schäfer, Gestapoul din Berlin a trimis în lagăr doi prizonieri grav maltratați. A doua zi, m-am dus... la superiorul meu și i-am cerut să expedieze, împreună cu mine, un protest la sediul Gestapoului din Prinz Albrecht-Strasse și să ceară o explicație, pe care intenționam să o transmit într-un raport către Ministerul de Interne al Prusiei."[23] După ce incidentul a fost cercetat, s-a ajuns la concluzia că, într-adevăr, Gestapoul i-a maltratat pe prizonieri și că aceștia nu ar fi trebuit să ajungă în acea stare la Oranienburg.

Hans Frank, un nazist devotat, ministru de justiție la München, a cerut încetarea arestărilor arbitrare, a interogatoriilor brutale și agresiunilor SA-ului împotriva dușmanilor politici.[24] În 2 august 1933, Göring

a desființat „poliția auxiliară". Forțele de poliție din celelalte landuri germane s-au dispensat de serviciile violente ale SA-ului. Au fost emise reglementări stricte, ce stabileau că Gestapoul, susținut de poliție, era unica organizație care avea dreptul să rețină cetățenii în „arest protectiv". SS-ul a preluat controlul asupra lagărelor de concentrare și a introdus un regulament strict cu privire la activitățile din cadrul acestora.

Data de 27 februarie 1933 poate fi socotită crucială pentru istoria Gestapoului. În acea zi, Reichstagul a fost incendiat. Incidentul s-a petrecut chiar spre finalul campaniei electorale*. Când Hitler a ajuns la locul incendiului, i-a spus lui Diels: „Nu va mai exista milă de acum încolo. Oricine ne stă în cale va fi doborât".[25] Focul a fost pus, după toate probabilitățile, de Marinus van der Lubbe, un comunist olandez analfabet. Nu s-a stabilit niciodată cu certitudine dacă Lubbe a acționat de unul singur, după cum a declarat în timpul interogatoriului său prelungit, dacă incendiul a fost parte a unui complot al comuniștilor de a submina regimul nazist, aflat la începuturi, ori dacă a fost pus la cale chiar de naziști, pentru a-i suprima pe comuniști și a instaura dictatura. S-a zvonit că Göring pusese la cale incendierea Reichstagului pentru a justifica acțiunile violente ale Gestapoului. În cursul proceselor de la Nürnberg, generalul Franz Halder a mărturisit că își amintea modul în care Göring se lăudase: „Singurul om care știe cu adevărat ce s-a întâmplat sunt eu, fiindcă eu i-am dat foc Reichstagului."[26]

A doua zi, guvernul german a emis „Decretul cu privire la incendierea Reichstagului" („*Reichstagsbrandverordnung*"), redactat de Wilhelm Frick, care limita — pentru a „proteja poporul și statul" — toate libertățile civile garantate prin Constituția de la Weimar. Toți „dușmanii poporului" puteau de acum să fie arestați și puși în „arest protectiv". Astfel se abolea acea prevedere care dădea dreptul celui reținut să fie eliberat sau adus în fața unei curți și judecat în termen de douăzeci și patru de ore. De acum înainte, o persoană putea fi reținută fără să i se aducă vreo învinuire. Nu exista cale legală de atac împotriva acestei hotărâri. Drepturile și libertățile cetățenești ale Constituției de la Weimar au fost anulate. Ceva mai târziu în același an, o nouă categorie — „arestul preventiv" (*Vorbeugehaft*) — a fost introdusă de forțele de poliție civile, permițând reținerea „infractorilor de carieră" fără a fi judecați.[27] Vechiul sistem juridic german a funcționat în continuare în perioada nazistă, dar în paralel cu

* Pentru alegerile parlamentare din 5 martie 1933. (*N.t.*)

acesta fiinţau noile „tribunale speciale“ (*Sondergerichte*), create în 1933 în diferite landuri, care judecau exclusiv „infracţiunile politice“. În iulie 1934 a fost înfiinţată Curtea de Justiţie a Poporului (*Volksgerichtshof*), care se ocupa de cazurile politice mai grave, precum înalta trădare. Aceste curţi organizau procese rapide, multe cazuri fiind rezolvate într-o singură dimineaţă sau după-amiază de sesiune.

Decretul incendierii Reichstagului a fost important pentru că a conferit Gestapoului puterea de a folosi „arestul protectiv“, dar mai ales pentru că a restricţionat independenţa jurisdicţiei tuturor curţilor federale germane, permiţând guvernului central să facă numiri în cadrul forţelor de poliţie şi al magistraţilor oriunde în ţară. În acest mod s-a pregătit calea pentru crearea unei forţe de poliţie politică la nivel naţional.[28]

Die Geheime Staatspolizei[29] (Poliţia Secretă de Stat) a fost înfiinţată în mod oficial în urma primei Legi a Gestapoului, emisă de Göring în 26 aprilie 1933. Înaltul demnitar nazist a fost cel care a precizat rolul noii instituţii: „Sarcina sa este de a investiga toate activităţile politice din întreaga Germanie care reprezintă un pericol pentru stat, să adune şi să evalueze rezultatele acestor cercetări.“[30] Iniţial s-a limitat la Prusia, având misiunea de a se ocupa exclusiv de opozanţii politici ai regimului nazist. Îndeplinind acest rol, s-a bucurat de o relativă autonomie faţă de guvern şi organele judiciare. Ofiţeri superiori ai Gestapoului au fost răspândiţi pe tot teritoriul Prusiei. Diels a ales clădirea din Prinz Albrecht-Strasse nr. 8 din Berlin, unde Gestapoul şi-a avut sediul central din mai 1933 până în 1945. Hermann Göring a fost numit „Şef al Poliţiei Secrete de Stat“, asumându-şi în totalitate meritul de a fi înfiinţat organizaţia, după cum explica în 1934: „Am muncit personal la reorganizare şi am reuşit să creez, prin propriul meu efort şi din proprie iniţiativă, Gestapoul. Acest instrument care răspândeşte teroarea printre duşmanii statului a contribuit în mod semnificativ la dispariţia pericolului marxist sau comunist în Germania şi în Prusia.“[31]

Pentru administrarea de zi cu zi a Gestapoului a fost desemnat Rudolf Diels, instalat în funcţia de Inspector al Poliţiei Secrete de Stat. Departamentul administrativ al organizaţiei a devenit cunoscut sub numele de *Gestapa*. SS-ul din Berlin vedea în Diels un birocrat conservator şi reacţionar. Hans Gisevius, secretarul de stat al lui Göring, a lansat zvonul că Diels nu manifesta suficient zel în urmărirea şi persecutarea comuniştilor, deoarece avea el însuşi simpatii comuniste. Cu timpul, autoritatea lui Diels a fost subminată de aceste zvonuri. În octombrie 1933,

un comando al SS-ului a descins în casa lui Diels în încercarea de a-l discredita. Diels nu era acasă, iar soția lui s-a încuiat în dormitor, în timp ce SS-iștii percheziționau casa în căutare de dovezi incriminatoare. Nevasta lui Diels i-a telefonat de la derivația din dormitor. Diels și-a făcut rapid apariția, însoțit de o trupă de ofițeri ai Gestapoului care i-au arestat pe SS-iști. Cedând presiunilor din partea SS-ului, Göring a dat ordin ca Diels să fie pus sub arest la domiciliu. Speriat de intriga ce se țesea în jurul lui, Diels a demisionat și s-a refugiat la Karlsbad (Karlovy Vary) în Cehoslovacia, temându-se pentru viața sa. De fapt, Göring intenționase doar să-i ofere alt post, probabil undeva în afara Berlinului, pentru a atenua conflictul din interiorul Gestapoului.

Diels a fost înlocuit cu Paul Hinkler, un nazist loial, dar o nulitate și un băutor înrăit, un individ cu prea puțină experiență administrativă. A fost o alegere nefericită. Funcționarii din centrala Gestapoului i-au demonstrat lui Göring că Hinkler era total depășit de situație, astfel încât nu a durat nicio lună până ce Göring i-a trimis exilatului Diels o scrisoare în care îl ruga să se întoarcă. „Vreau să scap de prostănacul [*Dummkopf*] de Hinkler chiar azi, scria Göring. Am pregătit un decret care îți asigură independența.“[32] Diels s-a întors și și-a reluat funcția de șef al Gestapoului. Göring a realizat, la rândul său, că zvonurile legate de loialitatea sa fuseseră inventate de dușmanii săi din SS și SA.

Din cauza acestor fricțiuni, ministrul de interne Frick se temea că Gestapo se transforma treptat într-o organizație nazistă nesupusă ierarhiei de stat. Acționând cu mare repeziciune, prin publicarea unui nou decret prin care Gestapoul era scos de sub autoritatea Ministerului de Interne din Prusia și plasat sub jurisdicția personală a prim-ministrului Prusiei, Göring a zădărnicit eforturile lui Frick de a păstra Poliția Secretă de Stat într-un cadru legal tradițional. În 30 noiembrie 1933, această independență instituțională a fost întărită încă o dată prin cea de-a doua Lege a Gestapoului, prin care organizația ieșea de sub controlul Ministerului de Interne.

În paralel cu evenimentele care se petreceau în Prusia, Himmler, conducătorul SS-ului, împreună cu ambițiosul său protejat Heydrich, au demarat acțiunea de reunificare a tuturor forțelor poliției politice din celelalte landuri federale. Procesul a început în 9 martie 1933, când Himmler a devenit șeful poliției și al poliției politice din München (*Bayerische Politische Polizei* — BPP). Himmler s-a ocupat și de crearea unui nou lagăr de concentrare la Dachau, în apropiere de München, condus

de Theodor Eicke, un SS-ist devotat. Pentru misiuni de pază, acesta îi folosea pe membrii necruțătoarelor formațiuni SS *Totenkopf* (Cap de mort). Relația complexă și interdependentă dintre SS, poliția politică și sistemul lagărelor de concentrare a fost gândită de Himmler. Modelul său a fost apoi adoptat pe tot teritoriul Germaniei.

Inițial, Himmler nu și-a putut extinde controlul asupra forțelor de poliție din întreaga Bavarie, deoarece „cămășile brune"* ale lui Ernst Röhm se infiltraseră în poliție după ce naziștii preluaseră puterea. Sute de bătăuși ai SA-ului s-au înscris în nou-înființata poliție auxiliară. Gauleiterul local Adolf Wagner, funcționarul nazist cu rangul cel mai înalt din acel land, fiind pe deplin conștient de brutalitatea de nestăpânit a Batalioanelor de Asalt, i-a cerut lui Himmler să creeze o forță de poliție politică auxiliară, compusă din SS-iști, care să preia apoi comanda asupra auxiliarilor SA. Astfel, SA-ul din zonă ar fi fost controlat de SS. Convins că SS-ul încă se subordona SA-ului, Röhm nu a avut nicio obiecție. De fapt, a fost o mare greșeală tactică din partea lui. Himmler comanda acum toate forțele poliției politice din Bavaria, iar puterea SA-ului a avut de suferit. În 1 aprilie 1933, Himmler a devenit șeful Poliției Politice din Bavaria și a preluat comanda asupra tuturor lagărelor de concentrare. Spre deosebire de lagărele „sălbatice" din Prusia, cele bavareze au fost puse sub un control administrativ adecvat. Preluarea rapidă a forțelor poliției politice de către Himmler a dat naștere temerii că SS-ul ar putea prelua întregul aparat al funcționarilor de stat, precum și sistemul de justiție penală. Conservatorii naționaliști care erau majoritari în Bavaria doreau un stat autoritar în care guvernarea să se realizeze prin instituțiile legale și administrative existente și nu un stat totalitar condus de SS. În mai 1933, Wagner a emis două ordonanțe care limitau folosirea arestului protectiv la „suspecți importanți". Wagner susținea că, din moment ce pericolul comunist fusese înlăturat în totalitate, autoritatea organelor tradiționale trebuia reinstaurată.

Himmler avea însă alte idei. Între septembrie 1933 și ianuarie 1934, și-a continuat acțiunea de a obține controlul asupra forțelor de poliție politică din toate landurile, cu excepția Prusiei. A început în Hamburg, Lübeck și Mecklenburg-Schwerin, au urmat Anhalt, Baden, Bremen, Hessen, Turingia și Württemberg. În ianuarie 1934, Braunschweig, Oldenburg și Saxonia se aflau sub jurisdicția lui Himmler. Doar uriașa Prusie și cele două enclave, Lippe și Schaumburg-Lippe, mai rămâneseră de cucerit.

* Denumire dată membrilor SA, din cauza culorii uniformei pe care o purtau. (*N. red.*)

S-au făcut multe speculații despre modul cum Himmler a reușit să obțină într-o perioadă atât de scurtă controlul asupra poliției politice din afara Prusiei. În cursul proceselor de la Nürnberg, acuzarea i-a sugerat lui Wilhelm Frick că ar fi favorizat preluarea rapidă a forțelor polițienești de către Himmler, deoarece era de acord cu centralizarea administrativă și polițienească și abolise deja ultimele puteri ale landurilor în 12 noiembrie 1933. Frick a negat cu vehemență această acuzație. În realitate, dorința lui Himmler de a spori puterea SS-ului venea în contradicție cu intenția lui Frick de a dispune de o forță de poliție centralizată, recrutată în baza calificării profesionale tradiționale. Himmler a triumfat asupra lui Frick cu ajutorul unei campanii de PR încununate de succes: liderul SS-ului a întreprins un turneu la toate polițiile regionale ale landurilor, convingându-i pe conducătorii acestora că SS-ul era cea mai potrivită organizație pentru a se ocupa de dușmanii politici și rasiali. Descoperise că această abordare era mult mai potrivită decât încercările lui Frick de a centraliza administrațiile regionale și de a crește influența guvernului german asupra landurilor federației. De asemenea, SS-ul părea mult mai acceptabil landurilor decât Röhm și formațiunile locale ale SA, care tindeau să aibă tot mai multă autoritate asupra forțelor de poliție locale.

Modelul lui Himmler al unui Gestapo subordonat unei conduceri unice câștiga tot mai mult teren în afara granițelor Prusiei. În acea etapă a regimului național-socialist, Göring nu dădea niciun semn că ar fi dispus să cedeze Gestapoul prusac ambițiosului șef al SS-ului. Dimpotrivă, era în favoarea unei revoluții controlate în care naziștii se aliau cu forțele conservatoare tradiționale. „Pentru numele lui Dumnezeu, i-ar fi spus Göring lui Frick, dacă Himmler preia forțele de poliție din Prusia, ne va ucide.“[33] Göring susținea și ideea lui Frick, potrivit căreia arestul protectiv trebuia reglementat cu mai multă strictețe. În martie 1934, Göring a emis un decret prin care toate ordinele de arest protectiv trebuiau aprobate de oficiul central al Gestapoului din Berlin.

Pentru a împiedica infiltrarea în număr mare a oamenilor SS-ului în Gestapo, Diels a emis o directivă către departamentele de personal ale poliției care prevedea că, în vederea recrutării, un grad în SS nu trebuia să conteze la fel de mult ca experiența și calificarea în serviciul public sau în poliție. Acesta a fost însă un pas greșit. În urma presiunilor SS-ului, în următoarea săptămână Diels a fost nevoit să-și revizuiască directiva. Când, în aprilie 1934, Frick a încercat să reglementeze chestiunea

arestului protectiv în afara granițelor Prusiei, Himmler a protestat, iar planul a fost abandonat. Toate aceste încercări de a diminua puterea SS-ului demonstrează că interpretarea tradițională, conform căreia victoria lui Himmler asupra Gestapoului ar fi fost orchestrată de Göring, este total greșită. Și nu există nici suficiente dovezi care să ne sugereze că Hitler i-ar fi facilitat lui Himmler preluarea controlului asupra Gestapoului. La acea dată, Göring și Hitler erau mult prea preocupați de chestiunea foarte presantă a limitării independenței lui Röhm, pentru a aprecia implicațiile unui control sporit acordat lui Himmler asupra sistemului de securitate german.[34]

Pentru ca puternica organizație a lui Röhm, SA-ul, să fie îngrădită, Göring a fost nevoit să accepte implicarea SS-ului ca un rău necesar. Pe tot parcursul lui 1933, în discursurile sale, Röhm anunța insistent cea de-a „doua revoluție nazistă". Potrivit șefului „cămășilor brune", Hitler își compromitea flagrant principiile naziste în schimbul guvernării colaboraționiste alături de dreapta conservatoare și de armată. „Adolf se face de ocară, i-a spus Röhm unuia dintre colaboratorii săi apropiați. Ne trădează pe toți. Îi frecventează doar pe reacționari și are încredere în generalii aceia din Prusia de răsărit."[35]

Hitler era tot mai exasperat de necontenitele discursuri ale lui Röhm despre „a doua revoluție". „Sunt hotărât, le-a spus Hitler fățiș liderilor SA-ului, să reprim orice încercare menită să distrugă ordinea existentă. Am să mă opun cu cea mai mare energie unui al doilea val revoluționar, fiindcă n-ar provoca decât haos. Oricine, indiferent de poziția sa, se ridică împotriva autorității statului își pune capul în știreang."[36] Într-o altă cuvântare, din 6 iulie 1933, Hitler a ținut să sublinieze că „revoluția nu este o stare permanentă" și că „trebuie să fie condusă spre făgașul sigur al evoluției".

Hitler l-a adus pe Röhm în cabinetul său ca „ministru fără portofoliu" în 1 decembrie 1933, sperând că această numire îl va potoli. Iar în ajunul Anului Nou, i-a trimis chiar și o scrisoare împăciuitoare șefului SA:

> La sfârșitul anului Revoluției Național-Socialiste, mă simt obligat să vă mulțumesc, dragul meu prieten Ernst Röhm, pentru neprețuitele voastre servicii aduse mișcării național-socialiste și poporului german și să vă asigur totodată cât de recunoscător sunt sorții pentru faptul că pe un om ca dumneavoastră pot să îl numesc prieten și tovarăș de luptă.
>
> Cu adevărată prietenie și cuvenita recunoștință.[37]

Această scrisoare a fost publicată în cotidianul Partidului Nazist, *Völkischer Beobachter*, dar a contribuit prea puțin la detensionarea situației.

În februarie 1934, Röhm a înaintat un memorandum cabinetului condus de Hitler, susținând că SA-ul ar trebui să înlocuiască armata ca principală forță de securitate germană.[38] În 28 februarie, Röhm a fost convocat la o confruntare hotărâtoare cu Blomberg* și Hitler. În fond, a fost vorba de o sancționare. La sfârșitul întâlnirii, Röhm a semnat un acord prin care se angaja că nu va întreprinde nicio acțiune în forță de a înlocui armata cu o nouă „armată populară".

Göring decisese deja că, pentru a rezolva problema cu Röhm, cel mai bine era să-l aducă pe Himmler la Berlin și să-i încredințeze controlul complet asupra Gestapoului prusac. În 1 aprilie 1934, Rudolf Diels a fost „redistribuit" din funcția de șef al Gestapoului în aceea de guvernator districtual în orașul renan Köln. Mișcarea a fost prezentată drept o promovare într-un post mai bine plătit, dar în realitate Diels fusese marginalizat, pierzând orice putere de influență asupra Gestapoului. În memoriile sale, Diels își amintește că în acea perioadă se afla într-o stare de stres mental și fizic atât de puternic, încât a fost fericit de transferul la Köln. Era o modalitate bună de a scăpa de griji.[39] Lina Heydrich își amintea că au existat numeroase dispute între Himmler și Göring în legătură cu planul de a-l muta pe șeful SS la Berlin pentru a prelua controlul asupra Gestapoului. Insistența lui Himmler de a-l lua cu el pe necruțătorul său adjunct, Heydrich, era mărul discordiei. Göring credea că personalitatea arogantă și crudă a lui Heydrich avea să provoace fricțiuni cu funcționarii conservatori care conduceau Gestapoul prusac.[40]

În 20 aprilie, Göring l-a numit în cele din urmă pe Himmler inspector al Gestapoului. Reinhard Heydrich, care era deja directorul SD-ului, a preluat conducerea la Gestapa, ramura administrativă a organizației. Göring și-a păstrat titlul de-acum pur formal de Șef al Poliției Secrete de Stat, dar SS-ul lui Himmler preluase în fapt conducerea asupra Gestapoului, chiar dacă Göring insista să fie ținut la curent cu toate deciziile. Începând din acea zi, Gestapoul și-a extins jurisdicția asupra întregii Germanii. Așa cum Wilhelm Frick avea să observe cu amărăciune: „Himmler devenea tot mai de neînlocuit."[41]

Rolul pe care Himmler l-a jucat în distrugerea lui Röhm a fost de fapt motivul principal pentru care SS-ul a obținut controlul total asupra operațiunilor de supraveghere și urmărire din Germania nazistă. Este dificil să

* La acea dată, generalul Werner von Blomberg (1878–1946) era ministrul apărării (1933–1935), fiind apoi desemnat să conducă Ministerul de Război până în anul 1938. (*N. red.*)

studiem contextul complotului îndreptat împotriva lui Röhm, deoarece toate documentele relevante cu privire la SS, SD și poliție au fost distruse. Relatările martorilor oculari aparțin în principal celor implicați, prin urmare nu sunt decât parțial credibile. Singurul personaj implicat direct în complot și care a supraviețuit până în 1945 era Göring, dar în timpul procesului de la Nürnberg acesta a fost extrem de evaziv în interogatoriile cu privire la subiect. Părerea generală printre martori era că Himmler și Heydrich au pus în circulație zvonul că Röhm plănuia să răstoarne guvernul condus de Hitler și că își asigurase sprijinul fostului cancelar, generalul Kurt von Schleicher, și al nazistului radical Gregor Strasser.[42] Rudolf Diels a susținut că Heydrich și Himmler îl alimentau pe Hitler cu zvonuri la fel de false, potrivit cărora SA-ul ar fi fost infiltrat de comuniști.[43] Într-un interviu oferit ceva mai târziu, Frick a făcut următoarea remarcă: „Sunt convins că Röhm nici măcar nu și-a dorit să dea o lovitură."[44]

În raportul prezentat Reichstagului în 13 iulie 1934 cu privire la evenimentele ce au dus la „Noaptea cuțitelor lungi", Hitler a menționat că în ultimele zile ale lunii mai apăruseră „informații neliniștitoare" care sprijineau ideea că Röhm punea la cale o lovitură de stat. În prima săptămână din iunie, mai spunea Hitler, s-ar fi întâlnit cu Röhm într-o ultimă încercare de a rezolva diferendul dintre ei, dând astfel de înțeles că el încă spera să se ajungă la un compromis:

> L-am informat că, bazându-mă pe numeroase zvonuri și jurăminte de credință ale vechilor camarazi de partid și ale liderilor SA, presimțeam o acțiune bolșevică la nivel național a unor elemente inconștiente care ar fi adus Germaniei doar ghinion... L-am rugat pentru ultima dată să abandoneze de bunăvoie această nebunie și să își folosească autoritatea pentru a preîntâmpina o acțiune care, în orice caz, ar duce doar la dezastru.[45]

În continuare, Hitler a susținut că, în loc să țină seama de sfatul său, Röhm a făcut „pregătiri să mă elimine pe mine personal". Toate dovezile sugerează că acest lucru nu era adevărat. Se uită un aspect important în chestiunea anihilării lui Röhm: rolul jucat de armată. S-a demonstrat că generalul von Reichenau a fost și el implicat în fabricarea dovezilor prin care Röhm a fost acuzat de punerea la cale a unei lovituri de stat.[46]

În 17 iunie 1934, vicecancelarul Franz von Papen a avut o intervenție teatrală în această criză printr-un discurs memorabil ținut, cu acordul președintelui Hindenburg, la Universitatea din Marburg. El a adus laude

guvernării lui Hitler pentru că a pus capăt haosului perioadei Republicii de la Weimar, dar a transmis un avertisment cu privire la cea de-a „doua revoluție“ și apoi a lansat un atac la adresa „cultului personalității“ lui Hitler. „Marii oameni nu sunt creați prin propagandă, a spus von Papen. Nicio organizație, nicio propagandă, oricât de extraordinară, nu poate să asigure, de una singură, încrederea [cetățenilor în lideri] pe termen lung.“[47]

Într-o cuvântare ținută în aceeași zi la Gera, Hitler l-a descris pe von Papen drept „un pigmeu care își închipuie că poate opri cu câteva fraze giganticul efort de reînnoire a vieții unui popor întreg“. Datorită unei convorbiri telefonice ascultate de Gestapo, s-a descoperit că discursul lui Franz von Papen fusese scris de dr. Edgar Jung, un tânăr jurist conservator, consilier apropiat al fostului cancelar german. Jung era încredințat că politicienii conservatori ar fi fost capabili să preia controlul asupra guvernului lui Hitler și să pună capăt dominației acestuia în viața Germaniei. Peste patru zile, la ordinele lui Heydrich, Jung a fost arestat de Gestapo la München, interogat și transferat la sediul central din Berlin.

Röhm a realizat doar cu întârziere pericolul mortal cu care se confrunta. O declarație redactată în grabă a fost publicată în *Völkischer Beobachter* în 19 iunie 1934. Prin aceasta anunța că membrii SA primiseră ordin să-și ia o lună de permisie în iulie și că le era strict interzis să-și poarte uniformele în această perioadă. Adăuga, de asemenea, că el însuși pleca la Bad Wiessee, o mică stațiune la sud de München, pentru o cură de odihnă, la sfatul medicului.[48] Röhm spera ca această declarație liniștitoare în privința activităților sale în perioada de vară să îl convingă pe Hitler că zvonul conform căruia plănuia o lovitură de stat era pură speculație.

În 21 iunie 1934, președintele Hindenburg a avut o întâlnire cu Adolf Hitler la reședința sa din Neudeck*, în cursul căreia l-a informat că, în cazul în care puterea lui Röhm nu era îngrădită, avea să fie instituită legea marțială.[49] Acesta a fost momentul decisiv din cursul crizei. Pentru a rămâne la putere, Hitler trebuia să îl elimine pe Röhm și conducerea SA-ului. Ziua următoare, generalul von Fritsch, comandantul suprem, a ordonat armatei să intre în stare de alertă și a anulat permisiile soldaților. Armata era gata să intervină dacă SS-ul nu era capabil să se ocupe de SA. În 28 iunie 1934, Röhm a fost exclus din Liga Ofițerilor Germani. A doua zi, generalul von Blomberg declara într-un articol din *Völkischer Beobachter* că „armata îl susține pe Adolf Hitler“.[50]

* În prezent, Ogrodzieniec, sat situat în nordul Poloniei. La Neudeck era reședința de la țară a lui Paul von Hindenburg, în care acesta a murit, în 1934. Casa a fost demolată în anii 1950. (*N. red.*)

În aceeași zi, Hitler, însoțit de SS-iști, se afla la hotelul Dreesen din pitorescul oraș renan Bad Godesberg. A purtat discuții cu Göring, Himmler și Goebbels despre modul în care urma să procedeze. S-a decis că Röhm și susținătorii săi din poziții-cheie trebuiau eliminați. SS-ul și Gestapoul au primit sarcina de a întocmi listele cu cei vizați. Comandouri ale SS-ului urmau să efectueze execuțiile. Se presupunea că oamenii SS-ului nu ar avea nicio reținere în privința crimelor, în vreme ce ofițerii Gestapo, în calitate de foști detectivi, ar putea avea obiecții față de implicarea într-o acțiune de acest tip.

Göring, Himmler și Heydrich au pornit spre Berlin să conducă de acolo operațiile împotriva SA-ului. Hitler, însoțit de Goebbels, a plecat în Bavaria pentru a se ocupa personal de Röhm și de apropiații acestuia din SA. La ora 4:30, în zorii zilei de 30 iunie 1934, Hitler a sosit cu avionul la Oberwiesenfeld, lângă München. Apoi a fost condus cu un convoi de mașini pline cu gărzi înarmate ale SS-ului spre hotelul Hanselbauer din Bad Wiessee, unde era cazat Röhm împreună cu anturajul său.

Când au ajuns, acolo domnea liniște deplină. Hitler a intrat în clădire și a pornit în grabă pe scări în sus. A intrat mai întâi în camera unui conducător SA, pe nume Heines, pe care l-a descoperit în pat cu un conducător de detașament în vârstă de optsprezece ani. Ambii au fost arestați de gărzile SS. Hitler a intrat apoi în camera lui Röhm însoțit de două gărzi ale SS-ului și a strigat la el: „Ești arestat!" Ceilalți membri ai SA care stăteau în hotel au fost, de asemenea, încercuiți și vârâți în mașinile care așteptau. Toți cei arestați au ajuns în celebra închisoare münchenează Stadelheim.

A doua zi, în celula 474, lui Röhm i s-a oferit ocazia să ducă la îndeplinire „ceea ce trebuie" și să se sinucidă. Un ofițer din închisoare a lăsat special un revolver pe masa de lângă patul său. Au trecut zece minute. Liniște. Ofițerul SS Theodor Eicke, comandantul lagărului de concentrare de la Dachau, însoțit de un al doilea ofițer, au intrat în celulă. Ambii erau înarmați cu revolvere. Röhm, transpirând din abundență, cu bustul descoperit, s-a ridicat în picioare, într-o atitudine sfidătoare. Ofițerul SS a îndreptat cu sânge rece pistolul spre el și a tras câteva focuri în piept. Röhm s-a prăbușit la pământ și a murit în câteva secunde.[51]

Și răfuieli mai vechi au fost decontate în măcelul de la München. Gustav von Kahr, ex-prim-ministru al Bavariei, care l-a trădat pe Hitler în timpul celebrului Puci de la berărie din 1923, a fost ucis în bătaie de gărzile SS-ului înarmate cu târnăcoape în apropiere de lagărul de concentrare de la Dachau. S-au făcut și greșeli în timpul valului frenetic de

razii și execuții ale SS-ului. Dr. Willi Schmid, un cunoscut critic muzical de la un ziar local, a fost împușcat în fața nevestei și a copiilor săi în apartamentul său din München. SS-iștii care l-au ucis îl căutau, de fapt, pe Willi Schmidt, un cunoscut conducător al SA-ului cu un nume aproape identic cu al victimei nevinovate, dar primiseră adresa greșită de la Gestapo. În cele din urmă ținta lor inițială a fost găsită și ucisă.[52]

În vreme ce toate aceste operațiuni erau în plină desfășurare, Göring, Himmler și Heydrich acționau cu precizie la Berlin, în maniera gangsterilor din Chicago. În dimineața zilei de 30 iunie, gărzi ale SS au sunat la ușa casei generalului Kurt von Schleicher, fostul cancelar al Germaniei, din eleganta suburbie berlineză Neubabelsberg. Când servitoarea a deschis ușa, au trecut pe lângă ea și și-au descoperit ținta în camera de zi; l-au doborât pe general cu mai multe gloanțe, iar odată cu el și pe nevasta acestuia, care a încercat să-l apere. Servitoarea a părăsit casa țipând, astfel că fiica de doisprezece ani a cuplului i-a găsit pe cei doi întinși pe covor într-o baltă de sânge atunci când s-a întors de la școală.

Radicalul nazist Gregor Strasser, care renunțase la activismul politic la începutul anului 1933 și conducea în acea vreme o companie farmaceutică, a fost ridicat din casa lui din Berlin, dus la centrala Gestapo din Prinz Albrecht-Strasse și aruncat într-o celulă împreună cu un număr mare de conducători ai SA arestați. Göring nu-l iertase niciodată pentru că acceptase negocieri cu generalul von Schleicher după alegerile din noiembrie 1932 în vederea formării unei coaliții de centru-stânga.

În timpul procesului de la Nürnberg, Hans Gisevius, un funcționar din Gestapo, a descris ceea ce s-a întâmplat cu Strasser:

> Un individ din SS a venit la ușă și l-a strigat pe Strasser. Omul care pe vremuri fusese al doilea ca importanță după Adolf Hitler avea să fie mutat într-o celulă individuală. Nimeni nu s-a gândit la ceva rău când Strasser a ieșit încet din cameră. Dar n-a trecut nici un minut când s-a auzit pocnetul unui pistol. SS-istul trăsese în Strasser de la spate și nimerise carotida. Un șuvoi de sânge a țâșnit până pe peretele micuței celule. Aparent, Strasser nu a murit imediat. Un prizonier dintr-o celulă alăturată l-a auzit zvârcolindu-se pe pat încă o oră, fără să-i dea cineva atenție. Într-un final, prizonierul a auzit pași pe coridor și niște ordine. Gardienii au pocnit din călcâie, iar prizonierul a recunoscut glasul lui Heydrich, care spunea: „N-a murit încă? Lăsați-l pe porc să sângereze până moare."[53]

Când Hitler s-a întors la Berlin, a fost șocat să audă detalii despre circumstanțele oribile ale morții lui Gregor Strasser și despre modul în care epurările au fost extinse pentru a include personalități politice conservatoare. Göring i-a spus că Gregor Strasser nu a fost ucis, ci că s-a sinucis în timpul arestului. Nu s-a întreprins nicicând o investigație asupra morții sale. Hitler personal a aprobat pensia de stat ce a fost acordată văduvei lui Strasser.

Soarta lui Franz von Papen a atârnat de un fir de păr. Se afla în fruntea listei de ținte ale lui Himmler și Heydrich. SS-iștii s-au dus chiar la vila sa din Berlin și l-au plasat în arest la domiciliu. În cele din urmă s-a luat hotărârea că von Papen era un personaj mult prea cunoscut pentru a fi executat, așa că au fost eliminați câțiva dintre consilierii săi, pentru a-l avertiza asupra consecințelor oricărui act de sfidare în viitor. Un mic grup de ofițeri SS au luat cu asalt cabinetul său particular, l-au devastat și apoi l-au împușcat pe Herbert von Bose, secretarul său personal, care se afla la masa lui de lucru. Erich Klausener, un lider proeminent al „Acțiunii Catolice“ („*Katholische Aktion*“), a fost și el ucis în biroul său de la Ministerul Transporturilor. Asasinarea acestei figuri religioase bine-cunoscute a dus la proteste din partea Bisericii Catolice, dar Gestapoul a insistat asupra variantei conform căreia Klausener s-a sinucis într-o pauză din timpul interogatoriului. Dr. Edgar Jung, autorul discursului incendiar al lui Papen de la Marburg, a fost și el împușcat de un ofițer SS, la ordinul expres al lui Heydrich. Corpul său a fost apoi azvârlit într-un șanț de pe drumul spre lagărul de concentrare de la Oranienburg. Walter Schotte, autorul unei cărți despre guvernarea lui Papen din 1932 în care dezvăluise metodele Partidului Nazist, a fost și el arestat.* Înspăimântat, Franz von Papen și-a depus demisia din postul de vicecancelar în 3 iulie 1934. Dar a continuat să lucreze pentru regimul nazist, acceptând poziția de ambasador german la Viena. Însă zilele sale la masa puterii trecuseră. Frica avea să devină companionul său constant.[54]

Sângeroasa „Noapte a cuțitelor lungi“ s-a încheiat în seara zilei de 1 iulie 1934. Într-un discurs radiodifuzat a doua zi, Goebbels a susținut că execuțiile au reprezentat o operațiune de epurare vitală, prin care a fost împiedicată lovitura de stat pusă la cale de Röhm și Kurt von Schleicher, fostul cancelar german, precum și mulți alții care nu acceptaseră nicicând regimul lui Hitler. A fost scoasă în evidență și „depravarea sexuală“ a

* Walter Schotte (1886–1958), jurnalist și istoric, a fost arestat în iunie 1934, dar nu și executat. (*N.t.*)

șefului SA-ului. Cabinetul a fost de acord să dea retroactiv o lege, ratificată apoi și de Reichstag, care a conferit o bază legală crimelor, declarându-le „măsuri esențiale de apărare națională".[55] Opinia publică germană nu s-a arătat șocată și nici din cale-afară de preocupată de această epurare samavolnică. În schimb, numărul membrilor SA a scăzut drastic de la 2,9 milioane în august 1934 la 1,2 milioane în aprilie 1938.[56]

Președintele Hindenburg l-a lăudat pe Hitler pentru „intervenția sa personală, plină de îndrăzneală" care a salvat „poporul german dintr-un mare pericol". Hindenburg a murit în 1 august 1934, iar Hitler a preluat poziția de președinte și de cancelar, acordându-și titlul de *Führer* (Conducător). Armata a fost de acord ca fiecare soldat să depună următorul jurământ: „Jur pe bunul Dumnezeu că voi da ascultare necondiționată Conducătorului Reichului și poporului german, Adolf Hitler, Comandant Suprem al forțelor armate, și că în calitate de brav soldat voi fi gata oricând să respect acest jurământ chiar și cu prețul vieții mele." Hitler devenise acum conducătorul incontestabil și imbatabil al celui de-Al Treilea Reich.

Numărul exact al morților nu a fost niciodată stabilit cu precizie. Toate ordinele de execuție au fost semnate de Himmler și Heydrich. Mulți dintre cei uciși nu aveau niciun fel de legătură cu SA-ul. În discursul său din Reichstag, din 13 iulie, Hitler a menționat șaptezeci și patru de morți, printre care nouăsprezece „membri SA din eșaloanele de conducere", și aproximativ o mie de alți oameni aflați în arest în închisori și lagăre de concentrare. Doisprezece dintre cei asasinați fuseseră deputați în Reichstag. *Cartea Albă a Epurării*, scoasă de disidenții germani din Paris, susține că au fost ucise 401 persoane, dar menționează numele doar în 116 cazuri. Tribunalul de la Nürnberg nu a avansat nicio cifră exactă.[57]

„Noaptea cuțitelor lungi" a dat puteri sporite SS-ului și Gestapoului. La câteva zile după epurare, Göring l-a informat pe Frick că, „în semn de recunoștință pentru serviciile speciale desfășurate de Poliția Politică în ultimele zile, Cancelarul ne-a acordat Reichsführerului SS Himmler și mie însumi mână liberă în ceea ce privește conducerea poliției politice în cadrul directivelor emise de el."[58] Ar fi însă imprudent să tragem de aici concluzia că Himmler ar fi obținut controlul complet asupra Gestapoului și forțelor polițienești din Germania nazistă în această etapă a regimului național-socialist. În următoarele luni ale lui 1935 au avut loc o serie de asasinate în rândul membrilor SS, ca represalii ale SA-ului pentru înlăturarea lui Röhm. S-au găsit în total 150 de cadavre care aveau prinse pe ele o cartolină cu inițialele „R.R.", un acronim pentru „Răzbunătorii

lui Röhm" („*Röhms Rächer*"). Asasinatele acestea au fost executate probabil de o grupare rebelă a SA-ului, dar în ciuda unor investigații ample ale Gestapoului, vinovații nu au fost nicicând descoperiți.[59]

Mai îngrijorătoare pentru Himmler și Heydrich a fost însă nemulțumirea conservatorilor din Ministerul de Interne. În 2 iulie 1934, ministrul Frick s-a plâns la Hitler în legătură cu participarea unor organizații de partid la „Noaptea cuțitelor lungi" și a criticat caracterul ilegal al acțiunii. Acesta a fost un atac deschis la adresa lui Göring, Himmler și Heydrich. Hitler l-a mustrat însă pe Frick pentru intervenția sa, iar în 6 iulie 1934, Göring a emis un nou decret, prin care demonstra o dată în plus că Gestapoul era o instituție independentă a administrației, aflată sub jurisdicția sa. În 20 iulie 1934, Hitler a ratificat ordinul, menționând în plus că Himmler urma să fie răspunzător doar în fața sa.

Măsurile nu l-au împiedicat pe Frick să caute modalități de a limita puterea lui Himmler. Și-a îndreptat atenția asupra lagărelor de concentrare administrate de SS. Acestea nu se aflau sub controlul Ministerului de Interne și era un lucru bine cunoscut că deținuții era tratați cu brutalitate. Pentru a contracara criticile lui Frick, Himmler a introdus un sistem complex de pedepse în toate lagărele. Frick a solicitat, de asemenea, detalii în legătură cu tratamentul aplicat de către ofițerii Gestapo în timpul interogatoriilor celor aflați în „arest protectiv". Drept răspuns, în 11 octombrie 1934, Himmler a ținut un discurs în fața ofițerilor Gestapo în timpul căruia le-a spus că toate cazurile trebuie rezolvate cu promptitudine, că niciun cetățean care respectă legea nu trebuie să se teamă că ar putea fi arestat și că toți germanii trebuie să conștientizeze că „membrii Gestapoului sunt oameni înzestrați cu bunătate și un simț absolut al dreptății" care îi tratează pe cei arestați „cu politețe și bună-cuviință". Potrivit lui Himmler, Gestapoul trebuia privit ca o organizație eficientă și riguroasă, capabilă să afle prin interogatorii legale și prin culegerea de dovezi cine erau adevărații „dușmani ai statului" și cine erau cei loiali.[60]

Pentru a face din Gestapo o instituție indispensabilă a poliției din Germania nazistă, Himmler a fost nevoit să contracareze argumentul conservatorilor conform căruia, din moment ce comuniștii și SA-ul fuseseră anihilați, se putea renunța la Gestapo și la lagărele de concentrare. Pe parcursul anului 1935, Heydrich a început să extindă sensul conceptului de „dușmani ai poporului" dincolo de definiția sa politică îngustă, spre ceea ce el numea „dușmanul ascuns", sintagmă care se referea inclusiv la

disidenții religioși și la evrei. Într-un final, a ajuns să înglobeze elementele antisociale și criminale în categoria „dușmani rasiali".[61]

Dr. Werner Best, care a devenit șeful oficiului administrativ al Gestapoului (Gestapa) în vara lui 1934, a fost unul dintre personajele-cheie ale transformării Gestapoului într-un instrument modern și eficient al terorii naziste. S-a născut la Darmstadt în 10 iulie 1903. Avea o diplomă universitară și un titlu de doctor în filosofie. S-a format apoi ca avocat și a lucrat ca judecător. Avea un fler extraordinar pentru chestiunile organizatorice și s-a dovedit extrem de important în dezvoltarea Gestapoului. Venea mereu cu idei administrative noi și ieșite din comun. Una dintre reformele sale cele mai inovative a fost utilizarea fișelor centralizate. Uriașul sistem circular de fișe perforate era antrenat de un motor electric, care îi permitea operatorului să localizeze rapid datele despre o persoană arestată. Era, de fapt, calculatorul poliției naționale din zilele noastre. S-a dovedit a fi un ajutor de neprețuit pentru ofițeri atunci când conduceau interogatoriile. Persoanele erau împărțite în trei categorii. Grupa A1 îi cuprindea pe cei încadrați drept „dușmani ai statului" și considerați a fi cei mai periculoși. Fișele lor erau marcate cu roșu. Grupa A2, marcată cu albastru, se compunea din indivizi care urmau să fie arestați în caz de război. Fișele din grupa A3, nemarcate, conțineau informații despre diferiți oameni considerați „periculoși din punct de vedere politic". Un grup lărgit de funcționari avea sarcina de a actualiza în permanență fișele și dosarele.[62]

Secții specializate ale Gestapoului au fost înființate la nivel local. Una se ocupa de opozanții politici, alta se concentra asupra asociațiilor și sectelor religioase. Exista, de asemenea, o secție dedicată evreilor. Altele se ocupau de cei aflați în „arest protectiv" și de câteva grupări încadrate în categoria „dușmanilor Comunității Naționale".[63] Toți ofițerii Gestapoului erau încurajați să respecte „datoria patriotică a tăcerii" și să țină secrete toate chestiunile pe care le investigau.[64]

La sfârșitul lui 1935, Adolf Hitler s-a exprimat clar în favoarea lui Himmler, acordându-i puterea supremă asupra poliției de siguranță din Germania. Göring a ajuns la rândul său să accepte că o nouă lege a Gestapoului era necesară, recunoscând astfel poziția unică a acestei instituții în cadrul statului nazist. Cea de-a treia și cea mai cuprinzătoare Lege a Gestapoului din 10 februarie 1936 a fost redactată de Werner Best și colaboratorii săi. Se stabilea că Gestapoul nu putea fi judecat de niciun fel de tribunal administrativ sau judiciar. Misiunea poliției secrete de stat

era de a investiga orice persoană care ar fi putut să pericliteze existența statului, de a duce la îndeplinire voința unui singur conducător și de a feri poporul german de orice încercare de distrugere de către dușmani interni sau externi.[65] Legea întărea rolul ofițerilor și preciza că Gestapoul avea să administreze lagărele de concentrare ale statului. În practică, lagărele au fost administrate în continuare de o secție specializată a SS-ului. Misiunea Gestapoului consta în repartizarea celor arestați în anumite lagăre. Prin noua lege „fundamentală", lagărele de concentrare erau considerate în continuare a fi independente de orice supraveghere din partea statului.

Prin decretul semnat de Hitler și datat 17 iunie 1936, Himmler a devenit Șef al Poliției Germane, având însărcinarea de a apăra poporul german „împotriva tuturor încercărilor de distrugere de către dușmanii din interiorul sau din afara țării".[66] În următoarele zile, poliția germană a fost împărțită în două divizii controlate de Himmler: 1) Orpo (*Ordnungspolizei* — poliția de ordine), care cuprindea poliția municipală, rurală și locală, fiind condusă de Karl Daluege, un ofițer SS devotat, fost comandant al forțelor de poliție din Prusia; 2) Sipo (*Sicherheitspolizei* — poliția de siguranță), care era condusă de Reinhard Heydrich. Aceasta din urmă se compunea din Gestapo, al cărei obiectiv era de a lupta împotriva „dușmanilor politici", fiind condusă de Heinrich Müller, un polițist de carieră care la acea vreme nu era membru al Partidului Nazist, și din Kripo, aripa de investigații criminale ale aceleiași poliții de siguranță, nepurtătoare de uniformă, care era condusă de Arthur Nebe, și el polițist de carieră. Kripo acționa împotriva elementelor „criminale" care reprezentau o amenințare la adresa comunității naționale din cauza „degradării lor fizice și morale". Gestapo și Kripo au rămas organizații administrative separate, dar au colaborat intens. Gestapa, centrul administrativ al Gestapoului, a rămas sub controlul aceluiași dr. Werner Best. Astfel, Gestapoul, care în 1933 acționa doar în Prusia, devenise acum Poliția Secretă de Stat pentru întreaga Germanie.

Mândru de reușita sa — devenise șeful suprem al forțelor polițienești din Germania nazistă —, Heinrich Himmler i-a descris pe aroganții săi inamici conservatori drept niște persoane greșit îndrumate în credința lor că o întoarcere la „normalitate" putea fi obținută prin evacuarea lagărelor de concentrare și dizolvarea Gestapoului. Singura concesie obținută de Frick în această luptă prelungită și inutilă în ultimă instanță a fost că l-a împiedicat pe Himmler să devină ministru al cabinetului german. Himmler a primit funcția de secretar de stat, fiind, chipurile, subordonat

lui Frick în cadrul Ministerului de Interne. Frick i-a cerut lui Himmler să-i raporteze personal în fiecare lună, dar acesta nici măcar nu s-a obosit să se prezinte vreodată la o întâlnire. În cel de-al Treilea Reich, Himmler nu mai era subordonat nimănui în afară de Hitler. Dimensiunile înfrângerii lui Frick au fost explicate de Hans Lammers, șeful Cancelariei Reichului, la procesul de la Nürnberg. La un moment dat, Hitler i-a încredințat subalternului său transmiterea unui mesaj: „Spune-i domnului Frick să nu-i pună prea multe piedici lui Himmler ca șef al poliției germane; avându-l pe el, poliția se află în mâini bune. Ar trebui să-i lase cât mai multă libertate de mișcare.“[67] În 1937, Frick renunța cu totul să-i mai dea raportul lui Hitler în chestiunile cu privire la poliție.

În 27 septembrie 1939, Gestapoul, Orpo, Kripo și SD-ul au fost contopite într-o unică instituție de securitate națională, centralizată: Oficiul Principal al Siguranței Reichului (*Reichssicherheitshauptamt* — RSHA). Toate filialele polițienești regionale au trecut sub autoritatea acestei preaputernice instituții.

De acum, acțiunea lui Heinrich Himmler de revoluționare a poliției în interiorul Germaniei naziste, începută cu șase ani în urmă, se desăvârșise.

2

Oamenii și metodele Gestapoului

Propaganda nazistă a vrut să dea impresia că ofițerii Gestapoului supravegheau întreaga societate. Nimic nu putea fi mai puțin adevărat. În realitate, Gestapoul era o organizație foarte mică. Bunăoară, în 1933 avea doar 1 000 de angajați, ajungând la 6 500 în 1937 și 15 000 în 1939. Numărul maxim de angajați a fost atins în 1944 (32 000), incluzând lucrătorii din aparatul administrativ.[1] La nivel local, exista chiar o criză acută de personal. De pildă, în Düsseldorf, un oraș cu 500 000 de locuitori, existau în 1937 doar 126 de ofițeri. Essenul, cu o populație de 650 000 de locuitori, avea 43. Iar Duisburgul, cu 400 000 de locuitori, avea 28.[2] În 1942, la Köln, oraș în care locuiau 750 000 de oameni, existau 69 de ofițeri.[3] De regulă, în localitățile rurale nu exista personal. Niciodată în Germania lui Hitler numărul ofițerilor activi, angajați cu normă întreagă, nu a depășit cifra de 16 000.[4]

Gestapoul a folosit spioni, dar nu se mai știu prea multe despre câți erau și cu ce sume erau plătiți. Walter Weyrauch, care a lucrat pentru forța de ocupație americană, a găsit fișele a 1 200 de informatori ai Gestapoului care acționau în Frankfurt am Main. Mulți dintre cei identificați făcuseră parte din grupările politice ale opoziției și au fost de acord să acționeze ca agenți dubli în schimbul eliberării din lagăr sau din închisoare. Au fost recrutați chiar și preoți catolici.[5] Dosarele din Düsseldorf păstrate până în prezent conțin numele a 300 de informatori, toți simpatizanți comuniști. Informațiile obținute pe această cale au fost folosite cu mult succes împotriva celulelor comuniste care făceau parte din rezistență. În schimb, Gestapoul nu a avut niciun fel de informație în avans cu

privire la Operațiunea *Walkiria* și atentatul cu bombă condus de Claus von Stauffenberg în 20 iulie 1944.

Începând din 27 septembrie 1939, centrala Gestapoului era Oficiul IV (Amt IV) al Oficiului Principal al Siguranței Reichului (RSHA) din Berlin. Aici lucrau 1 500 de ofițeri, împărțiți în șase departamente: IV A — care supraveghea activitatea marxiștilor, comuniștilor, reacționarilor și liberalilor, prevenea sabotajele și avea ca obiectiv siguranța generală; IV B — consacrat luărilor de poziție politice ale Bisericilor catolice și protestante, ale sectelor religioase, evreilor și francmasonilor; IV C — însărcinat cu prelucrarea ordinelor de arest protectiv; IV D — se concentra exclusiv asupra teritoriilor ocupate de naziști; IV E — combătea spionajul din interiorul și din afara țării; IV F — destinat pașapoartelor, documentelor de identitate și supravegherii străinilor, în special a numărului mare de muncitori străini din Germania în timpul războiului.[6]

Conducerea Gestapoului din Berlin se compunea din trei categorii de colaboratori: 1) foști polițiști-criminaliști cu experiență care, în cea mai mare parte, nu fuseseră membrii Partidului Nazist înainte de 1933; 2) tineri funcționari cu educație universitară, interesați să-și facă o carieră; 3) membrii SD care au fost primiți în Gestapo prin intermediul mașinăriei de partid.[7]

Între 1936 și 1945, directorul Gestapoului a fost Heinrich Müller. Născut la München, în 1900, era fiul unui polițist dintr-o familie catolică tradițională de muncitori. A absolvit școala fără o calificare anume, obținând rezultate medii la toate disciplinele de învățământ. Vorbea cu un pronunțat accent münchenez, în jargon muncitoresc, pe care nu a încercat nicicând să și-l corecteze. Ucenic montator la o companie aeronautică bavareză, a hotărât să își caute o slujbă în alt domeniu de activitate. În 1918 s-a înscris în poliție și a fost repartizat în micul departament al poliției politice din München. Se pare că, în primul rând, îl atrăsese programul generos de pensii ocupaționale pentru polițiști. Avea doar treizeci și șase de ani când a devenit șeful Gestapoului pentru întreaga Germanie. Müller era un individ abil, care se putea acomoda ușor oricărui sistem politic. A lucrat, pe rând, pentru monarhia bavareză, pentru guvernul democratic de la Weimar și pentru regimul nazist.

Nu a fost doar un birocrat scrupulos, ci și un foarte priceput vânător de opozanți politici. El a descoperit că asasinarea lui Reinhard Heydrich în 1942 a fost orchestrată de serviciul de informații britanic.[8] Și tot el a anihilat gruparea spionilor comuniști Die Rote Kapelle. În timpul

proceselor de la Nürnberg, Rudolf Hess a pretins că Müller „nu era angajat politic" și că rămăsese probabil toată viața sa „un naționalist conservator".[9] Un raport confidențial din 1937 caracteriza astfel activitatea lui: „Obiectul său de activitate [în perioada Republicii de la Weimar] a fost supravegherea și derularea negocierilor cu organizațiile de stânga. Trebuie spus că a luptat cu îndârjire împotriva acestora. Dar este la fel de limpede că, dacă i s-ar fi cerut, Müller ar fi acționat în același fel și împotriva grupărilor de dreapta."[10] S-a înscris în Partidul Nazist abia în 1939, din rațiuni oportuniste, pentru a avansa în carieră.[11] Müller a ajuns la conducerea Gestapoului nu fiindcă ar fi avut vreo afinitate ideologică cu nazismul, ci datorită abilităților sale administrative; în special, datorită talentului său de a vâna grupările din rezistența comunistă. Standardele sale înalte de eficiență le-a impus și colaboratorilor săi. Numeroase documente ale Gestapoului îi poartă semnătura. Este vorba, în general, de aprobări sau rezoluții defavorabile deciziilor subalternilor săi. Adesea lua masa cu Heydrich, care îl aprecia foarte mult, și cu alți capi ai Gestapoului la Hotel Adlon, în apropiere de Poarta Brandenburg din Berlin.

Toți ceilalți șefi de secție ai centralei Gestapo din Berlin își începuseră similar cariera în poliția de investigații criminale în perioada Republicii de la Weimar. În Secția IV A, care se ocupa de opoziția comunistă, toți șefii parcurseseră aceleași trepte ale carierei și aveau date biografice asemănătoare. Erau născuți între 1894 și 1903. Se alăturaseră poliției înainte de 1933. Cei mai mulți proveneau din clasa de mijloc și aveau studii superioare. Acești tineri utilizau metode de investigare identice cu practicile poliției de investigații criminale. Doar unul dintre ei, Horst Kopkow, fusese membru activ al Partidului Nazist înainte de 1933.[12]

Între 1940 și 1942, șeful Secției IV A a fost Josef Vogt, născut în 1897. A studiat economia la universitate, iar în 1925 a intrat în poliție. Între 1929 și 1933 a lucrat la departamentul de omucideri al poliției de investigații criminale. În mai 1933, s-a înscris în Partidul Nazist. S-a oferit voluntar pentru a fi primit în Gestapo. Felul său energic de a combate rezistența comunistă a atras atenția superiorilor și i-a asigurat, totodată, o ascensiune profesională rapidă.[13]

Adjunctul său, Kurt Lindow, născut în 1903, i-a luat locul în 1942. Absolvent de drept și economie, s-a alăturat în 1928 poliției de investigații criminale. În 1933 s-a alăturat Gestapoului și a lucrat la mai multe

cazuri de răsunet, care aveau drept capete de acuzare înalta trădare. A fost un organizator eficient și un administrator de încredere.

Un alt personaj-cheie din Departamentul IV A era Rudolf Braschwitz, născut în 1900. Studiase stomatologia la Universitatea din Breslau, dar a renunțat la profesia de dentist, alăturându-se forțelor de poliție. În 1928 lucra deja pentru poliția politică prusacă, în cadrul căreia coordona corpul de pază al celebrului ministru de externe Gustav Stresemann, amenințat cu moartea în mai multe rânduri de grupările de extremă dreaptă. În 1933, Braschwitz a devenit șeful unui grup însărcinat să combată comunismul. S-a înscris în Partidul Nazist abia în 1 mai 1933.[14]

Un alt specialist în combaterea comunismului din secția IV A era Reinhold Heller, născut în 1885. A urmat studii de drept la universitate, dar nu a reușit să-și ia diploma.[15] În 1919 s-a alăturat poliției politice, iar după doisprezece ani ajungea în fruntea departamentului de combatere a amenințării comuniste. S-a înscris în Partidul Nazist în 1 mai 1933. La patruzeci și opt de ani, a fost un personaj-cheie în investigațiile legate de incendierea Reichstagului. Liderii partidului Himmler și Heydrich erau neîncrezători în oamenii din generația lui Heller. Îi considerau încă tributari tradiției democratice a Republicii de la Weimar și, în consecință, nepotriviți pentru activitatea specifică poliției. Inestimabila sa experiență administrativă, adaptabilitatea sa și cunoștințele sale în combaterea rezistenței comuniste i-au permis totuși să joace un rol foarte important în cadrul Gestapoului.

Departamentul IV B se ocupa de bisericile creștine, de sectele religioase precum Martorii lui Iehova și de evrei. Ființa inclusiv o subsecție însărcinată cu evacuarea evreilor în timpul Holocaustului, condusă de unul dintre personajele cele mai infame ale Gestapoului: Adolf Eichmann. Acesta se născuse în 1906 la Solingen, în Renania, dar crescuse la Linz, în Austria, orașul în care își petrecuse și Hitler adolescența. Tatăl lui Eichmann, pe nume tot Adolf, era proprietarul unei întreprinderi miniere profitabile. Se născuse într-o familie de protestanți fervenți, dar copilăria lui Eichmann, în afara familiei, a fost nefericită. Era un copil retras, prea puțin dotat pentru răfuielile specifice vârstei adolescentine. Pentru că avea tenul închis, colegii de școală îl porecliseră „*der kleine Jude*“ (micul evreu). A abandonat școala fără să obțină vreo diplomă. În anii 1920, tatăl său și-a folosit relațiile de afaceri pentru a-i obține slujbe în industria electrotehnică, iar apoi de comis-voiajor pentru produse petroliere. În timpul Marii Crize, tatăl său a dat faliment. În 1932,

Eichmann s-a înscris în Partidul Nazist austriac.[16] Punctul de cotitură al carierei sale s-a produs în 1933, când Eichmann a plecat în Germania ca protejat al lui Ernst Kaltenbrunner, un personaj important din SD. A lucrat în lagărul de concentrare de la Dachau înainte de a ajunge unul dintre consilierii-cheie ai SD-ului în chestiunea evreiască. Calitățile lui Eichmann de birocrat extrem de muncitor și obedient au fost remarcate de Heinrich Himmler. Timp de doi ani, între 1938 și 1940, Eichmann a organizat deportarea evreilor austrieci în Polonia și a repetat operația cu evreii cehi care locuiau în Praga. Aceasta a dus la promovarea sa ca șef al secției evreiești din centrala de la Berlin a Gestapoului. Astfel, Eichmann a ajuns să organizeze toate transporturile evreilor din Europa spre lagărele morții în timpul Holocaustului.[17] Neavând o diplomă universitară și nici experiență în cadrul poliției, Eichmann nu era tocmai tipul obișnuit de ofițer îndrituit să aspire la o poziție înaltă în ierarhia Gestapoului.

Cel mai mare departament din centrala Gestapoului era IV C2, care se ocupa de ordinele de arest protectiv. Toate figurile importante de acolo fuseseră ofițeri de poliție de investigații criminale înainte de 1933. În 1944 avea unsprezece inspectori și patruzeci și patru de funcționari și dactilografi. Șeful secției era Emil Berndorff, născut în 1892. A studiat dreptul și științele politice la Universitatea din Berlin. În 1920 și-a luat doctoratul în drept, apoi s-a alăturat poliției de investigații criminale. A lucrat la câteva cazuri celebre în cadrul departamentului de omucideri în timpul Republicii de la Weimar. S-a alăturat în august 1932 unei organizații secrete, recent înființate, a Partidului Nazist. În acea epocă s-a specializat în prelucrarea ordinelor de arest protectiv. A participat, de asemenea, la elaborarea tehnicilor de interogare abuzivă ale Gestapoului, care permiteau bătaia și tortura.[18]

Departamentul IV D avea misiunea de a supraveghea populația din teritoriile ocupate de naziști. Toți angajații cu funcții importante din acest departament erau bărbați foarte tineri. În 1939, niciunul dintre ei nu avea peste patruzeci de ani. Dețineau cu toții diplome universitare și jumătate dintre ei își luaseră și doctoratul. Proveneau din SD și se alăturaseră Gestapoului între 1937 și 1938. Toții lucrătorii acestei secții făceau parte din *Einsatzgruppen*, detașamente mobile însărcinate să ucidă, care au acționat în Polonia și, mai ales, în Uniunea Sovietică în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Acești tineri și devotați naziști erau pregătiți pentru a juca un rol important după război, într-o lume pe care naziștii erau convinși că o vor domina.

De asemenea, SD-ul avea un Oficiu Intern (III) în cadrul Oficiului Principal din Berlin, specializat în informații interne și în evaluarea opiniei publice. Era condus de tânărul Otto Ohlendorf, născut în 1907. Studiase dreptul și economia la universitate înainte de a obține titlul de doctor în drept la Universitatea din Pavia. În 1925 a devenit membru al Partidului Nazist și peste un an s-a alăturat SS-ului. Apoi a făcut o frumoasă carieră academică la Institutul de Economie Mondială din Kiel. În 1936 a fost numit consilier economic al SD-ului, iar peste trei ani a fost ales de Heydrich să conducă Oficiul III al RSHA-ului. Când a preluat postul avea doar treizeci și doi de ani. Ascensiunea rapidă a unui individ tânăr cu studii superioare nu era ceva neobișnuit în Germania nazistă. Într-un anumit sens, promovarea susținută a tinerilor a adus regimului un plus de radicalism plin de energie. În vara anului 1941, Ohlendorf a devenit șeful unui detașament de intervenție, *Einsatzgruppen D*, ce acționa în Uniunea Sovietică, responsabil pentru uciderea a mii de evrei. Ohlendorf era capabil să treacă de la postura de birocrat educat la cea de ucigaș în masă îmbrăcat în uniforma SS fără a se preocupa câtuși de puțin de aspectul moral al acțiunilor sale. El a creat un grup în cadrul Oficiului III, însărcinat cu urmărirea în secret a stării de spirit din locurile publice. Departamentul era condus de dr. Hans Rössner, născut în 1910, care studiase istoria și limba germană la Universitatea din Leipzig înainte de a-și lua doctoratul. S-a înscris în Partidul Nazist în 1933, iar mai apoi a devenit membru al SD-ului.[19]

Gestapoul avea cincizeci și patru de birouri regionale în landurile federale. Comandanții acestora erau, la rândul lor, indivizi cu ambiții profesionale, educație și experiență similare celor ale colegilor lor din centrala de la Berlin. Toți erau tineri, proveneau din clasa de mijloc și aveau diplome universitare. Cei mai mulți dintre ei absolviseră dreptul și aveau și un doctorat. Foarte puțini se născuseră în orașele unde lucrau. O parte urmaseră un curs special de poliție la Berlin. Acești șefi regionali dispuneau de o uriașă autoritate decizională la nivel local. Ei hotărau cazurile ce urmau să fie anchetate și alegeau ofițerul Gestapo cel mai potrivit pentru a face treaba.

De regulă, șefii regionali ai Gestapoului erau naziști plini de entuziasm și devotați cauzei național-socialiste. Un exemplu tipic a fost dr. Emanuel Schäfer, născut în 1900, șeful biroului din Köln. Era totodată un protejat al lui Reinhard Heydrich. Tatăl său era proprietarul unui

hotel. Fiul a studiat dreptul la Universitatea din Breslau, iar apoi și-a luat doctoratul în drept civil. S-a alăturat poliției de investigație criminală din Potsdam în 1926. Peste doi ani a devenit șeful secției de omucideri al departamentului de poliție din Breslau. În februarie 1933 a preluat conducerea poliției politice din Breslau. S-a înscris în Partidul Nazist în 1 mai 1933, apoi în SS și SD. După un an a fost numit șeful Gestapoului din orașul Oppeln. În caracterizările anuale făcute personalului, este descris ca având „o solidă concepție național-socialistă". În octombrie 1940, a devenit șeful Gestapo din Köln. A organizat, începând din octombrie 1941, deportarea evreilor din oraș spre lagărele morții. Toți cei care l-au cunoscut l-au descris ca fiind un fanatic al național-socialismului.[20]

Pentru absolvenții de universități tineri, ambițioși, însuflețiți de ideologia nazistă precum Emanuel Schäfer, ascensiunea în ierarhia Gestapoului era asigurată. Dacă nu îndeplineai aceste condiții stagnai din punct de vedere profesional. Ludwig Jung, născut în 1910, șeful Gestapoului din Krefeld, constituie un bun exemplu în acest sens. Tatăl său deținea o măcelărie. Fiul nu a izbutit să termine studiile de drept la Universitatea din Giessen, dar fiind unicul ofițer Gestapo cu studii universitare din biroul de la Krefeld, a beneficiat de un avantaj față de ceilalți colegi. Sprijinul său fățiș pentru cauza național-socialistă i-a fost, de asemenea, de ajutor. S-a înscris în partid în 1930. Calitatea de membru al Partidului Nazist încă dinainte de cucerirea puterii era întotdeauna un atu la interviurile pentru o slujbă. După ce a urmat un curs de specializare pentru cadrele de conducere ale poliției la Berlin, a fost numit, în martie 1938, la doar douăzeci și opt de ani, șef al Gestapoului din Krefeld. Dar de acolo ascensiunea sa a încetat. Incapacitatea sa de a-și lua diploma universitară și originea socială mic-burgheză l-au ținut pe loc.[21]

În 1938, 95% dintre directorii regionali ai Gestapoului aveau o diplomă de absolvire a liceului (*Abitur*).[22] Optzeci și șapte la sută absolviseră dreptul și aproape jumătate dintre ei aveau și un doctorat. Când se adunau, ofițerii cu grade superioare din Gestapo aduceau mai degrabă cu niște cadre universitare decât cu un departament de poliție. Cu toții aveau sub patruzeci de ani. La sfârșitul anilor 1930, experiența în poliție ajunsese să aibă tot mai puțină importanță în procesul de promovare a cadrelor Gestapo. Absolvenții de drept porneau cu prima șansă la angajarea în Gestapo. Devenise o obișnuință ca debutanții cu diplome universitare să fie promovați înaintea unor detectivi mai bătrâni, experimentați,

dar fără studii superioare.[23] Dr. Werner Best, șeful serviciului de personal din centrala Gestapoului, considera că perseverența și munca necesară pentru a obține o diplomă de drept se potriveau cel mai bine activității de investigare, motiv pentru care, începând din 1936, a încurajat angajarea absolvenților de drept.

Ofițerii fără funcții de conducere din cadrul organizației erau foarte diferiți de șefii lor cu educație superioară. Se împărțeau în două categorii: asistent criminalist (*Kriminalassistent*) și secretar criminalist (*Kriminalsekretär*). Cu toții proveneau din familii de muncitori sau din pătura inferioară a clasei de mijloc. Cei mai mulți dintre ei abandonaseră școala la șaisprezece ani, fără vreo calificare formală. Aproape niciunul nu avea diplomă universitară și puțini dintre acești ofițeri de rând au fost promovați. S-a estimat că aproximativ 50% dintre polițiștii de carieră dinainte de 1933 care se alăturaseră Gestapoului continuau să fie activi în 1945.[24] În 1939, doar 3 000 de ofițeri Gestapo aveau un grad suplimentar în cadrul SS-ului.

În cadrul proceselor de la sfârșitul războiului, ofițerii Gestapo s-au autocaracterizat ca niște polițiști de carieră care s-au comportat în timpul anchetelor ca orice polițist obișnuit. Toți ofițerii care au depus mărturie la Procesele de la Nürnberg au susținut că personalul Gestapo din anul 1933 se compunea din membrii forței de poliție existente.[25] Potrivit propriilor declarații, erau ofițeri de poliție profesioniști și eficienți, care primeau ordine de la superiori și rareori aveau inițiative proprii.[26] Se adaptaseră în mod pragmatic noilor condiții și se înscriseseră în Partidul Nazist în primul rând pentru a-și păstra slujbele. În urma investigațiilor întreprinse după război de reprezentanții Aliaților s-a stabilit că cei mai mulți ofițeri Gestapo erau „oameni obișnuiți" și „denazificați", fiind „exonerați" de „crime împotriva umanității". Cei mai mulți au beneficiat de pensii ocupaționale generoase.

Istoricul Eric Johnson a cercetat biografiile a nouăsprezece ofițeri Gestapo din Krefeld activi între 1937 și 1945. A descoperit că toți fuseseră ofițeri la poliția din Weimar. Niciunul nu fusese membru al Partidului Nazist. Toți proveneau din familii de muncitori sau din mica burghezie, abandonaseră școala la șaisprezece ani fără a avea vreo calificare și niciunul nu avea diplomă universitară. Cei mai mulți s-au înscris în Partidul Nazist din oportunism, pentru a avansa în carieră. Dar cu toții au fost foarte buni când era vorba de îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Rapoartele întocmite de ei dovedeau că aveau cunoștințe impresionante

de gramatică și ortografie. În procesele ce au avut loc, ofițerii Gestapo din Krefeld au ținut să sublinieze faptul că fuseseră forțați să intre în Gestapo și în Partidul Nazist și că, în fond, rămăseseră „oameni obișnuiți", profesioniști decenți.[27]

Robert Gellately a studiat biografiile a douăzeci și doi de angajați ai Gestapo din Würzburg. Cu toții au fost polițiști de carieră. Înainte de 1937, practic, niciunul nu se înscrisese în Partidul Nazist. Doar șeful departamentului, Joseph Gerum, născut în 1888, era membru de partid. Din aprilie 1934 a condus biroul din Würzburg. Se înscrisese în NSDAP în 1920 și participase la celebrul Puci de la berărie din München, acțiune pentru care fusese condamnat la cincisprezece luni de închisoare. Era un polițist cu experiență care lucrase în poliție din 1917. În 1933 a ajuns la poliția politică din München, de unde a fost trimis ca șef al biroului Gestapo din Würzburg.[28]

Termenul de „obișnuit" poate fi inadecvat în ceea ce îi privește pe ofițerii Gestapoului. În timpul Republicii de la Weimar, poliția germană s-a confruntat cu un val nemaiîntâlnit de violențe de stradă în care erau implicați comuniștii și naziștii. Cei mai mulți detectivi ai poliției de investigații criminale care s-au transferat la Gestapo erau învățați cu metode dure și nu se deziceau nici de acțiuni brutale. În plus, se pricepeau să țină interogatorii amănunțite.

La sfârșitul anilor 1930, Gestapoul a continuat să recruteze personal provenind din pătura de jos a clasei de mijloc sau din mediul proletar, dar s-au produs și câteva schimbări semnificative. Majoritatea noilor angajați aveau sub treizeci de ani. Foarte puțini dintre ei aveau experiență în poliție. Criteriul de bază pentru a obține un post era dovada unei ascendențe germane pure, o pregătire generală bună fără vreo calificare anume, aptitudini fizice, precum și cunoștințe de stenografiere și dactilografiere. Calitatea de membru al Partidului Nazist sau al vreuneia dintre organizațiile acestuia era „de dorit", dar nu obligatorie.[29] Acest aport de ofițeri tineri și neexperimentați a avut neîndoielnic darul să schimbe ethosul Gestapoului. Era dificil să familiarizezi niște nou-veniți cu tehnicile tradiționale ale poliției de investigații profesioniste. Polițiștii de „școală veche" din perioada Republicii de la Weimar ieșeau rând pe rând la pensie. În perioada războiului s-au impus metode de interogare mai brutale printre tinerii ofițeri, devotați cauzei.

Odată cu numirea în funcție, fiecare ofițer Gestapo primea un manual cu instrucțiuni detaliate despre cum să se comporte în urmărirea,

arestarea și interogarea persoanelor. Ofițerii erau sfătuiți să nu aibă la ei documente de identificare și să poarte „haine obișnuite, inclusiv lenjerie personală“ atunci când se duc să aresteze pe cineva.[30] Existau îndrumări amănunțite pe diferite subiecte, cum ar fi folosirea unei busole, alcătuirea unei hărți pentru un raport informativ, desfășurarea operațiunilor de supraveghere, organizarea raziilor, dar și despre modul în care trebuiau compilate diverse rapoarte și adunate dovezi legate de o anchetă.

Existau, de asemenea, indicații clare despre modul în care trebuiau tratați cei arestați. Fiecare prizonier trebuia interogat fie de un ofițer Gestapo, fie de un detectiv de la Kripo, în funcție de natura acuzației. Manualul sublinia și faptul că la deschiderea unui caz trebuiau să fie numiți un avocat din oficiu și un judecător. Sarcina principală a ofițerului Gestapo era să adune și să furnizeze toate dovezile, să interogheze martorii, să țină evidența tuturor interogatoriilor și să cerceteze fiecare detaliu. Se mai stabilea în manual că în cursul unei anchete „se va utiliza orice tehnică de investigație potrivită“.[31] În capitolele ce vor urma vom prezenta în detaliu modul în care ofițerii Gestapo se ocupau de cazuri individuale.

Acuzațiile conform cărora ofițerii Gestapo arestau indivizi, îi interogau cu brutalitate, iar apoi îi trimiteau într-un lagăr de concentrare sunt mituri. Orice caz era investigat în cele mai mici detalii înainte de a se lua o decizie în privința pedepsei. Majoritatea celor arestați erau anchetați conform sistemului tradițional de justiție; cei acuzați de o crimă anume erau judecați de tribunale. Trimiterea celui acuzat într-un lagăr de concentrare era ultima soluție, mai ales când era vorba de un cetățean german obișnuit, care nu avea legături cu grupurile de opoziție aflate în vizor. Mulți dintre cei arestați erau eliberați fără a fi acuzați de ceva.

În anii de început ai regimului nazist, rețeaua lagărelor de concentrare era extrem de redusă în comparație cu sistemul tradițional al penitenciarelor. În vara lui 1935, nu existau decât 4 000 de prizonieri în lagărele de concentrare administrate de SS.[32] Numărul lor a crescut rapid spre sfârșitul anilor 1930, când termenul de „dușman al statului“ a fost extins, incluzându-l nu doar pe opozantul „politic“, ci și pe cel „rasial“. La 1 septembrie 1939, SS-ul avea 21 400 de prizonieri repartizați în cele șase lagăre-cheie: Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald, Mauthausen, Flossenbürg și Ravensbrück. Aceste lagăre au devenit, așa cum vom vedea în continuare, locurile în care au fost aruncați cei care, potrivit noilor definiții, erau considerați dușmani rasiali „asociali“ (*Asoziale*).

Spre comparație, înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, în închisorile germane tradiționale se aflau 120 000 de deținuți. Cei mai mulți dintre aceștia ispășeau pedepse pentru infracțiunile obișnuite, dar existau și o serie de opozanți politici și religioși. Între Gestapo, pe de o parte, și șefii închisorilor, pe de altă parte, s-au creat relații strânse de colaborare. Deținuții politici care își executaseră condamnarea în închisoare rareori scăpau din ghearele Gestapoului. Comandanții penitenciarelor, de obicei birocrați conservatori de școală veche, obișnuiau să redacteze rapoarte despre opozanții politici sau religioși care urmau să fie eliberați. Invariabil, documentele ajungeau la Gestapo. În unele cazuri, deținutul era eliberat, dacă primea de la comandant o caracterizare favorabilă, dar în momentul ieșirii era reținut de Gestapo în „arest protectiv". Un caz sugestiv în acest sens este cel al activistului comunist numit Max, condamnat în iunie 1934 la douăzeci și șapte de luni de închisoare pentru activitate într-o organizație comunistă clandestină. În închisoare a avut un comportament ireproșabil. Însă cu trei luni înainte de eliberarea sa, comandantul închisorii a trimis Gestapoului o notă informativă:

> În cadrul instituției nu a atras în niciun fel atenția. Având însă în vedere trecutul său, nu pot să cred că și-a schimbat în vreun fel părerile, ci, asemenea majorității conducătorilor comuniști, s-a ferit de orice conflict dintr-un calcul viclean. În opinia mea, este absolut necesar ca acest comunist activ, cu rol important în organizație, să fie pus în arest protectiv, după executarea condamnării.[33]

Exista un tipic bine stabilit pe care ofițerii Gestapo îl urmau la fiecare caz cercetat. Totul începea de obicei cu un denunț din rândul populației, făcut printr-o scrisoare, printr-un apel telefonic sau personal. Mai rar, cazurile apăreau în urma unor operațiuni de supraveghere, a unor ponturi venite de la informatori sau a unor informații oferite de conducătorii naziști locali. Politica Gestapoului era de a investiga orice denunț făcut de cetățeni, oricât de neînsemnată ar fi fost acuzația. Toate declarațiile erau apoi analizate de șeful departamentului local al Gestapoului și de personalul său de încredere. Era ales cel mai potrivit ofițer care să preia cazul. Cum fiecare birou Gestapo avea specialiști în domeniile-cheie ale activității opoziției politice, repartizarea unui caz era o sarcină destul de clară.

Ofițerul însărcinat să desfășoare o anchetă culegea informații cu privire la caz, punea la punct detaliile arestării individului și lua interogatoriile

asociate cazului. Acuzatul putea fi arestat după emiterea unui „ordin provizoriu de arest", pe baza căruia cel în cauză putea fi reținut timp de zece zile fără să i se aducă vreo acuzație. Înainte de a se elibera ordinul de „arest protectiv" trebuia să fie formulată o acuzație. Procesul-verbal al interogatoriului era examinat de șeful departamentului, iar decizia finală asupra unui ordin de arest protectiv trebuia să fie aprobată de procurorul desemnat și deseori era pasată departamentului din centrala de la Berlin care se ocupa de ordinele de arest protectiv.[34]

Fiecare persoană arestată care ajungea într-un birou al Gestapoului era fotografiată și i se luau amprentele digitale. De cele mai multe ori, persoanele rămâneau în arest cât timp se desfășura ancheta. Fiecare dosar de caz era dedicat unei singure persoane acuzate, chiar dacă erau implicați și alții. Informațiile erau înregistrate într-un dosar oficial al Gestapoului. Majoritatea documentelor erau dactilografiate. Pe prima pagină apăreau trei fotografii cu chipul suspectului. Prima pagină mai conținea datele personale ale celui în cauză — numele, data și locul nașterii, adresa de domiciliu, statutul civil, religia, condamnări anterioare, serviciul militar — și detalii referitoare la timpul petrecut anterior în închisoare sau în lagăre de concentrare. Grosul fiecărui dosar îl constituia procesul-verbal al interogatoriilor acuzatului, precum și ale tuturor martorilor implicați. Erau incluse și toate scrisorile legate de caz. Multe dintre aceste dosare ale Gestapoului ajungeau la câteva sute de pagini. Fiecare dosar era alcătuit pe baza presupunerii că va fi înaintat unui tribunal.

Partea-cheie a oricărei anchete desfășurate de Gestapo era interogatoriul. Persoanei acuzate i se cerea să răspundă la o serie de întrebări. Ofițerii se foloseau adesea de textul denunțului și de declarațiile martorilor pentru a formula întrebările. Scopul era de a-l face pe acuzat să își recunoască vina. În timpul interogatoriilor erau scoase la iveală mărturii scrise, precum jurnale sau corespondență, din care se extrăgeau anumite pasaje. Cea mai importantă piesă la dosar care ajuta la stabilirea vinovăției sau nevinovăției unei persoane în cele mai multe cazuri investigate de Gestapo era procesul-verbal al interogatoriilor. Pe măsură ce ancheta progresa, ofițerul responsabil de caz se consulta de mai multe ori cu șeful de departament. Odată ce ancheta era încheiată, ofițerul redacta un raport complet și făcea o recomandare asupra procedurii ulterioare. Deciziile finale le luau întotdeauna șefii departamentului, șefii regionali, procurorii și, mai rar, cei din centrala din Berlin. În foarte multe situații dosarele conțin ștampile și semnături ale tuturor acestor indivizi și departamente.

După ce se consulta în prealabil cu șeful regional al Gestapoului și cu procurorul general, șefului departamentului decidea dacă o persoană urma să fie internată într-un lagăr de concentrare sau dacă respectivul caz urma să fie deferit unui tribunal. Acest cadru birocratic ierarhizat și clar definit ne demonstrează că ofițerii Gestapo care desfășurau o anchetă nu dispuneau de acea putere arbitrară care le este adesea atribuită. Cei mai mulți șefi de departamente aprobau deciziile ofițerilor care efectuau investigația. Doar autoritățile din eșaloanele superioare mai schimbau sau revizuiau câte o hotărâre, ceea ce se întâmpla destul de rar.[35]

Cu siguranță, tortura era folosită în timpul interogatoriilor de anumiți ofițeri Gestapo pentru a-i face pe acuzați să mărturisească. Actele de violență fizică asupra deținuților ce depășeau pedepsele prevăzute prin regulament nu au fost niciodată autorizate în vreunul dintre documentele Gestapoului care s-au păstrat până în zilele noastre. Adeseori, Ministerul de Justiție trimitea avertismente ofițerilor Gestapo, menționând sancțiunile severe ce aveau să fie aplicate dacă deținuții erau prost tratați în timpul arestului.[36] Se știe, de asemenea, că amploarea torturilor este greu, dacă nu imposibil, de estimat. Era mult mai redusă în interiorul granițelor Germaniei naziste decât în teritoriile ocupate. Și a fost cel mai frecvent folosită în primele luni de preluare a puterii de către naziști, când SA-ul a funcționat ca o poliție auxiliară și a înființat „lagărele de concentrare sălbatice".

A continuat neîndoielnic să fie folosită în toată perioada nazistă, mai ales împotriva comuniștilor și a altor grupuri avute în vizor. Au existat persoane care s-au sinucis în timpul îndelungatelor perioade de interogare de către Gestapo. Cauza morții în aceste cazuri este adesea înregistrată ca „sinucidere", dar poate fi vorba și de agresiuni care au mers prea departe. Documentele păstrate în arhive nu ne permit să stabilim adevărata cauză a morții unor deținuți. În cursul proceselor de după război și al denazificării, aproape toți ofițerii Gestapo au negat că ar fi apelat la tortură, mai ales în interiorul Germaniei. Însă martorii din procesele ulterioare au povestit cu totul altceva.

Cea mai obișnuită pedeapsă autorizată era bătaia cu bățul de bambus. Conform procedurii, în prezența unui medic, celor arestați li se puteau aplica peste fese douăzeci și cinci de lovituri. Activistul comunist Jan Valtin[*] își amintea că a fost biciuit atât de tare pe spate, încât la sfârșit

[*] Jan Valtin (1905–1951), pe numele real Richard Julius Hermann Krebs, scriitor german interbelic arestat în 1934, fiind folosit ca martor într-un proces în care un marinar a fost condamnat sub acuzația de trădare. În 1938 s-a stabilit în Statele Unite ale Americii. A publicat volumul autobiografic *Out of the Night* (1940). (*N. red.*)

cămașa lui era îmbibată cu sânge.[37] Printre alte metode de tortură neoficiale, enumerate de supraviețuitori, menționăm tortura cu apă, care consta în scufundarea unei persoane cu capul în apă rece până când aceasta aproape se asfixia, privarea de somn, extenuarea fizică, provocarea unor șocuri electrice în zone foarte sensibile (la bărbați, firele erau conectate la mâini, anus și penis). De asemenea, cu scopul obținerii informațiilor, testiculele prizonierilor erau zdrobite cu ajutorul unei prese asemănătoare celei pentru usturoi. Mulți deținuți erau atârnați de mâini pe perioade diferite de timp până când mărturiseau. Uneori le erau arse buricele degetelor cu flacăra chibriturilor.[38]

Aceste măsuri extreme erau rezervate exclusiv „declasaților sociali" și deținuților politici. În special, comuniștilor. Ori de câte ori torționarii nu erau mulțumiți de ceea ce obțineau, se trecea la următorul nivel de tortură. Deținuta Maria Grimme a văzut cum Mildred Harnack (născută Mildred Fish în 1902, la Milwaukee, Wisconsin, SUA), membră a grupării de opoziție Die Rote Kapelle, a fost adusă în celulă după ce fusese supusă unui interogatoriu „înăsprit" din partea ofițerilor Gestapo în octombrie 1942. Iată cum își amintește aceasta scena respectivă:

> Cineva a fost adus în sala de așteptare pe o targă, abia mai putea respira. Targa a fost în așa fel pusă, încât capul persoanei era chiar lângă mine. M-am uitat spre ea și m-am speriat de expresia din ochii acelei femei... La scurt timp după aceea au venit doi ofițeri Gestapo, au luat-o de subsuori și au întrebat-o: „Deci, Frau Harnack, vă simțiți mai bine?" Apoi doamna Harnack a fost scoasă afară [pentru un alt interogatoriu], iar ceva mai târziu a fost adusă înapoi tot pe targă. Deși se plângea că îi este frig, niciunul dintre deținuți nu a îndrăznit să-i dea o pătură din câte erau la îndemână. După un timp a încercat să-și tragă ea o pătură, dar s-a prăbușit.[39]

Polițiștii detectivi din cadrul Kripo disprețuiau aceste tehnici brutale, nefiind de acord cu implicarea Gestapoului în activitatea „politică". Ei considerau mult mai potrivite folosirea tehnicilor științifice de investigație și obținerea dovezilor fizice pentru a dovedi vinovăția persoanelor acuzate. Activitatea lor era strict supravegheată de sistemul de justiție tradițional și de avocații apărării. Ofițerii din Kripo erau de părere că metoda Gestapoului de a concentra întreaga investigație pe interogatoriu nu urmărea aflarea adevărului, bazată pe dovezi independente, ci rezolvarea rapidă a cazurilor.[40]

Este limpede că majoritatea ofițerilor Gestapo erau polițiști de carieră, cu înclinații politice de dreapta, fără a fi însă fanatici naziști brutali. Ofițerii din această categorie au rămas în Gestapo pe toată perioada nazistă. În schimb, conducerea centrală de la Berlin și cea de la nivel regional a Gestapoului erau foarte diferite. Activau aici tineri radicali și dinamici, cu educație universitară, care doreau schimbarea valorilor poliției de „școală veche", moștenită din perioada Republicii de la Weimar, și transformarea lor în prerogative motivate ideologic și rasial care refuzau recunoașterea „domniei legii". Nu s-a produs peste noapte o revoluție la nivelul personalului din Gestapo, ci o tranziție graduală în care ofițerii „obișnuiți", provenind din perioada Republicii de la Weimar, au fost obligați să se conformeze unui tip de activitate polițienească desfășurată pe criterii rasiale și condusă de absolvenți de universități cu mari ambiții, foarte diferiți de bătăușii grosolani care formaseră detașamentele de asalt în vremea ascensiunii lui Hitler.

3

Supravegherea credințelor religioase

În *Mein Kampf*, Adolf Hitler a criticat vehement bisericile creștine pentru că, în viziunea lui, nu erau capabile să recunoască importanța chestiunii evreiești. În privința problemelor religioase, la punctul 24, programul Partidului Nazist conține câteva referiri vagi:

> Cerem libertate pentru toate credințele religioase în măsura în care acestea nu reprezintă un pericol pentru stat și nu militează împotriva obiceiurilor și moralei rasei germane. Partidul în sine sprijină creștinismul, dar în problema credinței nu se alătură unei anume confesiuni. Combate spiritul materialismului evreiesc din *interiorul* și *exteriorul* rândurilor noastre și este convins că sănătatea permanentă a națiunii noastre poate să fie obținută din interior pe baza principiului: „Bunăstarea comună trece înaintea bunăstării individuale."[1]

În realitate, regimul nazist era hotărât să limiteze influența religiei creștine asupra poporului german. Recensământul din 1933 a demonstrat că avea să fie o sarcină dificilă. Dintre persoanele care trăiau în interiorul granițelor Germaniei la acea vreme, 95% au fost înregistrate ca aparținând uneia dintre cele două Biserici creștine și doar 1,5% s-au declarat „atei".[2] Astfel se explică de ce atât de puține cazuri ale Gestapoului împotriva clericilor s-au datorat denunțurilor din rândul populației.[3]

Odată ajuns la putere, Hitler a promis public „să protejeze creștinismul ca bază a întregii noastre morale", dar a adăugat în particular:

„Niciuna dintre confesiuni — catolică ori protestantă — nu mai are niciun viitor... În orice caz, nu pentru germani... Ori ești creștin, ori ești german. Nu poți să fii și una, și alta.“[4] Într-o însemnare de jurnal, din data de 29 decembrie 1939, Joseph Goebbels face următoarea observație referitor la concepția religioasă a lui Hitler: „Führerul este profund religios, deși totalmente anticreștin. Pentru el creștinismul este un simptom al decadenței. În mod corect. Este o manifestare a rasei evreiești. Acest lucru reiese și din similitudinile riturilor religioase.“[5]

Într-un discurs major către deputații Reichstagului din 23 mai 1933, Hitler a făcut Bisericilor creștine o promisiune liniștitoare bine calculată:

> Guvernul național vede în ambele confesiuni creștine cel mai important factor de menținere a societății noastre. Va respecta acordurile stabilite între Biserici și provincii; drepturile acestora nu vor fi atinse... Guvernul va trata toate celelalte confesiuni cu obiectivitate și imparțialitate... Guvernul național va permite și va confirma confesiunilor creștine influența ce li se cuvine în școli și în stat. Și va fi preocupat de o sinceră colaborare între Biserică și Stat.[6]

Pentru a-i liniști pe catolici, Hitler a inițiat discuții cu Vaticanul pentru un Concordat care, în principiu, avea să-i asigure Bisericii Catolice libertatea de a-și continua netulburată activitățile, în schimbul promisiunii de a se retrage complet din politică. În 20 iulie 1933, Germania și Vaticanul au semnat Concordatul în cadrul unei ceremonii fastuoase la Sfântul Scaun, în prezența vicecancelarului Franz von Papen din partea guvernului german și a monseniorului Eugenio Pacelli din partea Bisericii romano-catolice.[7]

Aceste moderate demonstrații publice ale toleranței în chestiuni religioase ascundeau, de fapt, intenții cu totul diferite. Bisericile creștine erau obligate să accepte condițiile de supunere cerute de regimul nazist ori să se confrunte cu escaladarea persecuțiilor în toate privințele. Gestapoul aflat sub comanda lui Heydrich a primit ordinul de a lua măsuri împotriva oricărui semn de nemulțumire. Ura lui Heydrich față de Biserici „friza patologicul“.[8] Heinrich Himmler manifesta în particular un dispreț profund față de clerul creștin, dar în public dădea adeseori impresia că toți oamenii SS-ului credeau în Dumnezeu:

> Nu suntem de acord să fim numiți atei, fiindcă nici ca societate, nici ca indivizi nu suntem legați de o confesiune anume. Dar ne asumăm

misiunea de a trasa o linie clară și precisă între Biserică și societatea împărțită pe confesiuni, pe de o parte, și militantismul politic și ideologic, pe de altă parte. Vom ataca cu vehemență orice suprapunere a celor două domenii. În același timp, în pofida unor experiențe foarte neplăcute și a unor motive bine întemeiate de exasperare de care oamenii noștri [din SS] au avut parte în trecut în această privință, îi învățăm în continuare să respecte tot ce este sacru pentru cetățeanul obișnuit, pe care îl vom respecta în teorie și în practică.[9]

În perioada nazistă, preoți, călugărițe și călugări au fost arestați, școli și organizații de tineret catolice au fost închise, proprietăți ale bisericii confiscate, fără a se acorda vreo despăgubire. Preoții catolici erau prezentați ca agenți ai reacțiunii și persecutați în permanență. Nici mai mult, nici mai puțin decât 447 de preoți născuți în Germania au petrecut o vreme în lagărul de concentrare de la Dachau.[10] Un număr semnificativ de preoți au fost internați în toate celelalte lagăre de concentrare ale naziștilor, unii dintre ei fiind torturați și chiar executați. Persecuția catolicilor în Germania nu a fost însă un fenomen legat exclusiv de nazism. Bine-cunoscuta „bătălie pentru civilizație" (*Kulturkampf* [*]) din 1871–1878 a lui Otto von Bismarck, dusă cu multă înverșunare, a reprezentat o încercare de a reduce puterea și influența Bisericii Catolice și a clerului ei în Prusia.[11]

Gestapoul a coordonat mișcarea de slăbire a influenței creștinismului asupra inimilor și minților poporului german, dar ofițerii săi au evitat intervențiile în slujbele religioase, după cum reiese clar dintr-o circulară adresată în 6 mai 1935 cadrelor din Bavaria:

În ultimele luni s-a văzut limpede că preoții ambelor confesiuni creștine lucrează tot mai deschis și mai activ împotriva statului. Pentru a înăbuși aceste acțiuni, este necesar ca fiecare detașament să acorde atenție sporită clerului. Dar se ordonă cu strictețe ca nu cumva să existe vreun amestec în slujbele bisericii. Se vor întocmi de îndată rapoarte cu privire la orice chestiune importantă.[12]

[*] Termen care desemnează conflictul politic dintre cancelarul prusac Otto von Bismarck, Biserica Catolică și Partidul de Centru. Într-o primă fază, iezuiții au fost alungați din Germania (1872), iar statul și-a impus controlul asupra activității clerului („Legile din mai", 1873–1875). Măsurile anticlericale au fost atenuate treptat în anii următori. Prin extensie, *Kulturkampf* se referă și la fenomene similare din alte state (Elveția, Olanda, Austro-Ungaria ș.a.). (*N. red.*)

Autoritatea religioasă a Bisericii Protestante Evanghelice se exercita asupra a aproximativ 40 de milioane de germani, adică 66% dintre locuitori. Fiinţau 28 de biserici regionale (*Landeskirche*[*]), luterane sau calvine, care, în mod tradiţional, se bucurau de o autonomie considerabilă. Pastorii protestanţi erau animaţi de ideea luterană a profundei loialităţi faţă de stat. Cei mai mulţi dintre ei fuseseră ostili Republicii de la Weimar. În 1933, 40% dintre clericii evanghelici erau membri ai Partidului Nazist. Prin urmare nu era nimic surprinzător în faptul că un grup pronazist de pastori zeloşi numit „Creştinii Germani“ — numărând 3 000 dintre cei 17 000 de pastori protestanţi — a devenit influent îndată ce Hitler a devenit cancelar în 30 ianuarie 1933. „Creştinii Germani“ s-au luptat pentru o Biserică nazificată a Reichului, controlată de la centru, din care trebuiau eliminaţi toţi „nearienii“.[13] Sloganul lor electoral era îndrăzneţ: „Un singur popor. Un singur Reich. O singură credinţă.“ În 23 iulie 1933, la alegerile din cadrul bisericii, gruparea a obţinut 75% din voturi, preluând controlul în cele mai multe zone din Germania. Ludwig Müller, un nazist fervent, a fost numit episcop al noii „Biserici [Evanghelice] a Reichului“ (*Reichskirche*). Creştinii Germani au dorit să construiască o versiune nazificată a creştinismului, care diminua elementele evreieşti ale Vechiului Testament şi le elimina pe cele proprii mai multor popoare din Noul Testament. Ba mai mult, au văzut în cruce un simbol evreiesc, iar în crucifix un semn defetist.

Pentru mulţi membri ai clerului evanghelic, aceste propuneri erau mult prea radicale. Martin Niemöller, născut în 1892, s-a opus din răsputeri concepţiei „Creştinilor Germani“. Nu era tipul rebelului. În timpul Republicii de la Weimar se manifestase ca un naţionalist conservator convins. În 1931 a fost numit pastor în înstărita suburbie berlineză Dahlem. A salutat numirea lui Hitler în poziţia de cancelar. În autobiografia sa *Vom U-Boot zur Kanzel*, publicată în 1933, îşi descrie traseul existenţial, de la comandant de submarin în Primul Război Mondial până la cleric evanghelic după aceea. În finalul cărţii, Niemöller afirmă cât se poate de clar că, din motive ideologice, nu s-a opus defel regimului nazist. Opoziţia sa faţă de „Creştinii Germani“ a fost una pur teologică, izvorâtă din

[*] Aceste biserici regionale îşi aveau originea în instituţiile religioase oficiale ale statelor care formaseră, prin unificare, Germania în secolul al XIX-lea. În timpul Republicii de la Weimar, acestea s-au reunit în Confederaţia Germană a Bisericii Evanghelice (*Deutscher Evangelischer Kirchenbund*), redenumită Biserica Evanghelică Germană (*Deutsche Evangelische Kirche*, cunoscută însă şi sub denumirea *Reichskirche*) în 1933 de către naziştii. Confederaţia era condusă de un Comitet Executiv (*Kirchenausschuss*) şi de Adunările Generale Bisericeşti (*Kirchentag*). (*N. red.*)

convingerea fermă că atât conținutul slujbelor bisericești, cât și cuvintele Bibliei sunt sacrosancte.

Întrunirile celor care se opuneau „Creștinilor Germani" s-au înmulțit în toată Germania. Un sinod de la Barmen, desfășurat în mai 1934, inspirat de ideile profesorului Karl Barth, un teolog protestant de frunte, s-a ridicat în apărarea „adevărurilor eterne ale creștinismului", respingând în totalitate „doctrinele false" ale „Creștinilor Germani".[14] Un alt gest important întru apărarea independenței Bisericii față de încercările de penetrare ideologică l-a reprezentat înființarea în 11 septembrie 1933 a Ligii de Urgență a Pastorilor (*Pfarrernotbund*), precursoare a ceea ce avea să se numească Biserica Confesională (*Bekennende Kirche*). Acesteia i s-au alăturat 9 000 de pastori evanghelici, dintre care majoritatea aparțineau clasei de mijloc cu studii superioare. Doar 5% dintre ei erau și membri ai Partidului Nazist. În noiembrie 1934, Biserica Confesională s-a declarat a fi „unica biserică protestantă legitimă din Germania".[15] Disidența apărută a năruit planurile „Creștinilor Germani". Evident depășit de situație, Ludwig Müller, episcopul Reichului, a fost pus pe linie moartă de Hitler, care a decis că nazificarea Bisericii era irealizabilă pe termen scurt, așa că ideea a fost abandonată. În 1935 a fost creat un Minister al Afacerilor Bisericii, sub conducerea unui jurist nazist, dr. Hanns Kerrl, care și-a propus să întărească loialitatea Bisericilor protestante față de regimul nazist și să înfrângă rezistența disidenților aparținând Bisericii Confesionale.

În 1937, în cadrul Gestapoului apăruse o secție specializată numită „IV-B", care urma să se ocupe de „Bisericile politice, secte și evrei". Fuseseră cooptați trei foști preoți catolici și un fost prelat evanghelic. Cunoștințele din interior ale acestor oameni au dat Gestapoului posibilitatea să alcătuiască un plan de intimidare și reprimare a clericilor disidenți.

Enke Hansse (născut în 1896) era un pastor membru al Bisericii Confesionale, care trăia la Köln.[16] Avea patruzeci și unu de ani când agenții Gestapo au început să-i urmărească activitatea. În 30 septembrie 1937 a ținut o predică într-o biserică din Wuppertal, în Renania de Nord. La slujbă au asistat foarte mulți membri ai comunității, aproximativ 1 300–1 500 de persoane. Hansse a povestit că nesfârșitele greutăți și mizerii la care erau supuși clericii locali în urma interdicțiilor și arestărilor efectuate de regimul nazist au dus la situația în care „copiii nu mai sunt educați în spirit creștin", iar clericii văd zi de zi cum „cuvântul Domnului este batjocorit". La aceeași slujbă, un alt pastor, pe nume Hamburg, a criticat la rândul său persecuția religioasă exercitată de către naziști, arătând că biserica protestantă era

condusă acum de oameni care nu aveau nimic de-a face cu ea. De asemenea, le-a amintit celor prezenți că în acel moment Gestapoul declanșa un val de arestări în Brandenburg și Saxonia. Deși ofițerii și-au notat toate comentariile critice, niciunul dintre pastori nu a fost arestat.

Peste doi ani însă, Hansse nu a mai scăpat de arestare. Aceasta s-a întâmplat în urma unei acuzații împotriva lui, venită din rândul populației, în care se afirma că Hansse participase ca supraveghetor la un examen organizat de către Biserica Confesională în 2 octombrie 1939, chiar dacă știa că o atare examinare nu avea niciun fel de jurisdicție oficială. În timpul interogatoriului, Hansse a declarat Gestapoului că luptase pentru țara sa în Marele Război din 1914–1918, a recunoscut că era membru activ al Bisericii Confesionale, dar a negat participarea la examen, deoarece, după cum susținea, își dăduse demisia din comisia de examinare înainte de data la care avusese loc examenul. În 27 aprilie 1940, Gestapoul a renunțat la caz din „lipsă de probe".[17]

Acesta nu a fost un caz atipic. Gestapoul proceda cu multă precauție înainte de a aresta un cleric al Bisericii Confesionale. Se întâmpla destul de rar ca asemenea cazuri să ajungă la judecată. Iar procesele corecte în cazul clerului protestant erau regula, nu excepția. Cei mai mulți judecători erau conservatori de școală veche, nu naziști. Cazul celui mai cunoscut membru al Bisericii Confesionale, Martin Niemöller, este edificator în acest sens. După patru ani de critici la adresa politicii naziste în materie de religie, Niemöller a fost arestat de Gestapo în 27 iunie 1937, după o nouă predică ținută la biserica parohială din Dahlem, Berlin. A fost pus sub arest protectiv în închisoarea Moabit din Berlin, iar apoi închis singur într-o celulă, în vestitul lagăr de concentrare de la Sachsenhausen.

Biroul procurorului-șef a pregătit timp de șapte luni dosarul împotriva pastorului răzvrătit, sperând să aibă un caz cât se poate de solid. Înainte de răsunătorul proces, care atrăsese atenția mass-mediei internaționale, Ministerul Propagandei condus de Goebbels a orchestrat un adevărat linșaj mediatic al pastorului. Printre altele, Niemöller a fost acuzat de „trădare" doar pentru că era admirat în țări democratice „dominate de evrei". În 2 martie 1938, cei trei judecători ai „tribunalului special" (*Sondergericht*[*]) au dat un surprinzător verdict de achitare, recomandând eliberarea lui Niemöller, care stătuse deja o perioadă lungă în detenție.

[*] Tribunalele speciale au fost înființate începând din 1933, cu scopul intimidării cetățenilor germani care criticau regimul național-socialist. Numărul acestora a crescut de la 28 (1922) la 74 (1942). Acuzații nu aveau posibilitatea de a face apel la sentință, iar verdictul curților speciale era imediat pus

Hotărârea judecătorească l-a înfuriat pe Hitler, care personal a ordonat ca Niemöller să fie rearestat. În 1939, Pauline, soția lui Niemöller, i-a scris lui Hitler, rugându-l să-l elibereze pe pastor. În răspunsul său, Hitler declară că, dacă ar fi eliberat, pastorul ar deveni îndată centrul unei grupări de opoziție ale cărei acțiuni ar pune în pericol unitatea poporului german.[18] Arestarea lui Niemöller a tăiat avântul contestatarilor din rândurile Bisericii Confesionale, deși revolta nu s-a stins în totalitate. La sfârșitul lui 1938, majoritatea pastorilor protestanți depuseseră un jurământ voluntar de credință față de Hitler.

În pofida anilor petrecuți de unul singur în celulă, la Sachsenhausen și Dachau, Niemöller a supraviețuit regimului hitlerist, dar și-a reproșat necontenit că nu luase poziție publică în apărarea tuturor persoanelor persecutate de regimul nazist, mai ales a evreilor. Acest sentiment a fost descris elocvent și memorabil într-o declarație (acum privită ca un poem) despre prigonirea opozanților de către Gestapo:

> Mai întâi au venit să-i ridice pe socialiști, iar eu mi-am ținut gura — nu eram socialist.
>
> Apoi au venit după sindicaliști, și mi-am ținut gura — fiindcă nu eram sindicalist.
>
> Apoi au venit după evrei, și mi-am ținut gura — fiindcă nu eram evreu.
>
> Apoi au venit după mine — și nu mai era nimeni care să protesteze pentru mine.[19]

Dintre toate grupările menționate în această declarație, evreii sunt cei care au primit cel mai puțin sprijin din partea Bisericii protestante. Puțini au fost pastorii care s-au opus escaladării politicii antisemite a naziștilor. Unicul sprijin oferit evreilor a venit din partea unui număr restrâns de oameni ai Bisericii curajoși și devotați. Pastorul berlinez Heinrich Grüber, membru al Bisericii Confesionale, a înființat o mică agenție care îi ajuta pe evrei să emigreze, în special pe cei care se convertiseră la creștinism. S-a văzut în rolul „bunului samaritean". În 19 decembrie 1940, a fost arestat de Gestapo și a petrecut trei ani în „arest protectiv" în lagărele

---

în aplicare. Pe scară largă au fost folosite în Polonia ocupată de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. (*N. red.*)

de concentrare Sachsenhausen și Dachau. A fost supus unor bătăi crunte, în urma cărora și-a pierdut toți dinții.[20]

Abia în 1943, membrii Bisericii Confesionale au început să vorbească deschis despre mutarea forțată a evreilor în Polonia. În 12 martie 1943, episcopul Theophil Wurm din Württemberg a adresat Ministerului Afacerilor Bisericești o scrisoare în legătură cu modul în care erau tratați evreii:

> Măsurile luate împotriva evreilor, în special când acestea nu se desfășoară în sfera legilor în vigoare, au de mai mult timp un efect demoralizant asupra unor cercuri ale națiunii noastre, mai ales ale celor creștine. În condițiile dificile ale prezentului, în mințile multora dintre noi se naște automat întrebarea dacă națiunea noastră nu se face cumva vinovată de privarea unor oameni de căminul lor, de ocupația lor și de viața lor fără a exista o sentință a unui tribunal civil ori militar... Bisericile creștine au dovedit multă reținere în această privință. Însă nu mai pot să tacă acum când chiar și evreii căsătoriți cu creștini germani, unii dintre ei fiind chiar membri ai Bisericilor creștine, sunt smulși din casele și de la ocupațiile lor pentru a fi transportați în Est.[21]

Helmut Hesse (născut în 1916) a fost alt pastor protestant care s-a opus fățiș persecutării evreilor de către naziști. Provenea din Bremen și trăia în Wuppertal când a intrat în atenția Gestapoului.[22] Membrii familiei Hesse, oameni profund religioși, erau deja cunoscuți Gestapoului din pricina atitudinii lor critice față de politica religioasă a regimului nazist. Familia număra câțiva pastori protestanți, printre care și tatăl lui Helmut, Hermann, cei doi frați și cumnatul său. Cu toții au ajuns în „arest protectiv" pentru că în predicile lor și-au exprimat dezacordul față de nazism.[23]

În 24 mai 1943, un informator al Gestapoului l-a spionat pe Hesse în timpul slujbei pe care o ținea într-o biserică din Elberfeld, în regiunea Wuppertal. Helmut Hesse a citit din Biblie un pasaj: „Doamne, fii alături de evrei, adună-i la un loc pe fiii prigoniți ai lui Israel. Te rugăm, Doamne, salvează-i pe acești oameni buni, și te rugăm pentru oamenii răi, să le schimbi inima." În 7 iunie 1943, un alt ofițer Gestapo a asistat la o slujbă în care pastorul afirma că în bătălia sa cu statul nazist Biserica Confesională lupta cu „forțele ascunse ale întunericului". A mai amintit și că slujitori ai bisericii în număr tot mai mare erau trimiși în lagăre de

concentrare și la închisoare pentru convingerile lor religioase. În final, și-a exprimat îngrijorarea cu privirea la escaladarea măsurilor de prigonire a evreilor.

În urma acestor declarații publice, Gestapoul a hotărât să-l aresteze pe Helmut Hesse în 8 iunie 1943, pentru vina de a fi luat partea evreilor. Gestapoul a confiscat și o scrisoare adresată episcopului Bavariei, Hans Meiser, în care pastorul își exprima sentimentele favorabile evreilor:

> Noi, în calitate de creștini, nu trebuie să mai îndurăm ca Biserica din Germania să tacă în privința oprimării evreilor. Biserică poartă o răspundere chiar acum, când până și așa-numiții evrei privilegiați sunt deportați. În Germania de azi, orice „nearian" este în pericol de a fi ucis și, prin urmare, biserica trebuie să se hotărască: dacă în calitate de preoți vrem să fim precum leviții sau precum samaritenii? Aceasta este o problemă de milostivire. Problema evreiască este una evanghelică, nu politică. Biserica [Confesională] trebuie să îi sprijine pe evrei și să respingă orice „antisemitism creștin" în sânul ei... Biserica trebuie să reziste oricărei încercări de a-i elimina pe evrei, oricare ar fi costurile, și trebuie să considere această încercare drept un atac la adresa Bisericii și a lui Hristos. Rezistența este necesară ca dovadă împotriva încălcării celor zece porunci. În public, în predici și în cuvântări, episcopii trebuie să mărturisească, să educe conștiința evreilor, a comunităților creștine, precum și a prigonitorilor.

În ultima săptămână din iunie 1943, Gestapo l-a interogat pe Hesse de două ori. A negat că ar fi fundamental împotriva nazismului. Se înscrisese în SA în martie 1934, a declarat el, dar a fost nevoit să părăsească organizația în octombrie 1935 deoarece nu reușea să combine studiul teologic academic pentru a deveni pastor cu serviciul la trupele de asalt. Apoi a declarat că a fost hirotonisit în 11 aprilie 1943 și repartizat la o biserică din Oberkassel, în apropiere de Bonn. Sub interogatoriu, a recunoscut că s-a rugat pentru clericii întemnițați și pentru evrei, deoarece credea că este datoria Bisericii de a se ruga pentru orice ființă omenească. Rugăciunile sale pentru evrei, a spus el, erau gândite a-i ajuta pe aceștia să se convertească la creștinism, deoarece un apostol spusese odată că Hristos va veni pe Pământ numai dacă toți evreii vor fi devenit creștini. A încheiat spunând că predica lui se adresase celor adunați la acea slujbă religioasă și nu era gândită ca o declarație publică legată de politica antisemită național-socialistă.

Ofițerul Gestapo a notat în raportul său despre caz, datat 29 iunie 1943, că Hesse era un adept radical al Bisericii Confesionale și că declarația sa proevreiască fusese făcută în public în fața unui auditoriu numeros. A mai subliniat că, în urma unor anchete ale Gestapoului legate de viața particulară a lui Hesse, a reieșit că avea o relație cu soția unui coleg pastor aflat pe frontul de răsărit în calitate de ofițer al Wehrmacht-ului. S-a constatat, de asemenea, că Helmut Hesse era în contact cu profesorul Karl Barth, figură proeminentă a Bisericii Confesionale, aflat în exil la Basel, în Elveția.

Gestapoul a ajuns la concluzia că Helmut Hesse era un opozant periculos, drept care a fost trimis în lagărul de concentrare de la Dachau. În 24 noiembrie 1943 a murit acolo din cauza unei „crize cardiace", după cum reiese din raportul oficial, dar este mult mai probabil să i se fi administrat o injecție letală în infirmeria lagărului. La vârsta de douăzeci și șapte de ani, Helmut Hesse a devenit cel mai tânăr martir al Bisericii Confesionale.[24]

Niște comentarii negative legate de înrăutățirea situației militare pe frontul de Răsărit în 1943 l-au adus pe pastorul protestant Wilhelm Kenath (născut în 1896) în atenția Gestapoului. S-a născut în pitorescul oraș Sigmaringen din sudul landului Baden-Württemberg.[25] În mai 1943, Wilhelm locuia în Gahlen, o mică localitate rurală din Renania Inferioară. Cu ocazia înmormântării pastorului local din Bruckhausen a rostit câteva cuvinte despre mizeria pe care o îndurau soldații Wehrmacht-ului la Stalingrad, deplângând faptul că existau atât de puțini capelani pe front care să le ofere acestora alinare și susținând că poporul german „l-a abandonat pe Dumnezeu". Unii dintre cei prezenți nu au fost tocmai mulțumiți de remarcile vorbitorului și le-au raportat poliției locale, care le-a transmis Gestapoului. „Asemenea declarații sunt insultătoare și inadmisibile pentru orice bărbat sau femeie germană, scria polițistul local în raportul său. Toate sacrificiile celor aflați pe front au fost pângărite." Raportul mai menționa și că Gerhard Berger, ginerele răposatului, îi povestise primarului din Bruckhausen în 24 mai 1943 despre comentariile lipsite de patriotism ale pastorului. La rândul său, un învățător din localitate a declarat că discursul funebru nu fusese potrivit, deoarece, punând sub semnul întrebării curajul celor care luptau pe frontul de Răsărit, îi demoraliza pe cetățenii prezenți la ceremonia funerară. Gestapoul l-a interogat pe Wilhelm Kenath, care a recunoscut toate cele spuse împotriva lui. În 21 octombrie 1943, un tribunal special l-a amendat cu

2 000 de mărci pentru „comentarii subversive“ legate de efortul de război, dar a scăpat din fericire de o condamnare la închisoare.[26]

Cei aproximativ 20 de milioane de catolici, adică 33% din populația Germaniei în epoca nazistă, erau priviți de autorități cu mai multă suspiciune decât membrii comunității protestante. Înainte de 1933, spre deosebire de regiunile protestante rurale din nordul și estul Germaniei, unde votanții Partidului Nazist au fost cei mai numeroși, regiunile industriale catolice din Berlin, Renania și Bavaria fuseseră cele mai reticente la mesajul ideologiei național-socialiste. Reinhard Heydrich era de părere că, în general, catolicii erau loiali Romei și, prin urmare, „suspecți din punct de vedere rasial“. După semnarea Concordatului, libertatea religioasă a Bisericii Catolice era aparent garantată. Episcopii catolici și-au închipuit că Hitler va respecta termenii tratatului. S-a dovedit un calcul total greșit. Deși Concordatul nu a fost formal anulat de regimul nazist, preoții, călugărițele și călugării au fost defăimați, hărțuiți și arestați, mănăstirile au fost închise, proprietățile și conturile bancare ale Bisericii Catolice au fost confiscate, grupările de tineret interzise, iar școlile catolice închise.

În 2 iulie 1933, ofițerii poliției politice bavareze au primit instrucțiuni cu privire la cazurile în care erau implicați preoți catolici:

> 1. În principiu, membrii clerului pot fi puși în arest protectiv doar dacă: a) există certitudinea că faptele vor determina o punere sub acuzație; b) arestul se dovedește a fi absolut necesar pentru protejarea preotului respectiv.
> 2. În toate cazurile, desfășurarea anchetei se va raporta firește comandantului poliției politice înainte de a se lua orice altă măsură. În absența faptelor ce justifică urmărirea penală, membrii clerului pot fi puși în arest protectiv fără aprobarea prealabilă a comandantului poliției politice doar dacă acest lucru este imperios necesar pentru asigurarea siguranței și securității publice.[27]

Joseph Broch (născut în 1907) în Genhülsen, lângă München-Gladbach [în prezent, Mönchengladbach], a fost un capelan catolic și învățător în mica localitate Monschau din Renania de Nord.[28] În 24 aprilie 1934, un membru al Tineretului Hitlerist din localitate l-a reclamat la Gestapo pentru că la ora de învățământ religios le-ar fi spus elevilor să nu se înscrie în organizații care nu le lăsau timp să participe la slujbele religioase.

Gestapoul a efectuat o anchetă foarte amănunțită cu privire la aceste acuzații, interogând o serie de băieți care la rândul lor au povestit ceea ce se întâmplase la clasă. Hubert Hösener, un membru al Tineretului Hitlerist în vârstă de nouăsprezece ani, a negat că Broch le-ar fi recomandat băieților să se înscrie doar în organizații catolice de tineret. Josef Roden a susținut că, la un moment dat, Broch ținuse o predică în care atacase Partidul Nazist și Tineretul Hitlerist, susținând că educația ar trebui să rămână în seama Bisericii Catolice. Alt elev și-a amintit că preotul le spusese în timpul unei predici: „Lipsește în zilele noastre îndrumarea potrivită a tineretului." Alt martor l-a auzit pe Broch menționând „eroziile nazismului" și ridiculizând SA-ul. Iar altul a relatat că în timpul unei excursii le permisese să intoneze cântece de drumeție interzise.[29]

În 1 mai 1934, a mai apărut un martor, care a raportat că Broch avea obiceiul de a merge cu o delegație a tinerilor cercetași catolici, însoțiți de membrii SA, ori de câte ori un membru al trupelor de asalt era eliberat dintr-o închisoare din zonă. Cu o anumită ocazie, Broch s-a alăturat unui grup care l-a aclamat pe un membru al SA ieșit din închisoare, a cântat în cinstea sa și i-a înmânat chiar și un buchet de flori. După aceea, se pare că Broch ar fi invitat întregul grup într-o berărie, oferind un rând de bere. Potrivit denunțătorului său, adevăratul scop al capelanului catolic era să-i atragă în organizația muncitorească a Bisericii Catolice, și nu în Frontul German al Muncii* (*Deutsche Arbeitsfront* — DAF), stipendiat de naziști.

În timpul unui interogatoriu prelungit, Broch a fost confruntat cu toate aceste acuzații, pe care le-a negat în mod hotărât. Ținea ore de învățământ religios doar o dată pe săptămână. Nu a spus niciodată că ar fi păcat să lipsești de la slujba religioasă când aceasta se suprapunea cu întâlnirile Tineretului Hitlerist. Nu s-a întâlnit niciodată cu membrii SA când aceștia erau eliberați din închisoare și nici nu s-a dus cu ei la berărie. Nu a criticat niciodată SA-ul sau regimul nazist în vreuna din lecțiile sau predicile sale. Toate orele pe care le ținea erau voluntare. Niciodată nu i-a cerut vreunui băiat să pună obligațiile sale față de Biserică mai presus de sarcinile primite de la Tineretul Hitlerist.

Broch a mai declarat Gestapoului că toate declarațiile sale cu privire la evenimente erau adevărate și că relatările băieților erau inventii. Gestapoul a respins în final toate acuzațiile tinerilor, cu excepția celei care

* Organizația național-socialistă a muncii, care a înlocuit diversele sindicate germane din perioada Republicii de la Weimar. Era condusă de dr. Robert Ley (1890–1945) și avea sediul central la Berlin. (*N. red.*)

spunea că Broch ar fi ridiculizat SA-ul în timpul unei ore de învățământ religios. Pentru aceasta a fost condamnat la o săptămână de închisoare. Astfel, Gestapoul îl avertiza în mod concis și dur să se abțină pe viitor de la orice critică a Partidului Nazist. Tratamentul de care a avut parte l-a înfuriat în mod clar pe Broch. În 2 mai 1934, la o zi după ieșirea din închisoare, capelanul, foarte indignat, a trimis o scrisoare biroului local al Gestapoului din Aachen, cerând ca toți indivizii care îi făcuseră reclamații mincinoase să fie arestați. Gestapoul nici măcar nu i-a răspuns, iar cazul a fost clasat.[30]

În iulie 1934, Heydrich a emis un ordin către toți ofițerii Gestapo, prin care interzicea organizațiilor de tineret ale Bisericii Catolice să participe la orice activitate cu specific laic. Evenimentele Bisericii Catolice aveau să se desfășoare preponderent în biserici. În schimb, activitățile sportive, marșurile, drumețiile și purtarea de uniforme și insigne ale organizațiilor de tineret catolice au fost interzise. Totuși decizia autorităților de a scoate crucifixele din clădirile școlilor a întâmpinat o puternică opoziție din partea populației. În 1936, la Oldenburg, în nordul Germaniei, cetățenii s-au manifestat atât de ostil, încât statul german a fost obligat să abandoneze această propunere.

Persecutarea preoților a devenit principala armă de hărțuire a Bisericii Catolice de către naziști. În perioada nazistă, o treime dintre cei 25 500 de preoți catolici germani au fost supuși diverselor forme de represalii din partea Gestapoului: supravegherea slujbelor bisericești, luarea de interogatorii, trimiterea în judecată, hărțuirea, arestarea, torturarea, aplicarea de bătăi, iar în unele cazuri executarea.[31] Preoții considerați neloiali regimului nazist au fost trecuți pe liste speciale și indicați ca ținte principale pentru acțiunea de hărțuire.[32] Săptămânalul SS *Das Schwarze Korps*[*] a desfășurat o propagandă anticatolică intensă, atrăgând atenția asupra acuzațiilor de abuz sexual aduse unor clerici. În 1937, tuturor studenților de la facultățile de teologie catolică și tuturor preoților li s-a interzis primirea în Partidul Nazist. Dintr-o statistică referitoare la preoții deținuți la Dachau, datând din 15 martie 1945, reiese amploarea represaliilor la care era supus clerul catolic în toată Europa ocupată de naziști. După naționalitate, cei 1 493 de preoți rămași în lagăr se împărțeau astfel: 791 polonezi, 261 germani, 122 francezi, 64 austrieci, 38 olandezi, 34 belgieni și 29 italieni.[33]

[*] *Das Schwarze Korps* (1935–1945) era oficiosul SS. Apărea în fiecare miercuri și era distribuit în mod gratuit. Redactorul-șef al publicației era Gunter d'Alquen (1910–1998). Săptămânalul publica articole dure la adresa catolicilor, evreilor, masonilor, comuniștilor ș.a. (*N. red.*)

În principal, politica de subminare a credibilității Bisericii Catolice se baza pe învinuirile aduse preoților cu privire la traficul de valută și abuzul sexual. În numeroase discursuri publice, Joseph Goebbels, ministrul propagandei Reichului, a descris Biserica Catolică drept o pepinieră de homosexuali și pedofili. În mai 1936, 200 de călugări franciscani au fost acuzați de abuzuri sexuale cu minori. Măicuțele erau acuzate că întrețin bordeluri. Gestapoul îi îndemna pe cetățenii germani să dea în vileag experiențe trecute de abuz sexual. O știre apărută într-un ziar în aprilie 1937 menționa că 1 000 de preoți și călugări catolici așteptau să fie judecați pentru abuz sexual.[34] Este evident că multe dintre aceste acuzații erau false. Au existat situații în care Gestapoul a oferit copiilor dulciuri pentru a face false acuzații de abuz sexual împotriva unor preoți.[35] Când un caz era adevărat, i se făcea o uriașă publicitate. În martie 1937, un acolit din München-Gladbach a fost reclamat la partid de către un rector al Bisericii Catolice pentru molestarea sexuală a mai multor băieți între anii 1931 și 1933. Cazul a fost raportat Gestapoului, care a desfășurat o anchetă amănunțită. Au fost interogați șase băieți, toți având sub paisprezece ani. Ei au declarat că preotul îi atinsese și îi mângâiase în mod nepotrivit cu mai multe ocazii. Gestapoul a hotărât să-i intenteze preotului un proces. Detalii dezgustătoare au fost publicate zilnic în presă. Preotul a fost condamnat la douăzeci și unu de luni de închisoare. După eliberare a continuat să molesteze copii. A fost arestat și condamnat din nou. După o sentință de optsprezece luni, a fost transferat în lagărul de la Dachau unde a murit de pneumonie în 19 ianuarie 1943.[36]

Preoții disidenți care nu puteau fi denunțați sau a căror vină sexuală nu putea fi dovedită au fost reduși la tăcere pe alte căi. În iulie 1935, Göring, în calitatea sa de prim-ministru al Prusiei, a emis o directivă împotriva a ceea ce el numea „catolicismul politic“:

> Este fundamental necesar să se înțeleagă că din partea tuturor preoților angajați în serviciul public — precum cei care țin ore de religie în școlile publice [de stat] — se așteaptă nu doar să evite orice atitudine negativă față de nazism în ceea ce vor preda, ci și să se manifeste pozitiv față de cauza nazismului ca orice alt membru aflat în serviciul public, punându-se astfel fără ezitare în slujba nazismului.[37]

Au exista preoți care au refuzat consecvent să se supună unor asemenea ordine care le puneau călușul în gură. Rupert Mayer, născut la

Stuttgart în 23 ianuarie 1876, a studiat teologia, a devenit preot și a intrat în ordinul iezuiților, bine-cunoscut pentru disciplina membrilor săi. A fost primul preot catolic decorat cu Crucea de Fier, Clasa Întâi, în Primul Război Mondial. În 1916 a fost grav rănit în România, pierzându-și piciorul stâng. Tot restul vieții sale avea să umble cu un picior greu de lemn. Din 1921 a fost numit conducător al asociației catolice Reuniunea Mariană de la München, care oferea sprijin familiilor nevoiașe. În 1923, Rupert Mayer a participat la o dezbatere axată pe întrebarea: „Poate un catolic să fie național-socialist?" Principalul vorbitor la întâlnire a fost Adolf Hitler. Cu acea ocazie, Mayer a declarat public: „Un catolic german nu poate fi nicicând național-socialist."

Tot restul vieții, Mayer a rămas credincios acestui gând. În mai 1937, voluminosul său dosar de la Gestapo conținea șaptezeci și șapte de rapoarte de „insubordonare" față de regimul național-socialist.[38] La acea vreme devenise unul dintre cei mai charismatici și populari preoți catolici din zona Münchenului. Slujbele sale atrăgeau mulțimi uriașe. Își făurise reputația de apărător al Bisericii Catolice în fața atacurilor naziste. Gestapoul i-a interzis să mai ia cuvântul în adunări publice. În 5 iunie 1937 a fost pus sub „arest protectiv" în baza „Legii împotriva atacurilor mincinoase la adresa statului și partidului și pentru apărarea uniformelor partidului"[*]. La procesul său de mare răsunet din iulie 1937, Mayer a declarat că va continua să apere Biserica Catolică deoarece Concordatul îi dădea dreptul să o facă. Cei trei judecători care au condus procesul au admis că Rupert Mayer era un om „inimos și foarte inteligent", dar au decis că predicile și cuvântările sale reprezentau „un risc la adresa stabilității statului". A fost, prin urmare, condamnat la cinci luni de închisoare în fortăreața Landsberg — în mod ironic, exact locul unde Hitler își ispășise în 1924 pedeapsa pentru „înaltă trădare" după puciul eșuat de la berăria din München.[39] Împotriva condamnării sale la închisoare a avut loc o demonstrație populară. După eliberare, lui Mayer nu i-a fost ridicată interdicția de a vorbi în public. În septembrie 1939, când a izbucnit războiul, a fost din nou închis singur într-o celulă la Sachsenhausen. Un an mai târziu, a fost mutat la mănăstirea benedictină din Ettal, de unde i s-a ordonat să nu iasă niciodată. Rupert Mayer a supraviețuit războiului,

[*] În germană, „*Gesetz gegen heimtückische Angriffe auf Staat und Partei und zum Schutz der Parteiuniformen*", cunoscută și sub numele prescurtat *Heimtückegesetz*. Această lege, adoptată în 20 decembrie 1934, pedepsea pe cei care aduceau atingere însemnelor și uniformelor NSDAP și pe cei care afectau prestigiul guvernului, al Partidului Nazist și al celui de-al Treilea Reich. (*N. red.*)

dar a suferit un atac de cord ce i-a fost fatal în timpul unei slujbe în 1 noiembrie 1945.[40]

Arestarea unor disidenți celebri precum Rupert Mayer avea loc în contextul intensificării atacurilor asupra Bisericii Catolice, ca urmare a apariției, în 14 martie 1937, a enciclicei papei Pius al XI-lea *Mit brennender Sorge*[*], care condamna ideologia nazistă precum și încălcarea și nerespectarea Concordatului de către regimul național-socialist. Textul a fost adus clandestin în Germania și citit de preoți la slujba din 21 martie 1937. Papa a arătat că regimul nazist ducea un „război religios" împotriva doctrinelor creștine și a criticat „neopăgânismul" care se răspândea în Germania nazistă.[41] Hitler a fost înfuriat la culme de intervenția Papei în treburile religioase ale celui de-al Treilea Reich. Ofițerii Gestapo au efectuat controale la toate bisericile catolice și au confiscat exemplarele enciclicei pe care le-au găsit. Ministerul de Externe a transmis un protest Vaticanului cu privire la „amestecul în afacerile interne ale Germaniei".[42] În discursul său de Crăciun de la Roma, din același an, Papa a mai subliniat o dată tratamentul sever la care autoritățile naziste supuneau Biserica Catolică:

> În Germania există cu adevărat persecuție religioasă. Mult timp s-au făcut eforturi [de către regimul nazist] de a-i face pe oameni să creadă că nu există persecuție. Dar se știe că există și că este dură. Într-adevăr, arareori a fost prigonirea atât de severă, atât de înspăimântătoare, atât de dureroasă și regretabilă în efectele ei de mare amploare. Este o persecuție care nu se dă înapoi nici de la forță, nici de la opresiune, nici de la amenințare, nici de la subterfugiul intrigii și nici de la falsificarea faptelor.[43]

În discursurile lor, numeroși cardinali și episcopi făceau adesea referire la tentativele de intimidare a Bisericii Catolice de către regimul nazist. Cardinalul Bertram din Breslau era un critic atent, judicios și intransigent, care a înaintat în repetate rânduri petiții și plângeri regimului nazist cu privire la încălcarea repetată a Concordatului. Toate au fost ignorate de autoritățile germane. În martie 1936, episcopul Clemens Galen din Münster a ținut o cuvântare explicită la Xanten, în care nu s-a sfiit să spună ceea ce credea:

---

[*] În română, *Cu îngrijorare arzătoare*. Enciclica, scrisă în limba germană, nu în latină, așa cum se obișnuia, a fost citită în Duminica Floriilor (21 martie), chiar dacă fusese emisă cu unsprezece zile mai înainte. Se pare că au fost distribuite circa 300 000 de copii ale textului. (*N. red.*)

> Vedeți cum Sfânta Biserică, Papa, episcopii, preoții... fiii credincioși ai bisericii sunt insultați, admonestați și batjocoriți public fără să fie pedepsiți. Vedeți cum preoți și mireni catolici au fost insultați în ziare și la întâlniri publice, alungați din slujbele și pozițiile lor, arestați și maltratați fără vreo sentință juridică. Sunt morminte în pământul german în care e așezată cenușa celor pe care poporul catolic îi consideră martiri întru credință.[44]

În iulie 1937, pentru personalul Gestapo s-a organizat la Berlin o conferință specială, cu titlul „Următoarele obiective în campania împotriva opozanților desemnați". Atunci s-a propus un plan de acțiune împotriva Bisericii. Avea să fie creat un sistem de informatori — așa-numiții *V-Männer*, oameni de legătură — care să se ocupe exclusiv de clericii disidenți. Ei urmau să raporteze despre conținutul predicilor și să identifice opozanții religioși. Informațiile primite trebuiau trimise spre analiză șefilor birourilor Gestapo, care decideau dacă un cleric urma să fie arestat sau nu. Publicațiile Bisericii aveau să fie și supravegheate în mod sistematic, cenzurate, iar dacă era cazul, interzise.[45] Clericii care călătoreau în străinătate trimiși de biserică trebuiau observați îndeaproape. În noiembrie 1938, monseniorul Ehrenfried, episcop de Würzburg, care plecase spre Roma, a fost reținut ore întregi la granița cu Italia. Bagajul i-a fost răscolit, iar toate documentele i-au fost fotocopiate înainte de a-i fi returnate.[46] Numeroase proprietăți ale Bisericii Catolice au fost confiscate, fără să se acorde vreodată o compensație. În aprilie 1940, numai la Wiesbaden au fost confiscate avuții ale Bisericii Catolice în valoare de 30 de milioane de Reichsmark* (RM). Episcopii catolici, sprijiniți de Vatican, au protestat împotriva confiscărilor de proprietate. În vara lui 1941, acestea au fost sistate în urma ordinului personal al Führerului.[47]

Până prin 1939, puterea politică a Bisericii Catolice în Germania hitleristă fusese treptat subminată, dar loialitatea majorității catolicilor față de credința lor supraviețuise. Ba în perioada războiului, numărul celor care se duceau la biserică a crescut. După cum spunea liderul nazist Rudolf Hess: „O religie care a influențat, ba chiar a dominat viața oamenilor timp de două mii de ani nu poate fi înfrântă prin măsuri exterioare

---

* Reichsmark (marca Reichului), unitate monetară oficială a statului german în perioada 1924–1948. În 1940, rata de schimb era de 2,5 RM = 1 dolar. Treizeci de milioane RM reprezentau aproximativ 12 milioane de dolari. În valuta de azi, ținând cont de indicele prețului de consum, ar fi vorba de aproximativ 180 de milioane de dolari. (*N.t.*)

și, în niciun caz, prin ridiculizări facile".[48] Conducătorii Bisericii Catolice au subliniat neîncetat că sprijină întru totul efortul de război al Germaniei. În septembrie 1939, episcopii catolici au emis următoarea declarație cu privire la războiul ce urma: „În acest ceas de cumpănă, îi încurajăm și îi îndemnăm pe soldații noștri catolici ca, dând ascultare Führerului, să își facă datoria și să fie gata a-și sacrifica viața. Facem un apel la cei credincioși să ni se alăture în rugăciune ca prin Providența divină să fim binecuvântați cu succes pentru patrie și popor."[49]

Preoții catolici au început să ajusteze serviciile funerare ale celor morți în război la nevoile enoriașilor patrioți, după cum reiese dintr-un raport secret al Gestapoului:

> Biserica Catolică dă dovadă de o imaginație ieșită din comun atunci când organizează funeraliile, ni se raportează la unison din zonele catolice. Prin urmare, ea exercită o influență profundă și de durată asupra rudelor [celor morți] și asupra populației locale. Punctul central al acestor ceremonii în onoarea morților sunt slujbele de comemorare ale soldaților morți:
>
> 1. Sarcofagul comemorativ [*tumba*] este acoperit cu pânză neagră și împodobit cu flori. În jur ard nenumărate lumânări, deasupra lui sunt așezate o cască de oțel și două arme încrucișate.
> 2. Sau, în loc de acestea, se înalță chiar în biserică un mormânt simbolic al soldatului, acoperit cu flori, o cruce de mesteacăn, o cască de oțel sau o Cruce de Fier.
> 3. În desfășurarea comemorării se apelează la coruri și piese muzicale, procesiuni cu copii și recitaluri de poezie.
> 4. Ocazional, un altar dintr-o navă laterală este transformat în altar pentru soldatul căzut. Printre flori și lumânări care ard sunt așezate fotografii ale celor căzuți cu numele și decorațiile lor militare. Rudele și populația [în general] pot să se cufunde în rugăciune pentru cel căzut la orice oră din zi.[50]

În pofida acestor etalări publice de compasiune față de soarta soldaților germani, regimul nazist a continuat să-i privească cu neîncredere pe clerici. Multe biserici catolice din orașe importante au fost închise, dacă se aflau la distanță mare de adăposturile antiaeriene. Statul și-a redus treptat subvențiile acordate Bisericii Catolice. Într-un raport amplu,

înaintat lui Hitler în octombrie 1939, Heydrich a cerut ca preoții să fie în continuare supravegheați îndeaproape, deoarece era posibil ca ei să se angajeze într-o rezistență pasivă, și totodată a avertizat că toți cei care se vor manifesta subversiv ori vor face comentarii defetiste vor fi tratați cu maximă severitate.[51]

Preotul catolic Carl Lampert (născut în 1894 în Göfis, Austria) petrecuse deja mai multe perioade în „arest protectiv" înainte de a fi ridicat de Gestapo la Stettin, în februarie 1943, pentru comentarii critice repetate în timpul predicilor la adresa modului în care Hitler ducea războiul. Lampert a fost supus timp de câteva luni la interogatorii brutale. Apoi au avut loc trei procese-spectacol în care i s-au adus acuzații false că ar fi transmis secrete militare Aliaților. Judecătorul celui de-al treilea proces, desfășurat la închisoarea militară din Torgau în 24 iulie 1944, considera că toate acuzațiile fuseseră fabricate de către Gestapo. În ajunul zilei în care ar fi trebuit să dea sentința de condamnare la moarte pentru Lampert și alți doi preoți, judecătorul s-a sinucis. Acest lucru nu a împiedicat însă desfășurarea evenimentelor conform dorinței Gestapoului. Într-o scrisoare de adio către fratele său, Carl Lampert scria: „A sosit, iată, ceasul, ceasul acesta atât de înfricoșător pentru tine și cei dragi mie, care însă este ceasul eliberării mele. Mă apropii de destinația finală pe drumul pătimirii mele. S-a lăsat întunericul, dar «ziua» se ivește. În Tine, Doamne, nădăjduiesc." Carl Lampert a fost executat în 13 noiembrie 1944.[52]

Relația dintre regimul național-socialist și Biserica Catolică a devenit foarte încordată când s-a inaugurat politica de eutanasiere, celebrul program T4*, în august 1939. Mii de persoane bolnave mintal sau cu handicapuri fizice, adulți și copii, au fost ucise în spitale de boli mintale din Germania.[53] Episcopul catolic Clemens baron von Galen a ținut o memorabilă predică la Biserica Sf. Lambert din Münster în apărarea sanctității vieții omenești:

> Am primit asigurări că Ministerul de Interne al Reichului și biroul conducătorului Asociației Medicilor, dr. Conti, nu ascund faptul că un

* În germană, *Aktion T4*. Abrevierea T4 provenea de la adresa — Tiergartenstrasse 4, Berlin — la care se afla sediul departamentului din cadrul Cancelariei Reichului responsabil de aplicarea programului de eutanasiere. Printr-o împuternicire emisă în octombrie 1939, Hitler i-a numit responsabili ai programului pe medicul Karl Brandt și pe Reichsleiterul Philipp Bouhler. Se estimează că în perioada septembrie 1939–aprilie 1945 au fost uciși prin această metodă în spitale psihiatrice din Germania, Austria, Polonia, Protectoratul Boemia și Moravia între 275 000 și 300 000 de oameni. (*N. red.*)

număr mare de oameni bolnavi mintal din Germania au fost uciși în mod deliberat și că alții vor fi uciși în viitor.

Din ce motiv?

Acești nefericiți pacienți trebuie să moară... fiindcă, în opinia unui departament, pe baza declarației unei comisii, ei au „vieți lipsite de valoare" (*unwertes Leben*) și sunt „conaționali neproductivi". Argumentul sună cam așa: ei nu mai sunt în stare să producă marfă, sunt ca o mașinărie veche ce nu mai funcționează, sunt ca un cal bătrân care și-a pierdut vlaga, sunt ca o vacă ce nu mai dă lapte... Dacă ești gata să stabilești și să aplici principiul după care ființe umane „neproductive" pot fi ucise, atunci vai de noi toți când vom fi bătrâni și neajutorați![54]

Copii ale textului predicii au fost împărțite în toată țara. Hitler s-a gândit chiar să ordone ca Galen să fie spânzurat pentru acest atac public la adresa unei politici pe care el însuși o inițiase.[55] Gestapoul s-a străduit să confiște toate exemplarele predicii. Credința exprimată fățiș de Galen s-a confruntat cu opoziția surorilor medicale (*Reichspflegerinnen*) care lucrau în spitalele unde se făceau eutanasierile. Mulți preoți catolici au dat ultima împărtășanie celor selectați pentru a fi uciși. O soră catolică participantă la programul T4 avea să-și amintească mai târziu:

Ne străduiam să ușurăm cât mai mult cu putință ultimul drum al pacienților selectați. În acest context îmi vine în minte o pacientă catolică foarte credincioasă care în ultima zi m-a întrebat dacă ar putea fi împărtășită de un preot catolic înainte [de a fi ucisă]. Îmi amintesc limpede și pot să spun cu siguranță absolută că un preot catolic a fost înștiințat și că pacienta, care cel puțin în acea zi a fost perfect rațională, a primit ultima împărtășanie de la un preot.[56]

O pensionară mai în vârstă, Seline Winter (născută în 1873), a fost dusă la Gestapo pentru interogatoriu, fiind acuzată că distribuise predica episcopului Galen. În momentul arestării, Seline Winter trăia în orașul Krefeld din Renania de Nord.[57] Viața ei era oarecum excentrică. Aparținuse Bisericii Protestante Evanghelice, dar o părăsise. Era membra obscurei asociații promonarhiste „Luisenbund" (Liga Sf. Luise), care o venera pe Luise von Mecklenburg-Strelitz, o fostă regină a Prusiei de pe vremea lui Napoleon. Micul grup de membri ai cultului o admirau

pe fosta regină pentru extraordinara ei frumusețe, profunda dragoste de patrie și „atitudinea ei feminină".[58]

În momentul arestării, Winter declarase că aparținea sectei „Credincioșilor în Dumnezeu" (*Gottgläubig*[*]), care erau socotiți atei și neopăgâni. Era o alternativă nazistă la bisericile creștine, aprobată de Heinrich Himmler și alți conducători naziști, dar nu și de Hitler.[59] În 15 decembrie 1941, Seline Winter a fost reclamată la Gestapo de una dintre rudele sale din Krefeld, căreia îi dăduse un exemplar din predica episcopului Galen.

Într-un raport al Gestapoului din 17 decembrie 1941 asupra cazului, se menționa că un bărbat pe nume Hans Forst făcuse copii ale predicii lui Galen și îi dăduse una Selinei Winter. Forst fusese inspector de poliție în Kassel. În 1933 a fost pus să coordoneze un lagăr de concentrare „sălbatic", organizat în pripă în Lichtenberg, unul dintre cartierele sărace ale Berlinului, locuit de muncitori. A fost suspendat din funcție peste un an în urma acuzațiilor de tratament inuman aplicat prizonierilor și condamnat la un an de detenție chiar într-un asemenea lagăr. După eliberare a lucrat ca agent de asigurări. A făcut apoi cerere de înscriere în SS, dar a fost refuzat din cauza condamnării anterioare. În timpul interogatoriului la care a fost supus de către Gestapo, Forst a susținut că, la rândul său, era membru al mișcării „Credincioșilor lui Dumnezeu", dar că nu exista nicio motivație politică în spatele deciziei sale de a-i da Selinei Winter o copie din predica lui Galen.

În 16 decembrie 1941, Seline Winter a fost interogată de Gestapo. A susținut că citise predica lui Galen din pură curiozitate. A mai declarat că primise exemplarul de la un prieten, dar l-a contrazis pe Forst, spunând că ea îl rugase pe acel prieten să îi facă o copie. A refuzat să dea Gestapoului numele prietenului de la care primise exemplarul. Departe de a aproba atitudinea episcopului Galen, Seline Winter a mărturisit că era întru totul de acord cu politica nazistă de eutanasie. În final, realizând că femeia era o susținătoare ferventă a regimului nazist, Gestapoul i-a dat drumul, renunțând la orice acuzație.[60]

După izbucnirea episcopului Galen la adresa politicii de eutanasie, regimul nazist a hotărât să reducă întru câtva represiunea îndreptată împotriva Bisericii Catolice. Hitler se temea că asemenea conflicte publice

[*] Adepții acestei mișcări religioase credeau în existența unui Creator divin, refuzând însă afilierea la vreo instituție religioasă. Conform Recensământului din 1939, 3,5% dintre locuitorii Germaniei se declarau *Gottgläubig*. (*N. red.*)

ar putea duce la scăderea popularității regimului în perioada de război. În septembrie 1941, a fost emis un set de instrucțiuni pentru uzul ofițerilor Gestapo în relația cu biserica, astfel încât pe viitor:

1. Să se evite acțiuni și măsuri majore împotriva Bisericii și a organizațiilor acesteia.
2. Să se anuleze orice alte măsuri îndreptate împotriva mănăstirilor, inclusiv măsurile luate pe ascuns.
3. În cazuri individuale se poate trece la acțiune, dar cu informarea RSHA. Asupra cazurilor de importanță majoră va decide Führerul.
4. Principalul obiectiv este ca Biserica să nu își recâștige influența deținută anterior. Ne vom limita, așadar, la păstrarea pozițiilor pe care am izbutit să le obținem.
5. Accentul principal se va pune [de acum] pe activitatea informativă. Orice material semnificativ, care ar putea fi de importanță în viitor, va fi păstrat cu grijă... Rețeaua de agenți va fi menținută și chiar extinsă prin recrutarea unor noi persoane de contact. Se va acorda o atenție specială relațiilor dintre cercurile bisericești și departamentele guvernamentale.[61]

Guvernul nazist înțelesese că reducerea influenței pe care Biserica Catolică o exercita în societate era o misiune pe termen lung. Sectele religioase puțin cunoscute puteau fi mult mai ușor intimidate, deoarece nu dispuneau de personalități publice dispuse să le apere. Martorii lui Iehova au fost singura grupare religioasă care a devenit ținta acțiunilor de persecuție extrem de brutale ale Gestapoului.[62] Întemeiată în 1879 de omul de afaceri american Charles Russell, gruparea este menționată în dosarele Gestapo cu două nume: „Asociația studenților Bibliei" („*Internationale Bibelforscher-Vereinigung*") și „Cercetătorii serioși ai Bibliei" („*Ernste Bibelforscher*").[63] A fost prima organizație religioasă interzisă oficial în Germania hitleristă. Unii istorici consideră că membrii ei sunt „victimele uitate" ale persecuției religioase din perioada nazistă. Cei 25 000 de membri germani ai grupării erau printre cei mai harnici muncitori, iar independența și fervoarea lor religioasă erau considerate un pericol de Gestapo. Se estima că 85% dintre membrii grupării nu votaseră niciodată pentru vreun partid politic. Ceilalți erau fie foști votanți ai Partidului Comunist, fie ai celui Social-Democrat. Istoricul Martin Broszat a caracterizat rezistența lor drept un „inutil martiriu".[64] Credința

lor nestrămutată în profețiile Vechiului Testament și pacifismul lor i-au făcut pe naziști să creadă că în spatele convingerilor lor religioase se ascundea o pronunțată simpatie pentru comunism. Trebuie menționat că Martorii lui Iehova nu s-au opus sistemului nazist din motive ideologice sau politice, ci doar din dorința de a-și păstra propriile practici religioase. Mulți au ales să moară, dar nu să renunțe la credința lor. La doar câteva săptămâni după preluarea puterii, un funcționar nazist scria:

> Pericolul pe care îl reprezintă Martorii lui Iehova pentru stat nu trebuie subestimat, deoarece membrii acestei secte, mânați de fanatismul lor de nestăvilit, sunt foarte ostili legii și ordinii. Nu doar că refuză să folosească salutul german [nazist], să primească vreo funcție în partid sau în stat ori să efectueze stagiul militar, dar mai fac și propagandă împotriva armatei și încearcă, în pofida interdicției, să-și distribuie propria publicație.[65]

În decembrie 1933, Heydrich a ordonat ofițerilor Gestapoului să-i pună în „arest protectiv" pe toți membrii sectei Martorilor lui Iehova. În 1935, gruparea a fost interzisă oficial. Aceasta nu i-a împiedicat pe adepții săi să organizeze în continuare întruniri, să se angajeze într-o campanie de prozelitism din ușă în ușă și să-și distribuie publicațiile *Der Wachtturm* (*Turnul de Veghe*) și *Das Goldene Zeitalter* (*Epoca de Aur*). Denunțurile din partea populației au jucat un rol minor în acțiunile Gestapo de persecuție a Martorilor lui Iehova. Cele mai multe cazuri erau inițiate de informații primite de la rețeaua de supraveghetori.[66] În perioada celui de-al Treilea Reich, 10 000 de Martori ai lui Iehova au fost arestați, iar numărul celor uciși în închisoare este estimat între 950 și 1 200.[67] În lagărele de concentrare, purtau un triunghi purpuriu pe uniforme, refuzau să ia poziția de drepți la apelul zilnic, intrau în greva foamei și refuzau orice serviciu militar sau orice sarcină care avea de-a face cu armata.[68] Un raport din lagărul de concentrare de la Sachsenhausen menționa: „Comportamentul «Cercetătorilor serioși ai Bibliei» este realmente uimitor. Manifestă o nezdruncinată atitudine de împotrivire."[69]

În august 1937, șeful unui departament din Gestapo își instruia subalternii asupra modului cum să trateze cazurile în care erau implicați Martori ai lui Iehova:

1. Dacă un Martor este achitat în urma unei proceduri penale ori dacă se constată că și-a executat condamnarea în perioada de arest

protectiv, el nu trebuie adus [din nou] în fața unui tribunal, ci plasat în arest protectiv.

2. Dacă autoritățile care răspund de executarea pedepsei anunță că un Martor [al lui Iehova] urmează să iasă [din închisoare], voi fi consultat imediat în legătură cu măsurile pe care Poliția politică [Gestapo] le va lua în vederea transferării sale într-un lagăr de concentrare de îndată ce acesta își va fi încheiat condamnarea.
3. Dacă transferul într-un lagăr de concentrare nu este posibil după ispășirea pedepsei din închisoare, Martorii [lui Iehova] trebuie ținuți într-o celulă a poliției.[70]

Wilhelm Gerres (născut în 1901) a fost angajat în diferite domenii, inclusiv ca lăcătuș sau ca șofer pe o camionetă. Era căsătorit și locuia în Rheydt*, care în perioada nazistă fusese un orășel de sine stătător, fiind înglobat în Mönchengladbach abia în 1975.[71] În 13 decembrie 1936, în baza unui decret prusian emis în urmă cu trei ani care interzicea secta Martorilor lui Iehova, Gestapoul l-a pus pe Gerres în „arest protectiv". Cu ocazia percheziției, în casa acuzatului fuseseră descoperite cărți și broșuri având caracter religios. Tatăl său, care era și el membru al Martorilor lui Iehova, a trimis o scrisoare Gestapoului în 12 ianuarie 1937, rugând ca fiul său să fie eliberat. A fost eliberat numai după ce a semnat angajamentul-model pe care toți Martorii lui Iehova trebuiau să-l semneze în astfel de situații:

1. Am înțeles că Asociația Studenților Bibliei [Martorii lui Iehova] a răspândit doctrine false, iar sub masca religiei urmărește scopuri care pun în pericol statul.
2. Prin urmare, am părăsit cu totul această organizație și m-am eliberat complet de învățăturile ei.
3. Prin prezenta vă asigur că nu voi mai participa niciodată la activitățile Asociației Studenților Bibliei. În cazul în care mă va contacta vreo persoană doritoare să-mi transmită învățămintele studenților Bibliei sau care se află în legătură cu ei, voi raporta de îndată [la poliție]. În cazul în care mi se va trimite orice fel de literatură a studenților Bibliei, o voi duce de îndată la cel mai apropiat post de poliție.

* În Rheydt s-a născut demnitarul nazist Joseph Goebbels, care a insistat ca orașul său de baștină să se separe de München-Gladbach. Această situație a durat din 1933 până în 1975. (*N. red.*)

4. În viitor, voi respecta legile statului, iar în caz de război îmi voi apăra patria cu arma în mână, alăturându-mă cu totul comunității de rasă a poporului [german].
5. Sunt în cunoștință de cauză că, în cazul în care voi acționa în contradicție cu angajamentul luat azi, voi fi pus de îndată în arest protectiv.[72]

Wilhelm Gerres nu a respectat înțelegerea făcută atunci. A fost din nou arestat. În 12 februarie 1937 a fost condamnat la trei luni de închisoare. Ziarul local a publicat detaliile cazului, menționând că Wilhelm Gerres era un „misionar" activ al Martorilor lui Iehova, care distribuise materiale ale organizației în fiecare duminică, deși știa prea bine că „gruparea era ilegală". Ziarul susținea, de asemenea, că filiala locală a Martorilor colecta în secret bani pentru rezistența comunistă aflată în clandestinitate, deși în dosarul de caz alcătuit de Gestapo pe numele lui Gerres nu apare nicio mențiune a vreunei legături de acest fel.[73]

Wilhelm Gerres a fost din nou eliberat, dar tot nu a renunțat la credința sa religioasă. În cursul interogatoriului din 26 iunie 1939, el a declarat că aparținuse bisericii protestante până în 1924, când se alăturase Martorilor lui Iehova. Împăcat cu deciziile pe care le luase, a rămas credincios convingerilor sale religioase indiferent de pedepsele ce i-au fost aplicate. Singura lui promisiune fusese să nu mai distribuie materiale ale organizației în public, și-a susținut el cauza în fața anchetatorilor. Gestapoul a recomandat să fie deferit unui tribunal pentru a fi judecat. În iulie 1937, un „tribunal special" l-a condamnat la un an de închisoare, dar a fost eliberat abia în iunie 1939. În ciuda tuturor pedepselor primite, Wilhelm Gerres a refuzat în chip aproape fanatic să își abandoneze credința. În 14 iulie 1939 era din nou pus în „arest protectiv", de data aceasta însă nu a ajuns nici la închisoare, nici la tribunal, ci într-un lagăr de concentrare situat în regiune.

Membrii familiei lui Gerres au adresat mai multe scrisori Gestapoului, rugând să fie eliberat. Într-o scrisoare adresată colegilor din München-Gladbach, datând din 14 iulie 1939, ofițerii biroului din Düsseldorf caracterizau familia Gerres drept „impecabilă", în timp ce Wilhelm era descris ca un individ cu o „mentalitate primitivă și îndărătnică", ușor de indus în eroare. Biroul din Düsseldorf înclina spre o eliberare condiționată, în vreme ce biroul din München-Gladbach a adoptat o atitudine mult mai severă, sugerând ca, în calitate de recidivist,

Gerres să fie transferat în lagărul de concentrare de la Buchenwald, unde cu puțin timp în urmă fusese înființat un „batalion disciplinar" (*Strafkommando*) special pentru Martorii lui Iehova. Cei care refuzau să se dezică de credința lor erau trimiși la muncă forțată în cariere de piatră, erau înfometați, li se interzicea orice corespondență și erau supuși unor exerciții fizice epuizante, precum rostogolirea pe jos, săritul într-un picior și alergarea pe distanțe extrem de lungi.[74] În decembrie 1937, 10% dintre deținuții de la Buchenwald erau membri ai grupării Martorii lui Iehova.

În privința rezolvării cazului existau în mod limpede păreri diferite ale biroului din Düsseldorf și ale celui din München-Gladbach. În 4 august 1939, ofițerii Gestapoului din Düsseldorf menționau că eliberarea lui Wilhelm Gerres nu era posibilă pe moment, fără să fie oferită vreo explicație. Wilhelm Gerres a fost transferat în lagărul de la Buchenwald, dosarul său de caz nu mai conține însă nicio altă mențiune cu privire la destinul său ulterior.[75]

În 1937, prigoana împotriva Martorilor lui Iehova a atins nivelul maxim. În cursul acelui an a fost pusă în circulație o scrisoare deschisă adresată „Poporului Germaniei care crede în Biblie și Îl iubește pe Isus". S-a estimat că au fost distribuite aproximativ 100 000 de exemplare ale scrisorii.[76] În document, se deplângea interdicția impusă Martorilor pentru faptul că își apărau „libertatea spirituală" și se prezentau în detaliu măsurile prin care credincioșii erau defăimați, calomniați, persecutați, intimidați și supuși unor tratamente ce aminteau de Inchiziție în închisori și lagăre de concentrare.[77]

Heinrich Winten (născut în 1905) în Orken, un orășel renan din apropiere de München-Gladbach, a fost unul dintre sutele de Martori ai lui Iehova arestați în 1937 pentru că au distribuit scrisoarea deschisă. Era căsătorit, iar ca ocupație se declara „modelor".[78] În 25 octombrie 1937, Winten s-a numărat printre cei zece bărbați arestați de Gestapo, sub acuzația de apartenență la mișcarea Martorilor lui Iehova. În timpul interogatoriului, el a admis că distribuise în regiune patruzeci de exemplare din scrisoarea deschisă. După el, a fost adusă la interogatoriu soția sa, Elisabeth. Aceasta a recunoscut că era membră a Martorilor lui Iehova, dar a negat că ar fi distribuit scrisori. A susținut că un vecin se oferise să le vândă o revistă publicată de Asociația Studenților Bibliei, dar că ei refuzaseră, deoarece considerau că era periculos să dețiі asemenea materiale.

În 23 decembrie 1937, un „tribunal special“ din Düsseldorf l-a condamnat pe Heinrich Winten la optsprezece luni de închisoare. Cei trei copii ai săi au fost dați în grija serviciilor sociale, deoarece tribunalul a hotărât că Elisabeth, a doua sa soție, care era mama vitregă a copiilor, nu avea niciun drept legal de tutelă asupra copiilor.[79]

Au fost numeroase cazuri de copii ai Martorilor lui Iehova care au fost dați în grija serviciilor sociale. Paul Schlemann (născut în 1882) era judecător districtual în Oberhausen, un oraș industrial din zona Ruhrului, și președinte al unei instanțe de tutelă.[80] Schlemann a fost reclamat la Gestapo fiindcă refuzase să dea o decizie de instituire a tutelei în cazul a doi copii ai căror părinți erau adepți ai Martorilor lui Iehova. În motivarea hotărârii sale din 19 februarie 1942, Paul Schlemann declarase: „Totul este în ordine în cazul familiei Mokr, cu excepția convingerilor religioase ale părinților; prin urmare, nu putem să decădem părinții din drepturile lor asupra copiilor din acest unic motiv. Vor exista întotdeauna oameni care să nu fie interesați de național-socialism, care să i se opună chiar, dar sunt mult prea puțini la număr ca să reprezinte un potențial pericol.“ Funcționarul de la serviciul pentru protecția copilului nu a fost de acord cu hotărârea, spunându-i fățiș judecătorului: „Inamicii publici nu trebuie să aibă dreptul să își educe copiii.“ În 20 iulie 1942, s-a decis ca Schlemann să nu mai prezideze niciodată în cazuri de instituire a tutelei asupra copiilor.[81]

După cum am constatat deja, în lagărele de concentrare, Martorii lui Iehova erau adesea supuși unor pedepse brutale și inumane. În timpul războiului, Eugen Kogon a asistat la un astfel de moment în lagărul de la Dachau chiar în Ajunul Crăciunului:

> Un brad mare [de Crăciun] a fost instalat și împodobit cu lumânările electrice și alte decorațiuni. Cei 45 000 de deținuți ai lagărului, printre care și cei 200 de Martori ai lui Iehova, sperau că se vor bucura de câteva zile de pace. Dar ce s-a întâmplat? La ora opt în seara de Ajun, când toți deținuții se aflau în barăcile lor, sirenele lagărului au început dintr-odată să urle, prizonierii fiind obligați să iasă cât mai repede afară în curte. Se auzea muzică de la fanfara SS-ului. În curte au intrat mărșăluind cinci companii SS complet echipate. Comandantul lagărului, însoțit de ofițeri SS, a ținut o scurtă cuvântare că doreau să sărbătorească împreună cu ei Crăciunul în felul lor special. A scos apoi din servietă o listă și timp de aproape o oră a citit numele celor care fuseseră pedepsiți în ultimele

> săptămâni. Blocul [pentru pedepse] a fost scos afară, iar primul deținut legat de el. După aceea, doi SS-iști înzestrați cu câte un bici din oțel s-au postat în stânga și în dreapta blocului și au început să-l lovească pe deținut în vreme ce fanfara cânta „*Stille Nacht*“ [*]; iar deținuților li s-a ordonat să cânte împreună cu fanfara. În același timp, deținutul căruia i se administrau douăzeci și cinci de lovituri era obligat să numere cu glas tare loviturile.[82]

Femeile erau și ele supuse unor pedepse la fel de brutale. O adeptă a Martorilor lui Iehova în vârstă de douăzeci și șapte de ani relatează tratamentul care i-a fost aplicat de un ofițer Gestapo din Krefeld în timpul unui interogatoriu:

> Fiindcă nu i-am dat informația pe care mi-a cerut-o, mi-a tras o palmă zdravănă peste față. A chemat apoi la telefon doi ofițeri Gestapo, care m-au dus în pivniță. După scurt timp a venit acolo și Dihr. La ordinul lui, cei doi m-au întins pe o masă alăturată. După ce mi-au tras rochia în sus, cei doi ofițeri m-au lovit peste fund cu un băț sau ceva asemănător. După multe lovituri, ofițerii s-au oprit, iar Dihr m-a întrebat din nou. Fiindcă nu i-am dat răspunsul mulțumitor, am fost bătută din nou, până când am declarat că voi depune mărturie. M-au dus apoi din nou sus, unde Dihr și-a continuat interogatoriul. Am mărturisit că aș fi lucrat împotriva guvernului lui Hitler, fiindcă am preferat să fiu condamnată la moarte decât să fiu torturată până la moarte. Din cauza tratamentului abuziv [ce mi s-a aplicat], nu am fost capabilă să merg câteva zile.[83]

Ilsa Unterdorfer, care a fost deținută în lagărul de femei de la Lichtenberg, și-a amintit cum erau tratate acolo adeptele Martorilor lui Iehova:

> Se făcea totul pentru a le forța să semneze o declarație de renunțare la credința lor. Într-o zi, sora Elisabeth Lange, care provenea din Chemnitz, a fost chemată la directorul lagărului. A refuzat să semneze declarația, ceea ce i-a adus întemnițarea în beciul acestui vechi castel. Celulele [pentru cei pedepsiți] erau niște găuri negre cu câte o fereastră îngustă cu gratii. Patul era de piatră, iar ea a fost forțată să stea întinsă pe acel pat tare și rece fără să aibă măcar o saltea de paie. Sora Lange a petrecut șase luni în carceră.[84]

[*] „Noapte liniștită“, celebră colindă. (*N.t.*)

Încercarea naziștilor de a slăbi și de a submina credința creștină în Germania s-a dovedit a fi contraproductivă. Bisericile creștine și-au apărat cu succes autonomia organizațională și libertatea spirituală. Martorii lui Iehova au preferat martiriul compromisului. Ideologia nazistă nu a fost nicicând integrată în practicile religioase ale Bisericilor. În 1945, societatea germană a continuat să fie predominant creștină și practicantă la fel cum fusese în 1933. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, rugăciunile înălțate lui Dumnezeu le aduceau mai multă mângâiere germanilor — mai ales celor care pierduseră oameni dragi în război — decât discursurile tot mai rare ale lui Hitler. De aceea nici nu surprinde faptul că un catolic devotat precum Claus von Stauffenberg a vizitat Biserica Rozariului (*Rosenkranzkirche*) din Berlin în seara dinaintea tentativei de asasinare a Führerului și că ultimele sale cuvinte înainte de a fi executat în 20 iulie 1944 au fost: „Trăiască Germania sfântă". „*Es lebe das heilige Deutschland!* "

4

Vânătoarea de comuniști

Un tânăr activist comunist pe nume Walter Husemann îi scria în ziua execuției sale, 13 mai 1943, următoarele rânduri tatălui său:

> Fii puternic! Mor așa cum am trăit: ca un luptător în războiul dintre clase! E ușor să spui că ești comunist atâta timp cât nu ești nevoit să verși sânge pentru asta. Vei arăta că ești într-adevăr unul doar când sosește ceasul și trebuie să dovedești ceea ce ești. Iar eu sunt unul dintre ei, tată.[1]

Comuniștii precum Husemann au alcătuit grupul persecutat în cel mai sistematic mod cu putință în Germania nazistă. Era dificil să rămâi devotat cauzei comuniste și să scapi de un denunț. Între 1933 și 1945, majoritatea activiștilor comuniști au fost închiși pentru diverse perioade de timp în lagăre de concentrare sau în penitenciare pentru convingerile lor politice. Au fost adesea supuși torturii, bătăilor și intimidărilor.[2] În 1933, au fost arestați nici mai mult, nici mai puțin decât 60 000 de comuniști, dintre care aproximativ 2 000 au fost uciși.[3]

Înainte de 1933, Germania avea cel mai mare partid comunist din afara Uniunii Sovietice. Înființat în 1919, Partidul Comunist German (KPD) a reprezentat vocea secțiunii revoluționare a clasei muncitoare germane. Era condus de Ernst Thälmann, tipul „omului din popor", dintr-o bucată și simpatic. În ianuarie 1933, KPD-ul avea 360 000 de membri, a căror medie de vârstă era de treizeci de ani, ceea ce punea o dată în plus în evidență atracția pe care o exercita asupra tinerilor germani din marile orașe industriale. Categoria „gulerelor albe", a funcționarilor,

a profesiilor liberale nu reprezenta decât 10% dintre membrii săi.[4] În 1929, deși partidul punea mare preț pe drepturile femeii, doar 17% din totalul membrilor de partid erau femei.[5] Prin urmare, acestea sunt rar menționate în dosarele cu privire la grupurile de rezistență comunistă. Din 355 de dosare aflate pe rol referitoare la cazuri de opoziție la regimul național-socialist în perioada 1933–1935 în Westfalia de Nord, doar în 4% sunt implicate femei.[6]

Membrul tipic KPD era bărbat, tânăr, muncitor necalificat sau semicalificat, care trăia într-un cartier muncitoresc aglomerat al unui mare oraș industrial.[7] În astfel de „citadele roșii" ale vecinătăților proletare din Berlin, Stuttgart, Hamburg, Köln, Düsseldorf sau München-Gladbach apartenența la KPD era cea mai puternică. În noiembrie 1932, la ultimele alegeri democratice înainte de venirea la putere a lui Hitler, KPD-ul a obținut 37,7% dintre voturile locuitorilor din zonele industriale importante. Activiștii comuniști se considerau soldați neînfricați, nemiloși și gata de orice sacrificiu de sine în lupta împotriva fascismului.[8] KPD-ul dispunea de o aripă paramilitară numită Uniunea Luptătorilor Frontului Roșu (*Roter Frontkämpferbund*).[9] Aceasta era aliată cu Opoziția Sindicală Revoluționară (*Revolutionäre Gewerkschafts Opposition*).[10] În zonele muncitorești existau numeroase cluburi sportive, coruri, fanfare, centre comunitare și cluburi finanțate de KPD. Partidul scotea, de asemenea, diverse tipărituri, de la cărți, ziare și publicații periodice până la manifeste și afișe.

Conducerea KPD-ului se afla în strânsă legătură cu regimul sovietic și Cominternul, organizația internațională ce lupta pentru cauza comunistă. S-a afirmat adesea că Partidul Comunist German era doar o „marionetă" a regimului stalinist și că primea sprijin substanțial din URSS. Registrele contabile oficiale ale KPD-ului nu indică însă niciun ajutor financiar direct din partea sovieticilor. Partidul se finanța exclusiv din cotizațiile membrilor, din donații și din veniturile generate de vânzarea ziarelor și periodicelor partidului.[11]

Trebuie spus că, după Primul Război Mondial, clasa muncitoare germană era profund divizată din cauza comportamentului Partidului Social-Democrat (SPD), cel mai popular partid muncitoresc din timpul Republicii de la Weimar, care colaborase cu membrii grupărilor paramilitare de extremă dreapta Freikorps* și cu armata pentru a suprima

* Unități alcătuite din voluntari germani care încă din secolul al XVIII-lea acționau ca trupe de mercenari. În 1918–1919, acești voluntari, veterani din Primul Război Mondial, au sprijinit guvernul

„revolta spartachistă" (*Spartakusaufstand*) din 1919, condusă de Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg, figuri legendare ale mișcării comuniste din Germania, ucise în toiul luptelor în Berlin. Această acțiune le-a adus social-democraților porecla de „social-fasciști" și a avut darul de a diviza definitiv clasa muncitoare, ceea ce a jucat, de asemenea, un rol major în ascensiunea lui Hitler la putere. În viziunea activiștilor comuniști, conducerea social-democrată moderată se compunea din „reformatori și oameni ai compromisului" cu regimul existent. Conducătorii SPD-ului, dar și membrii de rând erau anticomuniști convinși și vedeau în membrii KPD niște fanatici prostaliniști, intoleranți și sectari. Între cele două partide nu existau puncte comune.

Un manifest comunist îndrăzneț, distribuit populației chiar în ziua în care Hitler prelua puterea, descria regimul național-socialist ca pe o „dictatură fascistă" și chema la grevă generală.[12] Activiștii de extremă stânga erau încredințați că guvernul de coaliție condus de Hitler avea să cadă foarte repede. În 7 februarie 1933, liderul comunist Ernst Thälmann a ținut un discurs provocator prin care arăta că doar o revoluție putea să dărâme guvernul lui Hitler, dar că se îndoia că acest lucru se va întâmpla. S-a dovedit a fi o predicție extrem de exactă a evenimentelor ulterioare.

Incendierea Reichstagului în 27 februarie 1933 a oferit regimului nazist pretextul ideal pentru a lansa o campanie de o violență fără precedent împotriva Partidului Comunist. În noaptea incendiului, au fost arestați 10 000 de comuniști. Publicațiile comuniste au fost închise, iar întrunirile și demonstrațiile interzise. Improvizate în mare grabă, lagărele de concentrare „sălbatice" ale SA-ului au devenit principalele locuri de desfășurare a violențelor anticomuniste. Gestapoul, poliția de investigații criminale, tribunalele și autoritățile locale au cooperat deplin în această orgie a terorii. Interesul acordat anihilării comunismului de către regimul hitlerist poate fi măsurat cu ajutorul dosarelor Gestapo păstrate până în zilele noastre, care arată că peste 80% dintre cei puși sub „arest protectiv" în 1933 erau comuniști.

Chiar dacă nu li s-a interzis activitatea în mod oficial, comuniștii nu au putut să-și desfășoare în condiții firești campania electorală pentru ultimele alegeri aparent democratice, organizate în 5 martie 1933. Cu două zile înaintea deschiderii urnelor, Ernst Thälmann a fost pus sub „arest protectiv". A fost ținut în regim de izolare, supus la repetate interogatorii

împotriva militanților comuniști care încercau să răstoarne regimul de la Weimar. Mulți dintre membrii Freikorps s-au alăturat mai târziu Batalioanelor de Asalt. (*N. red.*)

și adesea bătut. A rămas în diverse închisori și lagăre de concentrare până când, la ordinele lui Hitler, a fost împușcat în 18 august 1944 în lagărul de concentrare de la Buchenwald. În pofida campaniei violente împotriva comuniștilor, la alegerile din martie KPD-ul a obținut 4 847 939 de voturi, adică 12,3% din totalul voturilor exprimate. În consecință, KPD-ul avea dreptul la 81 de mandate în Reichstag, dar deputaților comuniști li s-a interzis să-și ocupe locurile.[13] Având în vedere contextul violent în care s-a desfășurat campania electorală, performanța KPD-ului, remarcabilă în sine, demonstra devotamentul muncitorilor față de partid la începutul regimului hitlerist.

Deși interzis oficial în 14 iulie 1933, KPD-ul și-a îndemnat în continuare adepții la rezistență împotriva regimului național-socialist. Deoarece metode ca lupta armată sau terorismul au fost excluse, cuvântul scris a fost arma de bază pentru combaterea naziștilor. Ziarele, periodicele și mai ales manifestele au stat la baza propagandei ilegale desfășurate de KPD. Multe manifeste erau tipărite în tiraje de peste 10 000 de exemplare. Cotidianul comunist *Rote Fahne* (*Steagul Roșu*) și-a continuat activitatea ilegal între 1933 și 1935. În 13 octombrie 1933, distribuirea de „literatură subversivă“ a devenit o infracțiune ce se pedepsea cu moartea, cu închisoare pe viață sau cu detenție timp de cincisprezece ani.

În 1934, Gestapoul a confiscat cantitatea uluitoare de 1 238 202 manifeste comuniste, iar un an mai târziu alte 1 670 300. Aceasta dovedește cât de intensă era supravegherea comuniștilor din partea Gestapoului. Potrivit evidențelor KPD-ului, în cursul lui 1935 au fost tipărite ziare în 2 milioane de exemplare. Literatură ilegală era produsă și în afara Germaniei, iar apoi introdusă în țară prin contrabandă. Se întâmpla adesea ca unele publicații comuniste să aibă denumiri ciudate, pentru a scăpa ochilor vigilenți ai cenzurii. A fost și cazul unei publicații confiscate de Gestapo în 1934, intitulată *70 de rețete aprobate* — toate preparate firește cu „ingrediente“ ne-naziste.[14] Privind retrospectiv, obsesia comuniștilor de a produce și distribui manifeste critice la adresa regimului hitlerist s-a dovedit contraproductivă, deoarece, de obicei, cei ce le primeau le predau Gestapoului.[15]

În iunie 1933, conducerea KPD-ului a distribuit o circulară care denota optimism:

> Lupta eroică a partidului nostru împotriva dictaturii lui Hitler își arată deja roadele. Am izbutit — în pofida blestematului regim de teroare

> fascistă și a uciderii a zeci de mii dintre cei mai de nădejde tovarăși ai noștri — să strângem rândurile partidului nostru... În condițiile de acum, ale dictaturii fasciste, adevăratele noastre cadre bolșevice se afirmă ca lideri curajoși și hotărâți ai maselor.[16]

În luna în care această circulară a fost distribuită, în numeroase comunități muncitorești au avut loc razii inopinate ale Gestapoului. În suburbia berlineză Köpenick, au fost uciși șaptezeci de comuniști în cursul unei acțiuni de suprimare a unei așa-zise revolte armate. În iulie 1933, șase comuniști au fost condamnați la moarte pentru uciderea a doi membri SA în timpul luptelor de stradă din Köln petrecute în urmă cu patru luni. Cei învinuiți de crime au fost executați prin decapitare cu un topor*.[17] Gestapoul a reușit să-i prindă pe comuniști într-un mod tot mai sistematic după ce a percheziționat centrala KPD-ului și a confiscat listele cu membrii de partid.

Este, de asemenea, limpede că Gestapoul a fost sprijinit de informatorii infiltrați în grupările rezistenței comuniste, după cum își va aminti mai târziu Jakob Zorn, un activist de frunte al partidului:

> La început ne-am desfășurat acțiunile de rezistență relativ pe față. Nu am dat atenția cuvenită regulilor conspirative, pe care trebuie să le respecți când lupți împotriva unui inamic atât de brutal. Cred că acesta este motivul pentru care am suferit pierderi atât de mari. Hoarde de informatori s-au infiltrat printre indivizii șovăielnici, care se lăsaseră cumpărați, genul de oameni de care ai mereu parte [într-o organizație]. În spatele aproape fiecărui caz ajuns să fie judecat la Köln era câte un informator care aparținuse mișcării muncitorești.[18]

În 1933, în doar șase luni, cea mai numeroasă și bine organizată clasă muncitoare din țările industrializate ale Europei fusese slăbită în mod dramatic. Hannah Galm, o comunistă devotată, a observat schimbările pe care guvernarea nazistă le-a produs în orașul ei natal:

> Nu mai recunoșteam orașul. Offenbach era sub semnul svasticii! Peste tot erau steaguri cu svastica. Piața centrală era uluitoare. Ne-am dus în cartierul muncitoresc, de unde primiserăm noi [comuniștii] voturile.

---

* Toporul (*Richtbeil*) a fost folosit pentru execuții până în 1938, când s-a trecut la metode mai eficiente, printre care și ghilotina (*Fallbeil*). (*N. red.*)

> Steaguri cu svastica la fiecare fereastră. Era greu de acceptat. A fost o dezamăgire profundă. Oare de unde aveau toți acele steaguri? De fapt, știam. Era multă disperare la mijloc. Bineînțeles că era. Nu puteam să înțelegem cum se ajunsese până aici.[19]

Scopul valului de teroare declanșat de naziști nu era doar să zdrobească personajele-cheie ale partidului, ci și să avertizeze clasa muncitoare asupra pericolului mortal în care se aflau cei care ar fi continuat să-i sprijine pe comuniști. În 2 februarie 1934, John Schehr, un membru al Biroului Politic al partidului, a fost ucis de Gestapo în celula în care era închis, astfel că singurul membru al conducerii KPD-ului care rămăsese în libertate era Franz Dahlem. Celelalte personalități ale partidului, cu excepția lui Ernst Thälmann, care se afla în închisoare, fugiseră din țară. În perioada nazistă, comuniștii germani s-au stabilit în câteva țări ca Franța, Olanda, Belgia și, în special, Uniunea Sovietică.

În opinia membrilor KPD, URSS întruchipa perfecțiunea sistemului politic comunist.[20] Conform articolului 22 al Constituției sovietice din 1925, se acorda azil politic persoanelor care fuseseră nevoite să-și părăsească țara din cauza „activității revoluționare". În realitate, se acordau vize doar comuniștilor activi și de încredere.[21] S-a estimat că aproximativ 3 000 de membri ai KPD-ului trăiau în exil în Uniunea Sovietică după preluarea puterii de către Hitler. Mulți dintre conducătorii comuniști germani locuiau la elegantul Hotel Lux din Moscova, care găzduia și birourile Cominternului. Dar Rusia stalinistă nu s-a dovedit a fi tocmai refugiul primitor și sigur la care se așteptaseră comuniștii germani. Dintre cei șaizeci și opt de conducători ai KPD-ului care fugiseră din Germania lui Hitler și se duseseră să trăiască în Uniunea Sovietică, patruzeci și opt au fost uciși. În total, 70% dintre refugiații comuniști germani au fost uciși în cursul acțiunilor de epurare ordonate de Stalin. Regimul stalinist a considerat că erau prea devotați ideii de internaționalism proletar promovate de Comintern ori că erau adepți periculoși ai lui Leon Troțki. Este o amară ironie faptul că Stalin a fost responsabil de moartea mai multor conducători comuniști germani decât Hitler.[22]

Doar câțiva comuniști germani refugiați au revenit în țară. Cei întorși s-au confruntat cu hărțuieli administrative și au intrat în vizorul Gestapoului. Luise Vögler (născută în 1904) a fost una dintre persoanele care s-au întors din exil. Începând din 1931 locuise în Uniunea Sovietică împreună cu soțul ei, Karl, de meserie lăcătuș, un membru activ al

KPD-ului în timpul Republicii de la Weimar.[23] În 1937, Luise, care era croitoreasă, locuia în Düsseldorf, într-un cămin pentru germanii repatriați, când Gestapoul a început să investigheze perioada petrecută de ea în străinătate. Luise provenea dintr-o familie austriacă înstărită, care o repudiase după ce aceasta s-a măritat cu un comunist german și s-a mutat în Uniunea Sovietică. În 1936, cuplul a făcut cerere pentru a obține cetățenia sovietică, solicitarea nu le-a fost aprobată însă. La întoarcerea lor în Germania, Karl a fost imediat declarat „dușman al statului" și pus în „arest protectiv" într-un lagăr de concentrare local. Nu a fost niciodată eliberat.

Gestapoul a interogat mai mulți refugiați germani în legătură cu activitățile soților Vögler în URSS. În ianuarie 1938, Josef Solmitz și soția sa au oferit o mărturie incriminatoare împotriva cuplului. Au declarat că soții Vögler fuseseră comuniști activi în perioada în care au trăit în Uniunea Sovietică. Luise publicase în presa sovietică două articole antinaziste. Într-unul relata despre vacanța ei de patru săptămâni, din anul 1936, în Germania hitleristă. În acel articol Luise, scria că membrii clasei muncitoare sufereau de foame, iar fosta ei patrie era descrisă ca „un imens lagăr de concentrare". În august 1938, Aloisia Karn, care îi știa de asemenea pe cei doi soți de pe vremea când aceștia locuiseră la Voroșilovgrad[24], în Ucraina, a fost și ea interogată la Viena. Cei doi, a declarat ea, erau „comuniști convinși" în perioada în care ea îi cunoscuse în Rusia. Departamentul pentru străinătate a partidului național-socialist (NSDAP-AO — *Auslandsorganisation*) a confirmat la rândul său că soții Vögler scriseseră articole antinaziste care fuseseră publicate în presa sovietică.

Luise Vögler a fost interogată de Gestapo în patru rânduri. A recunoscut că soțul ei fusese membru activ al KPD-ului înainte ca ei doi să emigreze. Karl fusese loial cauzei sovietice împotriva Germaniei naziste. Luise nu și-a negat nici propria simpatie față de comunism și de Uniunea Sovietică. A confirmat că fusese la Mannheim timp de patru săptămâni în vara lui 1936, pentru a vinde o proprietate pe care cuplul o deținea în oraș. Cu acea ocazie, constatase că șomajul era, în pofida propagandei naziste, în continuare foarte ridicat în Germania hitleristă. A negat că ar fi publicat vreodată articole antinaziste în presa sovietică. Luise a mai spus că mărturiile soților Solmitz nu trebuie luate în considerare. A arătat că doamna Solmitz nu doar că era evreică, dar fusese invidioasă din cauza rochiilor noi pe care ea și le adusese din excursia în Germania. Luise a susținut că doamna Solmitz o măsurase din priviri când purta una din

acele rochii noi și îi spusese: „Ești un bun exemplu pentru economia germană înfloritoare." Toate acuzațiile aduse de soții Solmitz porneau din răutate, a adăugat ea. Gestapoul a hotărât să accepte versiunea Luisei asupra evenimentelor. În august 1938 s-a decis sistarea tuturor acțiunilor împotriva ei, dar a fost sfătuită să nu lucreze cu firme care aveau legături cu industria armamentului.

Dar povestea nu avea să se sfârșească aici. În august 1941, un reprezentant al organizației pronaziste de femei *Deutsches Frauenwerk* a trimis o scrisoare nesolicitată către Gestapo în legătură cu Luise Vögler. În aceasta se arăta că Luise trăia în continuare la Düsseldorf, împreună cu fiica ei în vârstă de nouă ani, și că primea comenzi pentru croitorie. Clientela ei era formată din persoane extrem de bine situate din punct de vedere social. Luise era descrisă drept o persoană „inteligentă, bine educată și precaută". Denunțul dezvăluia însă și că Luise „se poartă ca o comunistă", fără a intra în detalii. În scrisoare se mai sublinia că Luise se împrietenise cu o doamnă Sellicht, o rusoaică măritată cu un fost refugiat în Uniunea Sovietică, activist comunist care se afla și el în „arest protectiv". Autorul scrisorii îndemna Gestapoul să le supravegheze îndeaproape pe cele două femei pe temeiul că erau „în mod evident simpatizante comuniste".

În septembrie 1941, Gestapoul a răspuns scrisorii, arătând că Luise și doamna Sellicht fuseseră plasate sub supraveghere strictă în ultimele șase luni, dar că nu fusese descoperită nicio dovadă de activitate comunistă. Luise, se arăta în răspuns, fusese chiar în contact cu șeful Partidului Nazist din localitate, care o sprijinise cu o petiție pentru eliberarea soțului ei, în continuare internat într-un lagăr de concentrare.[25]

E greu de stabilit dacă Luise Vögler rămăsese activă în plan politic. Fusese cu siguranță o adeptă a regimului stalinist cât se aflase în Uniunea Sovietică. Istoricii preocupați de această problemă au ajuns la concluzia că teama de epurările operate de Stalin și deziluzia legată de realitățile societății sovietice au fost cauzele principale pentru care refugiații comuniști germani întorceau spatele Uniunii Sovietice.[26] Dar soții Vögler se întorseseră fiindcă cererea lor de cetățenie le fusese în mod neașteptat respinsă. Faptul că Gestapoul a investit atât de mult timp în supravegherea lui Luise sugerează că luau în calcul posibilitatea ca aceasta să fie implicată în activități de spionaj pentru sovietici sau în rezistența comunistă și considerau că, lăsând-o în libertate, ar putea descoperi o rețea de spioni sovietici.

Simpatizanții comuniști despre care se știa că făceau parte din mișcarea de rezistență nu erau tratați cu aceeași indulgență ca Luise Vögler. Soarta Evei-Maria Buch este grăitoare în acest sens. Eva-Maria (născută în 1921 la Berlin) studia limbi străine la Universitatea Humboldt când s-a alăturat faimosului grup socialist de rezistență Schulze-Boysen-Harnack, care avea legături cu Ministerul Aviației, cu universitățile și cu serviciile guvernamentale și era suspectat că transmitea secrete de stat Uniunii Sovietice.[27] Gestapoul a dat grupării numele de „Orchestra Roșie". În 10 octombrie 1942, Eva-Maria Buch a fost arestată după ce s-a descoperit că scrisese și tradusese un manifest în care îi îndemna pe muncitorii francezi aduși să muncească în Germania să facă agitație împotriva regimului nazist. Când ofițerul Gestapo i-a spus în timpul interogatoriului că ar putea avea parte de un tratament mai blând, dacă deconspira numele altor membri ai grupării, ea a răspuns: „Aceasta m-ar face la fel de josnică și de coruptă pe cât doriți dumneavoastră să fiu." În concluziile sale, judecătorul a declarat că Eva-Maria Buch dăduse dovadă de „viclenia unui catolic și de capacitatea de subversiune a unui comunist". A fost condamnată la moarte. În ziua execuției, le-a scris părinților ei câteva rânduri de adio: „Îmi pare rău că nu am putut să vă scutesc de această imensă durere. Dar e bine așa cum au decurs lucrurile. În sinea mea eram măcinată de un conflict teribil; cele trăite în ultimele luni mi-au adus răspunsul. Acum totul e liniște și pace."[28]

Activiști comuniști atât de curajoși precum Eva-Maria Buch apar frecvent în dosarele Gestapoului. Amintirile lui Rudolf Goguel, liderul organizației sindicale comuniste a gulerelor albe, ne oferă o descriere pertinentă a problemelor cu care se confruntau cei angajați în activități clandestine de rezistență comunistă. Acesta a povestit că, în urma „Nopții cuțitelor lungi", KPD-ul a încercat să se adreseze membrilor nemulțumiți ai SA-ului din Düsseldorf. Rezultatul a fost catastrofal. Activiștii comuniști au fost denunțați unul câte unul de „cămășile brune" cărora încercaseră prostește să le câștige simpatia. În octombrie 1935, din cei 422 de funcționari cu poziții-cheie în KPD atunci când Hitler a ajuns la putere, 219 erau arestați, 125 fugiseră din țară, 24 fuseseră uciși, iar 42 părăsiseră partidul; doar 12 mai erau încă în libertate.[29] S-a estimat că din cei 360 000 de membri ai Partidului Comunist German înregistrați în 1933, doar 10% mai activau în ilegalitate peste doi ani.

Un raport al Gestapoului din octombrie 1935 lăuda curajul acelor comuniști care continuau ceea ce părea a fi o luptă lipsită de orice speranță:

> În cursul diferitelor acțiuni de anihilare a grupurilor KPD care au avut loc în ultimele luni, am avut în mod repetat ocazia să observ spiritul de sacrificiu al tuturor adepților acestui KPD aflat în ilegalitate, care erau gata să umple orice gol s-ar fi ivit în rândurile lor și să ia locul camarazilor arestați, fără să le pese de sentințele de înaltă trădare. Această capacitate de a se sacrifica pentru cauza comunistă merge atât de departe, încât comuniștii convinși sunt gata să-și dea viața pentru a nu fi nevoiți să-și trădeze tovarășii.[30]

În unele zone muncitorești, atașamentul la cauza comunistă nu a putut fi prea ușor înfrânt. În 24 martie 1937, Adam Schäfer, un bine-cunoscut activist comunist, a fost împușcat mortal în una dintre barăcile lagărului de concentrare de la Dachau de un paznic SS, care, chipurile, fusese atacat de cel dintâi. Corpul lui Schäfer ciuruit de gloanțe a fost înapoiat familiei pentru a fi înmormântat. Funeraliile au avut loc în 29 martie, într-un cartier muncitoresc din Wiesbaden. O mulțime impresionantă, în jur de 800 de persoane, a venit să-l conducă pe ultimul său drum pe acest erou local. Un ofițer al Gestapoului a fost trimis să urmărească incognito evenimentul. În raportul său, acesta a susținut că aproximativ 75% dintre cei prezenți erau foști membri ai KPD-ului, bine cunoscuți de autorități. Un activist local a așezat o coroană uriașă de flori pe mormânt în semn de solidaritate cu un tovarăș căzut. Mai târziu, Gestapoul l-a luat și pe acesta în „arest protectiv".[31]

Este greu de estimat cât de răspândite erau astfel de demonstrații publice ale rezistenței comuniste din zonele muncitorești. Unii activiști ai partidului susțineau că, pentru comuniști, situația s-a schimbat dramatic la sfârșitul anilor 1930. Jakob Zorn, un funcționar de frunte al KPD-ului, care fusese arestat în 1934 și eliberat în 1937, a prezentat un tablou extrem de sumbru al rezistenței comuniste la sfârșitul deceniului al patrulea: „Am văzut cu ochii mei cât de mult a scăzut rezistența. Numărul victimelor era uriaș. Nu a avut loc aceeași revigorare uriașă, masivă, ca în anii 1933–1934. Pierderile pe care partidul [comunist] le suferise, pe care antifascismul în general le suferise, au făcut ca rezistența să fie relativ mică."[32] Cifrele arestărilor operate de Gestapo confirmă scăderea accelerată a activității mișcării de rezistență comuniste. În 1936, au fost arestați 11 678 de comuniști. În 1937 numărul lor s-a redus la 8 068, iar apoi a scăzut la 3 800 în 1938.[33] În orașul Dresda, din datele KPD-ului valabile pentru ianuarie 1936 reieșea că mai existau doar șaptezeci și cinci

de membri activi în oraș.[34] Lucrurile stăteau asemănător și în alte locuri. Rapoartele clandestine SOPADE, redactate de activiști social-democrați aflați și ei în ilegalitate, arată că la sfârșitul anilor 1930 majoritatea clasei muncitoare acceptase de nevoie regimul nazist ca pe „un fapt de viață". Iată cele consemnate de un raport din iulie 1938:

> Starea de spirit generală din Germania este caracterizată prin indiferență politică. Marea masă a oamenilor este complet obtuză și nu vrea să audă nimic despre politică... Cel mai șocant lucru este ignoranța în cercuri largi de cetățeni legată de ceea ce se întâmplă cu adevărat. Sunt total convinși că nu mai există lagăre de concentrare; pur și simplu, nu doresc să admită că naziștii își tratează adversarii cu nemiloasă brutalitate. Nu vor să creadă acest fapt fiindcă ar fi prea îngrozitor pentru ei, așa că preferă să închidă ochii în fața realității.[35]

Confruntat cu apatia crescândă a clasei muncitoare, comunistul disident a devenit tot mai individualist. Ofițerii Gestapoului, la rândul lor, se bazau tot mai mult pe populație pentru denunțuri legate de comportamentul agitatorilor procomuniști. Karoline Krupp (născută în 1905), originară din orașul industrial Essen, din regiunea Ruhr, a rămas o comunistă convinsă în perioada nazistă. Locuia împreună cu soțul ei Erich într-un apartament de la parterul unei clădiri mari de locuințe.[36] În 14 aprilie 1937, a fost arestată deoarece vecinul ei, Karl Muth, un cizmar șomer, a reclamat-o la Gestapo că făcea comentarii procomuniste și că folosea un steag roșu sovietic ca față de masă în sufragerie. Când Karoline l-a auzit pe vecinul ei Karl care asculta la radio un discurs al lui Adolf Hitler transmis de postul național cu ocazia Jocurilor Olimpice din 1936, a urcat până la al doilea etaj, unde locuia el, a bătut în ușă și a strigat cu voce tare: „Închide porcăria aia!" Iar când a auzit o vecină care se plângea că nu are bani să cumpere unt, i-a spus cu dispreț: „Numai tu ești de vină pentru problemele pe care le ai, fiindcă tu l-ai votat pe Hitler."

Ancheta Gestapoului a scos la iveală o serie de tensiuni ce mocneau între chiriașii acelei case cu mai multe apartamente. Karl Muth a declarat că îi cunoștea pe soții Krupp încă din 1930. Apoi a recunoscut că adevăratul motiv pentru care o denunțase pe Karoline era în primul rând faptul că ea și soțul ei Erich nu-i dădeau pace și se angajau în discuții și dispute cu el, dar și cu alți vecini. Maria Graf, care o ajutase pe Karoline cu creșterea copiilor, a confirmat Gestapoului că povestea despre steagul

roșu folosit ca față de masă în sufragerie era adevărată. Din câte se putea vedea, Karoline era o simpatizantă cu vechime a KPD-ului, chiar dinainte ca Hitler să ajungă la putere. Maria își amintea că pe timpul Republicii de la Weimar o văzuse de mai multe ori pe Karoline purtând un steag roșu la manifestațiile organizate de KPD. O locatară mai în vârstă, pe nume Rosa Barr, a susținut că toată lumea știa despre Karoline că fusese membră a KPD-ului și a mai afirmat că aceasta îi spusese la un moment dat că își înscrisese copiii la Tineretul Hitlerist numai ca să dea impresia că era loială regimului nazist. Hermann Gablon, care locuia și el în aceeași clădire, a spus că nu asistase niciodată la discuții între Karoline și ceilalți locatari, dar că fiica lui îi povestise câte ceva în acest sens. Credea, de asemenea, că toate afirmațiile în privința loialității neîntrerupte a lui Karoline față de cauza comunistă erau adevărate. Administratorul clădirii a spus și el că, într-adevăr, Karoline avea o influență negativă asupra celorlalți și că adesea era implicată în certuri cu locatarii în spălătoria casei.

Gestapoul a supus-o pe Karoline unui interogatoriu prelungit. Aceasta a negat toate acuzațiile care i s-au adus și a subliniat că soțul ei era un personaj de seamă în Frontul German al Muncii, iar copiii făceau parte din Tineretul Hitlerist, ceea ce dovedea că ea însăși era un membru loial al comunității poporului german. „Aceste acuzații nu reprezintă decât un act josnic de răzbunare", a adăugat ea. Interogată în continuare, a recunoscut că fusese membră a SPD-ului, dar nu a KPD-ului.

Ofițerul Gestapo a notat în raportul său că, în opinia sa, Karoline era „o mincinoasă" care recunoștea ceva doar dacă i se prezenta „o dovadă de netăgăduit". Liderului nazist al districtului Essen i s-a cerut să redacteze un raport asupra încrederii pe care familia Krupp o prezenta din punct de vedere politic. A descris-o pe Karoline drept o femeie „certăreață", care „din punct de vedere politic nu era de încredere". S-a adeverit că nici Karoline, nici Erich Krupp nu fuseseră membri ai KPD, dar fuseseră activi în SPD în timpul Republicii de la Weimar. La capătul acestei lungi investigații, ofițerul responsabil de caz a concluzionat că simpatiile comuniste ale lui Karoline erau evidente. Era mulțumit că afirmațiile împotriva ei nu erau motivate de răzbunare, ci exprimau preocupările reale și sincere ale locatarilor clădirii în legătură cu loialitatea lui Karoline față de Comunitatea Poporului german. Nu a fost produsă nicio dovadă care să arate că femeia ar fi activat în mișcarea de rezistență comunistă, dar Gestapoul a învinuit-o de „pregătirea unui act de înaltă trădare" și a trimis-o în judecată. Un „tribunal special" din Dortmund a condamnat-o

la închisoare pentru o scurtă perioadă de timp.[37] Gestapoul hotărâse să îi demonstreze lui Karoline că regimul nazist nu avea niciun fel de toleranță față de comportamentele comuniste disidente.

Peter Penk (născut în 1915), un alt simpatizant comunist, trăia în München-Gladbach, un oraș industrial din vestul Renaniei.[38] Era catolic, așa cum erau cei mai mulți locuitori ai orașului.[39] KPD-ul avea cel mai mare număr de simpatizanți în zona din jurul unor filaturi și țesătorii locale. Peter lucra în una dintre aceste fabrici ca filator. În 2 mai 1937, a fost spartă vitrina unui magazin din localitate, al cărui proprietar era Buray Kuzment, un evreu originar din Polonia. Proprietarul a susținut că trei oameni fuseseră implicați în acest act. Pe doi dintre ei i-a identificat într-un local din zonă: Michael Dorf și Arnold Siegler. Cei doi au fost arestați de Gestapo, dar au negat orice implicare, dând vina pe Peter Penk. Curând au apărut și alți martori. Cu toții l-au descris pe Peter Penk drept un bine-cunoscut activist comunist din zonă și ca pe un personaj permanent pus pe harță. Gestapoul nu a încadrat incidentul în categoria actelor de antisemitism. Ofițerul care a condus ancheta a susținut că era vorba despre un tertip obișnuit al comuniștilor de a ataca magazinele evreiești pentru ca apoi să dea vina pe membrii SA-ului din localitate. „Populația este lesne înclinată să pună în sarcina mișcării [naziste] asemenea acte [de antisemitism]", nota el în raportul întocmit cu ocazia incidentului. Nu aducea însă în sprijinul afirmației sale exemple concrete legate de atacuri ale comuniștilor asupra magazinelor evreiești.

Gestapoul l-a convocat pe Penk pentru interogatoriu. Acesta a negat că ar avea simpatii comuniste, spunând că era un bun național-socialist, fost membru al Tineretului Hitlerist între 1931 și 1933. Părăsise organizația doar fiindcă își pierduse slujba și nu își mai putea permite uniforma și echipamentul necesar. Ofițerul Gestapo i-a cerut să explice în primul rând cum se ajunsese la spargerea vitrinei. Penk a declarat că fusese la berărie toată ziua și că băuse vreo douăzeci de beri în total. Era beat când plecase spre casă, se împiedicase și, fără să vrea, se izbise de vitrină. Când s-a ridicat în picioare, dăduse cu piciorul în geam de supărare, iar apoi se dusese acasă să doarmă ca să-și revină din beție.

Gestapoul a considerat scuza lui Penk complet „neplauzibilă". A fost verificat și s-a constatat că mai fusese condamnat de șapte ori pentru infracțiuni precum furt sau contrabandă. Reputația sa de membru loial al Comunității Poporului a fost, potrivit raportului Gestapo, „considerabil

prejudiciată“ de acea succesiune de infracțiuni minore. Ancheta nu a scos însă la iveală infracțiuni de natură politică.

Gestapoul i-a cerut și lui Michael Dorf, care băuse cu Peter Penk în ziua când s-a petrecut incidentul, o relatare asupra evenimentelor. Când a plecat de la berărie, Penk nu era chiar atât de beat pe cât susținea, a declarat Dorf. Au reieșit apoi și alte neconcordanțe din povestea lui Penk. Nu fusese nicicând membru al Hitlerjugendului și nici un susținător convins al național-socialismului, așa cum afirmase în cursul interogatoriului. Gestapoul a hotărât prin urmare să-i administreze o pedeapsă scurtă și aspră. Penk nu a fost deferit justiției pentru spargerea vitrinei, ci a fost pus în „arest protectiv“ timp de șapte zile. În ziua eliberării a semnat, de asemenea, o declarație prin care se angaja ca pe viitor să nu facă nicio afirmație și să nu întreprindă nicio acțiune ostilă guvernului nazist.

Peter Penk nu a fost capabil să respecte angajamentul luat. În 18 octombrie 1938, la optsprezece luni după incidentul cu spargerea vitrinei, Penk a fost din nou reclamat Gestapoului, de data aceasta de către o chelneriță. Nu numai că se lansase într-o nesfârșită tiradă procomunistă într-o berărie arhiplină din München-Gladbach, dar mai strigase și „Heil Moscova“, a susținut aceasta. Peste trei zile avea să fie arestat de Gestapo și ținut în „arest protectiv“ la Düsseldorf timp de șaisprezece zile cât a durat investigația legată de incident.

Gestapoul a interogat o serie de oameni. Primul martor a fost Gertrude Engel, fiica patroanei berăriei și cea care depusese reclamația inițială. În ziua respectivă era de serviciu la bar. Penk comandase și băuse mai multe beri, dar la final refuzase să achite nota de plată. Urmase o discuție aprinsă în cursul căreia Penk a numit-o pe mama lui Gertrud „o zgripțuroaică bătrână“. Apoi ținuse clienților din jurul barului o cuvântare tăioasă, atacând politica externă „agresivă“ a lui Hitler și programul nazist de ajutor pentru iarnă (*Winterhilfswerk des Deutschen Volkes*[*]), pe care îl considera corupt, deoarece folosea donațiile cetățenilor pentru a finanța programul destinat pensionarilor bătrâni și săracilor din zonele rurale.

Peter Schoemann, un coșar din zonă, a confirmat relatarea lui Gertrud. După spusele lui, Penk era un susținător fervent al comuniștilor. În cursul discursului său, Penk i-a întrebat pe ceilalți clienți din

[*] Colectă organizată de Organizația de bunăstare a poporului național-socialist (*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*) în scopuri caritabile. Se ghida după sloganul: „Nimeni nu va muri de foame sau de frig.“ Programul a fost aplicat prima oară în 1931, dar Hitler va susține ulterior că ideea i-a aparținut. Din octombrie până în martie, cetățenii nevoiași primeau alimente, îmbrăcăminte, cărbuni și alte produse de strictă necesitate. (*N. red.*)

cârciumă dacă ar fi gata să i se alăture „în lupta cu arma în mână împotriva lui Hitler". Când toți ceilalți i-au răspuns „în niciun caz", Penk i-a făcut pe toți „idioți și lași". Apoi l-a numit pe Schoemann „ticălos" și l-a lovit peste obraz, pentru ca ulterior să se întoarcă spre un alt grup de clienți, zicându-le: „Dacă strigați *Heil Hitler*, sunteți toți niște nenorociți și lași. Eu spun *Heil Moskau* și cel mai important lucru e că noi [comuniștii] mergem înainte."

Un proprietar de magazin în vârstă de 41 de ani pe nume Wilhelm Herson a declarat Gestapoului că, în cursul tiradei sale de bețiv, Penk a mai susținut că și capitaliștii, și liderii naziști duceau o viață luxoasă din banii scăzuți de pe statele de plată ale muncitorilor. Herson a ripostat, spunându-i că, în calitatea sa de veteran care luptase pentru Germania în Primul Război Mondial, era gata oricând „să pornească la luptă dacă Hitler avea să cheme națiunea sub arme". La care Penk i-a spus că este un „idiot".

Într-un interogatoriu amplu, lui Penk i s-a cerut să explice purtarea sa de la berărie. Fusese beat criță toată ziua și nu-și amintea nimic din cele întâmplate, a declarat Penk. Își pierduse slujba în 1932, în timpul crizei, dar apoi intrase în Serviciului de Muncă al Reichului (*Reichsarbeitsdienst*) și primise un post de filator. Nu avea deci niciun motiv să dea vina pe guvernul lui Hitler, a susținut el, negând că ar fi avut vreo simpatie față de KPD.

Gestapoul a tras concluzia că în acest caz martorii spuneau adevărul, iar Penk mințea. Cu toate acestea, și probabil datorită faptului că stătuse deja trei săptămâni la închisoare, Penk a fost eliberat, urmând ca decizia finală în acest caz să revină procurorului. Dar Penk era de acum luat în vizor. În 13 decembrie 1938, a fost arestat din nou. De data aceasta pentru o infracțiune de drept comun. Condusese o mașină în stare de ebrietate și lovise un pieton care „suferise răni" în urma impactului.[40] În 9 ianuarie 1940, biroul Gestapo din München-Gladbach a comunicat centralei de la Düsseldorf că se renunțase la acuzațiile legate de incidentul de la berărie. Procurorul-șef făcuse în schimb o înțelegere cu autoritățile militare locale pentru ca Penk să fie înrolat în armata germană.[41]

Existau dovezi clare cu privire la simpatiile procomuniste ale lui Penk, dar activitățile sale infracționale, precum furtul, vandalismul, conducerea în stare de ebrietate, violența și contrabanda, erau la fel de grave. Gestapoul îl tratase cu remarcabilă indulgență. În plus, era un om cu grave probleme de alcoolism și mereu pus pe harță. Decizia finală a

procurorului a fost de a-l înrola cu forța în armata germană. Dată fiind personalitatea sa rebelă, este greu de presupus că disciplina rigidă a vieții din armată a pus capăt conflictului său cu sistemul. Despre soarta finală a lui Penk nu există însă informații.

Prin 1937, când activitatea de reînarmare a Germaniei s-a intensificat, rezistența comunistă s-a manifestat în fabrici și pe șantiere. Absenteismul, încetinirea lucrului și sabotajele au devenit probleme constante în fabricile de armament.[42] În iunie 1936, în fabrica Opel de la Rüsselsheim, 262 de muncitori au întrerupt lucrul timp de 17 minute în semn de protest față de reducerea salariilor. Aceasta a dus la arestarea tuturor conducătorilor protestului de către Gestapo. În aceeași perioadă, greve similare au avut loc în Berlin, Dortmund și Hamburg.[43] Un raport informativ din 1937 redactat de biroul Gestapo din Düsseldorf a ridicat problema creșterii nemulțumirii în rândul clasei muncitoare:

> După mitingurile din fabrică la care luau cuvântul reprezentanți ai Frontului Muncii, dintre care unii nu aveau suficientă putere de convingere, starea de nemulțumire din rândul muncitorilor se manifesta în discuțiile ce urmau. În una dintre fabricile mari, reprezentantul Frontului a salutat muncitorii cu salutul [nazist] german, iar muncitorii abia i-au răspuns. La încheierea paradei fabricii, când reprezentantul a rostit din nou salutul german, muncitorii i-au răspuns clar și tare, dar dând să se înțeleagă că folosiseră salutul german doar fiindcă se încheia parada fabricii. Mutările de personal în cadrul diferitelor fabrici, impuse de lipsa materiei prime, creează un mediu prielnic acțiunilor de subminare a moralului muncitorilor întreprinse de KPD.[44]

Este limpede că numeroși activiști ai KPD-ului erau interesați să compromită programul de reînarmare. Printre aceștia s-a aflat și Anton Kendricks (născut în 1887), muncitor necalificat din München-Gladbach și comunist convins. Locuia la Viersen, localitate situată la aproximativ opt kilometri de orașul său de baștină. Era de religie catolică și figura în evidențele Gestapo ca fiind „divorțat".[45] În vara și toamna lui 1938 lucra pentru firma de construcții Züblin la fortificațiile militare de pe granița de vest a Germaniei.[46]

Ludwig Esslinger era maistrul șantierului unde lucrau aproximativ o sută patruzeci de muncitori. Aceștia locuiau în barăci improvizate din apropierea șantierului. Munca era extrem de grea, cu program prelungit

și salarii mici. Semnale de nemulțumire legate de condiții s-au făcut curând auzite din partea câtorva răzvrătiți. Conflictul a izbucnit într-o după-amiază de vineri din toamna lui 1938, când trei muncitori (pe nume Feder, Bloedel și Glanzer) au părăsit șantierul fără învoire, ducându-se la o berărie din zonă. Când s-au întors din escapada lor neautorizată, maistrul i-a anunțat că le va tăia salariul pe ziua respectivă. La auzul acestei vești, cei trei s-au supărat și au devenit foarte agresivi. L-au amenințat pe Esslinger cu bătaia și au anunțat că nu vor mai munci, dacă acesta avea să-și ducă la îndeplinire amenințarea.

Conducătorul șantierului a raportat cazul Gestapoului, iar o serie de muncitori au fost interogați. Emil Schuler a declarat Gestapoului că Anton Kendricks, care nici măcar nu plecase la băutură cu cei trei, era adevăratul tartor al nemulțumiților de pe șantier. Se spunea că, de săptămâni de zile, îi stârnea pe oameni în legătură cu programul prelungit de lucru și salariile mici și că împrăștia informații defăimătoare menite să submineze autoritatea conducerii șantierului. Relatarea aceasta a fost coroborată cu a lui Kurt Dorner, un alt muncitor, care a susținut că Anton Kendricks îl lovise fiindcă refuzase să participe la ieșire. Toți cei patru muncitori din fruntea nemulțumiților erau comuniști activi, a adăugat Dorner. Alt muncitor, pe nume Wilhelm Gelling, a susținut că cei patru tartori îi hărțuiau și îi incitau permanent pe muncitorii de pe șantier. În timpul turelor de noapte îi deranjau constant pe muncitori pentru ca aceștia să nu se poată concentra asupra sarcinilor lor. În timpul unei cuvântări a lui Hitler, difuzată la radio, Gelling chiar îl auzise pe Glanzer spunând: „Führerul poate să mă pupe în fund."

În 28 octombrie 1938, Gestapoul l-a interogat pe Anton Kendricks, care a recunoscut că acuzele formulate de colegii săi, inclusiv cele cu privire la hărțuire, erau adevărate, dar a negat că ar fi simpatizant al KPD-ului. În aceeași zi, a fost interogat Feder, care la rândul lui a negat că se făcea propagandă comunistă pe șantier. A doua zi, Glanzer a fost chemat la interogatoriu. Acesta a mărturisit că făcuse două zile de închisoare pentru distribuirea de manifeste comuniste. A mai spus că nu a fost niciodată membru al KPD-ului, dar a admis că fusese un „simpatizant activ" al partidului comunist până în 1936, deși nu mai era „militant", ca înainte de 1933. Și el a recunoscut acuzațiile de hărțuire, dar a susținut că Feder și Kendricks erau conducătorii muncitorilor nemulțumiți.

În 29 octombrie 1938, în raportul final al Gestapoului se menționa că Kendricks fusese unul dintre membrii militanți ai KPD-ului până în

1927. În concluzie se arăta că toți cei trei lideri ai acțiunii de instigare a muncitorilor se aflau cel mai probabil în legătură cu un grup comunist subversiv din zonă, dar că legătura nu putea fi verificată. Kendricks și Glanzer au fost trimiși la închisoare până în ianuarie 1939, iar Feder până în martie 1939. Bloedel, care fusese implicat în ieșirea la băutură din acea după-amiază, a scăpat nepedepsit.

Este interesant să afli cum un grup de comuniști devotați încercau să instige muncitorii în cadrul unui proiect legat de sistemul de apărare națională. Pedepsele aplicate în acest caz au fost foarte ușoare. Pentru a obține susținerea din partea muncitorilor de pe șantier nu se foloseau de persuasiune, ci de amenințări, hărțuieli și violență. Cazul a ajuns în atenția Gestapoului fiindcă micuțul grup de răzvrătiți, aflați sub influența alcoolului, l-au amenințat pe maistru. Din momentul în care incidentul a fost raportat șefului de șantier, acesta a acționat rapid, implicând poliția secretă de stat. Majoritatea tăcută a muncitorilor, scăpați de acțiunile de intimidare, s-au simțit liberi să-i denunțe pe protestatari Gestapoului.[47]

În multe cazuri, era adesea dificil pentru Gestapo să facă diferența între un comportament „disident" și adevărata rezistență comunistă. Un exemplu în acest sens este ancheta Gestapoului în cazul lui Heinz Wasschermann (născut în 1921) și unui grup de ucenici dintr-o fabrică. Heinz Wasschermann provenea din Essen și era ucenic la o fabrică de țesături de mătase.[48] A fost acuzat că era șeful unui grup de tineri muncitori care scriseseră sloganuri antinaziste pe ușile toaletelor din două fabrici din Essen. Ancheta s-a demarat când directorul țesătoriei de mătase Gehr din Essen a informat Frontul Muncii că în toalete fuseseră descoperite „scrieri comuniste". Sloganuri ca „Împușcați-l pe Hitler!", „Spânzurați-l pe Göring!", „Trăiască Thälmann!" (conducătorul KPD-ului, aflat la închisoare) și „Heil Moscova!" fuseseră scrijelite pe mai multe uși ale toaletelor din fabrica Gehr. În 16 decembrie 1937, s-a mai descoperit în toalete un desen în care era înfățișat un amerindian privind spre steaua roșie ce simboliza Uniunea Sovietică, însoțit de textul „Privind spre viitor". Toate aceste informații au ajuns la Gestapo în 5 ianuarie 1938.

Gestapoul a pus acest incident în legătură cu un val similar de inscripții antinaziste descoperite în 1937 într-o fabrică din apropiere, aflată în proprietatea companiei Colsmann. Sloganul „Rușii vor veni în Germania" și comentarii similare prosovietice au fost găsite pe ușile toaletelor. Directorul fabricii a menționat că „atmosfera pașnică de muncă din fabrica noastră este serios afectată de asemenea injurii". Deoarece foarte

mulți muncitori foloseau toaletele, pentru Gestapo a fost imposibil să stabilească vinovații, iar cazul a fost clasat.

Hans Zindel, șeful filialei Frontului Muncii de la fabrica Gehr, a sugerat Gestapoului că autorul sloganurilor procomuniste ar fi putut fi Rudolf Keelmann, un angajat care nu folosea niciodată salutul nazist. Bazându-se pe această observație, colegii săi concluzionaseră că nu era un simpatizant al național-socialismului. Keelmann a fost supus interogatoriului. A negat că ar fi fost vreodată membru al KPD-ului. Chiar el descoperise desenul cu indianul din toaletă, se enervase și raportase îndată maistrului. Un alt muncitor, pe nume Wilhelm Frenz, a confirmat că, într-adevăr, Keelmann descoperise desenul, dar Frenz era de părere că, de fapt, Keelmann era „un bombănitor și cusurgiu" cu simpatii comuniste, punând la îndoială afirmația celui din urmă că desenul îl enervase.

În încercarea de a-l descoperi pe cel responsabil, Gestapoul a interogat o mulțime de muncitori ai fabricii. Heinz Dresden, un membru activ al Tineretului Hitlerist, a negat că ar fi scris vreodată ceva pe ușile toaletelor. Hermann Stein, un alt membru al Tineretului Hitlerist, a recunoscut că în octombrie 1937 își scrisese numele pe ușa unei toalete, dar a negat că ar fi scris vreunul dintre celelalte sloganuri. A susținut că Heinz Wasschermann desenase imaginea cu amerindianul și scrisese dedesubt cuvintele „Privind spre viitor". A mai spus și că Wasschermann desenase pe altă ușă de toaletă o imagine cu o spânzurătoare, iar dedesubt scrisese „Rusia azi". Acestea erau însă în mod limpede un slogan antisovietic și o referire clară la epurările brutale întreprinse de Stalin. Nu puteau fi considerat antinaziste.

Hans Zindel, reprezentantul Frontului Muncii, a declarat Gestapoului că scrijeliturile de pe ușile toaletelor erau doar niște „glume infantile" și nu dovada clară a activității rezistenței comuniste în cadrul fabricii. Presupunea că, probabil, Keelmann îi îmboldise pe tinerii ucenici să facă acele graffiti, dar că el însuși nu avea talentul de a desena chipul amerindianului. Hans Gudland, un ucenic în vârstă de cincisprezece ani, a recunoscut că el desenase conturul capetelor de indieni pe mai multe uși de toaletă, dar că nu scrisese nimic sub ele. Un alt ucenic, Friedrich Wolf, a spus că văzuse capul amerindianului pe ușă (evident desenat de Gudland) și că remarcase apariția steluței roșii și a sloganul după câteva zile. Gestapoul l-a supus pe Heinz Wasschermann la două interogatorii. Muncitorul a negat că ar fi desenat chipul amerindianului, dar a recunoscut că scrisese sloganul de dedesubt. A tăgăduit, de asemenea, că ar fi fost

vorba de un slogan procomunist. La cea de-a doua rundă de întrebări a recunoscut și că desenase capul amerindianului.

Toți ucenicii suspecți au fost arestați în 12 martie 1938 și închiși la Elberfeld, în vreme ce Gestapoul a continuat să interogheze și alți martori. S-a descoperit că băieții își promiseseră să se acopere unul pe celălalt. Au fost luate probe ale scrisului lor de mână și comparate cu inscripțiile de pe ușile toaletelor. Verificând inscripțiile de pe ușile toaletelor cu scrisul de mână al tuturor muncitorilor, ofițerii care investigau cazul au ajuns la concluzia că Gustav Feelich erau autorul sloganurilor. În cursul interogatoriului, acesta a recunoscut că, într-adevăr, era autorul acelor inscripții, dar nu și al imaginii amerindianului. A dat asigurări Gestapoului că totul fusese doar „o glumă infantilă" și nu avea motivații politice.

În raportul final al Gestapoului, datat 8 martie 1938, deși apar opt suspecți, doar trei — Gustav Feelich, Friedrich Walles, o persoană care nu fusese interogată anterior, și Heinz Wasschermann — sunt citați ca principali inculpați. Împotriva celor trei s-a început urmărirea penală. Gestapoul a hotărât să verifice datele referitoare la părinții acestora. S-a constat că tații lui Walles și Feelich erau amândoi muncitori șomeri și beneficiari ai ajutorului social. Nu exista însă niciun indiciu cu privire la implicarea familiilor celor acuzați în activități procomuniste. S-a notat ca element favorabil faptul că mama lui Walles era membră a organizației național-socialiste a femeilor (*NS-Frauenschaft*[*]).

După această uriașă anchetă, care a consumat o mare parte din timpul ofițerilor Gestapo, pentru ceea ce era, de fapt, o chestiune minoră, toți cei trei băieți au fost eliberați din închisoare la doar câteva zile după arestare, iar în 18 martie 1938 procurorul a renunțat la acuzațiile împotriva lor.[49]

Semnarea pactului germano-sovietic în 23 august 1939 a reprezentat cu siguranță un duș rece pentru rezistența comunistă și antinazistă din Germania. Două zile mai târziu, conducerea KPD-ului a emis o declarație oficială care dădea o interpretare pozitivă neașteptatei răsturnări de situație:

> Poporul muncitor german și mai ales muncitorii germani trebuie să sprijine politica de pace a Uniunii Sovietice, să fie de partea tuturor

[*] Ligă înființată în 1931, prin fuziunea mai multor asociații naționaliste și naziste de femei. Între 1934 și 1945 a fost condusă de Gertrud Scholtz-Klink. Edita revista cu apariție bisăptămânală *NS-Frauen-Warte*. (*N. red.*)

> popoarelor amenințate de naziști și să lupte acum mai mult ca oricând pentru ca, în spiritul pactului de neagresiune încheiat de guvernul sovietic cu Germania, să fie încheiate pacte de pace similare cu Polonia și România, cu Franța și Anglia și cu toate celelalte popoare care, pe bună dreptate, se simt amenințate de politica de agresiune a lui Hitler.[50]

În pofida acestei schimbări totale, de neînțeles, a politicii lui Stalin, simpatia comuniștilor germani pentru Uniunea Sovietică a rămas la fel de puternică. Cazul lui Erich Weiss (născut în 1900, în Remscheid, o localitate din sudul zonei industriale a Ruhrului), este un exemplu concludent. Weiss, un catolic însurat, avea ocupația de „deratizator".[51] Era, fără îndoială, un susținător devotat al KPD-ului încă de pe vremea Republicii de la Weimar. Dosarul său de la Gestapo conține informații despre patru condamnări anterioare, printre care posesie ilegală de arme și „pregătiri pentru un act de înaltă trădare". Între august și septembrie 1933, fusese ținut în „arest protectiv", iar apoi condamnat la nouă luni de închisoare pentru procurarea de arme în folosul grupărilor de rezistență comuniste. Weiss a fost eliberat mai devreme în urma unei amnistii generale pentru prizonierii politici decretate de naziști în decembrie 1933.

După eliberare, Erich Weiss a dispărut complet din evidențele Gestapoului, până când a comis o greșeală fatală. Aceasta s-a petrecut în 31 august 1939, cu o zi înainte ca Polonia să fie invadată de Germania, operațiune militară care a declanșat cel de-al Doilea Război Mondial. Erich Weiss rămăsese fără benzină la mașină în timp ce se îndrepta spre casă. A oprit la o benzinărie, unde a aflat că nu aveau combustibil spre vânzare. Un tânăr binevoitor s-a oferit să-i dea el benzină din propria mașină. În acest timp, cei doi au început să discute despre ultimele evenimente internaționale și despre criză. Erich Weiss i-a spus tânărului că, dacă ar fi fost nevoit să se înroleze în armata germană, nu ar fi dispus să tragă în soldații străini. „Germania are să piardă războiul, a adăugat el. Stalin are să ajungă la Berlin să cânte *Internaționala,* să vezi atunci ce distracție are să fie."

Un bărbat, numit „Herr Thumann", a auzit conversația, a notat numărul de înmatriculare al mașinii lui Erich Weiss și a reclamat cazul la Gestapo. Weiss a fost arestat, dar a negat că ar fi făcut comentariile defetiste de care era acuzat. Însă Gestapoul nu l-a crezut. A fost din nou acuzat de „pregătire a unui act de înaltă trădare" și pus în „arest protectiv" timp de șase luni. La data de 1 martie 1940, Înalta Curte Regională a

orașului Hamm, din nord-estul bazinului Ruhr, l-a condamnat pe Erich Weiss la trei ani de închisoare pentru activitate comunistă. Conversația aparent nevinovată la o stație de benzină a fost principala dovadă care i-a adus condamnarea. Erich Weiss a fost eliberat în cursul anului 1942, dar în 1 decembrie 1942 a fost din nou pus în „arest protectiv", fiind suspectat de simpatii comuniste continue. În ianuarie 1943 a fost trimis în infernul lagărului de concentrare de la Dachau.[52] Nu se mai știe nimic despre soarta lui ulterioară. Aparent, comentariile lui imprudente erau relativ inofensive, dar trecutul său marcat de activități comuniste subversive a determinat Gestapoul să-l închidă pe toată perioada războiului.

Pe Aloys Vock (născut în 1891), un comunist originar din Duisburg, un oraș industrial din vestul Ruhrului, aflat la mică distanță de Düsseldorf, capitala landului Renania de Nord–Westfalia, Gestapoul l-a tratat cu mult mai multă indulgență. În fișa sa personală a indicat că este de religie catolică, „divorțat" și de meserie „marinar". Lucra în serviciul de navigație de pe Rin.[53] Vock fusese înainte de 1933 un susținător înfocat al KPD-ului. A fost arestat de Gestapo în mai 1933, fiind suspectat de colaborare cu grupurile de rezistență comunistă împotriva regimului hitlerist, dar s-a renunțat la acuzații din cauza „lipsei dovezilor". În 5 octombrie 1939, a fost din nou arestat de Gestapo, deoarece un grup de membri ai Partidului Nazist îl auziseră comentând critic despre Adolf Hitler într-o berărie din Ruhrort, un cartier muncitoresc din zona portuară a Duisburgului. „Hitler e în corzi", le-ar fi spus el tovarășilor săi de băutură, și „se agață de tratatul cu Rusia".

De data aceasta, Gestapoul a întreprins o anchetă detaliată în privința opțiunilor politice ale lui Vock. Au fost interogați mai mulți martori. Trei membri ai Partidului Nazist au depus mărturie despre opiniile exprimate de Vock la berărie în ajunul atacării Poloniei de către Germania. La postul de radio național se transmitea discursul lui Adolf Hitler. În auzul celor din jur, Aloys Vock l-a lăudat deschis pe Stalin, numindu-l cel mai capabil om de stat. „Nu m-aș duce în ruptul capului pe front, a continuat el, mai bine îmi trag un glonț în cap."

Un nazist din zonă a povestit că Aloys Vock, căpitan de navă fluvială, era respectat de colegi, asupra cărora exercita o adevărată influență. Alții l-au descris ca pe un comunist instigator, care își îndemna colegii să se agite pentru salarii și condiții de muncă mai bune. Organizația locală a Frontului Muncii susținea că Aloys Vock împreună cu un coleg pe nume „Franz" făcuseră presiuni asupra marinarilor olandezi și belgieni să se

opună introducerii de salarii săptămânale fixe, prin care se sista generosul regim al plății orelor suplimentare. Alți zece muncitori străini se alăturaseră, potrivit declarațiilor, mișcării.

Dispunând de aceste informații, Gestapoul l-a interogat pe Aloys Vock, care a negat că ar fi fost vreodată membru al KPD-ului, dar a admis de bunăvoie că în perioada Republicii de la Weimar participase la adunări ale Partidului Comunist și ale social-democraților, „din plictiseală". A respins categoric acuzația că s-ar fi împotrivit noilor reglementări cu privire la salariile fixe sau că ar fi fost vreun soi de agitator sindicalist subversiv ori vreun membru al rezistenței comuniste. Cât despre conversațiile de la berărie, Aloys a pretins că părerile sale au fost distorsionate de cei care l-au denunțat. În realitate, susținea el, nu spusese că pactul germano-sovietic ar fi fost o victorie pentru Stalin, ci că reprezenta „un mare avantaj" pentru Germania.

Peste o lună, Aloys Vock a fost eliberat fără ca Gestapoul să-i aducă vreo acuzație.[54] Cei de la Gestapo erau în mod cert îngrijorați de comentariile prosovietice ale lui Aloys Vock de la berărie, precum și de acuzațiile ulterioare că ar activa ca sindicalist neoficial. Totuși, au hotărât că nu reprezenta un pericol serios pentru Comunitatea Poporului, deși afinitatea sa pentru mișcarea comunistă era clară.

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a determinat o recrudescență a patriotismului german, de care au fost animați chiar și opozanții regimului. Sentimentul datoriei de germani i-a animat și pe membrii clasei muncitoare, care anterior rezistaseră chemării național-socialismului. Un exemplu tipic în acest sens ne oferă cazul lui Wilhelm Struck (născut în 1905) la Mörsch, o mică localitate de pe Valea Superioară a Rinului. Era căsătorit, având, potrivit propriei declarații, meseria de „zugrav" și pretindea că nu aparține niciunei religii.[55]

Wilhelm Struck luptase ani de zile cu devotament și curaj pentru cauza comunistă. Soția sa, Anna, era și ea o adeptă convinsă a extremei stângi. În toamna anului 1932, Struck căpătase o funcție în organizația KPD din Hamburg-Altona. Era deja membru al Ligii Luptătorilor Frontului Roșu (*Rotfrontkämpferbund* — RFB), o asociație paramilitară strâns legată de KPD, ce fusese implicată în lupte grele de stradă cu naziștii în anii dinainte de ascensiunea lui Hitler la putere. Erich Honecker, care avea să devină conducătorul postbelic al Germaniei de Est (Republica Democrată Germană — RDG), era membru al organizației, care fusese chiar interzisă de guvernul Republicii de la Weimar în 1929.

Membrii RFB-ului au fost printre primii arestați în raziile anticomuniste ale „cămășilor brune“ și ale Gestapoului după preluarea puterii de către Hitler. Wilhelm Struck a fost ținut în „arest protectiv“ din 27 aprilie până în 5 mai 1933. A fost învinuit, judecat și condamnat pentru „tentativă de înaltă trădare“. Judecătorul l-a considerat „dezonorat“ drept cetățean, ceea ce însemna că nu avea să aibă nicicând dreptul de a se înrola în armata germană. Struck a fost trimis la închisoarea din Rendsburg, în landul Schleswig-Holstein, să-și ispășească pedeapsa. A fost eliberat în 5 mai 1935. Gestapoul îl considera însă un „inamic al statului“ și a continuat să-l țină sub strictă supraveghere. În dosarul lui apar informații mereu actualizate despre locul unde se afla și activitatea lui.

În 7 martie 1938, biroul din Düsseldorf a primit o solicitare de la biroul din Hamburg pentru a-l convoca pe Wilhelm Struck la un interogatoriu, deoarece se presupunea că era implicat în continuare în activități comuniste ilegale. În 24 martie 1939, a fost interogat. Cu această ocazie, Struck a recunoscut de bunăvoie că sarcina sa principală în KPD înainte de 1933 era să distribuie manifeste polițiștilor de rând, să adune informații despre ei și să stabilească relații cât mai strânse cu aceștia. Infiltrarea comuniștilor în poliție în perioada Republicii de la Weimar era destul de puternică, a spus el. Și a oferit chiar nume de polițiști care furnizaseră KPD-ului informații. După interogatoriu, nu i s-au adus niciun fel de acuzații. În 3 noiembrie 1939, ofițerii biroului din Osnabrück i-au informat pe colegii din Düsseldorf că Wilhelm Struck lucra acum într-o fabrică de armament din localitate. Nu existau semne că ar fi fost implicat în activități de rezistență.

În 12 decembrie 1940, acel comunist cu state vechi și aparent devotat cauzei a făcut în mod inexplicabil cerere să fie primit în armată. Nu exista nicio explicație de ce și-ar fi dorit să lupte pentru Hitler în Wehrmacht. La acea vreme, pactul germano-sovietic era încă în vigoare, iar unicul dușman al Germaniei în război era Marea Britanie. În cererea sa de înrolare, Struck scria: „Azi sunt un susținător convins al Führerului și al național-socialismului. Aș dori să-mi recapăt onoarea slujind în armată.“

Administrația național-socialistă a districtului Krefeld a refuzat să-i aprobe cererea. Convertirea sa bruscă la național-socialism era privită cu profundă neîncredere. Nouă luni mai târziu, în 15 august 1941, biroul Gestapo din Krefeld a raportat că Wilhelm Struck trăia acum în Krefeld. Divorțase de prima sa soție, comunista Anna, fiind căsătorit cu proprietara unui magazin de fructe și legume. Wilhelm lucra și el în magazin.

Oficiul forțelor de muncă l-a chemat la un interviu, oferindu-i un post de zugrav, pe care el l-a refuzat. Se menționează că Struck plătea 30 de RM alocație pentru cei doi copii din prima căsătorie. Această alocație era subvenționată de la ajutorul de stat. Era limpede că oficiul de muncă îl considera pe Struck un „chiulangiu". A fost avertizat că, dacă nu începea să lucreze curând cu normă întreagă, avea să sufere consecințele. O persoană considerată a fi „certată cu munca" (*arbeitsscheu*[*]) putea fi trimisă chiar și într-un lagăr de concentrare.

În martie 1942, Struck a întrebat iarăși dacă s-ar putea înrola. Gestapoul din Düsseldorf a refuzat din nou să-și dea consimțământul. În 19 februarie 1943, după înfrângerea catastrofală suferită de nemți la Stalingrad, s-a produs o schimbare de poziție, iar cererea lui Wilhelm Struck de a lupta pentru Germania fost în cele din urmă aprobată. A fost trimis într-o unitate care nu pleca spre Uniunea Sovietică, ci avea să lupte în Africa de Nord împotriva Aliaților occidentali.[56]

Acest caz vine să ilustreze complexitatea experiențelor comuniștilor în regimul hitlerist. Avem aici de-a face cu un personaj care aparent a suferit o transformare radicală de la devotamentul fanatic față de KPD la susținerea național-socialismului și dorința surprinzătoare de a se înrola. Nu se știe ce a determinat îndepărtarea sa de comunism, dar divorțul de Anna, prima sa soție care era o comunistă înflăcărată, și căsătoria cu o negustoreasă de zarzavaturi și fructe pronazistă vor fi fost factori ce au contribuit la transformarea lui. Dar abia după devastatoarea înfrângere de la Stalingrad i s-a permis și lui Struck să intre în armată. Nu se cunosc date despre soarta lui ulterioară.

După declanșarea ofensivei împotriva Uniunii Sovietice din 22 iunie 1941, rezistența comunistă a prins avânt. Numărul de manifeste antinaziste a crescut de la 62 în ianuarie 1941 la 10 277 în octombrie. Un număr restrâns de grupuri comuniste subversive s-au manifestat din nou. Foști tovarăși care în mod evident făcuseră un pas înapoi au revenit în toiul luptei. Unul dintre ei a fost Friedrich Grossmann (născut în 1899), de meserie lăcătuș. Era născut la Metz, în provincia Lorena, care aparținea de Franța pe vremea copilăriei lui. Căsătorit, susținea că nu aparține niciunei religii.[57] În 25 ianuarie 1943, Grossmann trăia în orașul industrial Wuppertal, din bazinul Ruhrului, când a fost arestat de

[*] Astfel erau desemnați cei care nu doreau să muncească. Era vorba de bărbații care, deși nu aveau vârsta de pensionare, refuzaseră mai multe oferte de angajare. Pe acest temei, mii de bărbați au fost internați în primăvara lui 1938 în lagărul de la Buchenwald. (*N. red.*)

Gestapo, fiind bănuit de „intenție de înaltă trădare". Potrivit declarațiilor a șase martori, dintre care unii erau rudele lui, se implicase activ în reconstruirea organizației ilegale a partidului comunist din Wuppertal, distribuise manifeste și ținuse adunări comuniste în propriul său apartament. Gestapoul i-a percheziționat locuința, dar nu a găsit niciun fel de literatură comunistă.

În timpul interogatoriului, Grossmann a declarat că, inițial, fusese membru al SPD, dar se alăturase KPD-ului în 1923 și activase în organizația paramilitară a Ligii Luptătorilor Frontului Roșu (RFB). Făcuse parte dintr-un grup care ucisese un polițist în timpul Republicii de la Weimar și primise o condamnare de unsprezece ani de închisoare pentru „înaltă trădare". Fusese eliberat după ce ispășise patru ani. A părăsit apoi și KPD-ul în urma unui conflict cu un lider local și se înscrisese în *Rote Hilfe* (Ajutorul Roșu), o organizație de solidaritate a KPD-ului care oferea sprijin foștilor deținuți politici. A continuat să voteze pentru KPD până în 1933 când partidul a fost interzis prin lege. După aceea, pretindea el, încetase să mai activeze politic.

După invazia Uniunii Sovietice se întâlnise din întâmplare cu un fost tovarăș de partid.[58] Au început să se viziteze în mod regulat, împreună cu soțiile, dar nu au discutat niciodată chestiuni politice. Vechiul său prieten a încercat apoi să-l recruteze pentru diverse acțiuni ilegale ale KPD-ului, iar el a fost de acord. La clubul societății corale din care făcea parte, s-a întâlnit cu Erich Lossner, alt fost membru KPD, care i-a înmânat trei manifeste comuniste. Când a ajuns acasă, a ars manifestele în soba sa de la bucătărie. Dar în scurt timp și-a recăpătat încrederea și s-a alăturat unui grup comunist ilegal condus de Alois Kape, în care activa și fostul deputat comunist Hugo Paul.

Gestapoul l-a ținut cinci luni pe Friedrich Grossmann în „arest protectiv", iar apoi l-a eliberat. Acest tratament blând se datorează probabil faptului că în timpul interogatoriilor a oferit Gestapoului numele unor membri-cheie ai rezistenței comuniste.[59]

În perioada războiului o problemă mult mai gravă pentru Gestapo a reprezentat-o colaborarea tot mai intensă a comuniștilor cu uriașul grup de muncitori străini aduși în Germania și folosiți ca muncitori în fabricile de armament. Ofițerii Gestapoului primiseră în 8 martie 1940 de la Reinhard Heydrich în persoană indicații cum să abordeze problema muncitorilor străini. Se cerea tratarea cu deosebită asprime a următoarelor acțiuni: insubordonarea la locul de muncă, sabotajul industrial, orice

relație sexuală între germani și străini și orice legătură cu alte persoane în baruri și restaurante. Asemenea evreilor, muncitorii străini erau obligați să poarte în public ecusoane de identificare. Polonezii, de exemplu, primeau un ecuson purpuriu cu litera P cusută în mod vizibil.[60] În august 1944, în orașele și satele Germaniei trăiau 6 milioane de muncitori străini și 2,5 milioane de prizonieri de război. Acest „nou proletariat" se compunea din 2 milioane de muncitori sovietici, 2,5 milioane de prizonieri de război ai Armatei Roșii, 1,7 milioane de muncitori polonezi, 300 000 de cehi, 270 000 de olandezi și 200 000 de belgieni.[61]

În 1942, între lunile mai și august, 79 821 de muncitori străini au fost arestați, dintre care 4 962 erau implicați în relații „nepotrivite" cu germani. Gestapoul s-a văzut suprasolicitat de numărul mare de cazuri de fraternizare ale nemților cu muncitorii veniți din afara țării. Relațiile sexuale între străini și autohtoni puteau duce la o condamnare la moarte. Numărul bărbaților nemți care au abuzat de muncitoarele străine din fabrici și lagăre de muncă este incalculabil, multe femei și fete având rețineri să raporteze abuzul sexual de teamă că aveau să fie trimise într-un lagăr de concentrare.

Nemțoaicele care întrețineau relații sexuale cu muncitori străini în timp ce soții lor erau pe front riscau să fie supuse unor acte extreme de umilire publică. Propaganda nazistă punea mare preț pe ideea că soția „ariană" a unui soldat reprezenta un model de moralitate în timp ce soțul ei lupta în război.[62] Cazul Dorei von Cabitz, o muncitoare de la o fermă din Oschatz, acuzată că ar fi întreținut relații sexuale nu doar cu unul, ci cu mai mulți muncitori polonezi oferă un exemplu tipic și sugestiv. Organizația locală a Partidului Nazist a pus la cale pedepsirea ei. Un raport al SD-ului relatează cum a decurs totul:

> Încă de dimineață se dusese vorba că o femeie germană avea să fie expusă la stâlpul infamiei. Începând cu ora 9, aspectul localității s-a schimbat, iar puțin înainte de ora 11 centrul localității Oschatz era plin de oameni; voiau cu toții să o vadă pe femeia germană dezonorată. La 11 fix, von Cabitz, având capul ras, a fost primită cu vorbe de ocară din partea mulțimii adunate. A fost pusă la stâlpul infamiei aflat într-o cușcă. Pe o placă fixată de stâlp era scris următorul text:
>
> „Am fost o femeie lipsită de onoare prin aceea că am căutat și am avut relații cu polonezi. Făcând aceasta, eu m-am exclus din Comunitatea Poporului."[63]

Aceste acte oribile de umilire publică erau gândite să le descurajeze pe celelalte femei de a se angaja în relații sexuale cu muncitorii străini, însă nu și-au atins scopul. Numărul cazurilor de relații sexuale interzise a continuat să crească după 1943. Nu toate dintre ele au sfârșit prin a fi supuse oprobriului public precum Dora von Cabitz. Mult mai tipic este cazul lui „Frau Kohl", o vatmaniță, reclamată în 17 decembrie 1941 de cumnatul ei că s-ar fi angajat într-o relație cu un muncitor italian. În timpul interogatoriului, Kohl a negat că relația ei cu italianul ar fi de natură sexuală. El doar îi dădea lecții de italiană. Uneori îi permitea să rămână la ea peste noapte, dar dormea pe canapea. De asemenea, a declarat că dorea să se despartă de soțul ei, care obișnuia să o bată. Gestapoul i-a dat un avertisment, cerându-i să întrerupă orice relație cu prietenul ei italian.[64]

O altă problemă importantă cu care se confrunta Gestapoul în perioada războiului era indisciplina generală din rândul muncitorilor străini din fabrici. Regimul nazist se sprijinea tot mai mult pe aceștia pentru a-și realiza programul de înarmare, în timp ce presiunea din partea Aliaților se amplifica, mai ales în ultimele faze ale războiului. Dintre cele 388 000 de arestări efectuate de Gestapo între ianuarie și septembrie 1943, 260 0000 se refereau la „încălcarea contractului de muncă de către muncitorii străini".[65] În fabricile de armament, muncitorii străini reprezentau chiar și 33% din forța de muncă. Majoritatea lor erau, de fapt, ființe subnutrite, crunt exploatate. În primele șase luni ale anului 1944, autoritățile au raportat că 32 236 de muncitori ruși din minele de cărbuni și-au pierdut viața. În realitate, au fost lăsați să moară de foame.[66]

Pentru a limita proliferarea cazurilor ce cădeau în sarcina Gestapoului, directorii fabricilor au primit puteri speciale de a trata cu „muncitorii din Est", printre care posibilitatea de a-i trimite trei zile la închisoare în taberele de muncă ce funcționau pe lângă multe unități economice. Însă cele mai multe cazuri reveneau Gestapoului. Robert Ledux, un muncitor francez recrutat de fabrica de armament a firmei Krupp, a fost reclamat în februarie 1944 pentru că pregeta să execute ceea ce avea de făcut. Un maistru îi ceruse să mute o bucată grea de fier, dar el replicase: „Nu primesc mâncare, nu muncesc." Între cei doi a izbucnit un scandal, în urma căruia Gestapo l-a transferat pe francez într-un lagăr de reeducare.[67]

Cazurile în care comuniștii și muncitorii străini erau suspectați de colaborare erau întotdeauna investigate minuțios. Ancheta referitoare la Hermann Haus (născut în 1892), originar din Duisburg, oferă un exemplu edificator. Haus era căsătorit, avea patru copii și, potrivit declarației

sale, era de profesie cizmar. Lucra la rău-famata întreprindere chimică IG Farben* din orașul Krefeld, în vestul Renaniei, în momentul când a intrat în atenția Gestapoului.[68] La data de 1 martie 1943, a fost reclamat de către un director al fabricii pentru că ar fi făcut declarații comuniste și pentru că îi îndemna pe muncitorii străini să lucreze lent pentru a obstrucționa efortul de război al Germaniei.

Gestapoul a interogat un număr mare de muncitori din fabrică pentru a afla dacă învinuirile erau adevărate. Directorul a declarat că, în timpul pauzelor de masă, Haus se separa de colegii lui germani, preferând să-și petreacă timpul cu muncitoarele străine, mai ales cele din Belgia, și în special cu una dintre ele, pe nume „doamna Pellus". Legaseră o prietenie strânsă după ce aceasta din urmă ar fi consolat-o și ar fi sprijinit-o pe nevasta lui Haus în timpul unei sarcini. Când un maistru a certat-o pe doamna Pellus fiindcă plecase cu o jumătate de oră mai devreme de la lucru, Haus a intervenit în favoarea ei.

Existau, de asemenea, reclamații că Haus i-ar fi incitat pe muncitorii străini la acte de sabotaj industrial. Un maistru pe nume Fritz Kruger îl suspecta că făcuse agitație printre muncitorii străini cerându-le să muncească mai încet, dar nu a putut să ofere nicio dovadă în acest sens. Un alt maistru, pe nume Aloys Engelhart, l-a descris pe Haus drept „irascibil, leneș și nedisciplinat", dar n-a oferit nicio dovadă că ar fi îndemnat muncitorii să se implice în sabotaje.

O muncitoare germană a povestit Gestapoului că Haus o certase pentru că muncea prea mult. În urmă cu ceva timp, femeia îi dăduse un pantof la reparat, dar în loc să-i ceară bani pentru manoperă, Haus i-a propus o întâlnire. Ea l-a refuzat, iar după aceea Haus s-a tot legat de ea din cele mai mărunte pricini. Și alte două muncitoare au oferit declarații asemănătoare.[69] Una a susținut că Haus a avut o relație cu cel puțin o muncitoare străină din fabrică. Aceasta era o învinuire gravă, care putea duce la condamnarea la moarte. O altă colegă de serviciu, care era măritată, a povestit că Haus îi făcea adesea și ei avansuri.

Alte muncitoare germane au susținut că Haus le cerea mereu muncitorilor străini „să nu muncească prea mult". S-a mai spus și că le

* Abreviere de la *Interessen-Gemeinschaft Farbenindustrie*, numele unui concern farmaceutic și chimic german. Compania a fost înființată în 1925. Faima sa tristă nu se datora activității sale economice și științifice, ci mai degrabă implicării constante în viața politică germană. În anii 1930, IG Farben a finanțat NSDAP, iar în timpul războiului a primit contracte importante din partea celui de-al Treilea Reich. La uzinele sale, se folosea munca forțată. Sediul central se afla la Frankfurt am Main. (*N. red.*)

furniza ulei furat unor prizonieri de război care lucrau în fabrică. În fața Gestapoului, directorul fabricii a fost de părere că Haus fie era un comunist pus pe sabotaj industrial, fie un agresor sexual, obsedat de muncitoarele străine. Orice necaz pricinuit de muncitoarele străine trebuia pus în seama lui Haus, a concluzionat șeful său.

Gestapoul l-a interogat pe Haus în legătură cu toate aceste învinuiri. Nu au găsit însă nicio dovadă că ar fi fost comunist sau agitator sindical, sau că ar îndemna la sabotaj industrial din motive politice. Între 1910 și 1920 fusese un soldat credincios al armatei germane, iar în ultimii patru ani fusese un harnic muncitor la IG Farben. Respingând toate acuzațiile împotriva lui drept bârfe răutăcioase, Haus l-a identificat pe șeful său de tură drept denunțătorul inițial, deoarece între ei exista de mult timp o aversiune personală. Niciuna dintre acuzațiile de ordin sexual nu era adevărată, a spus el. A negat că ar avea o relație cu doamna Pellus, el și nevasta sa fiind prieteni cu soții belgieni.

În raportul final, Gestapoul trăgea concluzia că nu existau dovezi în sprijinul afirmației că Haus ar incita muncitorii din fabrică la încetinirea lucrului sau chiar la sabotaj. Iar versiunea sa cu privire la acuzațiile sexuale a fost acceptată fără înconjur. Haus a fost eliberat din „arestul protectiv" în 6 martie 1943. Fusese deținut doar cinci zile. Herr Kurberg, directorul fabricii IG Farben, a scris Gestapoului că nu dorește să-l piardă pe Haus, care era „un muncitor atât de bun". S-a hotărât să fie transferat într-o altă unitate.[70]

Este limpede că Gestapoul nu a izbutit să anihileze simpatiile comuniste ale proletariatului german, dar la fel de limpede este și că ilegaliștii comuniști duceau o luptă fără sorți de izbândă. Toate cazurile Gestapoului privind presupuși comuniști pe care le-am analizat au fost investigate exhaustiv și minuțios. Au fost aduși numeroși martori pentru a fi interogați. Fiecare caz în parte a fost tratat cu zel și eficiență de profesioniști. Finalmente s-a făcut o evaluare clară a pericolului pe care fiecare individ îl reprezenta pentru Comunitatea Poporului. Gestapo a luat cele mai aspre măsuri împotriva celor dovediți ca activiști ai KPD, mai ales a celor care aveau convingeri „politice" anterioare. Acuzații erau plasați în „arest protectiv" din momentul în care ieșea la iveală vreo informație că ar fi în continuare dedicați cauzei comuniste. În toate cazurile analizate aici, mașinăria Gestapoului a fost pusă în mișcare de un denunț din partea unui membru al clasei de mijloc ori al clasei muncitoare.[71]

Observația incisivă a fostului ofițer Gestapo Hans Gisevius, potrivit căreia numeroși indivizi din rândul proletariatului se dovedeau tot mai dornici să coopereze cu Gestapoul pare a fi corectă, dacă judecăm cazurile examinate aici.[72] Se pare că presiunea de a se conforma conceptului național-socialist al unei „Comunități a Poporului" unite își dovedise eficiența la sfârșitul anilor 1930 chiar și în rândul clasei muncitoare. În acest nou context social-politic, denunțarea „dușmanului poporului" devenea o îndatorire patriotică. În locuri obișnuite, ca berăria, biroul de la serviciu ori stația de benzină, trebuia să fii atent la orice remarcă de natură politică. Un comentariu inadecvat putea duce și de cele mai multe ori chiar ducea la o anchetă a Gestapoului.

După cum spunea Robert Ley, conducătorul Frontului Muncii: „Singurii oameni care mai au în Germania o viață privată sunt cei adormiți." Pentru comuniști această butadă era întru totul corectă.

5

Denunță-ți vecinul

S-a estimat că 26% dintre toate cazurile Gestapoului au pornit de la un denunț din rândul populației[1], spre deosebire de cele doar 15% bazate pe activitățile de supraveghere.[2] Denunțătorii proveneau din medii sociale foarte diferite, însă erau rare cazurile în care persoane aparținând clasei de sus sau clasei medii cu studii reclamau comportamentul disident al vreunui concetățean.[3] Membrii clasei de mijloc inferioare și ai gulerelor albastre, muncitorimea, erau cei mai frecvenți denunțători. Profesioniștii din clasa de mijloc reprezentau mai puțin de 10% dintre cei care denunțau.[4] Aproximativ 80% erau bărbați. Aceștia contactau Gestapoul după ce asistau la incidente petrecute la serviciu sau în locuri de distracție. Femeile formau restul denunțătorilor. De obicei, își reclamau soții, rudele și vecinii în contextul unor situații domestice.[5]

Un studiu referitor la 213 denunțuri din dosarele de caz ale Gestapoului din Düsseldorf arată că 37% dintre persoane denunțau pe cineva pentru a-și rezolva un conflict personal.[6] Cea mai bună formă de apărare pentru cei denunțați era de a trezi suspiciuni în legătură cu acuzatorul. Ofițerii Gestapoului au ajuns maeștri în a descoperi motivele ascunse ale unui denunț. Se întâmpla însă rareori ca un denunțător să sufere vreo consecință pentru vina de a fi adus cuiva acuzații false. Excepție a fost un caz care a început într-o după-amiază la o berărie bavareză dintr-o mică localitate rurală. Doi bărbați care nu se cunoșteau s-au prins într-o conversație în cursul unei sesiuni prelungite de băut. Unul dintre ei s-a îmbătat în așa hal, încât și-a pierdut cunoștința pentru scurt timp. Când s-a trezit, camaradul lui de băutură i-a spus că a vorbit în somn despre un

act de trădare împotriva guvernului lui Hitler și că un membru de vază al filialei locale de partid i-a auzit comentariile. Peste câteva zile, respectivul membru de partid l-a contactat pe bărbatul care făcuse comentariile antinaziste, amenințându-l că îl va denunța dacă nu îi va plăti tăcerea cu o sumă de bani. Omul a plătit în total 350 RM acelui membru de partid, și ajunsese în pragul falimentului când s-a hotărât să reclame situația Gestapoului. Șantajistul a fost găsit, arestat, judecat și condamnat la moarte.[7]

Legea în baza căreia se făcea orice denunț era cuprinzătorul „Decret împotriva atacurilor periculoase la adresa guvernului mișcării naționale" („*Verordnung zur Abwehr heimtückischer Diskreditierung der nationalen Regierung*"), care a intrat în vigoare în 21 martie 1933. Aceasta conținea următoarele prevederi:

1. Cel care în mod premeditat face ori răspândește o afirmație care se dovedește neadevărată sau denaturată în mod grosolan și poate aduce grave prejudicii bunului mers al Reichului sau al unui land, reputației guvernului Reichului sau a guvernului unui land ori a partidelor și asociațiilor ce sprijină aceste guverne, va fi pedepsit, în cazul în care nu există sancțiuni mai grele prevăzute de alte regulamente, cu închisoare de până la doi ani, iar dacă enunță public ori răspândește afirmația, cu închisoare de cel puțin trei luni de zile.
2. Dacă prin fapta sa se produce un prejudiciu grav pentru Reich sau un land, se va impune pedeapsa cu muncă silnică.
3. Dacă fapta este comisă din neglijență, cel în cauză va fi sancționat cu închisoare de până la trei luni sau cu amendă.[8]

Decretul a fost completat în 20 decembrie 1934 prin „Legea împotriva atacurilor perfide la adresa statului și partidului". Aceasta prevedea cea de-a patra clauză, prin care se pedepsea cu închisoarea orice „afirmație dușmănoasă, instigatoare sau vădind intenții josnice" la adresa oficialităților statului și Partidului Nazist. Paragraful 42 al „Legii funcționarului public" („*Deutsches Beamtengesetz*") din 1937 impunea tuturor angajaților statului să raporteze Gestapoului orice activități antistatale.[9] Toate aceste legi erau o invitație pe față la denunțuri împotriva celor ce ar fi făcut observații denigratoare la adresa regimului nazist. Sancțiunile pentru acest tip de infracțiuni variau de la una până la șase luni de închisoare. Contrar părerii generale, ele nu au condus la un val de denunțuri.

„Curtea specială“ de la München a judecat 4 453 de asemenea cazuri între 1933 și 1939, în urma cărora doar 1 522 de inculpați au fost condamnați.[10] În 1937, 17 168 de „atacuri periculoase“ au fost reclamate Gestapoului în toată Germania.[11]

O astfel de anchetă a început în 15 septembrie 1933, când Friedrich Weltbach, un muncitor dintr-o turnătorie de cupru din orașul industrial renan Duisburg, a contactat organizația de partid (NSJB). El a raportat că maistrul său, Heinrich Veet (născut în 1876), refuza în mod repetat să răspundă cu salutul hitlerist când este salutat de colegi, nu le permitea muncitorilor să asculte nici cele mai importante transmisii la radio ale conducătorilor și adesea făcea remarci denigratoare despre regimul nazist.[12] Cazul a fost transmis Gestapoului pentru a fi investigat. Au fost chestionați mai mulți muncitori.[13] Friedrich Weltbach a declarat că îl găsea adesea pe Veet în sala de întruniri a fabricii. Într-una din zile, Weltbach i-a spus „bună dimineața“ însoțit de salutul hitlerist. „Mai slăbește-mă cu rahatul ăla“, i-a răspuns Veet supărat. Un alt muncitor își amintea că, atunci când a vorbit în termeni elogioși despre Adolf Hitler în fața lui Veet, acesta a spus: „Nu mai vorbi prostii“, adăugând „Am să-ți trag un șut în fund dacă mă iei cu salutul hitlerist.“ Conducătorul organizației de partid din fabrică a susținut că instalase un radio în sala de întruniri, pentru ca angajații să poată asculta discursurile importante ale conducătorilor naziști. Într-o dimineață i-a invitat pe mai mulți ucenici să asculte un discurs al Führerului. Când Veet a auzit de invitație, i-a avertizat pe muncitori că nu pot să-și lase lucrul baltă ca să asculte o cuvântare. La rândul lui, tehnicianul Karl Koptur a precizat: „Întâmpinam pe toată lumea cu salutul hitlerist. Dar am observat că Veet nu îmi răspundea niciodată în același fel. Mi-a spus că se mulțumea să spună: «Bună dimineața».“ Gestapoul a mai fost informat că la nivelul conducerii fabricii se știa de prevederea legală ca toți muncitorii să folosească salutul hitlerist între ei. Un raport al Gestapoului din 22 septembrie 1933, ajungea la concluzia că: „Toată lumea din fabrică îl urăște [pe Veet].“

Bazându-se pe atâtea dovezi aparent convingătoare cu privire la comportamentul antinazist al lui Veet, Gestapoul l-a ridicat și l-a pus în „arest protectiv“. A fost trimis într-un lagăr de concentrare din apropiere. Fratele lui Veet, Andreas, a angajat un avocat din localitate pentru a-i obține eliberarea. A trimis de asemenea o mărturie personală în sprijinul fratelui său către șeful poliției din Duisburg. În aceasta menționa că Heinrich și-a slujit patria ca soldat în forța expediționară din 1900

trimisă să înăbușe Răscoala Boxerilor* și în Primul Război Mondial. Fusese decorat cu Crucea de Fier, Clasa a Doua, și cu alte medalii pe parcursul unei brave cariere militare. În anii 1920, Heinrich Veet s-a alăturat Partidului Poporului German (*Deutsche Volkspartei* — DVP). Îl lăuda adesea pe kaizerul Wilhelm al II-lea și arbora acasă culorile steagului german dinainte de 1914. Nutrea o profundă dușmănie față de comuniști și socialiști, concluziona fratele său.

Directorul fabricii a trimis la rândul său o scrisoare de susținere către Gestapo. În aceasta sublinia că Veet lucra la firmă din 15 noiembrie 1918 și că era „un adevărat [patriot] german, care își făcuse mereu datoria". Putea fi uneori „puțin cam necioplit" în modul în care își trata colegii, dar acesta era felul său de a fi. Și nu era o dovadă că ar fi fost un opozant al regimului lui Hitler.

În 16 octombrie 1933, Wilhelm Wagener, avocatul angajat să-l apere pe Heinrich Veet, a trimis o scrisoare Gestapoului, cerând eliberarea acestuia din lagărul de concentrare. „Veet este un conservator de modă veche, scria Wagener. Îi este greu să se adapteze la cerințele noului regim, dar aceasta nu înseamnă că s-ar opune în vreun fel statului național-socialist." Acuzațiile aduse de colegii lui de muncă, a adăugat el, erau toate motivate de resentimente personale. Pentru a-l ajuta, proprietarii fabricii erau dispuși să-i facă lui Veet o ofertă de pensionare timpurie, dacă acesta era eliberat.

Evident, scrisoarea avocatului a provocat o puternică impresie. Gestapoul a hotărât să-l elibereze pe Veet fără să-i aducă vreo acuzație. Acesta a semnat, la rândul său, următoarea declarație: „Promit ca pe viitor să nu întreprind nimic împotriva dorințelor statului. Poliția m-a avertizat că, dacă am s-o fac, voi ajunge la închisoare."[14]

Cum mulți dintre denunțători erau colegi de muncă, cazul lui Heinrich Veet poate fi considerat tipic. Dar erau extrem de rare situațiile în care subordonații își reclamau superiorul. De obicei, era invers. În acest caz însă, denunțătorul, un nazist convins, și-a prezentat acuzațiile la organizația de partid a fabricii, care a transmis reclamația Gestapoului. Inițial, denunțătorul a fost în stare să-i convingă pe anchetatori să creadă versiunea sa, care a și fost coroborată cu declarațiile unor tineri muncitori

* Răscoală care a avut loc între anii 1899 și 1901 în China, împotriva colonialiștilor. Și-a luat numele de la membrii unei miliții locale, care practicau artele marțiale (denumite și „box chinezesc" în Occident). „Boxerii" l-au asasinat pe ministrul german în China, baronul Clemens von Ketteler. Ca urmare, kaizerul Wilhelm al II-lea a trimis un corp expediționar de soldați care să-i pedepsească pe răsculați (*N. red.*)

pronazişti. Intervenția inspirată a fratelui lui Veet a făcut ca sentința inițială să fie respinsă. Gestapoul a fost impresionat de mărturiile fratelui, ale angajatorului și ale avocatului său. Toți aceștia erau membri marcanți ai Comunității Poporului. Portretul lui Veet făcut de ei îl prezenta ca pe un bărbat decent și patriot, care se apropia de vârsta pensionării și întâmpina oarecare greutăți în a se adapta la noile cerințe ale regimului nazist.

Gestapoul trata acuzațiile împotriva unor cetățeni care în mod obișnuit nu încălcau legea cu profesionalism și, adesea, cu o doză de compasiune. Ofițerii Gestapoului erau de părere că, în general, cetățenii germani nu reprezentau o amenințare reală la adresa regimului nazist. Reinhard Heydrich emitea adesea ordine prin care le cerea subalternilor să manifeste „reținere" atunci când interogau cetățeni germani „obișnuiți".[15] De altfel, în interogatoriile Gestapoului apar frecvent expresii ca „suspectul a făcut o impresie bună".[16]

Nu era nici măcar neobișnuit ca un cetățean german oarecare să protesteze împotriva unor acțiuni arbitrare ale Gestapoului. Tipic în acest sens este cazul lui Karl Vort (născut în 1904 la Loeben, Austria), care în 20 martie 1934 a reclamat doi ofițeri la poliție pentru că îl urmăriseră și îl atacaseră pe o stradă din Düsseldorf după o altercație într-un restaurant.[17] Cei doi ofițeri acuzați (Bobel și Dittger) au susținut că se aflau într-o misiune de supraveghere. Primiseră informații că, la un club local, o seară specială săptămânală dedicată muzicii de mandolină era folosită drept acoperire de un grup de comuniști și foști membri ai Partidului Social-Democrat German pentru a organiza întâlniri antinaziste. Când Bobel și Dittger au ajuns la club, au descoperit că acesta era închis din cauza unor lucrări de reparații. S-au dus apoi să ia masa la un restaurant din apropiere, numit Trocadero. În timp ce așteptau să le vină comanda, au fost martorii unei discuții aprinse la o masă din apropiere, în timpul căreia unul dintre bărbați a făcut câteva observații procomuniste. La masă se aflau doi bărbați și o femeie. Când grupul s-a ridicat să plece, cei doi ofițeri l-au abordat pe bărbatul care făcuse comentariile procomuniste. Nu s-au legitimat ca ofițeri ai Gestapoului, iar între ei a izbucnit o ceartă aprinsă, care s-a încheiat cu plecarea celor trei comeseni. Peste câteva clipe, unul dintre cei doi ofițeri și-a dat brusc seama că bărbatul care tocmai plecase era un fost militant comunist pe nume Erwin, bine cunoscut autorităților. Imediat cei doi ofițeri au părăsit și ei restaurantul, luând-o la goană după el pe stradă. L-au oprit și i-au cerut actele. Karl Vort nu numai că a refuzat să le arate actul de identitate, dar a sărit

și la bătaie, după cum scrie în raportului lui Bobel și Dittger. A urmat un schimb de lovituri, în timpul bătăii a fost spartă o vitrină, iar toți trei s-au ales cu răni. Bobel și Dittger au negat că ar fi fost beți în seara respectivă, susținând că versiunea lor asupra evenimentelor era adevărată. Au cerut ca Vort să fie acuzat de violență fizică și de obstrucționarea poliției în desfășurarea activității.

Gestapoul a făcut în continuare investigații cu privire la Vort. Se pare că trăia în concubinaj cu o domnișoară pe nume Bohnstedt (care îl însoțise la restaurant), iar cei doi aveau un copil mic. O vecină dintr-un apartament alăturat a declarat Gestapoului că Vort era „împotriva național-socialismului". Nimic nu putea fi mai departe de adevăr, căci s-a dovedit că Vort era student la medicină, activ în poliția auxiliară și un nazist convins care de curând făcuse cerere de intrare în SA. Un muzician și o chelneriță, care asistaseră la incidentul din restaurant, își aminteau de controversa aprinsă dintre Karl și cei doi bărbați de la Gestapo, dar nu puteau confirma că Vort făcuse afirmații procomuniste în timp ce se afla în restaurant. Este foarte puțin probabil să fi făcut.

În timpul interogatoriului, Karl Vort a susținut că în seara respectivă ofițerii erau destul de băuți și că se luaseră fără motiv la ceartă cu el în restaurant. Nu s-au legitimat nicio clipă ca ofițeri ai Gestapoului. Fiindu-i frică, Vort părăsise localul cu însoțitorii lui. Bobel și Dittger s-au luat apoi după el, l-au ajuns din urmă și l-au atacat cu brutalitate. Iar el pur și simplu ripostase la acest atac neprovocat. Din cauza rănilor suferite, Vort a rămas zece zile internat în spital și a fost nevoit să plătească o factură consistentă pentru tratamentul medical. A solicitat de la Gestapo o compensație de 1 150 RM pentru rele tratamente și rănire. Un conducător de brigadă a SA-ului a fost chemat pentru a media între cele două părți. Nu s-a ajuns la nicio înțelegere. Cazul a fost atunci transferat de la Gestapo la procuratură. În 9 septembrie 1934, s-a hotărât că nu se vor lua niciun fel de măsuri împotriva lui Bobel și Dittger și că se renunță, de asemenea, la acuzațiile aduse lui Vort — obstrucționare și atac asupra ofițerilor de poliție.

Vort nu s-a împăcat cu această hotărâre și a inițiat o acțiune civilă pentru daune împotriva Gestapoului. I-a trimis o scrisoare lui Rudolf Hess la Berlin, plângându-se de tratamentul la care fusese supus. În 24 octombrie 1934, tribunalul regional de la Düsseldorf a respins acțiunea sa împotriva ofițerilor Gestapo, motivând că se baza pe supoziția că aceștia acționaseră în mod arbitrar atunci când l-au oprit pe stradă și i-au

cerut actele. În ciuda acestui eșec, Vort a continuat demersurile pentru a obține compensații de la Gestapo. Nu a renunțat. În final a trimis o plângere către sediul central al Gestapoului de la Berlin. În 11 ianuarie 1935, centrala de la Berlin i-a răspuns. Respingea solicitarea sa, arătând că versiunea celor doi ofițeri era corectă.[18]

Plângeri ale cetățenilor care susțineau că un denunț le-a distrus viața au ajuns adesea în atenția Gestapoului. Karl Feedler (născut în 1903 la Oberhausen, în regiunea Ruhr) a solicitat Gestapoului să anuleze o clauză dintr-o condamnare anterioară, care îl împiedica să intre în armata germană.[19] Fusese denunțat în 9 aprilie 1935 de un client al unei berării care îl auzise afirmând că, în februarie 1933, Reichstagul nu fusese incendiat de comunistul Marinus van der Lubbe, ci de un grup de SS-iști, uciși mai târziu în timpul „Nopții cuțitelor lungi" pentru a șterge orice urme. Din cauza acestui comentariu necontrolat făcut la beție, Feedler fusese condamnat la doi ani de închisoare în 8 august 1935. A fost eliberat abia în 1937.

Într-o scrisoare din 18 februarie 1942 adresată Gestapoului, Feedler scria: „Este o mare și nesperată onoare de a te alătura armatei germane. Din pricina unei nenorocite de întâmplări dintr-o cârciumă am ajuns un cetățean de mâna a doua. Eu însă am gândit și am simțit întotdeauna ca un adevărat [patriot] german și, prin urmare, doresc să îmi recapăt dreptul de a mă înrola." Gestapoul a dat aviz favorabil cererii lui Feedler și a trimis o scrisoare de recomandare comandantului militar local, în care se menționa:

> De ceva timp [Feedler] este membru al organizației Stahlhelm [Casca de Oțel, organizație naționalistă paramilitară] și al unor organizații catolice de tineret. A primit o educație catolică. În 1935 a ținut o cuvântare într-o berărie, dar a fost eliberat din închisoare în 1937. Locuiește împreună cu părinții, muncește într-o brutărie și este membru al Frontului German al Muncii, participând anual la colectele organizate de fundația „Ajutor pentru iarnă". Gestapoul susține cererea sa.[20]

Nu se știe dacă cererea i-a fost aprobată.

De cele mai multe ori denunțurile aveau la bază motive personale. Cupluri, căsătorite sau nu, apar adesea în dosarele Gestapo. Era mai puțin obișnuit ca un soț să își denunțe nevasta, dar se întâmpla mai des ca soția să își denunțe soțul. Nu era întotdeauna ușor pentru ofițerii Gestapoului

să descopere cu exactitate motivele pentru care o soție își denunțase soțul. O casnică din Mannheim a dezvăluit că soțul ei făcea comentarii denigratoare la adresa regimului. Acesta a fost pus în „arest protectiv", urmând să se facă o anchetă. Astfel s-a descoperit că femeia dorea, de fapt, să scape de soțul ei pentru a-și continua relația chiar în căminul conjugal cu un tânăr soldat demobilizat.[21] În alt caz, a fost implicat un cuplu de medici. Soția l-a acuzat pe soțul ei că face întreruperi de sarcini ilegale. Aceasta a dus la arestarea, interogarea, judecarea și condamnarea bărbatului. A primit opt luni de închisoare, iar cariera sa a fost compromisă. Acuzația era adevărată, dar pe măsură ce investigația înainta, a reieșit în mod limpede că adevăratul motiv al denunțului a fost răzbunarea. Soția luase o boală cu transmitere sexuală de la soțul ei, care avea o relație extraconjugală la care nu voia să renunțe. După ce a fost eliberat, bărbatul a cerut divorțul pe motiv că soția lui trădase jurământul de încredere care trebuie să existe între soți. Judecătorul i-a acordat divorțul, găsind-o pe femeie vinovată, refuzându-i astfel dreptul de a primi alocație.[22]

Adesea existau neînțelegeri de familie în spatele denunțului pe care o nevastă îl făcea la Gestapo împotriva soțului ei. Nevasta se prezenta ca membră loială a Comunității Poporului, ca mamă și soție credincioasă, care, pur și simplu, dorea ca Gestapoul să pedepsească un disident politic dovedit. Realitatea era cel mai adesea cu totul alta. Cei mai mulți soți erau denunțați din motive de natură domestică. Se aflau în relații amoroase extraconjugale, erau alcoolici cronici și violenți, ale căror căsnicii erau compromise.[23]

Un caz tipic a fost cel început în 10 mai 1939, când doamna Hof din Düsseldorf și-a denunțat bărbatul. A declarat Gestapoului că soțul ei era „de stânga. Și eu nu mai pot să suport. Tot timpul înjură guvernul. Spune că nu va putea fi niciodată național-socialist. Are un pistol încărcat și deseori amenință că mă împușcă." În declarația ei a adus și alte acuzații. Soțul ei avusese o relație cu o prostituată din localitate. Adesea țipa la ea și o abuza verbal, bea în exces și nu avea serviciu. Nu putea întreține relații sexuale cu el deoarece era „bolnav sexual". Gestapoul a verificat toate aceste acuzații cu atenție. Domnului Hof i s-a cerut să-și prezinte propria versiune a poveștii. „Mă simt obligat să neg toate acuzațiile împotriva mea, a spus el. Declarațiile soției mele sunt, pur și simplu, un act de răzbunare [din partea soției mele], care vrea, după cum se vede, să scape de mine. Nu este adevărat că îmi bat soția." În raportul Gestapoului se menționează: „Din întregul episod se poate trage concluzia că Frau Hof

a făcut acele afirmații ca să scape de soțul ei. Herr Hof a primit un avertisment. Nu există motive să continuăm ancheta. A fost, de asemenea, amendat cu suma de 10 RM pentru posesie neautorizată de armă".[24]

În general, pentru ofițerii Gestapo, nevestele din rândurile clasei muncitoare precum doamna Hof nu erau martori de încredere. Considerau că afirmații antinaziste făcute acasă de cetățenii Germaniei nu reprezentau o amenințare serioasă pentru regim. Era adeseori imposibil să stabilești dacă soții făcuseră vreodată afirmațiile împotriva regimului de care erau acuzați. De asemenea, ofițerii erau înclinați să închidă ochii la poveștile înfricoșătoare ale soțiilor cu privire la violența verbală, psihică și fizică pe care o îndurau în acele căsnicii cu probleme.

De multe ori, femeile denunțau și alți membri ai familiei, în special rude prin alianță. Numărul acestor cazuri a crescut în timpul războiului. De obicei, erau reclamate soții de militari care întrețineau relații intime cu muncitori străini. Un raport al SD-ului menționa: „Consecințele adulterului comis de nevasta unui soldat sunt considerate a fi foarte grave. Soții aflați pe front vor fi tulburați atunci când află de purtarea soțiilor de la vecini."[25] Scrisori ale soldaților adresate celor de acasă exprimă adesea îngrijorarea acestora cu privire la fidelitatea soțiilor rămase singure. Nevestele nu erau în stare să se conformeze imaginii idilice a propagandei naziste despre soția și mama devotată, care se sacrifică pentru binele patriei. Gestapoul considera că relațiile amoroase clandestine ale soțiilor de soldați trimiși pe front subminau moralul acestora. În asemenea cazuri, Gestapoul se transforma într-o instanță disciplinară și moralizatoare.[26] Dintre cele 10 000 de femei germane internate în lagăre de concentrare în timpul războiului, o proporție importantă o constituiau femei măritate acuzate de „legături interzise" cu „nearieni": de obicei, muncitori sau soldați străini.

Bunăoară, o anchetă s-a declanșat atunci când o femeie a găsit niște scrisori ascunse în casa fratelui ei. După cum reieșea din corespondență, cumnata ei era implicată într-o relație amoroasă cu un muncitor francez pe nume Michel Girault. Imediat a reclamat situația atât Gestapoului, cât și fratelui ei, Erich. Cumnata ei, Rosa Deeser (născută în 1916), trăia la Duisburg în momentul arestării ei de către Gestapo în 2 februarie 1943.[27] Rosa a povestit Gestapoului propria ei versiune. Lucra ca vânzătoare și era căsătorită de la vârsta de optsprezece ani cu Erich, aflat acum pe frontul de Răsărit. Îl întâlnise pe Girault în februarie 1942, la Detmold, în casa unor prieteni la care locuia în timp ce soțul ei era

încartiruit la garnizoana din oraș. Cu Girault stătuse foarte puțin de vorbă în timpul acelei șederi. În septembrie 1942 a locuit din nou la acea familie, de data aceasta timp de opt zile și împreună cu copiii. Într-una din seri a ieșit să bea ceva cu Girault, iar mai târziu în acea noapte cei doi au făcut sex. În următoarele luni, Rosa a revenit la Detmold, să-l întâlnească pe Girault. Era înnebunită după iubitul ei francez. „Mă îndrăgostisem de el", a recunoscut ea cu sinceritate. În timpul unei vizite, i-a mărturisit lui Girault că era însărcinată, ceea ce era o minciună. De fapt, voia ca el să-i dea bani să-și cumpere o rochie și și-a închipuit că minciuna aceasta îl va convinge. Rosa a mai spus că începuse relația cu Girault și din cauză că soțul ei Erich fusese extrem de violent cu ea înainte de a se înrola. A recunoscut că îi spusese lui Girault că raidurile britanicilor din RAF afectau moralul locuitorilor din Duisburg, dar a regretat cele spuse și a implorat să fie iertată. Casa ei a fost percheziționată cu meticulozitate. A fost examinată de un medic, dar nu s-au găsit semne ale unui avort. Gestapoul nu a găsit nicio dovadă că ea ar fi dat informații detaliate despre raiduri altcuiva decât amantului ei francez. Prin urmare, Gestapoul a hotărât să lase familia să-și rezolve situația. Cazul a fost clasat. Cum relațiile sexuale între o femeie „ariană" și un muncitor străin duceau de cele mai multe ori la pedepse extrem de aspre, inclusiv condamnarea la moarte, se poate spune că Rosa și Girault au scăpat foarte ușor. Nu există dovezi că Girault ar fi fost vreodată interogat de către Gestapo în legătură cu această relație amoroasă. Ce s-a întâmplat în continuare în relația dintre Rosa și soțul ei, cumnata ei sau Girault nu se știe.[28]

Femeile își denunțau adesea și iubiții. Acest lucru i s-a întâmplat lui Walter Remmer (născut în 1913 la Essen).[29] Mergea cu trenul de la München când a intrat în vorbă cu o femeie din Offenbach. Aceasta l-a plăcut din prima clipă și l-a invitat la ea acasă. În aceeași seară, cei doi au întreținut relații sexuale, iar apoi el s-a mutat la ea acasă. Pe măsură ce Remmer a început să-i povestească mai mult despre trecutul lui, femeia a devenit tot mai suspicioasă. În cele din urmă l-a denunțat Gestapoului, crezând că Remmer era implicat în activități ale opoziției.

Curând s-a dovedit că Remmer era un deținut evadat, care se ascundea. În 18 iunie 1944 a fost supus unui interogatoriu detaliat. Fusese soldat în Wehrmacht și condamnat de o curte marțială de la Roma la doi ani închisoare pentru că furase o pereche de cizme și una de mănuși dintr-un depozit al armatei și le vânduse. Și-a executat sentința într-o închisoare a armatei din Hohenbrunn, lângă München. În 1 decembrie

1943, a evadat din închisoare purtând uniforma unui ofițer SS pe care o furase din depozitul închisorii. Cât a stat ascuns a folosit pseudonimul „Johann Weber". I-a trimis o scrisoare surorii sale, spunându-i că a fost eliberat din armată. Aceasta i-a trimis 400 RM. Și-a cumpărat haine civile și un bilet de tren de la München la Offenbach. În timpul călătoriei a cunoscut-o pe femeia din Offenbach.

În timp ce trăia cu ea, s-a alăturat unei grupări de rezistență ce distribuia manifeste cu sloganuri antinaziste ca: „Ridică-te, popor! Führerul tău te minte. Sfărâmă crucea ucigașă". Exemplare din aceste manifeste au fost descoperite de Gestapo în Frankfurt am Main și Kassel. Remmer a negat că ar fi avut legături cu alte grupări de opoziție și a refuzat, brav, să dea numele oamenilor care îl ajutaseră. Nu era nici marxist, nici comunist, ci se descria drept „un naționalist liberal". Era în favoarea unui guvern democratic, nu dorea să răstoarne guvernul național-socialist și spunea despre Hitler că era „unul dintre cei mai mari politicieni din toate timpurile". A recunoscut că ar fi vrut ca Germania să pună capăt războiului, deoarece era de acum sigur că îl va pierde. Gestapoul a făcut în continuare cercetări în trecutul lui, dar n-a mai descoperit legături cu alte grupuri de rezistență din ilegalitate. A fost pus în „arest protectiv". Nu există informații la dosar despre soarta lui ulterioară.[30]

După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a crescut tot mai mult intoleranța față de orice afirmații critice la adresa politicii regimului național-socialist. O serie de noi legi au intrat în vigoare pentru a-i pedepsi pe cei care ar fi încercat „să înjunghie pe la spate frontul de luptă". Aceasta fusese una dintre cauzele care duseseră la înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial, după cum afirmau întruna naziștii. Judecătorii erau îndemnați să se considere „soldați pe frontul de acasă" și să judece cu mai multă severitate.[31] Orice nemulțumire trebuia tratată cu duritate. Numărul de „tribunale speciale" a crescut de la douăzeci și șapte în 1938 la șaptezeci și patru în 1942. Numărul sentințelor de condamnare la moarte pronunțate de către sistemul existent a ajuns de la 139 (1939) la 5 336 (1943).[32] Pe baza unui decret din 17 octombrie 1939, lagărele de concentrare au fost scoase de sub jurisdicția tribunalelor civile. Practica raportării către Ministerul de Interne a tuturor cazurilor de „moarte nenaturală" din lagărele de concentrare a fost și ea abandonată.

„Decretul privind Codul Penal Special pentru Război" („*Verordnung über das Sonderstrafrecht im Kriege und bei besonderem Einsatz*" sau, mai scurt, în limba germană, „*Kriegssonderstrafrechtsverordnung*" — KSSVO)

a intrat în vigoare în 26 august 1939. Acesta menționa o nouă infracțiune — „subminarea capacității de apărare“ — pentru care se acorda pedeapsa cu moartea. În 7 septembrie 1939 a fost publicată o nouă ordonanță, ce le interzicea cetățenilor germani să asculte emisiunile posturilor de radio străine. Conținea următoarele prevederi:

1. Se interzice ascultarea intenționată a posturilor de radio străine. Contravenienții vor fi pedepsiți cu închisoarea. În cazurile mai ușoare se poate renunța la arest. Aparatele radio folosite vor fi confiscate.
2. Cel care răspândește cu bună știință informații ale posturilor de radio străine menite a periclita puterea de apărare a poporului german va fi condamnat la închisoare, iar în cazuri deosebit de grave la pedeapsa cu moartea.
3. Prevederile acestei ordonanțe nu se aplică acțiunilor desfășurate în cadrul sarcinilor de serviciu.
4. Judecarea și pedepsirea contravențiilor prevăzute de această ordonanță cad în competența tribunalelor speciale.
5. Urmărirea penală pe baza paragrafelor (1) și (2) se face la cererea organelor poliției de stat [Gestapo].
6. Ministrul Reichului pentru propagandă și iluminarea poporului [dr. Joseph Goebbels] va emite normele juridice și administrative necesare aplicării acestei ordonanțe și, în măsura în care este vorba de măsuri penale, se va pune de acord cu ministrul Reichului pentru justiție.[33]

Cei mai mulți nemți puteau recepționa emisiunile în limba germană transmise de BBC și servicii similare din Rusia, Elveția, Franța și Luxemburg. După cum își amintește cel care avea să devină cancelar al Republicii Federale Germania (RFG), Konrad Adenauer: „Pare surprinzător că eram atât de bine informat asupra desfășurării luptelor. Motivul era că, atunci când nu eram în închisoare sau într-un lagăr de muncă, nu lăsam să treacă o zi fără să ascult mai multe posturi de radio străine.“[34] Ministrul justiției Franz Gürtner s-a opus legii. „Mă tem, îi scria acesta lui Joseph Goebbels la data de 1 septembrie 1939, că decretarea unei asemenea ordonanțe va deschide larg porțile denunțurilor, iar compatrioții noștri vor asista neajutorați la această revărsare de delațiuni.“[35] Aceeași sinceră îngrijorare era împărtășită de Gestapo. Emisiunile în limba germană ale

BBC-ului putea fi recepționate de toată populația Germaniei. În perioada 1 ianuarie–30 iunie 1940, de exemplu, au fost arestate 2 197 de persoane pentru că ascultaseră posturi de radio străine. În 708 dintre cazuri s-au dat pedepse cu închisoarea de până la doi ani.[36] Doar unsprezece oameni au primit pedeapsa cu moartea pentru vina de a fi ascultat posturi de radio străine.[37]

Pentru a induce teama în rândurile populației, ziarele îi nominalizau și îi puneau la stâlpul infamiei pe cei condamnați. Un reportaj tipic din *Völkischer Beobachter*, organul de presă al partidului, consemna:

> Johann D. din Leverkusen-Rheindorf, care asculta în mod frecvent emisiuni radio străine, a fost condamnat la un an de închisoare în baza interdicției de a asculta posturi de radio străine. Iar Tribunalul Special Hanseatic din Bremen a judecat o persoană care a ascultat postul de radio din Strasbourg în 7 septembrie [1939], care transmitea informația mincinoasă că Westwall* a fost străpuns și că trupele franceze ajunseseră deja la Rin și la Mosel. Acuzatul a repetat aceste minciuni a doua zi în fața colegilor de la fabrică. [...] Prin urmare, nu a fost condamnat pentru ascultarea, ci pentru răspândirea de zvonuri periculoase, primind o condamnare de un an și șase luni la muncă silnică.[38]

Oameni aparținând tuturor categoriilor sociale din Germania au fost învinuiți pentru ascultarea posturilor de radio străine. Era o infracțiune care se baza în principal pe denunțuri din rândul populației. Foarte puține cazuri proveneau de la rețeaua de agenți ai Gestapoului. Totul se rezuma la o singură problemă: Cui aparține versiunea cea mai convingătoare? În cele mai multe cazuri, rudele apropiate, vecinii, servitorii din casă și colegii de serviciu erau principalii denunțători. În 17 noiembrie 1939, un zugrav pe nume Gregor, care trăia în Burgbrohl, un orășel de pe Valea Rinului, și-a denunțat cumnatul că asculta emisiuni de radio străine și făcea comentarii denigratoare la adresa lui Hitler. La interogatoriu, Arnulf a recunoscut că asculta emisiunile de radio străine, dar a subliniat că era veteran din Primul Război Mondial și un „*Volksgenosse*“ leal. Cercetând mai adânc, Gestapoul a descoperit că Gregor își denunțase,

* „Linia de apărare din vest“, în germană. Aliații o numeau și Linia Siegfried. Erau peste 630 de kilometri de fortificații, buncăre și tuneluri construite de la Kleve, la granița cu Olanda, până la Weil am Rhein, la granița cu Elveția. Planificată în 1936, construcția a fost realizată între 1938 și 1940. (*N. red.*)

de fapt, cumnatul ca să se răzbune. Cu câteva ore înainte de denunț, în familie izbucnise un scandal în urma căruia Gregor, nevasta și fiica lui au fost dați afară din casa lui Arnulf. Acesta a stat trei săptămâni la închisoare înainte de a fi eliberat. Cu toate acestea, Gestapoul a transmis în februarie 1940 procuraturii recomandarea de a-l da în judecată pe Arnulf pentru ascultarea emisiunilor de radio străine. În 27 septembrie 1940, judecătorul de ședință a hotărât să-l achite.[39]

Dar au fost și situații când Gestapoul a intervenit atunci când judecătorii tratau cazul cu indulgență. De exemplu, vecinii l-au denunțat pe un bărbat pentru că ascultase emisiunea din 3 noiembrie 1939 difuzată de postul de radio Moscova. Peste două luni, când cazul a fost audiat de un tribunal special, judecătorul l-a respins din lipsă de dovezi. Gestapoul a fost nemulțumit de acest rezultat, bărbatul a fost ridicat și plasat în „arest protectiv", iar apoi trimis în lagărul de la Sachsenhausen. A murit acolo în 6 noiembrie 1940.[40]

Peter Holdenberg (născut în 1877 la Vluyn, un oraș din Renania) a fost acuzat de către vecina sa că asculta emisiuni ale posturilor străine. Holdenberg era protestant, invalid și trăia singur la Essen, într-un apartament de la etajul trei, atunci când a fost arestat de Gestapo.[41] În 12 noiembrie 1941, Helen Stuffel, vecina de alături, croitoreasă de meserie, a înștiințat organizația locală de partid că Holdenberg asculta în mod regulat emisiuni de radio din străinătate. Organizația locală a transmis informația organizației regionale de partid care a alertat Gestapoul.

Helen Stuffel a dat o declarație amănunțită Gestapoului. Fusese informată de vecina ei Irmgard Pierce că Holdenberg asculta posturi de radio străine și, ca să verifice informația, a stat două săptămâni să asculte prin perete zgomotele din apartamentul vecin, s-a lăudat ea la Gestapo. L-a auzit astfel ascultând emisiuni de la BBC și Radio Moscova de la zece fără un sfert până la miezul nopții. Apoi chemase două vecine în apartamentul ei, ca să fie sigură. Cele trei femei au ascultat cu urechea lipită de perete și concluzia comună a fost că Holdenberg asculta cu siguranță posturi străine. „Holdenberg e un alarmist", a adăugat ea. Altă dată, acesta i-ar fi zis: „N-o să câștigăm războiul și nici n-ar trebui să câștigăm acest război." Împlântând cuțitul și mai adânc, Stuffel l-a descris pe Holdenberg ca fiind și proevreu. La un moment dat, i-ar fi zis că, de când se închiseseră magazinele evreiești, nu mai putea cumpăra produse cu plata în rate, ceea ce lui îi plăcuse foarte mult. Îl auzise, de asemenea, vorbind în termeni favorabili despre Uniunea Sovietică. În final, și-a dat

și cu părerea că Holdenberg, fiind negustor ambulant de cărți, călătorea în toată țara și că probabil răspândea peste tot zvonurile false pe care le auzea în fiecare seară la radio. „Este foarte periculos pentru guvern", concluziona ea.

Gestapoul a convocat și alți vecini pentru a fi chestionați. Acești martori au dat declarații foarte diferite unele de altele. Irmgard Pierce a spus că povestea lui Helen Stuffel era adevărată. L-a numit pe Holdenberg „un demagog și un alarmist". Când, la un moment dat, i s-a plâns că din cauza raidurilor aeriene erau obligați să coboare în adăposturi noapte de noapte, acesta i-ar fi răspuns: „Păi, dacă tot câștigăm războiul, de ce mai avem nevoie de adăposturi antiaeriene?" Altă vecină, Elisabeth Beck, a confirmat acuzațiile aduse de Stuffel și Pierce. Sorții nu erau favorabili lui Peter Holdenberg. Dar apoi au apărut alți trei martori care i-au luat apărarea. Prima a fost Katharina Hein, colocatară din acel bloc de locuințe. Toate acuzațiile împotriva lui Holdenberg sunt neadevărate, a spus ea. Mergea adesea la el în apartament să bea ceva și să joace table ori șah și nu-l auzise niciodată ascultând posturi de radio străine. Gestapoul a considerat că povestea Katharinei Hein era fabricată, pentru a-l ajuta pe Holdenberg, prin urmare trebuia tratată cu precauție. La rândul ei, Klara Vogts, menajera lui Holdenberg, a negat că acesta ar fi fost antinazist. Nu-l surprinsese niciodată ascultând posturi de radio străine în timp ce făcea curățenie în apartament. Un al treilea martor, Anton Ronnig, dirijorul unei formații, a declarat că fusese acolo când Holdenberg a vorbit despre război în fața lui Stuffel, dar că aceasta redase totul pe dos. Ceea ce Holdenberg spusese în realitate nu era că își dorea ca Germania să piardă războiul, ci forțele internaționale ale capitalismului. De asemenea, a ținut să sublinieze că mai degrabă Stuffel însăși fusese prietenă cu evrei, dintre care mulți fuseseră clienți ai atelierului ei de croitorie.

Holdenberg a fost arestat în 10 decembrie 1941 și interogat de Gestapo. „E vorba de o conspirație, s-a plâns el. Am avut probleme cu Stuffel în trecut, iar Pierce îi ține întotdeauna partea." A negat toate acuzațiile. Erau doar „bârfe stupide" ale unor femei băgăcioase, care urmăreau alte interese. Anterior se mai luase de un vecin care umblase cu vorba că el ar asculta posturi de radio străine. A susținut că înainte de 1933 nu fusese membru al vreunui partid și că în mod cert nu era un opozant al regimului nazist. Era invalid din 1935, iar de la divorț trăia liniștit de unul singur.

A doua zi, Holdenberg a încercat să se sinucidă în celulă cu un laț improvizat. A fost găsit în viață și dus degrabă la spitalul din localitate, unde însă a murit o zi mai târziu.[42]

Trei dintre servitorii casei — șefa personalului, guvernanta și o fată de la bucătărie — au denunțat-o pe stăpâna lor, contesa Maria von Lingen, care trăia într-un castel din sudul Germaniei, lângă orășelul Überlingen, că asculta emisiunile BBC-ului. Într-o dimineață, când ea era plecată în vacanță, femeile de serviciu au deschis radioul și l-au găsit fixat pe emisiunile în limbi străine ale BBC-ului. Contesa a fost convocată la un interogatoriu. „Aș dori să vă comunic un lucru, i-a spus ea ofițerului Gestapo. Nu eram acasă. Eram în Italia. Iată aici pașaportul meu, permisul de călătorie și permisul de reintrare... Nu pot să vă spun nimic." Ofițerul i-a replicat: „Dar sunteți răspunzătoare pentru ceea ce se întâmplă în casa dumneavoastră." Gestapoul a hotărât apoi să renunțe la caz, fiindcă s-a întâmplat ca soțul Mariei von Lingen să moară pe front chiar în timpul anchetei. Mai târziu, aceasta avea să-și reamintească: „Când a izbucnit războiul, ascultarea posturilor de radio străine era o infracțiune care se pedepsea cu închisoarea. Bineînțeles că oamenii ascultau în secret. Eu ascultam mereu BBC-ul, pe care îl recepționam destul de bine." Maria avea și o prietenă, englezoaică din naștere, care a stat în casa ei în timp ce ea era în vacanță. Prietena ei fusese cea care ascultase BBC-ul și uitase să schimbe pe un post german înainte de a se culca.

Gestapoul a hotărât să întreprindă o anchetă mai amplă în legătură cu „prietena englezoaică". După câteva săptămâni de la interogatoriu, un ofițer s-a prezentat acasă la contesa von Lingen. „Acesta [ofițerul Gestapo] a întrebat: «Aveți o prietenă englezoaică?» Iar eu am răspuns: «Nu e englezoaică. De fapt, este, dar e și nemțoaică. E măritată cu un neamț»." Ofițerul Gestapo i-a spus apoi că prietena ei era acuzată de spionaj și era interogată la München. „Habar nu am despre ce vorbiți, i-a răspuns Maria von Lingen. Mie nu mi-a spus niciodată nimic despre asta." Interogatoriul a continuat însă timp de nouăzeci de minute înainte ca ofițerul să încheie pe un ton politicos: „Trebuie să vă spun că mărturia dumneavoastră corespunde celor obținute de colegii mei de la München, așa că discuția se încheie aici."[43]

Un caz asemănător l-a avut ca protagonist pe Karl Kesler (născut în 1904 la Wuppertal) care, în 10 noiembrie 1941, a fost reclamat de un gardian de la uzina metalurgică din Düsseldorf, unde era contabil, că ascultă emisiunile în limba germană ale BBC-ului.[44] Acuzația a fost

făcută în urma unei conversații la locul de muncă, în care unul dintre colegii de birou ai lui Kesler, Robert Blingen, i-a povestit că îl bănuia pe Kesler că ascultă posturi de radio străine și că falsifică bonurile de masă oferite de întreprindere. În 30 octombrie 1941, când angajații din birou discutau în pauza de masă despre noile măsuri ale guvernului de economisire a fierului pentru industria de armament, Kesler ar fi făcut dintr-odată remarca: „Toate astea nu sunt decât minciuni [ale propagandei]". Blingen era de părere că Kesler ar fi ajuns la această concluzie fiindcă asculta posturi de radio străine. Toți angajații acelui birou au reclamat conducerii incidentul, arătând că refuzau să mai lucreze alături de „un coleg lipsit de patriotism". În 1 noiembrie 1941, Kesler a fost dat afară din serviciu.

Cu toate acestea, gardianul a ținut să raporteze Gestapoului că îl bănuia pe Kesler că asculta posturi de radio străine. Acesta a fost arestat în 10 noiembrie 1941. A negat acuzațiile, considerând că a fost destituit pe nedrept. În apărarea sa, a mai susținut că suferea de o boală mintală gravă. Proprietarul unei pensiuni, convocat pentru a fi chestionat, a declarat la rândul său autorităților că în vacanța de patru zile petrecută de Kesler la el, acesta nu a ascultat posturi de radio străine și nici nu a făcut comentarii subversive. Dosarul a fost înaintat procurorului-șef din Düsseldorf, pentru o decizie finală, care a hotărât să claseze cazul, dar a cerut internarea lui Kesler într-un spital de psihiatrie. În 5 ianuarie 1942, directorul spitalului respectiv a trimis Gestapoului o scrisoare, prin care anunța că starea lui Kesler se îmbunătățise simțitor și că el recomanda externarea acestuia, cu condiția ca Gestapoul să nu aibă obiecții. Gestapoul și-a dat acordul de a-l externa dacă doctorii considerau că „nu punea în pericol" siguranța publică. Kesler a părăsit ospiciul, iar o lună mai târziu s-a constatat că introdusese plângere împotriva fostului angajator, considerând că fusese demis pe nedrept.[45]

Se pare că la baza denunțului era antipatia colegilor săi față de Kesler și dorința acestora de a scăpa de el. Așa-zisele acuzații împotriva lui erau neconvingătoare. Comentariul său imprudent nu exprima chiar o nemulțumire gravă la adresa regimului. Nu s-a adus nici vreo dovadă clară că asculta posturi de radio străine. Neobișnuit este faptul că Gestapoul nu a examinat nici circumstanțele presupusei infracțiuni, nici posibilele motive ascunse ale denunțătorilor. Nu există nici vreo explicație clară pentru decizia procurorului de a-l trimite într-un spital de psihiatrie. Aceasta se datora probabil unor antecedente medicale cu privire la o

boală mintală gravă a lui Kesler, ceea ce ar fi putut explica și de ce avea probleme cu ceilalți angajați.

Cel mai des, denunțurile către Gestapo aveau la bază conversații auzite în locuri publice: cafenele, berării, hoteluri și restaurante. Era vorba despre comentarii ostile regimului. În primăvara lui 1938, un actor a intrat să ia masa într-un restaurant din apropierea gării din München. S-a înfiripat un dialog aparent amical cu un cuplu de la o masă alăturată în cursul căreia bărbatul a făcut câteva remarci extrem de critice la adresa politicii externe germane. Reacția cuplului la acele cuvinte a fost de vădită dezaprobare, ceea ce l-a făcut pe actor să părăsească în mare grabă restaurantul. Cuplul a raportat incidentul Gestapoului, iar actorul a fost arestat două zile mai târziu.[46] Un caz similar a fost raportat de un membru SD din Renania-Westfalia în iulie 1938. Într-o cafenea, o femeie de 64 de ani i-a spus celui cu care se afla la masă: „Mussolini are mai mult simț politic în cizme decât Hitler în creierul lui." Remarca a fost auzită și de alți clienți, iar peste cinci minute femeia a fost arestată de Gestapo, care fusese alertat prin telefon.[47]

Rudolf Henning (născut în 1909 la Duisburg), fost membru al SS-ului și polițist în rezervă, a fost denunțat de Marianne Kroll, o vânzătoare, și Helmut Quest, un lăcătuș, că făcuse „comentarii defetiste" cu ocazia unei petreceri prelungite în Remscheid din Ruhr, în seara zilei de 25 iulie 1944.[48] Helmut Quest a declarat Gestapoului că în 8 august 1944 se întâlnise întâmplător cu Marianne Kroll, o fostă prietenă de-a lui, nemăritată, într-o berărie. Potrivit spuselor lui, femeia avea „o proastă reputație [sexuală]". Marianne i-a spus că ar vrea să-i facă cunoștință cu „un tip grozav".

În seara următoare, Marianne, însoțită de Rudolf Henning și de o prietenă în vârstă de 22 de ani, au sosit să bea ceva în apartamentul lui Quest. Pe măsură ce alcoolul îi dezlega limba, Henning a început să vorbească pe un ton extrem de critic despre Hitler și regimul nazist. Ceilalți l-au avertizat să nu mai critice regimul nazist în prezența lor. Dar în pofida acestui incident, toți patru au plecat din apartamentul lui Quest la o berărie din apropiere. Henning, băut cum era, a continuat să facă remarci antinaziste. La un moment dat a spus: „Hitler e un cap pătrat. Inamicul e la șapte kilometri de granița cu Austria. E păcat că Adolf Hitler a supraviețuit atentatului [din 20 iulie 1944], fiindcă altfel războiul s-ar fi sfârșit până acum." A salutat apoi un alt client care trecea prin dreptul mesei lor cu salutul „Heil Moscova!" și le-a spus celor de la masă: „Unii

angajați ai Gestapoului nici nu mai îndrăznesc să salute cu «Heil Hitler!», fiindcă știu că războiul e pierdut."

Toate aceste comentarii au fost raportate Gestapoului. Și cu toate că Henning era fost SS-ist și polițist în rezervă, a fost acuzat de „înaltă trădare și subminarea puterii militare" și plasat în „arest protectiv".[49] Acest tratament neobișnuit de sever aplicat unui cetățean german se datora probabil și momentului în care a avut loc incidentul. Adică, la o lună după ce Adolf Hitler supraviețuise faimosului complot „Walkiria*", condus de colonelul Claus von Stauffenberg în 20 iulie 1944. Nu se cunosc date despre soarta ulterioară a lui Henning.

Orice comentariu critic la adresa regimului hitlerist implica întotdeauna riscul de a fi denunțat. Lăcătușul Johann Konte (născut în 1893 în Essen) a fost denunțat în 2 noiembrie 1941 de Wilhelm Brunck, un fost membru SA, pentru că rostise remarci „defetiste" în timpul unei dispute pe stradă.[50] Brunck, împreună cu un coleg din SA, își petrecuse aproape întreaga zi bând într-o berărie. La miezul nopții, cei doi se îndreptau spre alt local. Mergând pe stradă, l-au întâlnit pe Konte, pe care cei doi îl cunoșteau. L-au întrebat dacă avea chef să îi însoțească la un pahar de noapte bună. Konte, aflat în mod clar sub influența alcoolului, s-a răstit la Brunck: „Mucos obraznic. Ar trebui să-ți trag una în meclă. Cum îndrăznești să vorbești cu mine? Doi dintre fiii mei sunt pe front[ul de Răsărit]." Cei doi au ignorat aceste vorbe, ceea ce a făcut ca interlocutorul lor să devină și mai agresiv. I-a amenințat cu bătaia, iar apoi a țipat: „SA-ul e alcătuit din lași și chiulangii".

Incidentul a fost raportat Gestapoului. Johann Konte a fost convocat la un interogatoriu. A declarat că în acea zi frecventase mai multe cârciumi și consumase multe pahare de bere. Nici măcar nu-și amintea că îi întâlnise pe cei doi bărbați din SA. De asemenea, îi venea greu să creadă că le-ar fi spus ce le-a spus. Ofițerul a notat în raportul său: „Konte este un naționalist [german], un tip glumeț, corect, care în acea seară a fost beat." A sugerat ca Brunck să renunțe la acuzație. Ceea ce s-a și întâmplat. Iată un alt exemplu de ofițer al Gestapoului care proceda cu înțelegere și compasiune când avea de-a face cu un denunț împotriva unui cetățean german loial regimului nazist.[51]

---

* Operația *Walkiria*, complot pus la cale de colonelul Claus von Stauffenberg și alți ofițeri ai Wehrmachtului cu scopul asasinării lui Adolf Hitler. Planul conspiratorilor era să îl ucidă pe Führer și să încheie pace cu Aliații. Drept represalii după tentativa eșuată de lovitură de stat, Gestapoul a arestat peste 7 000 de persoane, dintre care aproape 5 000 au fost executate. (*N. red.*)

O altă sursă semnificativă de denunțuri către Gestapo o reprezentau „șefii de bloc“ (*Blockleiter*). Aceștia erau însărcinați să țină evidența într-un complex de locuințe, cuprinzând în genere între patruzeci și șaizeci de apartamente. Cerința esențială pentru a deveni *Blockleiter* era devotamentul neabătut față de Partidul Nazist. Aceștia țineau fișe ale tuturor persoanelor din vecinătate, cuprinzând detalii referitoare la apartenența politică, statutul familial și ocupație.[52] Notau care familii arborau și care nu arborau steagul nazist și dacă participau la parade și adunări naziste. Erau, de asemenea, răspunzători cu informarea locuitorilor despre politica partidului, adunau contribuțiile membrilor de partid, organizau colecte publice și împărțeau cartele pentru rații.[53] Cei mai mulți proveneau din clasa de mijloc sau pătura inferioară a clasei de mijloc. Puteau chiar să recomande autorităților competente să retragă alocația de stat acordată unor indivizi „certați cu munca“. În cartierele muncitorești erau temuți și urâți. Șeful de bloc era adesea o sursă importantă de denunțuri pentru Gestapo. „Nu știam niciodată când avea să vină *Blockleiter*-ul să-și bage nasul, își amintește Ingeborg Tismer. Știam doar că mai devreme sau mai târziu o va face.“[54]

Max Reich, în vârstă de treizeci și șapte de ani, era Blockleiter în Berlin. În vara lui 1942, a observat niște inscripții într-o toaletă comună, cu textul: „Hitler, ucigașul în masă, trebuie să fie ucis pentru ca războiul să se sfârșească.“ În 28 octombrie, revenind la acea toaletă l-a surprins pe un pensionar de șaptezeci și trei de ani, pe nume Wilhelm Lehm, care scria pe pereții unei cabine. L-a denunțat Gestapoului, iar în 8 martie 1943 Lehm a fost condamnat la moarte de Tribunalul Poporului și executat în 10 mai 1943.[55]

Un agent sub acoperire al SPD-ului din Berlin a afirmat următoarele cu privire la eficiența supravegherii făcute de *Blockleiter*-i:

> Supravegherea e acum atât de bine organizată că membrii mișcării [de rezistență] nu mai pot decât cu greu să se întâlnească în apartamente. Fiecare scară are informatorul ei. Acest „stăpân al scării“, cum am putea să-l numim, adună banii de contribuție la Ajutorul pentru iarnă, umblă cu tot felul de formulare și chestionare privitoare la viața de familie și încearcă să spioneze tot ce mișcă sub soare. Stă de vorbă cu casnicele despre prețuri și criza de alimente, intră nepoftit în casele oamenilor, trebuie să afle ce ziare citesc oamenii, ce fel de viață duc... Efectiv, orice chiriaș este vizitat cel puțin o dată pe săptămână de un asemenea *Blockleiter* și chestionat despre toate cele.[56]

Wilhelm Weffer, de meserie montator, era totodată *Blockleiter* într-un cartier din orășelul renan Tönisvorst.[57] În 15 iunie 1942, a trimis o scrisoare filialei locale a Partidului Nazist, susținând că Johann Hack (născut în 1888) îl insultase pe Hitler și făcea comentarii defetiste. Hack era muncitor la căile ferate, invalid, care trăia împreună cu soția sa Anna.[58] În scrisoarea sa către partid, Weffer îl descria pe Hack ca fiind „marxist" și un „mare bețiv". După o zi cu multă băutură într-o berărie din localitate, Johann Hack ar fi făcut, se zice, o serie de comentarii antinaziste în fața mai multor martori, printre care și un membru al Tineretului Hitlerist. A spus că armata at trebui să lupte împotriva SS-ului; că liderii Partidului Nazist erau cu toții corupți; că războiul împotriva Uniunii Sovietice era pierdut; și că Hitler era un artist, nu un comandant militar strălucit precum Napoleon.

Toate aceste afirmații au fost în cele din urmă aduse la cunoștința Gestapoului. Hack a fost arestat în 24 august 1942. În timpul interogatoriului, a susținut că era un patriot german, care primise medalii în timpul Marelui Război. A negat că ar fi fost vreodată marxist, dar a recunoscut că fusese membru al SPD-ului între 1920 și 1921. Îl insultase, ce-i drept, pe Hitler în berărie, dar cuvintele lui fuseseră rostite la beție și nu trebuiau luate în serios.

Raportul biroului Gestapo din Krefeld, din data de 25 august 1942, menționa că informația *Blockleiter*-ului în privința vinovăției lui Hack era corectă și recomanda o pedeapsă aspră, care să fie un exemplu pentru ceilalți cu privire la consecințele manifestărilor antinaziste în locuri publice. Cazul a fost trimis procuraturii, care a cerut judecarea lui Hack. În 15 decembrie 1942, judecătorul-șef al tribunalului special din Krefeld a hotărât ca Johann Hack — care mai făcuse o lună de închisoare în 1934 pentru „agitație politică" antinazistă și care continua „să aducă injurii și insulte lui Hitler și guvernului său" — să execute o pedeapsă de șapte luni în închisoare.[59]

Unul dintre cele mai bizare cazuri de denunț de care s-a ocupat Gestapoul a fost cel al unui muncitor necalificat, care s-a autodenunțat. Numele său era Adam Lipper, născut în 1892 la Völkingen, în Saarland. Între 1919 și 1935, localitatea s-a aflat pe teritoriul Franței în urma Tratatului de la Versailles. După referendumul organizat în 1935, a revenit sub jurisdicție germană.[60] În timpul Primului Război Mondial, Lipper a servit în armata germană, dar a fost prins de francezi. Începând din octombrie 1916 până la sfârșitul războiului a fost prizonier de război. În

1924, Lipper s-a înscris în Legiunea Străină, în care a servit până în 1935. În această perioadă a devenit alcoolic. Readaptarea la viața civilă a fost deosebit de dificilă pentru el. A muncit într-o mină de cărbuni, dar și-a părăsit slujba în 1938 fără vreun motiv anume. Primea ajutor de șomaj. A refuzat mai multe oferte de serviciu oferite de agenția de muncă din localitate, nefăcând altceva decât să bea.

În 1 martie 1940, Adam Lipper s-a prezentat la biroul Gestapo din localitate, cerând să fie trimis pentru șase luni într-un lagăr de concentrare, pentru a se vindeca de alcoolismul cronic de care suferea. A susținut că rigorile dintr-un lagăr de concentrare l-ar vindeca și l-ar ajuta să devină un membru loial și muncitor al Comunității Poporului. Gestapoul a tratat această cerere bizară cu o anume neîncredere. Informațiile din biografia lui au fost examinate în detaliu. Perioada petrecută de el la francezi în Legiunea Străină a trezit rapid interesul. A fost supus unui interogatoriu prelungit în timpul căruia a promis că „va ajunge la ceva" dacă nu este trimis într-un lagăr de concentrare, fără să spună vreodată despre ce era vorba. Cum însă a refuzat în permanență să răspundă la întrebările cu privire la ceea ce făcuse în Legiunea Străină, Gestapoul a hotărât să-l trimită la închisoare, urmând să continue investigațiile. Cei ce serviseră în Legiunea Străină erau adesea priviți ca potențiali spioni. Dar această ipoteză a căzut destul de repede. Lipper avea probleme mari să se trezească dimineața, iar alcoolismul său era bine cunoscut în toată comunitatea.

În 18 aprilie 1940, după șapte săptămâni de „terapie" autoimpusă într-o celulă de închisoare, lipsit de alcool, Adam Lipper s-a declarat „vindecat" și a cerut să fie eliberat. Gestapoul a fost de acord cu eliberarea lui. Nu se cunosc date despre evoluția lui ulterioară.[61]

Înfrângerea de la Stalingrad din februarie 1943 a zdruncinat serios moralul populației germane. Nemții au început să glumească tot mai mult pe seama regimului național-socialist. Iată un banc care a circulat în acea perioadă: „Care e diferența dintre Hitler și soare? La est, soarele răsare, iar Hitler apune." În 8 iulie 1943, un raport al SD-ului constata:

> Să faci glume pe seama statului, chiar și a Führerului însuși, a devenit un obicei tot mai răspândit de la Stalingrad încoace. În conversații la cafenele, în fabrici și în alte locuri de adunare, oamenii își spun ultimele bancuri politice, și în multe cazuri nu fac nicio deosebire între cele cu un conținut nevinovat și cele care exprimă limpede opoziția față de stat.

> Chiar și oameni care abia se cunosc își permit astfel de anecdote. Este limpede că de acum consideră că orice banc poate fi rostit fără teamă că interlocutorul te-ar putea pune la punct, ca să nu mai vorbim că te-ar putea denunța la poliție [Gestapo].[62]

În realitate, în ultimii ani de război, pentru cei denunțați că ar fi făcut comentarii antinaziste consecințele erau adesea fatale. Un maior pensionar, în vârstă de șaptezeci și trei de ani, a fost denunțat în septembrie 1944 de către ginerele său, care era soldat și venise în permisie acasă. Acesta a susținut că socrul său nu numai că asculta posturi de radio străine, dar de multe ori făcea comentarii defetiste. Fostul maior a fost arestat, judecat și trimis la închisoare. A murit acolo în 11 martie 1945.[63] Oamenii care încercau să profite de pe urma bombardamentelor aliate erau, și ei, tratați cu maximă duritate. Paula, o tânără femeie din Köln, fără cazier, a fost reclamată la Gestapo de o vecină care a văzut-o ieșind dintr-o casă bombardată cu trei cutii de cafea, niște perdele vechi și o rochie. A fost arestată de Gestapo, interogată, iar apoi spânzurată public.[64] Chiriașul Hugo Bauer l-a denunțat în 20 mai 1943 pe proprietarul său că asculta posturi de radio străine, susținând că îl auzise în timp ce trecea prin fața ușii apartamentului. Gestapoul a considerat că acuzațiile erau motivate de nemulțumiri personale, l-a declarat pe Bauer „parazit al poporului" și l-a trimis în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen.[65]

Autoritățile naziste erau tot mai preocupate de impactul psihologic pe care bombardamentele aliate îl aveau asupra populației. Un raport secret al SD-ului din mai 1944 făcea următoarea mențiune cu privire la moralul populației civile: „Mulți compatrioți [...] au trăit în continuu cu urletele sirenelor, duduitul motoarelor avioanelor de bombardament, bubuiturile artileriei antiaeriene și exploziile bombelor în urechi și, cu toată bunăvoința, nu mai pot scăpa de impresiile [negative]".[66]

După un raid de bombardamente al aviației britanice (Royal Air Force — RAF) asupra orașului Essen în 1 mai 1943, pompierul Hans Elsäss a informat Gestapoul că un om de afaceri din localitate făcuse comentarii antinaziste, comportându-se ca un nebun. Pompierul trecea cu mașina pe străzile bombardate ale orașului la ora șapte și un sfert dimineața când a auzit un bărbat strigând de mai multe ori „Trăiască Moscova!" de la fereastra dormitorului său și adresându-se trecătorilor. Bărbatul era Walter Needen (născut în 1903). Era căsătorit și deținea o fabrică prosperă.[67]

La interogatoriul din 27 mai 1943, Needen a declarat că a fost dintotdeauna împotriva comunismului. Era membru al Partidului Nazist de la 1 mai 1937. A fost declarat apt pentru serviciul militar în iulie 1940, dar nu s-a înrolat deoarece prezența lui era necesară la fabrică, pe frontul de acasă. Needen a mai spus că accesul lui de furie din acea zi avea drept cauză faptul că atât casa, cât și fabrica lui fuseseră afectate de bombardamentul aliat. Din această cauză băuse mult, toată noaptea. Dimineața, când a deschis geamul dormitorului, a văzut niște tineri pe motociclete și a strigat la ei: „Suntem aici într-un paradis sovietic. Trăiască Moscova!" Era atât de beat, încât nu-și amintea pe de-a întregul ce făcuse sau ce spusese. Soția lui a confirmat că era beat criță în momentul incidentului. Explicația lui Needen a părut credibilă. Gestapoul i-a dat drumul fără a-i aduce vreo acuzație.[68]

Dacă succesul unei forțe polițienești se măsoară prin numărul de anchete ce se sfârșesc la tribunal cu o condamnare, Gestapoul poate fi considerat profund ineficient după modul în care a tratat cazurile bazate pe denunțuri. Un studiu care lua în considerare zona Würzburgului arăta că doar 20% dintre cazuri ajungeau la tribunal și că dintre acestea 75% nu duceau la condamnarea inculpatului.[69] În situațiile în care denunțul privea cetățeni germani „obișnuiți", ofițerii Gestapoului nu se manifestau aproape deloc brutal. Comportându-se aparent ca un „organizație onestă" atunci când investiga cazuri de bârfe inofensive între membrii „Comunității Poporului", Gestapoul a devenit o instituție în care populația simțea că putea avea încredere.

Cazurile de denunț analizate în acest capitol vin în sprijinul ideii că Gestapoul era predominant o organizație reactivă, care se baza masiv pe colaborarea populației. Surprinzătoarea indulgență de care a dat dovadă în cele mai multe situații se datora faptului că acuzații erau cetățeni germani „obișnuiți" care nu puteau fi considerați un pericol la adresa regimului politic. Motivele denunțătorilor în cazurile ce priveau cetățeni germani obișnuiți nu sunt ușor de stabilit. Cei mai mulți încercau să dea dovadă de loialitate față de sistem, alții însă încercau să se folosească de Gestapo pentru a-și regla conturi personale.[70] Puține acuzații — de obicei, de joasă speță — au fost lipsite de un scop anume. Pentru cei acuzați consecințele erau foarte diferite, chiar și în situația în care contravenția era identică. Ofițerii petreceau adesea foarte mult timp examinând în detaliu chestiuni care se dovedeau a fi mai mult decât triviale. În cele mai multe cazuri de exprimare fățișă a nemulțumirii, starea de beție juca

Rudolph Diels, primul șef
al Gestapoului.

Bravul pastor protestant Paul Schneider, într-o
fotografie din perioada studenției, 1921.

Sediul central al Gestapoului din str. Prinz Albert nr. 8, Berlin. Clădirea a fost distrusă
în timpul bombardamentelor aliate din 1945.

Doi polițiști inspectând distrugerile provocate de foc după Incendiul de la Reichstag din februarie 1933.

Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului (stânga), dând mâna cu Hermann Göring, cel care a înființat Gestapoul.

Ernst Thälmann, conducătorul Partidului Comunist German (KPD). A fost ucis în 1944 la ordinul lui Hitler.

Heinrich Himmler (stânga) și Ernst Röhm, conducătorul detașamentului de asalt, SA.

Fostul cancelar german Franz von Papen ținând o cuvântare în Austria.

Prizonieri politici supuși la muncă silnică în lagărul de concentrare de la Dachau, 1933.

Reinhard Heydrich, personalitate de frunte din conducerea Gestapoului, SS-ului și SD-ului.

Conducătorul Bisericii Confesionale, pastorul Martin Niemöller.

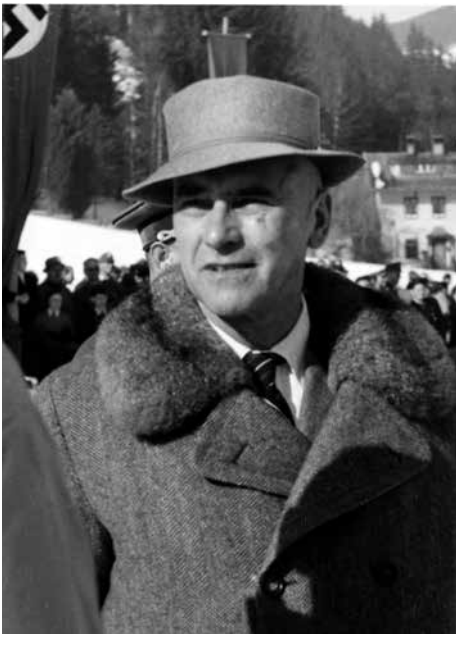

Wilhelm Frick, ministrul de interne între 1933 și 1943. A fost executat în 1946.

Dr. Werner Best, figură de referință în administrația Gestapoului.

Dr. Robert Ritter, asistat de Eva Justin, luând o probă de sânge de la un țigan.

Lagărul de concentrare de la Buchenwald.

Alinierea de dimineață a prizonierilor din lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, 1936.

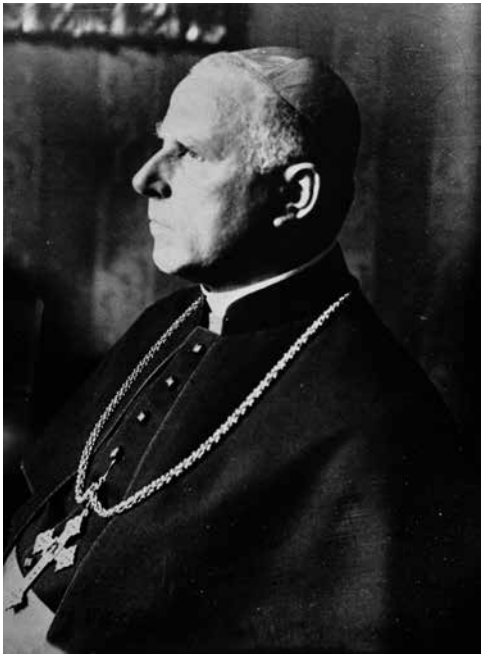

Contele Clemens von Galen, episcop de Münster. A condus protestele credincioșilor catolici împotriva programului de eutanasiere.

Otto Ohlendorf, șef al SD-ului și comandant al Einsatzgruppen D, brigăzile care au aplicat ordinul uciderilor în masă din Uniunea Sovietică. A fost executat în 1951.

Locuitori din Magdeburg trecând dimineața pe lângă un magazin evreiesc vandalizat în timpul evenimentelor din Noaptea de cristal, noiembrie 1938.

O întâlnire a conducătorilor RSHA (Biroul Central al Siguranței Reichului) din Berlin în 1939. De la stânga la dreapta: Franz Huber, conducătorul biroului Gestapo din Viena, Arthur Nebe, șeful Kripo, Himmler, Heydrich și Heinrich Müller, șeful Gestapo.

Fotografia lui Peter Penk, acuzat de simpatii pentru mișcarea comunistă, din dosarul Gestapoului.

Fotografia lui Luise Vögler, denunțată pentru presupuse simpatii prosovietice, pentru dosarul întocmit de Gestapo.

Fotografia lui Helmut Hesse, un curajos disident religios, pentru dosarul întocmit de Gestapo.

un rol esențial. Populația a realizat cu timpul că rostirea unor asemenea comentarii la berărie putea fi periculoasă. Un studiu al denunțurilor din dosarele tribunalului orașului bavarez Augsburg arată că, în 1933, 75% dintre cazuri începeau cu un denunț de la un client al unei berării, dar că, în 1939, numărul acestora scăzuse la 10%.[71]

În ultimele faze ale războiului, autoritățile judiciare naziste au realizat că falsele denunțuri iroseau o mare parte din timpul Gestapoului. După cum se arăta într-un document din 1 august 1943 care poartă antetul Ministerului Justiției din Berlin: „Denunțătorul este — potrivit unei vorbe din bătrâni — cel mai mârșav om din țară. Acest lucru e adevărat în primul rând pentru cei care, deși știu cum stau lucrurile, își reclamă concetățenii la autorități pentru a le provoca neplăceri".[72]

6

Războiul rasial împotriva „declasaților“

Decimarea opoziției politice și religioase fusese obiectivul principal al Gestapoului în primii ani de guvernare hitleristă. Începând de la mijlocul anilor 1930, regimul nazist a utilizat o serie de termeni specifici eugeniei pentru a-i descrie pe cei definiți în mod vag drept „dușmani rasiali“. A fost alcătuită o ierarhie rasială, pornind de la „cei mai valoroși“ până la „cei mai puțin valoroși“ membri ai Comunității Poporului. Activitatea Gestapoului s-a extins prin colaborarea cu poliția de investigații criminale (Kripo) și cu funcționari din domeniul asistenței sociale și al sănătății, cu scopul conturării grupului așa-numiților „asociali“.

În 1937, Reinhard Heydrich definea pe față rolul Gestapoului și al Kripo în termeni rasiali:

> Poliției de Siguranță [Sipo] îi revine responsabilitatea generală de a ocroti poporul german ca pe o ființă, de a feri energia sa vitală și instituțiile sale de orice distrugere sau dezintegrare. În plan defensiv, va respinge atacurile ce i-ar putea într-un fel sau altul slăbi sau distruge sănătatea. [...] În plan ofensiv, va investiga și astfel va combate pericolele, anticipând încă din față orice opoziție, pentru ca aceasta să nu apuce să se dezvolte în ceva distructiv sau dezintegrator.[1]

Cei plasați în afara idealizatei Comunități a Poporului (*Volksgemeinschaft*), pură din punct de vedere rasial, aveau să fie urmăriți fără cruțare. Din categoria celor definiți ca „asociali“ făceau parte infractorii recidiviști, homosexualii, infractorii sexuali, prostituatele, șomerii cu state

vechi, alcoolicii, cerșetorii, delincvenții juvenili, membrii bandelor de răufăcători și țiganii. Un proiect de lege din 1944 privind „Tratamentul [ce trebuie aplicat] celor străini de comunitate“ îi definea pe așa-numiții „asociali“ drept indivizi care:

1. Se dovedesc, prin modul în care se manifestă și își duc viața, mai ales în lumina unor deficiențe mintale sau de caracter, incapabili de a face față prin propriile puteri unor cerințe minime ale comunității poporului.
2. (a) Ca urmare a lenei sau a delăsării, duc o viață dezordonată și fără căpătâi, reprezentând, prin urmare, o povară sau un pericol pentru comunitate.
   Sau
   își fac un obicei din ori demonstrează o înclinație pentru cerșetorie, vagabondaj, lenevie, furtișag, înșelătorie sau alte infracțiuni mărunte; beau excesiv; nu își îndeplinesc obligațiile de a se întreține singuri.
   (b) Prin faptul că sunt mereu supărați și puși pe harță, prejudiciază armonia din sânul comunității.
3. Prin modul în care se manifestă și își duc viața, sunt predispuși să comită infracțiuni dintre cele mai grave.[2]

Cu decenii înainte ca naziștii să ajungă la putere, disciplina pseudo-științifică a eugeniei susținea că doar prin selecție se putea reduce numărul criminalilor și al indivizilor antisociali. Termenul „eugenie“ a fost pus în circulație de omul de știință englez Sir Francis Galton. Expresia „igienă rasială“ (*Rassenhygiene*) a fost folosită pentru prima oară în 1895, într-un volum scris de medicul german Alfred Ploetz, care aducea în discuție superioritatea rasei germane „ariene“. Ideile eugeniei s-au răspândit și s-au bucurat de popularitate în diverse țări. Mulți biologi au ajuns la concluzia că diferențele dintre oameni erau ereditare și imuabile. Ceea ce însemna că rasa umană nu putea fi îmbunătățită decât prin selecție, la fel cum se întâmpla cu rasele canine și caii de curse. Teoria eugeniei nu a devenit doar populară, ci și respectabilă, modernă și științifică. În Marea Britanie, în 1902, s-a înființat Eugenics Society, iar în 1909, University College de la Londra a creat un post de profesor de eugenie. S-au votat legi cu privire la sterilizare în Elveția (1928), Danemarca (1929) și Norvegia (1934). În Suedia, legea cu privire la sterilizare a rămas în vigoare până în

1975. Cel mai mare program de sterilizare s-a desfășurat în Statele Unite ale Americii, unde nu mai puțin de 39 de state, începând cu Indiana în 1899, i-au sterilizat pe cei cu handicapuri mintale sau fizice. Se estimează că între 1907 și 1932 în SUA au fost sterilizate 12 145 de persoane.[3] Politicile sociale concepute pentru a îmbunătăți „zestrea rasială" au fost promovate în multe alte țări, precum China, Brazilia și India.[4]

În 1920, doi medici germani — Karl Binding și Alfred Hoche — au publicat volumul *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens* (*Dreptul de a distruge viața lipsită de valoare*). Autorii enumerau categoriile de indivizi care nu aveau niciun fel de „utilitate economică ori socială", în special, „idioții incurabili" și handicapații mintal. Medicii sugerau, de asemenea, ca bolnavii aflați în stare terminală să aibă dreptul la o sinucidere asistată. Fruntașii naziști au îmbrățișat cu ardoare aceste idei, dorind să le aplice când ajungeau la putere. Au devenit adepți înfocați ai teoriilor eugenice. Promisiunea utopică a lui Hitler de-a crea o „Comunitate a Poporului" lipsită de conflicte și pură din punct de vedere rasial a atins o coardă sensibilă, mai ales în rândul votanților clasei de mijloc, cărora punctul din programul Partidului Nazist referitor la instaurarea legii și ordinii li s-a părut extrem de atrăgător. „Explicația pe care o dădeau la adunările de partid, își amintește o femeie din Düsseldorf, era cam așa: «Strada trebuie să fie curățată de lepădături! Recidiviștii, infractorii sexuali și paraziții de pe trupul Comunității Poporului [...] vor fi trimiși în tabere și reeducați să facă o muncă cinstită. Vor învăța ce este disciplina și curățenia.»"[5]

La doar câteva zile după ce naziștii au preluat puterea în 1933, ministrul de interne Frick a prezentat prioritățile noului guvern cu privire la cheltuielile pentru asistență socială. Pentru toate persoanele „sănătoase și sigure din punct de vedere rasial" erau prevăzute fonduri de la buget, dar exista un program sever de reducere a cheltuielilor publice pentru cei clasificați drept „inferiori și antisociali". Totodată, se anunțau măsuri politice radicale pentru „a împiedica persoanele cu handicapuri severe să se reproducă".[6] În 14 iulie 1933, a fost publicată „Legea cu privire la prevenirea procreării urmașilor cu boli ereditare" („*Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses*")*. Aceasta a intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 1934.

Sterilizarea obligatorie s-a aplicat tuturor celor ce sufereau de debilitate mintală congenitală, schizofrenie, tulburări maniaco-depresive, epilepsie

* Cunoscută și sub numele de „Legea sterilizării". Decizia aplicării acestor măsuri drastice aparținea unor *Erbgesundheitsgerichte* — tribunale însărcinate cu stabilirea sănătății genetice. Exista, de asemenea, și o Curte Supremă, condusă de Karl Astel (1934–1937), care judeca, în ultimă instanță, cazurile de sterilizare. (*N. red.*)

ereditară, maladia Huntingdon, cecitate ereditară, surditate ereditară, diformitate ereditară. Puteau fi, de asemenea, luate în considerare pentru a fi sterilizate persoanele suferinde de alcoolism cronic. Amendări ulterioare ale legii au transformat o măsură definită strict medical într-una care permitea medicilor și autorităților din domeniul asistenței sociale să promoveze „rațiuni sociale“ pentru sterilizare. În jur de 60% dintre cei sterilizați au fost categorisiți drept „debili mintali“. Potrivit estimărilor, între 1933 și 1945, în Germania nazistă, au fost sterilizate între 350 000 și 400 000 de persoane.

Primul pas în vederea unei sterilizări era o recomandare de la un medic din sistemul public de sănătate, de la un asistent social ori de la directorul unui azil de boli mintale, al unui cămin-spital sau al unei închisori. Angajații serviciilor de asistență socială scormoneau prin fișe medicale, rapoarte școlare, ale forțelor de muncă și ale poliției. Persoana nominalizată pentru sterilizare primea apoi o scrisoare prin care i se comunica data la care urma să fie consultată de un medic local. Cu această ocazie, se stabilea dacă pacientul avea să fie sterilizat ori nu. Au fost înființate în total 220 de tribunale de sănătate ereditară pentru a administra sistemul. Acestea erau conduse de doi medici din sistemul public de sănătate și un jurist. Alte optsprezece tribunale se ocupau de soluționarea apelurilor, care trebuiau judecate în termen de o lună.

Statisticile oficiale realizate de Ministerul de Interne al Reichului arată că în 1934, în primul an în care legea a intrat în vigoare, au fost sterilizați forțat 32 268 de oameni. Dintre aceștia, 17 070 (52,9%) au fost categorisiți drept „debili mintali“, 8 194 (25,4%) drept „schizofrenici“, iar 4 520 (14%) drept epileptici. Dintre ceilalți, 201 erau orbi și 333 surzi.[7] S-au înregistrat 4 000 de apeluri împotriva sentinței de sterilizare obligatorie, dintre care 441 au avut succes. Lucrările din cadrul curții de apel nu durau de cele mai multe ori decât cincisprezece minute, din cauza numărului mare de cazuri ce trebuiau judecate într-o singură zi. Bărbații erau sterilizați prin vasectomie, iar femeile prin legarea trompelor.[8] În jur de 5 000 de femei au murit din cauza unor complicații ivite în urma acestei intervenții chirurgicale destul de complexe.

Unii medici zeloși, dornici să le facă pe plac autorităților naziste, au început să facă ei înșiși propuneri pentru sterilizare din rândul propriilor pacienți. În 1942, 38 000 de medici germani erau membri ai Partidului Nazist, ceea ce reprezenta mai mult de jumătate din totalul medicilor.[9] Un medic a izbutit să propună sterilizarea unei tinere femei care avea doi

copii nelegitimi. A cercetat apoi istoricul ei de familie și a selectat alte zece persoane înrudite cu aceasta. Maria von Lingen își amintea că unchiul ei suferise de o depresie gravă, încercând chiar să se sinucidă: „Tentativa nu a reușit, dar cazul a fost raportat oficiului de sănătate publică de către medicul său curant. Iar omul a fost sterilizat, suferind un șoc major. Era un bărbat foarte frumos".[10]

În 1937, medicilor de familie li s-a cerut de către autorități să pună candidaților identificați pentru sterilizare întrebări despre preocupările lor, mediul înconjurător și dacă făcuseră testul privitor la speranța de viață. Au fost adăugate teste de inteligență ce conțineau întrebări de genul „Cine a descoperit SUA?" sau „Când s-a născut Columb?" Medicii nominalizau în primul rând persoane din rândul clasei muncitoare pentru sterilizare. Cei mai înstăriți puteau să angajeze avocați pentru a se opune sterilizării forțate. În Hamburg, un grup de cadre universitare a desenat chiar o hartă a elementelor antisociale din oraș. S-a constatat că erau concentrate în cartierul din jurul docurilor, un vechi fief al comuniștilor.[11] Criteriile folosite pentru a steriliza cele mai multe persoane sănătoase din punct de vedere fizic au devenit atât de vagi, încât puteau fi aplicate teoretic oricui. La nivelul poliției, al serviciilor de asistență socială, al cercurilor academice sau medicale se împământenise ideea că un comportament antisocial era o trăsătură ereditară. Motivele invocate de medici pentru sterilizare erau tot mai mult dictate de prejudecăți sociale și, în special, de clasă. Notițele unui medic cu privire la un vagabond pe care îl lua în considerare pentru sterilizare pe bază de „debilitate mintală" sunt grăitoare în acest sens:

> În fișa de la serviciul social este descris ca un cerșetor sau vagabond decăzut din punct de vedere social. Beneficiază de jumătate dintr-o pensie de invalid de război, având TBC pulmonar și intestinal. Banii îi cheltuiește în mod iresponsabil. Fumează mult și uneori se îmbată. În mod repetat a fost internat la Farmsen [un adăpost pentru cei fără casă]. De obicei, părăsește locul ca să vagabondeze. Are câteva condamnări pentru că s-a opus arestării, pentru tulburarea liniștii publice, pentru calomnie și vătămări grave. În fișele sale de asistență socială se menționează că obișnuiește să tulbure desfășurarea slujbelor, trecând chiar la atacuri fizice asupra celor în cauză.[12]

Vagabonzii și cerșetorii erau exemplele clasice de elemente „asociale". În 1933, 500 000 de germani nu aveau un domiciliu fix. Naziștii au emis

pentru fiecare persoană fără adăpost un carnet, o „carte de peregrinare“ (*Wanderbuch*), în care erau înregistrate deplasările între localități și orașe, șederile în adăposturi. Cei care nu se puteau legitima la cererea poliției cu un asemenea carnet erau considerați „vagabonzi recalcitranți“ și adesea trimiși în lagăre de concentrare pentru perioade nedeterminate. În septembrie 1933, 100 000 de vagabonzi au fost reținuți într-o razie a poliției de investigații criminale. Curând însă au fost eliberați deoarece nu exista, la acea vreme, un lagăr de concentrare suficient de mare pentru a-i adăposti pe toți. În 1934, într-o scrisoare adresată unui înalt demnitar, un funcționar al Partidului Nazist din Kassel a venit cu o „soluție“ radicală la problema vagabonzilor:

> Obiectivul măsurilor legislative și administrative nu ar trebui să fie acela de a se menține pe linia minimei rezistențe și de a canaliza mișcările populației migratoare pe rute ordonate. Obiectivul trebuie să fie acela de a-i lua cu totul vagabondului lipsit de mijloace dreptul de a exista. Nu negăm că acest țel poate fi atins doar cu mare greutate, dar nu a existat vreodată un moment mai potrivit ca acum, când statul este în măsură să acționeze printr-o colaborare hotărâtă între justiție și poliție.[13]

Un motiv tot mai ades invocat pentru sterilizarea persoanelor „asociale“ precum vagabonzii era o „tulburare“ vag definită drept „retard mintal moral“. Nu avea niciun fel de bază medicală. Un raport cu privire la 450 de cazuri de sterilizare întocmit în 1936 de Divizia pentru igienă rasială a Departamentului de Sănătate Publică menționa că niciuna dintre persoanele sterilizate pe baza acestui tip de retard nu suferea defel de vreun „deficit de inteligență“, în schimb dădea dovadă de ceea ce era descris, în termeni oficiali, drept „o totală indiferență față de valorile morale“. O altă „boală“, la fel de vagă, folosită pentru a justifica sterilizarea era cea de „retard mintal ereditar“. La spitalul universitar din Göttingen, 58% dintre femeile sterilizate au fost înregistrate ca suferind de această tulburare nelămurită.[14]

Regimul nazist a înființat „Centre de consiliere pentru îmbunătățirea sănătății genetice și rasiale“. Cei care urmau să se căsătorească primeau o hârtie cu „Cele zece porunci pentru alegerea unui soț“ („*Zehn Gebote für die Gattenwahl* “):

1. Ține minte că ești german(că).
2. Dacă ești sănătos/sănătoasă din punct de vedere genetic, nu trebuie să rămâi necăsătorit(ă).

3. Corpul să-l ții curat.
4. Mintea și sufletul să le ții curate.
5. Ca german(că) să îți alegi doar un soț/o soție cu același sânge sau cu sânge nordic.
6. Află dinainte detalii despre înaintașii viitorului soț/viitoarei soții.
7. Sănătatea este o premisă a frumuseții exterioare.
8. Căsătorește-te din dragoste.
9. Nu căuta un tovarăș/o tovarășă de joacă, ci un tovarăș/o tovarășă de viață.
10. Sensul unei căsnicii este să faci copii mulți și sănătoși.[15]

În timp, politica rasială nazistă a ajuns să considere familiile sărace cu probleme drept cobaii utili unor experimente sociale. În Bremen, autoritățile locale au hotărât să cerceteze dacă familii antisociale turbulente puteau fi transformate în membri stabili din punct de vedere mintal și emoțional ai Comunității Poporului. Au fost elaborate proiecte sociale. Iar în 1936 a luat naștere colonia Hashude, de la periferia orașului, care a costat statul german 600 000 RM. Se compunea din optzeci și patru de case, construite trainic din fier și beton, așezate în două șiruri ce formau un L. Ușa de intrarea fiecărei case putea fi urmărită din turnul de control, unde vegheau gărzi înarmate. Întregul perimetru era înconjurat cu un gard de sârmă ghimpată mascat de un gard viu.

Familiile trimise la Hashude au fost selecționate de asistenți sociali. Părinții aveau cu toții un istoric încărcat de acte antisociale, printre care se numărau alcoolismul, vandalismul, condamnări pentru infracțiuni minore. Se aflau aproape cu toții în conflict cu ceilalți cetățeni. Copiii lor erau turbulenți, nesupuși și nu mergeau la școală. La Hashude, aceste familii cu probleme au fost supravegheate îndeaproape și monitorizate pas cu pas în primele șase luni. Bărbații au fost obligați să presteze munci grele, iar femeile supuse unor campanii îndelungate de curățenie a casei, în timp ce copiii participau la activitățile din „casa copilului". Pentru rele purtări ori nerespectarea regulilor nu exista niciun fel de toleranță. În cazul în care comportamentul familiei se îmbunătățea, aceasta avea dreptul să primească o locuință în afara coloniei. În iulie 1940, colonia a fost închisă. Multe familii locale considerau că familiile cu probleme nu meritau să fie recompensate cu case bune pentru proasta lor purtare. S-a păstrat o listă care arată comportamentul celor optzeci și patru de familii

aflate atunci la Hashude. Cincizeci și nouă dintre ele își îmbunătățiseră purtarea în asemenea măsură încât au putut să rămână în cadrul comunității, alte șapte își ameliorașeră conduita, dar optsprezece au fost calificate drept „complet neschimbate“. Acest experiment social s-a dovedit extrem de costisitor și nu a mai fost repetat.[16]

Un grup de oameni despre care Heydrich și Himmler credeau că nu pot fi schimbați era cel al infractorilor recidiviști. Unul dintre aspectele mai puțin cunoscute despre Germania nazistă este modul brutal în care regimul îi persecuta pe infractorii fără leac. În 24 noiembrie 1933, a fost promulgată „Legea împotriva infractorilor inveterați periculoși“ („*Gesetz gegen gefährliche Gewohnheitsverbrecher*“), pe baza căreia orice persoană condamnată de două ori pentru orice ce fel de infracțiune putea fi plasată în „arest preventiv nelimitat“. Dacă un infractor primise în trecut două condamnări la închisoare, fiecare de câte șase luni, judecătorul putea să-l condamne la cincisprezece ani de închisoare pentru a treia infracțiune. Un articol din lege permitea tribunalelor să ordoneze castrarea infractorilor sexuali cu vârste de peste douăzeci de ani care comiseseră mai mult de o infracțiune. Între 1934 și 1939, au fost castrați forțat peste 1 808 de deținuți. Aproximativ 70% dintre ei erau condamnați pentru pedofilie. Violatorii constituiau cel de-al doilea grup mare de deținuți supuși castrării. Majoritatea infractorilor sexuali castrați erau bărbați cu vârste între 30 și 50 de ani, provenind din medii extrem de sărace. Bazându-se pe rata recidivelor care scăzuse la 5%, criminaliștii din Germania hitleristă au considerat că folosirea castrării împotriva infractorilor sexuali fusese un succes.[17] Într-adevăr, statisticile cu privire la criminalitate înregistrează o scădere dramatică a condamnărilor pentru infracțiuni sexuale în perioada nazistă. Această tendință s-a accentuat în timpul războiului, când majoritatea bărbaților cu vârste între optsprezece și patruzeci de ani au fost mobilizați. Între 1939 și 1943, numărul condamnărilor pentru viol a ajuns de la 7 614 la 2 212, ceea ce însemna o scădere de 72%, iar cele pentru pedofilie de la 6 285 la 2 480, adică de 60,5%.[18]

După 1 ianuarie 1934, cel clasificat drept „infractor inveterat periculos“ nu mai avea nici măcar dreptul să fie eliberat după ispășirea pedepsei. Poliția a considerat că și această măsură a însemnat un mare succes. În martie 1932, de pildă, au avut loc la Berlin 67 de jafuri armate, în vreme ce în martie 1934 numărul lor se redusese la 12.[19] De la începutul anului 1935 legea a fost aplicată tuturor infractorilor recidiviști. Până la

30 aprilie 1938 nu fuseseră eliberați din închisoare decât 701 recidiviști. Folosirea acestui tip de pedeapsă pe timp nelimitat s-a dovedit traumatizantă pentru deținuți. Franziska, o deținută cu mai multe condamnări pentru furturi mărunte la activ, își exprima frustrarea într-o scrisoare către familie: „Sunt pornită rău că stau aici fără să știu de ce și pentru cât timp... Simt că-mi pierd mințile dacă lucrurile continuă la fel... Asta e ca o sinucidere lentă."[20] Un alt deținut, pe nume Gustav, considerat de autorități drept „certat cu munca" și „un hoț înrăit", s-a adresat tribunalului, arătând: „Nu consider că sunt «un hoț incorigibil». Când am comis infracțiunile de care am fost acuzat eram destul de tânăr și nu conștientizam că mă fac vinovat de lucruri care azi îmi repugnă și pe care cu siguranță nu le voi face din nou. În vremea când furam aveam mari greutăți, [iar] la ultimele furturi comise în 1930 rareori am luat mai mult decât mi-a trebuit ca să trăiesc."[21]

În martie 1937, Kripo a inițiat razii pe scară largă împotriva recidiviștilor. În urma acestora au fost arestate 2 752 de persoane, acuzate de spargeri (938), hoție (741), de infracțiuni sexuale (495) și de înșelăciune (436). Doar 372 au fost eliberate, iar 68 au murit în închisoare.[22] La baza acestei politici potrivit căreia „cu două infracțiuni intri la pușcărie pe veci" se aflau date statistice care indicau că cele mai multe infracțiuni erau comise de recidiviști. O informare comandată de Ministerul de Justiție al Reichului în 1937 stabilea că 72% din infractorii recidiviști ajungeau să fie condamnați prima oară înainte de a împlini vârsta de douăzeci și unu de ani. Se considera, de asemenea, că după această vârstă era prea puțin probabil ca infractorii să mai poată fi aduși pe calea cea dreaptă, astfel că reținerea lor pe timp nelimitat era cea mai bună soluție pentru Comunitatea Poporului.[23] Politica severă cu privire la pedepsirea infracțiunilor mărunte nu a avut, din câte se știe, un impact semnificativ asupra numărului acestora. În realitate, numărul de infracțiuni mărunte a crescut de la 44 352 în 1939 la 82 828 în 1943, ceea ce însemna o creștere de 71%.[24]

În 14 decembrie 1937, Ministerul de Interne a emis un nou decret privind „Combaterea preventivă a infracționalității". Acesta permitea ca „detenția preventivă de către poliție" să fie aplicată tuturor infractorilor recidiviști care „puneau în pericol" populația. O asemenea prevedere, extrem de cuprinzătoare, putea fi folosită împotriva oricărei persoane cu un comportament care nu convenea Gestapoului sau poliției. Arthur Nebe, șeful Kripo, era un adept convins al folosirii „detenției preventive".

Numărul total al infracțiunilor în Germania nazistă a scăzut de la 444 036 în 1937 la 266 223 în 1940. La fel de drastică a fost diminuarea infracțiunilor recidiviștilor, de la 171 430 de cazuri în 1937 la 86 668 în 1940.[25] Infractorii nu erau menționați în „Legea sterilizării“, dar boala definită oficial drept „debilitate mintală ereditară“ permitea directorilor de închisori ca, în colaborare cu medicul închisorii, să ordone sterilizarea deținuților. Între 1933 și 1939, un total de 5 397 de deținuți au fost sterilizați forțat (dintre care 4 909 bărbați și 488 de femei). Mulți dintre cei sterilizați erau considerați a fi bolnavi mintali sau „elemente asociale“, și printre ei se aflau vagabonzi, alcoolici și prostituate. În rapoartele medicilor de închisori apăreau frecvent expresii de tipul: „inferior din punct de vedere mintal“ sau „prost ca noaptea“ pentru a justifica un ordin de sterilizare. În cazul în care o femeie era considerată „instabilă din punct de vedere moral“ sau cu un „comportament sexual nepotrivit“, i se putea anula dreptul de a avea un copil.[26]

În timpul războiului, proastele tratamente aplicate recidiviștilor s-au intensificat. În 5 septembrie 1939, a fost emis „Decretul împotriva dăunătorilor poporului“ („*Volksschädlingsverordnung*“). Acesta avea în vizor trei tipuri de delicte: infracțiunea în timpul alarmelor aeriene, tâlhăria și sabotajul. „Decretul împotriva infractorilor periculoși“ („*Veorordnung gegen Gewaltverbrecher*“) din 5 decembrie 1939 conferea tribunalelor puteri sporite în privința criminalilor și infractorilor violenți. Populația din închisori a crescut de la 120 000 în 1939 la 200 000 în 1945.[27] În 20 august 1942, Adolf Hitler i-a declarat unui funcționar din justiție că era greșit să ții „scursoarea criminală în închisoare“, în vreme ce exemplarele „cele mai frumoase“ ale rasei germane erau sacrificate pe câmpul de luptă. Prin aceasta sugera că infractorilor din închisori li se ofereau în continuare condiții prea bune. Otto Georg Thierack, noul ministru al justiției, a dat de îndată curs acestei sugestii. Printr-o înțelegere neoficială cu SS-ul lui Himmler a inițiat un program secret de exterminare vizând în special deținuții „asociali“. Cei selectați erau transferați în lagăre de concentrare în vederea „epuizării prin muncă“, ceea ce însemna, de fapt, să-i înfometeze și să-i muncească pe deținuți până când mureau. „Transferul general“ de deținuți „asociali“ a început în octombrie 1942 și a continuat cu transferuri individuale până la sfârșitul războiului. Deținuții au fost mutați aproape cu toții în lagăre de concentrare de pe teritoriul Germaniei. Operația era organizată de Kripo, adesea cu susținerea Gestapoului, deținuții fiind

transportați spre lagăre în camioane mari și trenuri speciale. La sfârșitul lunii aprilie 1943, fuseseră trimiși în lagăre aproximativ 14 700 de deținuți (13 100 de bărbați și 1 600 de femei).[28] Printre ei s-a aflat și un infractor mărunt pe nume Richard. Avea o listă nesfârșită de condamnări pentru infracțiuni minore — bunăoară, subtilizase un furtun de la o fermă. În 29 noiembrie 1942, a fost trimis în lagărul de concentrare de la Mauthausen, unde a murit peste alte două luni. Se estimează că în total au fost transferați în lagărele de concentrare aproximativ 20 000 de deținuți, dintre care nu au supraviețuit decât foarte puțini. În 1944, dintre cei 10 231 de deținuți mutați la Mauthausen, 7 736 muriseră prin înfometare ori fuseseră executați.[29] Politica de ucidere a deținuților pe termen lung este un alt exemplu al genocidului declanșat de regimul nazist.

Un alt grup inclus de naziști în categoria proscrișilor sociali erau șomerii cu state vechi. Pedeapsa pentru condiția de șomer în Germania nazistă era munca forțată, deși acest delict nu a existat nicicând în mod oficial. În 26 ianuarie 1938, Heinrich Himmler a informat Gestapoul și Kripo în legătură cu planul său de a organiza la nivel național razii-surpriză în cadrul unei „Campanii naționale împotriva celor certați cu munca". „Reticenți față de muncă" (*arbeitsscheu*) erau considerați cei care, deși capabili să muncească, refuzaseră de două ori un serviciu fără un motiv limpede. Gestapoul nu-i luase niciodată până acum în vizor pe cei care nu munceau. Birourile locale ale forțelor de muncă au fost instruite să furnizeze ofițerilor numele și adresele persoanelor în cauză. S-a demonstrat ulterior că motivul campaniei împotriva șomerilor nu avea la bază temeiuri rasiale. Himmler voise, pur și simplu, să facă rost de forță de muncă suplimentară pentru fabricile create pe lângă lagărele de concentrare.

Ordinul emis Gestapoului insista ca numai cei „buni de muncă" să fie ridicați și îi enumera pe cei care nu trebuiau arestați: băutorii înrăiți, țiganii, bătrânii, vagabonzii și infractorii recidiviști. Operațiunea „*Arbeitsscheu Reich*" a început în 21 aprilie 1938 și a durat nouă zile. Potrivit unui raport, 1 500 de „asociali" au fost ridicați și transportați în lagărele de concentrare.[30] Heydrich a fost de părere că Gestapoul dăduse o definiție mult prea îngustă „asocialilor" șomeri. Poliția criminală, Kripo, a primit ordin să organizeze o serie de razii mai serioase în privința șomerilor cu state vechi. În 1 iunie 1938, toate birourile districtuale ale poliției au primit sarcina de a aresta 200 de șomeri

„asociali“ din zona de care se ocupau. Între 13 și 18 iunie 1938, ofițerii Kripo au arestat 8 000 de persoane, din vasta categorie a „asocialilor“, printre care se numărau șomeri cu state vechi, dar și vagabonzi, cerșetori, delincvenți și chiar unele grupuri de țigani. În listele cu persoane arestate mai apăreau chiar și proxeneți și alcoolici violenți. Aceste acțiuni erau gândite ca un avertisment limpede adresat tuturor „asocialilor“ din clasele de jos, amintindu-le că, dacă se sustrăgeau în continuare de la muncă, aveau să ajungă într-un lagăr de concentrare. Toate persoanele arestate în cursul operațiunii „*Arbeitsscheu*“ au fost duse direct în noile lagăre de concentrare de la Flossenbürg, Mauthausen și Neuengamme, care nu mai erau destinate doar opozanților „politici“ și a celor „religioși“. De altfel, în multe lagăre de concentrare erau trimiși și alți deținuți în afara celor condamnați din motive religioase sau politice. În octombrie 1938, dintre cei 10 188 de deținuți de la Buchenwald, 1 007 erau „infractori recidiviști“, iar 4 341 erau definiți drept „asociali“.[31] În 1939, în lagărele de concentrare se aflau internați peste 10 000 de „asociali“. La Sachsenhausen, cei 1 600 de deținuți politici s-au văzut dintr-odată copleșiți numeric de cei 6 000 de condamnați „certați cu munca“.

Uniforma „asocialilor“ din lagărele de concentrare se deosebea prin triunghiul negru pe care îl purtau pe piept. Internarea lor era gândită „să-i educe“ pentru a deveni membri de încredere ai Comunității Poporului. Spre deosebire de celelalte categorii de prizonieri, politici, religioși sau de drept comun, „asocialii“ nu manifestau niciun fel de solidaritate de grup. Gărzile SS îi considerau leneși, proști și lași. Doar homosexualii și evreii se poziționau mai jos decât „asocialii“ în ierarhia lagărelor de concentrare. Cei mai mulți dintre ei erau pur și simplu indivizi vulnerabili, izolați și adesea neadaptați, care nu fuseseră capabili să se conformeze normelor sociale. În rândul lor, mortalitatea era mult mai mare decât în rândul deținuților politici ori religioși. Mulți dintre ei decedau în lunile de iarnă în urma muncii istovitoare în carierele de piatră. Prizonierii politici, considerați de gărzile SS ca principiali și muncitori, erau însărcinați să-i distribuie pe „asocialii“ nou-veniți în locurile de muncă cele mai grele. În 18 iunie 1940, RSHA a dat ordin ca niciun „asocial“ să nu mai fie eliberat din lagărele de concentrare sau din închisori. Pe măsură ce lagărele se umpleau cu „asociali“, regimul de detenție devenea tot mai brutal, deținuții fiind supuși muncii forțate, nenumăratelor pedepse și chiar experimentelor medicale.

Adolescenții germani s-au văzut, de asemenea, prinși în sistemul riguros al conformării la normele sociale. Regimul nazist a impus standarde foarte înalte în privința comportamentului copiilor. Asistenți sociali angajați de organizația de tineret a *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*[*] (NSV — Bunăstarea poporului) aveau dreptul să ceară ordine de preluare a copiilor care trăiau în familii „asociale". Numărul tinerilor trimiși în cămine și în centre de detenție pentru tineret a crescut simțitor. La nivelul anului 1941, 100 000 de adolescenți erau ținuți în asemenea instituții. Rata de infracționalitate juvenilă a avut o evoluție diferită față de tendința generală, descrescătoare. Infracțiunile comise de tineri au crescut de la 17 458 (1939) la 52 469 (1942).[32] În martie 1940, prin „Decretul de protecție a tineretului" („*Polizeiliche Verordnung zum Schutz der Jugend* ") se interzicea tinerilor să frecventeze cinematografele sau parcurile de distracții după ora 21, să bea alcool, să fumeze ori să umble haihui pe străzi. Școlilor li se cerea să raporteze autorităților NSV elevii care lipseau de la cursuri. Tribunalul pentru tineret din Hanau a trimis-o pe Emmi Krause la un centru de detenție în martie 1939 pentru că lipsea adesea de la școală, fiind văzută de poliție la ore înaintate, în apropierea gării centrale, în compania unor tineri și a unor soldați în permisie.

S-au păstrat registrele unuia dintre cele mai severe centre de detenție pentru tineret, cel din Breitenau, în nordul landului Hessen. Inițial a servit drept închisoare corecțională pentru adulți, dar în perioada nazistă a fost folosit pentru copii și adolescenți. Angajații centrului erau prost plătiți, suprasolicitați și insuficient pregătiți profesional. Directorul, Georg Saurbier, credea din toată inima în misiunea „rasială" a statului nazist. Avea o proastă părere despre ceea ce el numea deținuții „de ultimă speță" și familiile lor. În rapoartele despre întâlnirile cu părinți veniți în vizită, adesea îi descria pe aceștia drept „pleavă inferioară din punct de vedere biologic" și „retardați mintal".[33] Fetelor internate în centru le administra medicamente pentru a le înăbuși „nevoile sexuale", până când un coleg de la o casă de nebuni din apropiere l-a sfătuit să utilizeze o metodă diferită, mult mai puțin costisitoare pentru a le pune la punct pe aceste „ființe promiscue". Iată ce l-a îndemnat acesta într-o scrisoare: „Cu fetele astea nu o scoți la capăt decât cu disciplina. Când la noi se întâmplă asemenea lucruri, le ținem la pat cu supă lungă și regim sever până când ajung slabe

[*] Organizație înființată în 1933, cu sediul la Berlin-Wilmersdorf. În 1939, era cea de-a doua organizație național-socialistă, după Frontul Muncii. Circa 17 milioane de persoane primeau sprijin din partea NSV. (*N. red.*)

și urâte. După aceea lucrurile tind să se îmbunătățească... Din experiența mea, îți spun că nu ajungi nicăieri dacă le dai medicamente.“[34]

S-a dovedit că era mai ieftin să-i înfometeze pe deținuți. Costurile zilnice pentru hrana unui deținut au scăzut la centrul din Breitenau de la patruzeci și opt (1934) la treizeci de pfenigi pe zi (1939). Aceasta însemna două felii de pâine dimineața și câte o supă lungă la prânz și seara. Din cauza acestui regim de înfometare, copiii ajungeau să fugă din centre. S-au păstrat scrisorile sfâșietoare ale unor copii triști și speriați care scriau părinților, cerându-le de obicei mâncare, cum reiese și din cuvintele unui băiat pe nume Rolf: „Vă rog să nu gândiți rău despre mine fiindcă vă scriu atât de des, dar e atât de frig aici și am deja degetele înghețate. Sunt încă în casa nenorocului... Nu am să fiu acasă de Crăciun, așa că vă rog să nu mă uitați și să-mi trimiteți câte ceva. Poate că reușiți să găsiți o jumătate de Stollen [un fel de cozonac] și niște turtă dulce și, dacă se poate, niște biscuiți Advent și ceva bomboane.“[35]

În timpul războiului, Gestapoul s-a confruntat tot mai des cu problema tinerilor care formau grupări disidente. În special, două astfel de grupări au fost luate în vizor. Prima era cea a Piraților Edelweiss (*Edelweisspiraten*), compusă din băieți cu vârste între paisprezece și nouăsprezece ani, care trăiau în cartierele muncitorești din Köln, Düsseldorf, Essen, Wuppertal și Duisburg. „Pirații“ aveau legături cu o serie de alte bande subversive precum „*Navajos*“, „*Fahrtenstenze*“ sau „*Kittelbach Piraten*“. Gestapoul era hotărât să-i vâneze fără milă pe acești tineri „rebeli fără cauză“. Inițial a fost dificil să-i deosebească, în privința comportamentului, de delincvenții juvenili.

Judecătorul tribunalului special din Köln i-a descris astfel pe membrii acestor grupuri:

> Uniforma obișnuită a Piraților Edelweiss se compune din pantaloni scurți, șosete albe, o cămașă în carouri, un pulover alb, o basma legată la gât și un hanorac. În plus, au părul foarte lung. Un pieptene este purtat în șoseta din stânga și un cuțit în cea din dreapta. În măsura în care există și fete în banda respectivă, acestea poartă un pulover sau o jachetă albă. În lunile calde, părăsesc cu sutele orașele, pe jos, cu bicicleta sau cu trenul. Aleg între adunări sau excursii. În mod obișnuit, se întâlnesc noaptea la colț de stradă, în gangurile porților sau în parcuri. Își cântă propriile cântece... Homosexualitatea este prea puțin prezentă. În schimb, se întrețin relații sexuale cu fetele din grup.[36]

Cu cât „Piraţii“ erau mai hărţuiţi, cu atât erau mai hotărâţi să reziste. Una dintre tacticile lor favorite era de a-i urmări şi ataca prin surprindere pe membrii Hitlerjugend în nou-construitele pasaje subterane din oraşe. Obişnuiau, de asemenea, să umple cu graffiti zidurile clădirilor publice. Într-un raport al Ministerului Justiţiei se menţiona: „Pe lângă acţiuni inofensive precum sunatul la uşi, au atacat şi au bătut oameni pe stradă. În unele cazuri au mânjit cu excremente umane obrajii unor camarazi germani.“[37]

În 17 iulie 1942, filiala Partidului Nazist din Düsseldorf a trimis Gestapoului local un raport privitor la activităţile lor:

> Tinerii menţionaţi îşi fac din nou simţită prezenţă. Am primit informaţii că grupuri de tineri au atras mai mult ca oricând atenţia, mai ales în urma celui mai recent bombardament asupra Düsseldorfului. Aceşti tineri... zăbovesc pe stradă până noaptea târziu, acompaniaţi de instrumente muzicale şi tinere femei. Cum această adunătură nu face parte din Hitlerjugend şi manifestă chiar o atitudine ostilă faţă de organizaţie, ei reprezintă un pericol pentru alţi tineri.[38]

Gestapoul din Düsseldorf a întocmit dosare detaliate despre membrii a nouăsprezece grupuri de Piraţi Edelweiss, care au acţionat între 1938 şi 1944. Acestea oferă informaţii interesante despre caracteristicile sociale ale grupării în ansamblu. În general, erau adolescenţi din clasa muncitoare, cu vârste între şaisprezece şi nouăsprezece ani, care fuseseră înainte membri ai organizaţiilor catolice de tineret şi absolviseră şcoala generală. Mare parte dintre ei îşi pierduseră taţii în război. Nu făceau parte din grupul „asocial“ al delincvenţilor juvenili fără serviciu. Mulţi dintre ei munceau cu normă întreagă, câştigând în medie 100 RM pe lună. Erau membri siguri de sine ai clasei muncitoare care refuzau să se conformeze disciplinei rigide impuse de regimul nazist, dar fără a avea opinii politice ferme.[39] Ministerul Justiţiei a sfătuit Gestapoul să facă distincţia între conducători, membri activi şi participanţi pasivi ai Piraţilor Edelweiss. Un simplu avertisment era recomandat pentru cazurile minore. La detenţia în stabilimente pentru tineri se putea recurge doar în ultimă instanţă. Conducătorii trebuiau „împiedicaţi să-şi continue activităţile prin cele mai severe pedepse“, printre care se număra detenţia în lagăre de „reeducare“ a tineretului.[40] În decembrie 1942, Gestapoul a organizat câteva raiduri în regiunea Renaniei pentru a pune

capăt activităților huliganice ale acestor adolescenți. La Düsseldorf au fost arestați 283 de tineri care făceau parte din zece grupuri; la Duisburg au fost desființate 10 grupuri și arestați 260 de tineri, iar în Essen și Wuppertal au fost prinse 8 grupuri, compuse din 196 de membri. Cei mai mulți au fost acuzați de inscripționarea clădirilor publice cu sloganuri antinaziste și distribuirea de manifeste antinaziste.[41] Doi ani mai târziu, Gestapoul a intervenit cu mai multă brutalitate. În 10 noiembrie 1944, biroul din Köln a arestat și a spânzurat public treisprezece membri ai Piraților Edelweiss în Ehrenfeld, cartierul muncitoresc al orașului. Scopul acestei măsuri era să-i descurajeze pe alții de a se alătura acestor grupuri.[42]

O altă formă de protest al tinerilor a apărut în perioada războiului: așa-numitul „Tineret Swing“ („*Swing-Jugend* “). Acesta reunea în principal tineri educați din clasa mijlocie înstărită, care locuiau în marile orașe precum Berlin, Hamburg, Stuttgart, Frankfurt și Dresda. Erau admiratori ai jazzului american, mai ales ai swingului, înjghebau cluburi ilegale — adesea în pivnițele impunătoarelor case părintești — și organizau seri dansante. Rapoartele Gestapoului asupra mișcării swing subliniază constant atitudinea libertină a acestora cu privire la sexualitate. Un raport al unui membru al Tineretului Hitlerist care se infiltrase la un festival de swing organizat la Hamburg în februarie 1940 ne oferă o descriere foarte vie a activității lor:

> Muzica de dans era numai engleză și americană. Se dansa doar swing și jitterbug. La intrare se afla un afiș în care cuvintele „Swingul interzis“ fuseseră schimbate în „Swingul obligatoriu“... Dansatorii erau o priveliște respingătoare. Niciunul dintre cupluri nu dansa normal; nu vedeai decât swing de cea mai proastă calitate. Uneori erau doi băieți care dansau cu o fată; alteori mai multe cupluri formau un cerc, își înlănțuiau brațele, săreau și băteau din palme, ba chiar își frecau dosul capetelor unul de altul.[43]

Tinerii swing aveau bani și purtau haine la modă. Nu erau antifasciști, ci mai degrabă niște hedoniști apolitici care doreau să-și impună propria identitate în opoziție cu cea trâmbițată de regimul nazist. Erau puternic influențați de cultura democrațiilor capitaliste occidentale, în special americană și britanică. Aceste grupuri de tineri nonconformiști reprezentau doar o mică minoritate, dar comportamentul lor a demonstrat că

unii dintre tinerii marilor orașe erau tot mai deziluzionați de conformismul rigid al Germaniei lui Hitler cu mult timp înainte ca războiul să se încheie.

Prostituatele care făceau trotuarul în marile orașe constituiau o altă mare problemă pentru Gestapo. Erau considerate „purtătoare de boli venerice cu deficiențe congenitale" și „un pericol pentru viața de familie din cel de-al Treilea Reich".[44] În conformitate cu „Legea pentru combaterea bolilor venerice" („*Reichsgesetz zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten*"), votată în 1927 de guvernul democratic de la Weimar, prostituția fusese dezincriminată, iar bordelurile administrate de stat interzise. Aceasta le-a permis prostituatelor să-și ofere serviciile pe stradă.

În mai 1933, guvernul nazist a declarat ilegală oferirea de servicii sexuale pe bani de către prostituate. Au urmat câteva raiduri. În Hamburg, de exemplu, au fost arestate 3 201 prostituate, dintre care 274 au fost obligate să urmeze un tratament pentru boli venerice.[45] În august 1934, o prostituată pe nume Rosa a fost arestată de Kripo pentru că furase 40 RM de la un client cu care se culcase și care o reclamase la poliție. Procurorul a descris-o pe Rosa drept „o târfă decăzută și periculoasă", cerându-i judecătorului să țină cont, atunci când va da sentința, că în 1927 comisese un delict asemănător. A fost condamnată la șaisprezece luni de închisoare, dar acestea s-au transformat în detenție pe timp nelimitat, iar femeia nu a mai fost nicicând eliberată.

După 1936 însă, atitudinea regimului nazist față de problema prostituției a fost contradictorie. Prostituatele au început să fie privite ca un rău necesar. Himmler credea că bordelurile organizate i-ar ajuta pe tineri să n-o apuce pe calea homosexualității și ar putea chiar să reprezinte o răsplată pentru soldați în timp de război.[46] Într-o directivă secretă emisă de Ministerul de Interne, datată 9 septembrie 1939, bordelurile au fost din nou legalizate, în vreme ce oferirea de servicii pe stradă a rămas ilegală. Prostituatele au fost înregistrate, examinate de autoritățile din domeniul sănătății și obligate să lucreze în bordelurile legale. Cele care lucrau în afara bordelurilor erau tratate cu asprime. În seara zilei de 21 septembrie 1942, un fochist de pe un vapor s-a prezentat la un birou Gestapo, reclamând că o prostituată din zonă, care lui îi dăduse o boală venerică, își oferea serviciile bărbaților într-o berărie din celebra zonă Reeperbahn a Hamburgului. Chiar a descris-o, pentru a putea fi identificată mai ușor. Un ofițer Gestapo, trimis de urgență la berărie, a arestat-o pe loc. Femeia

a semnat următoarea declarație: „Nu am mai lucrat în ultimele nouă săptămâni și am câștigat foarte puțin în acest timp. Am practicat prostituția. Nu știam că am o boală venerică [nu fusese încă diagnosticată]. Nu am avut niciun semn. Aveam intenția să mă stabilesc într-un bordel și să practic în continuare prostituția.“ A fost pusă sub „arest preventiv“ și trimisă la închisoare.[47]

Femeile care aveau mai mulți parteneri sexuali erau adesea reclamate la Gestapo și Kripo pentru comportament antisocial. În 14 august 1941, biroul Kripo din Essen a ordonat „arestarea preventivă“ a unei femei pe baza unei informații furnizate de un asistent social care susținea că femeia, divorțată, ducea o „viață promiscuă“. Fusese văzută frecventând localurile din zonă în compania mai multor bărbați, în vreme ce copiii rămâneau singuri acasă. Micuții au fost încredințați altcuiva, iar femeia a fost săltată de Kripo în timp ce umbla singură pe străzile din Duisburg în stare de ebrietate. A fost trimisă în lagărul de concentrare din Ravensbrück, iar în final transferată la Auschwitz. A murit acolo în 23 iulie 1942.[48]

În 1942, numai la Berlin existau douăzeci și opt de bordeluri legale. Toate erau supravegheate și controlate de poliția de investigații criminale, Kripo. Existau stabilimente și pentru muncitorii străini, folosind muncitoarele străine ca prostituate. Cetățenilor germani le era interzisă frecventarea acestora. Greu de crezut, dar se deschiseseră bordeluri și în multe lagăre de concentrare pentru a oferi ceea ce Himmler numea o „răsplată“ sau un „stimulent“ prizonierilor privilegiați cunoscuți drept „*Kapos*“ [*]. Multe dintre femeile forțate să ofere servicii sexuale contra cost proveneau din lagărul de la Ravensbrück. Prostituatele erau înlocuite frecvent, din cauza epuizării. În anul 1944 existau bordeluri în opt dintre principalele lagăre de concentrare situate în Germania. Femeile erau forțate să lucreze în aceste bordeluri. Se estimează că 31 140 de femei au lucrat ca prostituate în lagărele de concentrare naziste.[49]

Gestapoul a adoptat o atitudine complet diferită în privința homosexualității. Persecuția publică a homosexualilor nu era specifică Germaniei naziste. În acea perioadă homosexualitatea era considerată o activitate infracțională în cele mai multe țări.[50] Himmler vedea în cultura

[*] *Kapos* (singular, *Kapo*) — deținuți din lagăre de concentrare care primeau din partea gărzilor SS misiunea supravegherii celorlalți deținuți sau diverse sarcini administrative. Pentru a obține un tratament preferențial din partea SS-ului, acești *Kapos* se purtau foarte brutal cu persoanele internate în lagăr. Printre privilegiile de care se puteau bucura se număra dreptul de a avea o cameră proprie și de a purta haine civile. (*N. red.*)

deschisă și libertină a cluburilor de homosexuali din Berlinul Republicii de la Weimar „simptomul unei rase pe cale de dispariție". Le ținea adesea membrilor SS conferințe moralizatoare pe acest subiect, cu titluri de genul „Pericolele homosexualității pentru rasa germană".[51] Într-o cuvântare de acest fel a declarat: „Toți homosexualii sunt lași; ei mint asemenea iezuiților. Homosexualitatea te aduce într-o stare în care nu mai știi ce faci."[52]

Naziștii au prezentat clar poziția NSDAP în legătură cu homosexualitatea într-un program politic publicat în timpul Republicii de la Weimar:

> Oricine se gândește la dragostea față de același sex este dușmanul nostru. Respingem ceea ce ne vlăguiește poporul și-l transformă în jucăria dușmanilor noștri, deoarece noi știm că viața este o luptă și e nesăbuit să-ți închipui că oamenii se vor avea vreodată ca frații. Istoria naturală ne învață contrariul... Prin urmare, respingem orice formă de desfrânare, mai ales homosexualitatea, deoarece ne răpește și ultima șansă de a elibera poporul nostru de jugul care îl apasă.[53]

Celebrul Paragraf 175 din Codul penal prevedea pentru orice relație sexuală între bărbați de peste douăzeci și unu de ani pedeapsa cu închisoarea. Cum însă, pentru a obține o condamnare, trebuia dovedit că se produsese o penetrare sexuală, numărul de condamnări potrivit legii a fost extrem de scăzut în perioada Republicii de la Weimar. În 1935, legea a fost extinsă, incluzând orice „act contra naturii". În acest fel, homosexualii putea fi mult mai lesne puși sub acuzare. Între 1933 și 1935, pe baza vechiului Paragraf 175, au fost condamnați 4 000 de oameni. Între 1936 și 1939, folosind noua prevedere lărgită, au fost găsiți vinovați aproape 30 000 de bărbați.[54] Paragraful 175 nu se referea la lesbiene. Erau considerate de regimul nazist drept cazuri de „comportament sexual deviant", dar activitățile homosexuale între femei nu au fost, contrar credinței populare, niciodată incriminate în Germania nazistă. Din dosarele Gestapoului reiese că majoritatea homosexualilor arestați conform Paragrafului 175 aveau vârste între optsprezece și douăzeci și cinci de ani. Proveneau din medii sociale extrem de variate. În timpul interogatoriilor, homosexualii erau forțați să divulge detalii intime ale experiențelor lor sexuale datând din fragedă copilărie. Mărturiile lor conțin declarații de genul: „Nu mă voi mai lăsa niciodată antrenat în această activitate perversă."[55]

Din păcate, avem tendința să judecăm acești oameni exclusiv prin prisma documentelor lăsate de acuzatorii lor. Rareori auzim mărturia vreunui homosexual care a trăit în acea epocă. Cu toate acestea, Gad Beck ne-a lăsat o relatare surprinzătoare despre experiențele sale de evreu homosexual care trăia la Berlin. Ne sugerează că, de fapt, nu era greu să duci o viață de homosexual în capitala Germaniei și să eviți a fi prins:

> Mi-am recunoscut orientarea sexuală, cum se spune azi, într-un mod cu totul nonșalant. S-a întâmplat pur și simplu... N-am vorbit niciodată deschis cu părinții mei despre asta, dar nici nu era necesar. Știau. Prima mea relație a fost cu un băiat frumos ca un înger, pe nume Otto... Făceam sex după sport sau când ne duceam la înot, și curând am început să-l vizitez acasă la el. Uneori puteam chiar să ne facem de cap, fiindcă tatăl lui lucra în timpul zilei... Otto nu a fost singurul... Un alt partener a fost Martin, căruia îi plăcea să se țină de nebunii în plină zi, în S-Bahn [trenul rapid suburban]. Trenul era aglomerat, iar noi stăteam lipiți unul de celălalt, ne atingeam, ne frecam un pic, ne pipăiam. Nimeni din jur nu observa sau nu părea să fie interesat... Practic, nu eram conștient că regimul politic devenea tot mai opresiv și mai înspăimântător.[56]

În octombrie 1934, Gestapoul a înființat chiar în cadrul centralei din Berlin o secție specială care să se ocupe de homosexuali. Cele mai multe birouri ale Gestapoului din marile orașe aveau ofițeri specializați în astfel de pe cazuri. Au fost înființate institute de cercetare, în primul rând Institutul de Cercetare Psihologică și Psihoterapie din Berlin, unde homosexualii erau „reeducați“. „Dacă se vindecau“, erau lăsați să ducă ceea ce naziștii numeau o „viață normală“. Psihiatrii care lucrau în acest institut erau de părere că bărbații heterosexuali erau adesea seduși să devină homosexuali de către alți homosexuali. Prin urmare, terapia pornea de la premisa că trebuia prevenită „coruperea“ heterosexualilor. În cazul homosexualilor, se punea accent pe încurajarea unui stil de viață heterosexual după eliberare. În situațiile în care cercetătorii ajungeau la concluzia că persoana pur și simplu nu putea renunța la homosexualitatea sa, se recomanda castrarea înainte de eliberare. La data de 1 octombrie 1936 s-a înființat un „Birou central de siguranță a Reichului pentru combaterea homosexualității și a avorturilor“ („*Reichszentrale zur Bekämpfung der Homosexualität und der Abtreibung*“). În acțiunile întreprinse împotriva preoților și călugărilor catolici se fabricau adesea mărturii cu privire

la presupusa homosexualitate a acestora. Într-o anchetă împotriva unui călugăr, martorul de bază al Gestapoului era un pacient bolnav mintal care susținea că fusese asaltat sexual de către acuzat. Când procurorul i-a cerut să-l identifice în sala de tribunal pe omul care îl atacase, bărbatul l-a indicat pe judecător. Cazul a fost abandonat. Inițiativa Gestapoului de a sugera că în sânul Bisericii Catolice se răspândise „molima homosexualității" a fost un eșec total. Majoritatea cazurilor au fost respinse de justiție. Doar cincizeci și șapte de preoți și șapte călugări au fost condamnați în baza Paragrafului 175.[57]

Homosexualitatea a rămas o infracțiune în întreaga perioadă nazistă. Majoritatea anchetelor cădeau în sarcina Kripo, a tribunalelor și închisorilor, dar adesea se implicau Gestapoul și Kripo. Multe dintre cazurile de homosexualitate administrate de Gestapo sfârșeau prin trimiterea acuzatului într-un lagăr de concentrare. În închisori, homosexualii purtau uniforme obișnuite de deținuți, fără vreun semn particular. S-a estimat că între 1933 și 1945 au fost condamnați la închisoare aproximativ 100 000 de homosexuali pentru 175 de tipuri de delicte și că 50 000 dintre aceștia au fost internați în lagăre de concentrare.

În lagărele de concentrare, homosexualii purtau un triunghi roz pe uniforma lor vărgată. Erau adesea loviți, bătuți și umiliți. Una dintre victime avea să povestească mai târziu despre prima zi petrecută în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen: „Când a fost strigat numărul meu, am făcut un pas înainte, mi-am spus numele și am indicat Paragraful 175. Am primit imediat câteva șuturi, însoțite de vorbele «Perversul naibii, du-te acolo, bulangiule», apoi am ajuns la un sergent SS care răspundea de baraca mea. Primul său gest a fost să-mi aplice o lovitură drept în față care m-a pus jos."[58] Asemenea incidente violente sunt menționate în toate mărturiile homosexualilor ajunși în lagărele de concentrare. Eugen Kogon, un prizonier politic, își amintește: „Soarta homosexualilor în lagărele de concentrare era de-a dreptul înfiorătoare. Adesea erau separați în barăci speciale și păstrați pentru anumite munci. Acest tratament le dădea ocazia unor persoane lipsite de scrupule, aflate pe poziții de forță, să-i șantajeze și să-i maltrateze."[59] Gărzile SS erau încredințate că homosexualii erau obsedați de sex și că trebuiau ținuți sub strictă supraveghere pentru a împiedica orice activitate sexuală. „O baracă era ocupată de homosexuali, își amintește un supraviețuitor. Puteam dormi doar în cămăși de noapte și trebuia să ținem mâinile deasupra păturii." Gărzile SS inspectau barăcile homosexualilor pentru a se asigura că această

regulă, gândită a-i opri pe homosexuali să se masturbeze, era respectată.[60] Homosexualii nu erau doar izolați în cadrul lagărului, ci și de lumea de afară. Foarte puține erau familiile care își asumau homosexualitatea fiilor lor. Dimpotrivă, cele mai multe rude erau rușinate că aveau un homosexual în familie.

Mai grav încă, homosexualii erau aleși pentru oribile experimente medicale. La Buchenwald, de pildă, celebrul medic danez Carl Vaernet și chirurgul german Gerhard Schiedlausky studiau problema hormonilor. Vaernet credea că homosexualii puteau fi „vindecați“ prin castrare, urmată de o serie de injecții cu doze mari de hormoni masculini. Procedurile le provocau celor aleși complicații majore, dureri chinuitoare și deseori moartea. Documentele care s-au păstrat arată că doctorul danez nici măcar nu avea idee despre obiectivul său științific. Evaluarea mostrelor de sânge și de urină era complet haotică. Experimentele s-au încheiat abia în momentul în care o epidemie de febră galbenă s-a răspândit în lagăr.[61]

Un ultim grup pe care naziștii îl considerau un pericol pentru „puritatea rasei germane“ erau țiganii. Aceștia au avut de îndurat discriminarea, stigmatizarea și ostracizarea încă dinainte de 1933, dar apoi au fost victime ale politicilor naziste eugenice, rasiale și sociale. În primul an de existență al celui de-al Treilea Reich, în Germania trăiau aproximativ 28 000 de sinti și roma. Era o comunitate redusă numeric care, așa cum știm acum, a venit în Europa Centrală în secolul al XV-lea din nordul Indiei prin Egipt. Un articol din populara revistă *Neues Volk* îi prezenta astfel: „Țiganii, așa cum sunt ei cu adevărat, sunt nomazi aparținând altei rase, care, din cauza murdăriei, verminei și putorii, nouă ne sunt străini și în ziua de azi.“[62] În 1936, a fost înființat un oficiu central al Reichului pentru „combaterea dezordinii țigănești“ („*Reichszentrale zur Bekämpfung des Zigeunerunwesens*“).

Persecutarea țiganilor a avut la bază cercetările unui foarte respectat psihiatru: dr. Robert Ritter, născut la Aachen în 1901. A studiat medicina, apoi a obținut un doctorat în psihologie și o diplomă postuniversitară în domeniul psihiatriei infantile. S-a concentrat asupra subiectului țiganilor după ce a publicat câteva cărți și articole despre tineri antisociali și despre „biologia criminalității“. În opinia lui, delincvența și comportamentul antisocial erau dictate de ereditate și mediul social din care provenea individul. Ritter a creat un mare institut de cercetare (*Rassenhygienische Forschungsstelle*), compus din medici, sociologi, psihiatri și antropologi, finanțat de către guvernul german și din fonduri speciale ale SS-ului.

Metodele sale riguroase au produs rezultate considerate remarcabile. Între 1936 și 1940, Ritter a întreprins un studiu exhaustiv despre țiganii care trăiau în Germania. Echipa lui a intervievat mii de subiecți și a întocmit fișe detaliate, care aveau să se dovedească instrumente neprețuite atunci când țiganii au fost selectați pentru a fi transportați la Auschwitz. În raportul final al proiectului său de cercetare, publicat în 1940, Ritter a concluzionat că țiganii, „amestecându-se cu asiatici" și elemente „antisociale din sânul lumpenproletariatului german" în zonele defavorizate ale marilor orașe, „au poluat sângele arian al acestora". Ritter considera că „țiganii puri", adică țiganii nomazi, nu reprezentau un pericol pentru societate și puteau fi lăsați în pace. În schimb, țiganii „corciți", care trăiau în cele mai sărace cartiere ale marilor orașe, erau catalogați drept „suspecți din punct de vedere rasial".

Unul dintre principalii asistenți ai lui Ritter era tânăra și ambițioasa Eva Justin. În lucrarea ei de doctorat studiase cazurile a 148 de copii țigani plasați într-un cămin. Îi trata pe copii asemenea animalelor de la grădina zoologică, le măsura capetele, le nota culoarea ochilor, înălțimea, forma nasului și a urechilor. I-a fotografiat pe fiecare în parte și i-a încurajat să facă sport ori să pornească în lungi drumeții. În final, a ajuns la concluzia că purtarea copiilor țigani în instituțiile sociale sau în timpul liber era mult mai rea decât atunci când aceștia trăiau împreună cu părinții lor. Prin urmare, a ajuns la concluzia că cei 148 de copii nu puteau fi niciodată asimilați în Comunitatea Poporului și a recomandat sterilizarea obligatorie ca metodă de a gestiona problema.[63]

În câteva orașe s-au ridicat tabere speciale pentru țigani, ca aceștia să tragă acolo cu căruțele și camioanele lor și să fie izolați de comunitatea locală. Nu erau tocmai niște lagăre de concentrare, deoarece țiganii puteau să plece și să vină acolo după cum pofteau, dar condițiile de trai erau îngrozitoare. Nu se asigurau alimentare cu apă și gaz, iluminat stradal și canalizare. În martie 1939, s-a raportat că 40% dintre țiganii care locuiau în tabere aveau scabie.[64] Pe lângă politica statului de a-i controla și hărțui pe țigani, s-a impus treptat o nouă abordare, mult mai sinistră. Țiganii au ajuns să fie tot mai mult considerați o „problemă rasială". Conducătorii Gestapoului și ai Kripo au cerut ca „amenințarea țigănească" să fie tratată cu mai multă asprime. În 11 martie 1937, șeful poliției locale din districtul Esslingen, landul Württemberg, situat în sudul Germaniei, a trimis o scrisoare unui înalt demnitar nazist în care propunea o soluție radicală pentru rezolvarea problemei țiganilor din Stuttgart:

> Țiganul este și rămâne un parazit, care se întreține exclusiv din furt și cerșetorie... Nu poate fi nicicând educat să devină o ființă folositoare. Din acest motiv este necesar ca neamul țigănesc să fie exterminat prin castrare și sterilizare. Cu ajutorul unei asemenea legi plaga țigănească ar fi în scurt timp eliminată... O asemenea măsură nu ar fi foarte costisitoare pentru stat.[65]

În 8 decembrie 1938, Himmler a emis un decret la fel de amenințător cu privire la „Combaterea plăgii țigănești“, în care, bazându-se pe „felul de a fi [*das Wesen*] al acestei rase“, aducea argumente pentru tratarea chestiunii țiganilor. Himmler a dat ordin ca oficiul care se ocupa de problema țiganilor „să adune informații despre toți țiganii din Germania și să stabilească măsurile necesare pentru combaterea lor“.[66] Prin urmare, toți țiganii au fost înregistrați, obligați să se supună unui „examen biologic rasial“ și să aibă o carte de identitate, pe care se menționa categoria din care făceau parte: 1) țigani puri; 2) țigani corciți și 3) vagabonzi nețigani. Acest decret conferea poliției puteri speciale de a le interzice să călătorească în grupuri de mai multe familii, permițându-le ofițerilor să aresteze pe oricine era considerat „țigan asocial“.

Războiul a fost un prilej potrivit pentru a aplica măsuri și mai dure. Țiganii nu mai aveau voie să-și părăsească locul de ședere fără un permis special. Au fost supuși la muncă silnică și catalogați ca „străini de comunitate“ (*gemeinschaftsfremd*). În 1939, într-un raport al SD-ului se consemna că ghicitoarele țigănci, care erau foarte populare prin târguri și locuri de distracție, făceau predicții negative cu privire la sfârșitul războiului. La scurt timp după aceea, Heydrich a emis un decret care le interzicea cu totul țiganilor ghicitul și prezicerea viitorului. Orice țigan care încălca legea urma să fie luat în „arest preventiv“. O ghicitoare țigancă, în vârstă de patruzeci și șapte de ani, pe nume Anna, a fost arestată de Kripo și trimisă în lagărul exclusiv femeiesc de la Ravensbrück în februarie 1940 deoarece nu s-a supus ordinului. A murit acolo în 14 mai 1942. Emma, o altă ghicitoare țigancă, în vârstă de treizeci și șase de ani și mamă a șase copii, a fost arestată în iunie 1940. A fost de acord să declare că nu se va mai ocupa niciodată cu ghicitul. A fost condamnată la trei luni de închisoare. În martie 1943, ea și cei șase copii au fost trimiși cu toții la Auschwitz. Este puțin probabil să fi supraviețuit.[67]

Politica deportării țiganilor a înregistrat fluctuații. În mai 1940, 2 500 de țigani au fost trimiși în lagăre din Polonia ocupată de naziști și

folosiți la muncă silnică. În 16 decembrie 1942, s-a produs o schimbare bruscă și dramatică. Himmler a ordonat deportarea în masă a țiganilor în lagărul morții de la Auschwitz-Birkenau. Însă decretul lui Himmler prevedea ca „țiganii puri", care duseseră o viață nomadă, să fie exceptați de la deportare. În mod straniu, pentru aceștia, Himmler avea o anumită admirație. Credea că sunt descendenții vechilor triburi „ariene". Arthur Nebe, șeful Kripo, și-a informat subalternii că „Himmler intenționează ca în viitor «țiganii puri din punct de vedere rasial» să dispună de o anumită libertate de mișcare, încât să poată circula într-o anume zonă, să trăiască potrivit obiceiurilor și moralei lor și să desfășoare o activitate tradițională [a țiganilor]."[68]

Într-o scrisoare din 3 decembrie 1942, Martin Bormann, secretarul politic al lui Hitler, s-a plâns de faptul că Himmler excepta „țiganii puri" de la deportare: „Un atare tratament al țiganilor puri din punct de vedere rasial ar reprezenta o îndepărtare fundamentală de la măsurile ce se iau în prezent pentru combaterea plăgii țigănești și nu ar fi înțelese de populație și de eșaloanele inferioare ale conducerii de partid. Nici Führerul nu ar fi de acord ca un segment al țiganilor să primească înapoi vechea lor libertate."[69] Peste alte trei zile, Himmler s-a întâlnit cu Hitler și l-a convins să-și depășească prejudecățile. Țiganii puri din punct de vedere rasial au fost exceptați de la deportări. O notă a Ministerului de Justiție, datată 17 februarie, consemna: „Cercetări recente au arătat că printre țigani există elemente rasial valoroase."[70]

Sarcina deportării țiganilor a revenit poliției de investigații criminale, Kripo, nu Gestapoului. S-au selectat oamenii pe baza fișelor și evaluărilor oferite de institutul lui Ritter. Kripo avea mână liberă să decidă pe cine deporta și pe cine nu. Din nou, așa-numitele criterii „rasiale" au fost utilizate într-un context social. Ofițerii Kripo apelau adesea la opiniile „experților" de la „Centrul de cercetare pentru igienă rasială" din cadrul Departamentului pentru sănătate publică când aveau de decis cazuri dificile. Următorul raport, datat 10 iulie 1943, redactat în termeni vagi și împănat cu prejudecăți sociale, este o încercare de catalogare „rasială" a membrilor unei familii acuzați că ar fi țigani, dar care negau acest lucru:

> Deși apartenența la țigani prin înrudire de sânge este negată de familia X, diagnosticul rasial în ceea ce îi privește pe membrii familiei X îi încadrează indubitabil în această categorie.

Verdictul se bazează pe:
1. Trăsături rasiale și psihologice;
2. Trăsături antropologice;
3. Date genealogice;
4. Faptul că familia este considerată maghiară de către unguri.

Chiar și aceste fapte sunt suficiente în sine pentru ca familia X să fie considerată ca prezumtivă familie „de țigani“... Gesturile, afectivitatea și conduita lor generală nu sunt doar străine, ci indică în mod clar descendența țigănească.[71]

Deportarea țiganilor la Auschwitz a început la data de 1 martie 1943 și s-a încheiat la sfârșitul lunii. Cei trimiși în lagăr aveau voie să ia cu ei doar haine și mâncare pentru călătoria cu trenul. În operațiunea de triere a indivizilor în vederea deportării, Kripo a dispus chiar de mai multă putere decât Gestapoul. Numărul țiganilor exceptați de la deportare la Auschwitz-Birkenau a variat de la o regiune la alta. În Magdeburg, aproape toți țiganii din regiune au fost deportați. Din orașul Giessen din landul Hessen au fost deportați 14 din 25 de țigani. În München, au fost 141 din aproximativ 200. În Oldenburg, o regiune catolică, nu au fost deportați decât 4 țigani din 84.[72] Un total de 13 000 de „țigani corciți“ au fost deportați din Austria și Germania în martie 1943. Se estimează că 15 000 dintre cei 28 627 de țigani din Austria și Germania au supraviețuit deportării.

Fiecare țigan „corcit“ cu vârsta peste doisprezece ani care scăpa de deportare trebuia să-și dea acordul pentru operația de sterilizare. Rolul-cheie pe care l-a jucat Kripo în emiterea acestor ordine arată în ce măsură această forță de poliție prezumtiv civilă ajunsese să aibă aceleași misiuni ca Gestapoul. De fapt, Kripo devenise aripa de „poliție rasială“ a Gestapoului. Sterilizarea țiganilor din Germania n-a urmat procedura normală a unei recomandări făcute de un medic, urmată de o aprobare din partea unui tribunal însărcinat să se ocupe de sănătatea ereditară a populației. Pur și simplu, Kripo cerea autorităților locale să aprobe ordinele de sterilizare. Țiganii care erau de acord cu sterilizarea erau categorisiți drept „adaptați din punct de vedere social“. Dacă o persoană refuza, ofițerii Kripo o amenințau cu trimiterea într-un lagăr de concentrare și deportarea. Un țigan pe nume Johann, care servise în armată, fusese exceptat de la deportare fiindcă luptase pe front. În 13 mai 1943, biroul Kripo din Nürnberg a ordonat să fie sterilizat. Johann a refuzat. Un

ofițer l-a amenințat cu deportarea într-un lagăr de concentrare. Johann s-a opus din nou. A fost apoi arestat ca element „asocial" și dus în „arestul preventiv al poliției". I s-a spus că va fi trimis la Auschwitz. A doua zi, Johann și-a dat în sfârșit acordul să fie sterilizat. A fost eliberat de îndată.[73] Se estimează că între 1943 și 1945 au fost sterilizați 2 000–2 500 de țigani exceptați de la deportare.

Hilda, o fetiță germană, își amintește o poveste deosebit de emoționantă despre o întâlnire cu niște țigani în vremea când aveau loc deportările la Auschwitz-Birkenau.

> Mă dusesem la un târg al bisericii, un carnaval. Aveau un carusel și diferite standuri și căsuțe. Iar apoi am văzut-o pe fata aceea venind cu un soi de caravană țigănească. Avea niște bomboane, iar eu aveam hârtia aceasta roz frumoasă, pe care i-am dat-o ei cadou. Îmi amintesc de noi cum ședeam împreună. Fetița avea o păpușă din zdrențe. Cred că avea vreo nouă sau zece ani. Mi-a spus că nimeni nu avea voie să atingă păpușa aceea deoarece era specială. Apoi mi-a spus, iar eu a trebuit să-i jur că nu o să spun nimănui, că mai erau și alți țigani care mergeau din oraș în oraș la târg, dar fuseseră duși în lagăr, iar apoi gazați. Atunci i-am spus: „Dar nu poate fi așa. Vreau să zic, numai pentru că erau țigani... Ce crimă au făcut?" „Nu, mi-a răspuns fata, nu înțelegi, sunt omorâți tocmai fiindcă *sunt* țigani." Păpușa pe care mi-a arătat-o îi fusese dată de cineva care mai apoi fusese gazat. Nu le-am povestit niciodată părinților mei despre această întâlnire fiindcă îi promisesem fetei să păstrez secretul.[74]

7

Persecuția evreilor

La ora 11:03, în dimineața zilei de 11 martie 1933, Ludwig Förder, un avocat evreu, se afla în biroul său din clădirea tribunalului din Breslau.[1] Dintr-odată, ușa a fost deschisă violent, iar doi vajnici și vânjoși membri ai SA-ului au năvălit în încăpere urlând: „Afară cu evreii." Într-o declarație dată la poliție a doua zi, Förder a explicat ce s-a întâmplat în continuare:

> L-am văzut pe Siegmund Cohn, în vârstă de peste 70 de ani, membru al baroului, cum rămăsese țintuit în scaunul său. Incapabil să facă vreo mișcare. Cămășile brune au sărit pe el... Un membru al SA-ului s-a năpustit asupra mea, m-a lovit de două ori în cap, făcându-mă să sângerez serios. Una dintre lovituri a fost chiar lângă cicatricea pe care o aveam de la rănile din Primul Război Mondial... Unul dintre membrii SA-ului s-a uitat în jur și l-a întrebat pe judecător: „Ăsta-i evreu?"... Bătrânul a considerat că nu avea dreptul să-l mintă pe nemernic și i-a zis: „Da, e un avocat evreu." Atunci bruta s-a întors spre prietenii lui: „Scoateți-l pe evreu de aici." Unul dintre oamenii SA-ului stătea la ușă, iar atunci când am ieșit, mi-a tras una în spate că am căzut peste judecătorul Goldfarb, care este și șeful comunității evreiești... Acesta s-a întors spre mine șocat, întrebându-mă: „Cărei autorități ar trebui să mă adresez ca să reclam această fărădelege?" I-am răspuns: „Cred că nu mai există o asemenea autoritate."[2]

Incidentele antisemite de acest gen au reprezentat un șoc uriaș pentru evreii din Germania nazistă. Evreii constituiau o minoritate neînsemnată

numeric. Între 1871 și 1931 numărul lor nu a depășit niciodată 1,09% din populație. În 1933, în Germania trăiau 525 000 de evrei, dintre care 144 000 la Berlin. În 1939, rămăseseră doar 300 000 de evrei. Între 1940 și 1944, 134 000 de evrei germani au fost deportați în lagărele de muncă și exterminare din Polonia. Numărul total de evrei germani uciși în Holocaust a fost estimat la 160 000. Evreii germani care au supraviețuit erau, în general, căsătoriți cu un arian sau proveneau dintr-o asemenea căsătorie.[3]

Evreii au trăit secole de-a rândul în regiunile germanice ale Europei. Periodic au fost supuși unor persecuții. Constituția germană de la 1871 le-a acordat drepturi cetățenești depline. Era, de asemenea, permisă convertirea lor la religia creștină. Numeroși evrei s-au integrat și au fost asimilați de majoritatea germană. Din 1881 până în 1933, de pildă, 19 469 de evrei s-au convertit la protestantism. În timpul Primului Război Mondial, 100 000 de membri ai comunității evreiești s-au înrolat, iar 70 000 au luptat pe front, 30 000 dintre ei fiind decorați pentru bravură. Douăsprezece mii de evrei au căzut în luptă.

Rata căsătoriilor dintre evrei și creștini germani a crescut rapid înainte ca Hitler să preia puterea. Între 1901 și 1905, 15% dintre evrei erau căsătoriți cu neevrei. În 1933, procentul urcase la 44%. Asimilarea lor în Germania s-a produs într-un ritm mai rapid decât în orice altă țară europeană. Erau atât de bine asimilați, încât nu se deosebeau de populația majoritară. „Presupun că, dacă cineva i-ar fi întrebat pe tatăl sau pe mama mea în 1930–1931: «Care este naționalitatea dumneavoastră?», ar fi răspuns, desigur: «Germană»“, își amintește Claus Moser, fiul unui bancher evreu, născut în 1922. „Tatăl meu a luptat în Primul Război Mondial. A primit Crucea de Fier. Părinții mei nu și-ar fi negat niciodată evreitatea, dar înainte de toate erau germani. Sigur că înainte ca Hitler să ajungă la putere, mă duceam o dată pe an cu tata la sinagogă, dar asta nu însemna mare lucru.“[4]

Klaus Scheuenberg, născut în 1925, își amintește:

> Tatăl meu era, ca aproape toți evreii germani din clasa mijlocie, un individ apolitic și naiv. Când a ajuns la putere, Hitler a creat o nouă decorație [militară], Crucea Luptătorului de pe Front. Toți cei care luptaseră pe front în ultimul [Primul] război mondial au primit distincția, împreună cu un certificat uriaș [de la Hitler] care începea cu „Dragul meu camarad“. La acea vreme, naziștii nu aveau încă o listă cu cine era

creștin și cine era evreu, așa că i-au trimis-o și tatei. După ce a primit-o, tata a spus: „Hitler nu poate fi chiar atât de rău. Uite, mi-a dat și mie medalia.“ Cât de credul putea fi![5]

Evreii din Germania se impuseseră în afaceri, comerț, cultură și în domeniul profesiilor liberale. În 1933, 61% dintre ei erau angajați în comerț și afaceri, spre deosebire de 18% dintre germani. În jur de 40% dintre germani erau angajați în industrie în comparație cu 22% dintre evrei. Doar 2% dintre evrei se ocupau de agricultură în comparație cu 29% dintre germani. Între 1929 și 1932, 25% dintre toți angajații în vânzarea cu amănuntul erau evrei. Evreii dețineau 41% dintre toate firmele de deșeuri și fier și 57% dintre afacerile cu metale. Predominau în domeniul bancar și financiar. În 1930, 43% dintre posturile de conducere ale băncilor germane erau ocupate de evrei. În 1928, 80% dintre membrii de frunte ai bursei de mărfuri din Berlin erau evrei.

Evreii au prosperat și în domeniul profesiilor liberale. În 1933, activau 381 de judecători și procurori evrei, iar 16% dintre avocați erau de asemenea evrei. Evreii ocupau 12% dintre posturile universitare, iar alte 7% dintre cadrele universitare erau evrei care se convertiseră la creștinism. În jur de 10% dintre medici și dentiști erau, de asemenea, evrei. Între 1905 și 1931, zece dintre cei treizeci și doi de germani care au primit Premiul Nobel erau evrei. Erau foarte activi în lumea artelor, a cinematografiei, teatrului și jurnalismului. În 1930, 80% dintre toți directorii de teatre ai Berlinului erau evrei, iar 75% dintre piesele jucate aveau autori de origine evreiască.[6]

Uimitorul lor succes în atâtea domenii ale societății germane nu a fost văzut cu ochi buni de mulți dintre germani. După cum își amintește Ursa Meyer-Semlies, născută în 1914, într-o familie de germani:

> Se spunea: „Evreii sunt pacostea noastră.“ Se repeta la nesfârșit, prin mijloacele de propagandă, că sunt o minoritate care deține cele mai importante poziții — mai ales la oraș, în orice loc mai răsărit — și că în mâinile lor se află toate prăvăliile. Nu-mi făceam gânduri în această privință, dar dintr-odată realizai că așa era. Și priveai în jur... marile magazine de țesături, tutungeriile... magazinele de obiecte muzicale, de bijuterii erau toate în mâinile evreilor. Pe râul Memel erau ateliere mari de coșciuge, amplasate chiar lângă depozitele de lemn adus cu pluta pe apă. Și acestea aparțineau evreilor.[7]

Ellen Frey, născută de asemenea în 1914, susține la rândul ei că mulți germani împărtășeau aceleași opinii negative. „Evreii, ne spuneau părinții noștri, sunt peste tot. În teatru ocupă pozițiile cele mai înalte. Îi găsești peste tot și ne au la degetul mic. Asta ne spuneau părinții noștri. Ne dau pe noi, nemții, la o parte și ne iau cele mai bune locuri... Da, ajungeai să te gândești că poate ar fi bine dacă ar pleca, să ajungem și noi la rând... Cam așa gândeau oamenii pe atunci."[8] Erna Tietz, o creștină germană, născută în 1921, declară că era un lucru comun ca în cursul unei conversații, nemții să spună: „Când ai de-a face cu evreii, fii atent, fiindcă evreul se gândește doar la buzunarul lui."[9]

În 1934, Reinhard Heydrich a proclamat cu subiect și predicat ce soartă îi aștepta pe evrei în Germania nazistă:

> Posibilitățile evreilor de a trăi aici trebuie îngrădite, și asta nu doar în sens economic. Pentru ei Germania trebuie să fie o țară fără viitor, în care generațiile bătrâne rămase pot, desigur, să moară, dar în care tinerii nu pot să trăiască, astfel încât impulsul de a emigra să fie puternic. Se resping metodele de antisemitism brutal. Nu lupți împotriva șobolanilor cu revolverul, ci cu otravă și gaz.[10]

Persecuția evreilor a fost un proces derulat pas cu pas. Naziștii au vrut să-i elimine cu forța din economie pe evrei, să-i învrăjbească cu vecinii, iar apoi să-i alunge din Germania. Pe aceia dintre germani care avuseseră relații cu evreii înainte de venirea lui Hitler la putere i-au marginalizat, iar apoi i-au ostracizat. Au fost 400 de legi antievreiești emise de regimul nazist. Conducătorii comunității evreiești au descris ansamblul de măsuri drept „teroare judiciară". Evreii au fost excluși din serviciile publice, din magistratură, din învățământul secundar și universități.

Prima măsură concretă împotriva lor a fost luată în 1 aprilie 1933, printr-un boicot de o zi instituit la nivel național împotriva magazinelor evreiești. Membrii SA s-au postat în fața magazinelor evreiești, purtând pancarte cu sloganuri de genul: „Cine mănâncă produse evreiești va muri de pe urma lor!" Funcționarul evreu Arnold Biegelson își amintea:

> Oamenii SA-ului stăteau în fața vitrinelor mânjite, purtând pancarte mari pe care era scris: „Nu cumpăra de la evrei." Mama mea, care nu arăta deloc a evreică, a fost oprită de o gardă SA când a ieșit dintr-un magazin. Acesta i-a spus: „Ai văzut pancarta și tot ai intrat. O să ținem

minte fața ta." Nu am luat în serios acele amenințări. La vremea aceea, încă ne era permis să ne mișcăm în voie.[11]

La o săptămână după boicot, ziarul evreiesc *Jüdische Rundschau* a publicat articolul „Purtați cu mândrie steaua galbenă", de Robert Weltsch, o personalitate marcantă a comunității sioniste:

> Presa național-socialistă ne numește „dușmanii poporului" și ne lasă lipsiți de apărare. Nu este adevărat că evreii au trădat Germania. Dacă au trădat pe cineva, atunci s-au trădat pe ei înșiși... Fiindcă evreul nu și-a purtat cu mândrie evreitatea, fiindcă mereu a evitat chestiunea evreiască... Acum evreul este însemnat cu Steaua Galbenă... Ideea liderilor [naziști] care au impus boicotul și au ordonat „ca steaua galbenă pe un fond negru" să fie vopsită pe fiecare magazin evreiesc constituie un simbol puternic. Acțiunea este gândită să aplice un stigmat, un semn al disprețului. Noi însă îl vom prelua și îl vom transforma într-o medalie de onoare... Evrei, asumați-vă Steaua lui David și purtați-o cu mândrie![12]

Weltsch nu intuia cât de complicată devenea viața evreilor. Efigiile lor au fost arse în timpul paradelor SA-ului. Violentului ziar antisemit *Der Stürmer* i se făcea reclamă prin imense panouri publicitare. Pe pagina întâi apăreau imagini grotești, respingătoare din punct de vedere fizic, ale unor evrei.[13] În 20 august 1933, locuitori din Würzburg au reclamat-o șefului local de partid pe o femeie germană care întreținea relații sexuale cu un bărbat evreu. SS-ul l-a plimbat pe acesta pe străzi cu o pancartă pe care era scris: „Am trăit în concubinaj cu o femeie germană." A fost plasat în „arest protectiv" pentru două săptămâni. Acțiunea era complet ilegală, deoarece nu exista nicio lege la acea vreme prin care se interziceau relațiile sexuale dintre evrei și neevrei.[14]

Credința multor evrei germani că astfel de acțiuni antisemite naziste vor fi trecătoare s-a dovedit iluzorie. După cum își amintea Claus Moser:

> Trebuie să știți că treceam pe lângă magazine pe ale căror uși scria: „Evrei! Nu cumpărați de aici." Erau pretutindeni. Cred că eram speriat de toate cămășile alea brune și negre, pe care le vedeai peste tot. Oriunde în oraș erau panourile acelea publicitare de pe străzi, pe care apăreau imagini oribile cu evrei. Mi-am zis că sunt vremuri hidoase și dezgustătoare, dar că o să trecem și peste asta, iar într-un an sau doi toți acești oameni

> îngrozitori vor dispărea. Apoi începi să conștientizezi tot mai pregnant că ești evreu și senzația de pericol crește treptat.[15]

Gad Beck, născut în 1923 într-o familie berlineză înstărită, fusese unul dintre cei mai iubiți elevi din clasa sa înainte ca Hitler să preia puterea. „Apoi au început să se întâmple tot felul de lucruri stranii", își amintește el:

> „*Herr Professor*, pot să mă așez în altă bancă?", a întrebat unul dintre elevi. „Gerhard are picioare transpirate și puturoase de evreu." Copiii sunt adesea mai direcți și mai brutali decât adulții. Acest soi de respingere era cu adevărat dureroasă. La prânz, am povestit familiei ce se întâmplase. Reacția părinților mei m-a dezamăgit și m-a zăpăcit total. Era clar că nu luau în serios neplăcuta întâmplare. Ca să mă consoleze, au bâiguit ceva despre cum lucrurile se vor liniști cât de curând.[16]

Contrar părerii generale, persecutarea evreilor care respectau legea nu a constituit o prioritate pentru Gestapo în primii doi ani de guvernare național-socialistă. În orașul Krefeld, pe tot parcursul anului 1933, Gestapoul a arestat doar opt evrei, iar șapte dintre aceștia erau comuniști activi.[17] Majoritatea evreilor care au fost interogați dezaprobaseră în public insultele antisemite care le fuseseră adresate. În 17 august 1935, o evreică în vârstă de cincizeci și cinci de ani a intrat în conflict cu doi tineri în centrul orașului Köln după ce i-a văzut vânzând un ziar pe a cărui primă pagină apărea titlul: „Cine are de-a face cu evreii murdărește poporul." „E oribil din partea voastră să vindeți un asemenea ziar", le-a spus ea băieților. Aceștia au raportat totul unui ofițer SS, iar femeia a fost supusă la interogatorii din partea Gestapoului. Ea a susținut că vorbise la supărare, fără să se gândească la consecințe. În cele din urmă, procuratura a clasat cazul.[18]

Incidentul s-a petrecut în vara lui 1935, în contextul escaladării acțiunilor antisemite ale naziștilor în numeroase orașe și localități germane. Magazinele evreiești au fost supuse unui nou val de boicoturi. La intrarea în numeroase orașe și sate au apărut plăci de semnalizare pe care era scris: „Evreii nu sunt bine-veniți aici." În unele locuri, li s-a interzis accesul în biblioteci, cinematografe, bazine de înot, berării, popicării și parcuri. Cimitirele evreiești erau adesea vandalizate de bande de tineri membri ai SA-ului. Activiștii naziști solicitau legi care să interzică relațiile intime și căsătoriile între evrei și neevrei.

Răspunzând acestei „presiuni de jos în sus“, Hitler a decis să clarifice statutul legal al evreilor. Reichstagul a fost convocat în sesiune specială în 15 septembrie 1935, la Nürnberg, unde a fost votat un pachet cuprinzător de legi privind cetățenii Reichului. „Legile de la Nürnberg“ au devenit parte integrantă a programului nazist de protejare a „purității biologice“ a rasei germane. Niciun „evreu pur“, adică o persoană care avea părinți și bunici evrei, nu mai avea dreptul de a fi cetățean german sau de a avea relații intime cu un arian. Evreii nu mai aveau dreptul să angajeze ca menajeră o femeie germană sub vârsta de patruzeci și cinci de ani. Nici nu li se mai permitea să arboreze steagul german. Această interdicție le-a lăsat un gust amar evreilor bătrâni, veterani din Marele Război. Copiii dintr-o căsătorie mixtă — arian cu evreu —, numiți *Mischlinge* („corcituri“), erau considerați „supuși ai statului“, dar nu se bucurau de drepturi cetățenești depline. Hitler a prezentat Legile de la Nürnberg ca pe un fundament pentru „coexistența pașnică a germanilor cu evreii“.[19]

Potrivit lui Norman Ebbut, corespondentul ziarului *The Times* la Berlin, în absența unor norme de aplicare, Legile de la Nürnberg erau

> [...] folosite pentru a justifica orice tip de umilire și persecuție, nu de către indivizi, ci de către autorități.... Oportunitățile oferite de noile legi sunt nelimitate... Orice individ își poate reclama dușmanul sau rivalul evreu că l-ar fi văzut în compania unei femei „ariene“ ori poate scoate din mânecă presupuse obligații contractuale din trecut... Dacă în cercurile înalte ale puterii nu se fac încercări de a îngrădi comportamentul feroce al fanaticilor antisemiți, evreii vor fi condamnați să alerge orbește în cerc, până când vor muri. Acesta este procesul căruia i s-a aplicat termenul de „pogrom rece“.[20]

O definiție legală stabilea diferențele dintre „evrei puri“ sau „plini“ (*Volljuden*) și „corcituri“ (*Mischlinge*), care proveneau din căsătorii mixte între arieni germani și evrei. Un evreu „plin“ avea trei sau toți patru bunici evrei. Cei din categoria *Mischlinge* erau fie de gradul întâi, cu doi bunici evrei; fie de gradul doi, cu un singur bunic evreu. Cei din această categorie nu erau considerați „arieni“, dar, în general, au scăpat de deportare și exterminare în timpul Holocaustului.[21] În căsătoriile mixte, partenerul evreu scăpa, de asemenea, de la deportare, cu condiția să nu fi intervenit un divorț și, mai ales, să fi rezultat copii din căsătorie.

Cecile Hensel, o tânără plină de viață, născută în 1923, trăia în micul oraș universitar Erlangen. Tatăl ei era cunoscutul filosof Paul Hensel, decedat în 1930. Printre strămoșii ei se numărau Moses Mendelssohn, cunoscut drept „Socrate al nemților", și celebrul compozitor Felix Mendelssohn.* Cu spiritul ei liber și firea deschisă, Cecile crescuse fără să știe prea multe despre evenimentele politice din Germania nazistă. Tatăl ei, filosoful liberal, îi spusese: „Orașele mari au o universitate, dar orașele mici sunt ele însele o universitate." Cecile împlinise abia unsprezece ani când mama ei i-a explicat ce însemnau Legile de la Nürnberg.

> Am fost crescută în credința creștină luterană. Mama era ariană. Am întrebat-o: „Ce este un *Mischling*?" La care ea mi-a răspuns: „Este o persoană care nu se mai potrivește în această lume." Oricine vrea să facă parte din lume, iar eu acum nu mai făceam parte din ea. Aceste legi mă scoseseră în afara ei. Îmi amintesc când cineva la școală mi-a spus: „Ești evreică." Iar eu i-am răspuns: „Printre strămoșii mei se numără, ce-i drept, un evreu celebru, Moses Mendelssohn, dar eu nu sunt evreică." Atunci fata aceea mi-a spus cu voce tare: „A, numele lui era Moses, nume de evreu!" Apoi am fost dată afară de la școală. Au fost vremuri groaznice. Stăteam tot timpul în casă, ca o prizonieră. Când mă trezeam dimineața, eram înspăimântată. Când mergeam seara la culcare, eram înspăimântată.[22]

Dorothea Schlosser, o altă fată „pe jumătate evreică", născută în 1921, care trăia la Berlin, a avut parte de experiențe similare: „Aversiunea mea față de Hitler a început cu o remarcă făcută de directorul școlii mele. A spus: «Există evrei și există creștini, dar cele mai rele sunt corciturile.» Asta chiar a fost o lovitură... Am plâns mult în acea perioadă. Obișnuiam să mă uit în oglindă și să-mi zic: «Oare chiar sunt atât de groaznică?»"[23]

După instituirea Legilor de la Nürnberg, au fost mulți evrei care, realizând că duceau o luptă fără șanse de victorie, au plecat în exil. „Un lucru pe care mi-l amintesc mai limpede decât orice este ziua când am părăsit Germania în aprilie 1936", își amintește Claus Moser, a cărui familie s-a refugiat în Marea Britanie:

---

* La această listă de iluștri înaintași, ar mai trebui adăugate câteva personalități: matematicianul Kurt Hansel, pictorul Wilhelm Hansel, compozitoarea Fanny (Cäcilie) Mendelssohn, filantropul Abraham Mendelssohn Bartholdy. (*N. red.*)

> Ceea ce mi se pare extraordinar este să mă revăd acolo, un băiat de treisprezece ani, cărând un violoncel, aflat în drum spre Anglia. Era o călătorie unică, doar că eu și fratele meu nu știam că plecăm pentru totdeauna. Era o călătorie în necunoscut. Nu cred că aveam sentimentul că ne refugiam din fața morții. Cred că simțeam doar că Germania se transformase într-o țară groaznică. O țară respingătoare. Noi, evreii, eram ținta tuturor ororilor. Și chiar dacă nu știam că fugeam de violența imediată, aveam un sentiment uriaș de ușurare atunci când am plecat.[24]

Privind retrospectiv, ni se poate părea surprinzător că nu au fost mai mulți evrei care să realizeze nenorocirea ce se abătea asupra lor. Din câte se știe, femeile au sesizat mai rapid pericolul în care se aflau. „Acasă, femeile își exprimau cu voce tare îngrijorarea", își amintește una dintre ele:

> Le spuneau bărbaților: „De ce să rămânem aici și să așteptăm dezastrul final? Nu ar fi mai bine să ne construim o existență solidă altundeva, înainte ca toată puterea noastră să se fi irosit sub presiunea asta fizică și psihică neîntreruptă? Viitorul copiilor noștri nu este mai important decât rezistența asta fără rost?" Toate femeile, fără excepție, erau de această părere; în timp ce bărbații se opuneau la fel de pătimaș. Am discutat despre asta cu soțul meu. Ca toți bărbații, nu era pur și simplu în stare să priceapă cum ar putea cineva să-și părăsească patria.[25]

Legile de la Nürnberg prevedeau o nouă infracțiune pentru care evreii puteau fi arestați: „rușinea rasială" (*Rassenschande*).[26] Aceasta pedepsea relațiile sexuale între evrei și neevrei. În acest fel, evreii puteau fi reclamați și mai ușor pentru încălcarea legii. Prin urmare, după introducerea Legilor de la Nürnberg, Gestapoul s-a implicat tot mai mult în persecuția evreilor. Legile de la Nürnberg se aplicau tuturor evreilor și germanilor arieni care fie aveau o relație intimă fără a fi căsătoriți, fie erau bănuiți de așa ceva. Se presupunea că bărbații arieni și evrei primeau pedepse egale. În realitate, evreii acuzați de această infracțiune erau tratați cu mai multă brutalitate în timpul anchetei. Femeile germane ariene rareori ajungeau în arest, în vreme ce femeile evreice erau adesea reținute în „arest protectiv". Bărbații arieni condamnați primeau pedepse mai mici decât evreii, dar după eliberare erau și ei tratați ca niște paria. Femeile ariene germane acuzate de relații sexuale cu evrei pierdeau adesea custodia asupra copiilor.[27]

Mulți ofițeri ai Gestapoului au înființat secțiuni pentru investigarea cazurilor de „rușine rasială". La Berlin, se utilizau înscenări. Fete tinere și prostituate recrutate de Gestapo aveau misiunea de a ademeni bărbați evrei, astfel încât să fie surprinși în împrejurări sexuale explicite. În alte cazuri, erau supravegheate cupluri suspectate că întrețin relații intime ilegale. Adesea se efectuau razii pentru ca „vinovații" să fie prinși în ipostaze compromițătoare.

Între 1935 și 1940, s-au înregistrat 1 900 de condamnări pentru „rușine rasială". Numărul de cazuri a fost diferit de la o regiune la alta. În Hamburg, între 1936 și 1943, au fost trimise în judecată 429 de persoane acuzate de „rușine rasială". În Frankfurt, în aceeași perioadă, nu au fost decât 92 de condamnări. Pedeapsa pentru această infracțiune era în medie de optsprezece luni de închisoare. Cei condamnați își ispășeau pedeapsa în închisori normale sau în colonii penitenciare. În martie 1936, Gestapoul a reclamat Ministerului Justiției că sentințele judecătorilor pentru acest tip de delict erau prea ușoare. Heydrich a cerut ca pedeapsa cu munca forțată să fie aplicată mai des.[28]

Detectarea cazurilor de „rușine rasială" de către Gestapo se baza în primul rând pe denunțuri din partea populației. Studiul istoricului Robert Gellately dedicat cazurilor de „rușine rasială" din regiunea Franconiei Inferioare arată că 57% dintre anchete începeau cu un denunț făcut de un cetățean german obișnuit. După cum constată Gellately, „fără colaborarea activă a populației, pentru Gestapo ar fi fost aproape imposibil să pună în aplicare politicile rasiale [antievreiești]".[29] În dosarele orașului Düsseldorf, există 255 cazuri de „rușine rasială" în care erau implicați bărbați evrei și 137 de cazuri cu bărbați germani. Spre deosebire de reclamațiile privind delicte politice minore, pentru cazurile de „rușine rasială" Gestapoul cerea coroborarea mărturiilor de la minimum trei persoane. Altfel acuzația era respinsă cu un avertisment sever și promisiunea că persoana avea să fie ținută sub supraveghere. Această prevedere a limitat drastic numărul cazurilor care au ajuns să fie judecate.[30]

Cei acuzați de „rușine rasială" aveau în general sub patruzeci de ani și proveneau din medii diferite. O sentință a tribunalului din Hamburg din noiembrie 1937 ce viza un bărbat evreu menționa: „Faptul că acuzatul și martora [partenera lui germană] se cunosc încă din 1920 și că au o relație ce durează din 1927 nu poate fi considerat o circumstanță atenuantă, deoarece relația a continuat timp de un an și jumătate după promulgarea Legilor de la Nürnberg și a încetat abia după arestarea acuzatului."

Bărbatul a fost condamnat la treizeci de luni de muncă forțată.[31] Un om de afaceri evreu prosper, pe nume Karl, care era căsătorit cu o „ariană" germană, a fost denunțat de un anonim pentru „rușine rasială". Scrisoarea către Gestapo menționa că bărbatul își abuza muncitoarele și servitoarele. Gestapoul a respins acuzația pe motiv că era nefondată.[32]

Într-un alt caz, o servitoare evreică în vârstă de douăzeci de ani a descris o partidă de sex cu doi bărbați arieni germani în toate detaliile ei pornografice pe parcursul unei mărturisiri ce se întinde pe mai multe pagini dactilografiate la un rând. În loc să-i ceară femeii să recunoască faptul că întreținuse relații sexuale, ceea ce ar fi fost suficient pentru o acuzație de „rușine rasială", ofițerul Gestapo a dorit să afle toate detaliile intime. Se vede că unii ofițeri găseau o plăcere lubrică în a asculta femei, care în general nu împliniseră patruzeci de ani, povestind despre întâlnirile lor sexuale.[33]

Evreii apar în dosarele Gestapoului pentru o serie de alte motive. Cei de vază erau adesea supravegheați și hărțuiți. Multe dintre aceste dosare erau voluminoase și au fost permanent actualizate. Tipice sunt cazurile grele ale lui Siegfried Kleff, Michael Steinbeck și Josef Kahn. Dr. Siegfried Kleff, născut în 1882, era rabin. Trăia la Düsseldorf cu soția sa Lili.[34] În februarie 1937, a devenit președintele filialei de la Düsseldorf a Asociației Naționale a Congregațiilor Evreiești din Germania. Această organizație îi ajuta pe evrei să emigreze. În martie 1937, Gestapoul din Berlin a trimis secției din Düsseldorf o informație cu privire la Kleff, care era suspectat că ar dori să fraternizeze cu nemții, întrebând totodată dacă era, într-adevăr, un sionist convins. În mai 1937, Kleff a primit o amendă de 20 RM pentru că menționase congregației sale un ziar interzis. În 30 august 1938, Kleff a făcut cerere de emigrare în Țările de Jos. Gestapoul i-a respins solicitarea și, în plus, i-a confiscat pașaportul. Cu ocazia pogromului cunoscut ca „Noaptea de cristal" din 9–10 noiembrie 1938, Kleff a fost pus sub „arest protectiv" într-un lagăr de concentrare din zonă, fiind eliberat douăsprezece zile mai târziu. O nouă mențiune în dosarul său apare în data de 21 noiembrie 1941, când i s-au confiscat 315 cărți. Ultima mențiune datează din 21 ianuarie 1942. Se consemnează aici că rabinul fusese trimis în Polonia. Acolo îl aștepta o moarte sigură. În tot acest timp, Gestapoul nu l-a supus nici măcar unui singur interogatoriu.[35]

Gestapoul l-a plasat sub supraveghere pe Michael Steinbeck, născut în 1880, un medic specialist, pe motiv că ar putea fi în relații cu

francmasonii. Regimul nazist era extrem de ostil francmasoneriei. În *Mein Kampf*, Hitler susținea că evreii foloseau organizația ca pe o rețea secretă pentru a-și asigura influența și controlul în domeniul afacerilor și finanțelor. Prin urmare, ura naziștilor față de francmasonerie se afla în strânsă legătură cu antisemitismul lor.

Steinbeck se născuse la București și trăia la Duisburg împreună cu soția sa Margarete.[36] Dosarul conține numeroase materiale despre activitățile lui într-o perioadă lungă de timp. Gestapoul a descoperit o invitație adresată lui Steinbeck de a participa la o întrunire a unei loje masonice în 22 martie 1937. Dosarul nu menționează dacă a și participat la acea întâlnire, dar consemnează dizolvarea lojei. În dosarul său există un număr mare de pliante de la o asociație a navigatorilor numită „Frăția Marinarilor Liberi" din Renania. Se pare că Steiner fusese activ în această asociație în perioada Republicii de la Weimar, lucrând ca editor al uneia dintre publicațiile acesteia, *Dracul-de-mare*. Există la dosar o copie a unui articol al lui Steinbeck, în care se prezintă ca medic într-un spital din Tanger, în Maroc, finanțat de o asociație caritabilă musulmană, în timpul Primului Război Mondial. Steinbeck continuă cu un comentariu critic la adresa autorităților germane care, din cât se știa, îl împinseseră pe un fermier la sinucidere. Susținea, de asemenea, că oricine lucrase în străinătate era tratat cu suspiciune în momentul în care se întorcea acasă. Toate acestea se refereau la lucruri petrecute înainte ca naziștii să ajungă la putere. Gestapoul l-a arestat în 1937 pentru implicare într-un grup masonic. Existau suspiciuni că s-ar fi făcut vinovat și de „rușine rasială". Gestapoul nu l-a pus niciodată sub acuzare, iar soarta lui ulterioară este necunoscută.[37]

Josef Kahn, născut în 1886, trăia la Düsseldorf cu soția sa evreică Emilie atunci când a fost arestat de Gestapo fiindcă făcea parte dintr-un cerc care studia și discuta despre esperanto, limba internațională, neutră din punct de vedere politic.[38] În dosarul său există scrisori de la o femeie germană „ariană" care au trezit suspiciuni de „rușine rasială". Gestapoul l-a arestat pe Kahn în 26 aprilie 1937 la hotelul Fürstenhof din Düsseldorf la sfârșitul unei întâlniri a esperantiștilor. A fost interogat în 1 mai. Kahn a spus Gestapoului că slujise ca soldat și transmisionist în Marele Război. În timpul Republicii de la Weimar, a votat pentru partidele liberale. A susținut că era un naționalist german și că sprijinea „toate măsurile guvernului nazist, cu excepția celor privitoare la evrei". A recunoscut că era membru al unei filiale germane a asociației esperantiștilor încă din 1911. Ținea adesea conferințe pe această temă, o activitate în folosul

asociației pe care o aprecia pur recreațională și total apolitică. Josef Kahn a fost eliberat în 5 mai 1937. Nu i s-au adus acuzații. Soarta lui ulterioară este necunoscută.[39]

În cursul anului 1938 persecuția evreilor în interiorul Germaniei naziste a escaladat dramatic. Un decret special din 26 aprilie 1938 îi obliga pe toți evreii să-și declare averea. În iunie 1938, poliția a primit ordin să-i rearesteze pe toți evreii care ispășiseră o pedeapsă pentru încălcarea Legilor de la Nürnberg și să-i transfere într-un lagăr de concentrare. În toamna aceluiași an, 75% dintre firmele deținute de evrei fuseseră închise.

În 7 noiembrie 1938, Herschel Grynszpan, un evreu german în vârstă de șaptesprezece ani refugiat la Paris, a aflat că părinții săi polonezi fuseseră deportați din Hanovra în Polonia. A fost surprins, șocat și furios. A intrat în sediul ambasadei germane de la Paris cu un revolver încărcat pentru a-l ucide pe ambasador. Prima persoană pe care a întâlnit-o era un mărunt funcționar pe nume Ernst vom Rath. Fără vreun avertisment, adolescentul a tras cinci focuri spre el. Trei gloanțe au ratat, unul a trecut razant pe lângă bărbia lui vom Rath, iar al cincilea l-a nimerit în stomac. Două zile mai târziu, Ernst vom Rath murea de pe urma rănilor într-un spital din Paris. Prezentarea lui vom Rath în ziarele germane drept „un patriot german“ ucis avea o anumită doză de ironie. Până de curând fusese supravegheat de Gestapo din cauza unor pretinse „atitudini antinaziste“ și a unor acuzații de homosexualitate. La proces, Herschel Grynszpan a admis că avusese o relație homosexuală cu diplomatul. Nu s-a clarificat niciodată dacă această afirmație era adevărată. La ordinele lui Joseph Goebbels, detaliile acestui proces nu au fost făcute publice.

Uciderea acestui diplomat minor avea să aibă consecințe uriașe. În noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1938 s-a declanșat un val de violențe și distrugeri împotriva evreilor de pe tot teritoriul Germaniei într-o manieră nemaivăzută până atunci. Ziarul *Der Stürmer* a anunțat că era un act de dreaptă răzbunare pentru uciderea lui vom Rath de către „un porc de evreu“. „Acțiunea împotriva evreilor se pune curând în mișcare, nota Goebbels, surescitat, în jurnalul lui. Nu trebuie întreruptă. Totuși, în colaborare cu poliția de ordine, se vor lua măsuri pentru a preveni jafurile și alte intervenții. Se pregătește arestarea a 20 000–30 000 de evrei.“[40]

Și în trecut, mulți evrei fuseseră atacați, jefuiți și uciși, dar acele crime erau comise în principal de bătăușii în cămăși brune de la SA care trecuseră la fapte pe cont propriu. Acum însă guvernul lui Hitler organiza un pogrom antievreiesc la nivel național. În 9 noiembrie, la ora 23:55,

Heinrich Müller, șeful Gestapoului, a trimis un memorandum birourilor locale, menționând acțiunile violente ce avuseseră deja loc. Müller le cerea subalternilor săi să pună capăt jafurilor, dar să nu împiedice incendierea sinagogilor ori vandalizarea magazinelor evreiești care erau în desfășurare.[41] Într-o telegramă trimisă la ora 1:20, Heydrich revenea cu ordine mai detaliate despre cum urmau să fie organizate acțiunile:

> De exemplu, sinagogile vor fi incendiate dacă nu există un pericol să ia foc clădirile dimprejur. Sediile firmelor și locuințele particulare ale evreilor pot fi distruse, dar nu jefuite. Acțiunile care au loc nu trebuie să fie împiedicate de poliție. Vor fi arestați atâția evrei, mai ales bogați, cât pot să primească închisorile în acest moment. După arestare se contactează imediat lagărele de concentrare adecvate, pentru ca evreii să fie internați acolo cât de curând posibil.[42]

Această bine orchestrată noapte a ororilor a ajuns să fie cunoscută drept *Kristallnacht* („Noaptea de cristal" sau „Noaptea sticlei sparte"). Asemenea manifestări antievreiești au avut loc pe tot teritoriul Germaniei. Derbedei naziști și SS-iști au incendiat sinagogi și case de rugăciune. Obiecte unice, de o mare valoare religioasă, au fost arse pe rugurile urii antisemite dezlănțuite. Oamenii au fost bătuți crunt, casele lor atacate, afacerile distruse. Se estimează că 91 de evrei au fost uciși și treizeci de mii au fost arestați, chipurile „pentru propria lor siguranță". Aproximativ zece mii de evrei au fost internați în trei lagăre de concentrare: de la Dachau, Buchenwald și Sachsenhausen. Aproape toți evreii arestați au fost eliberați în termen de șase săptămâni. Într-un comunicat de presă, Joseph Goebbels a susținut că acțiunile germanilor erau „de înțeles".

Se pare că au existat germani obișnuiți care au fost șocați de violența și distrugerile excesive din timpul *Kristallnacht*. Un raport secret redactat de informatorii socialiști pentru SPD-ul aflat în exil arăta:

> Măsurile brutale împotriva evreilor au produs un val de indignare în rândurile populației. Oamenii și-au spus părerea fățiș, drept care mulți arieni au fost arestați. Când s-a aflat că o femeie evreică a fost luată de lângă copilul pe care îl alăpta, chiar și un funcționar al poliției a fost de părere că era cam prea mult. „Încotro se îndreaptă Germania dacă se folosesc asemenea metode?" În consecință a fost și el arestat. După evrei, care vor fi următoarele victime, se întreabă oamenii. Urmează catolicii?[43]

La o zi după *Kristallnacht*, două femei — Helene Kohn și Margarethe Fischer — au denunțat un „arian" german, pe nume Leopold Funk, fiindcă vorbise deschis pe stradă despre violența antievreiască „într-o manieră neașteptată și supărătoare", după cum spuneau ele.[44] Cele două femei au reclamat răbufnirea plină de supărare a bărbatului unui polițist, iar Funk a fost arestat. A fost plasat în „arest protectiv" la Stuttgart pentru a fi anchetat de Gestapo. Cele două femei au susținut că, în ziua de 10 noiembrie, la ora 11 dimineața, trecând pe lângă el pe stradă, l-au văzut oprit în fața unui magazin evreiesc spart și l-au auzit numindu-i pe autorii vandalismului „o haită de javre" și „huni" care atacaseră niște evrei, pe care îi considera „oameni nevinovați". Gestapoul l-a interogat pe Funk în 14 noiembrie 1938. Acesta a declarat că habar nu avea că magazinul distrus aparținea unor evrei. Vociferase doar împotriva distrugerii proprietăților din localitatea lor în acea noapte. A susținut că nu îi considera pe evrei niște „oameni nevinovați", declarând că sprijinea „fără rezerve" politica antisemită a guvernului nazist. În raportul întocmit despre caz, ofițerul notează că declarația lui Funk (că nu ar fi știut că este vorba despre un magazin evreiesc) i se pare „neplauzibilă". După șase zile petrecute în închisoare, Leopold Funk a fost eliberat fără a fi pus sub acuzare. Când ofițerul care se ocupase de caz a aflat că Funk scăpase atât de ușor, a reclamat cazul unui oficial al Gestapoului din Stuttgart, susținând că ar fi trebuit judecat de un tribunal special care să dea o sentință mult mai aspră.[45]

Cei dispuși să-și manifeste simpatia față de soarta evreilor deveniseră o minoritate pe cale de dispariție, după cum specifică un raport social-democrat din decembrie 1938:

> Masa largă a poporului nu a încuviințat distrugerea, dar nu trebuie să trecem cu vederea faptul că sunt oameni în rândul clasei muncitoare care nu îi apără pe evrei. Există cercuri unde nu ești privit cu ochi buni dacă te exprimi critic despre evenimentele recente... Berlin: nu există unanimitate în atitudinea populației. Când ardea sinagoga, erau multe femei care puteau fi auzite spunând: „E bine ce se-ntâmplă — păcat că nu sunt mai mulți evrei înăuntru, ar fi calea cea mai bună să scapi de toată șleahta, afumând-o."... Pe teritoriul Reichului s-a luat atitudine împotriva pogromurilor, incendierilor și jafurilor în Hamburg și în districtul învecinat Elbe. În general, oamenii din Hamburg nu sunt antisemiți.[46]

Exodul evreilor din Germania s-a intensificat după *Kristallnacht*. „În următoarele luni au intrat în vigoare nenumărate reglementări noi care practic le tăiau evreilor din Germania orice posibilitate de a-și duce cât de cât viața lor normală de oameni din clasa mijlocie“, își amintește Gad Beck:

> Radiourile, telefoanele și obiectele de valoare ne-au fost confiscate. Nu mai aveam voie să ne ocupăm de afaceri, să cumpărăm cărți sau ziare, să deținem autovehicule, să folosim transportul public, iar orele pentru a cumpăra alimente erau limitate. Naziștii au introdus, de asemenea, așa-numitul *Judenbann*, prin care unele zone erau interzise evreilor. Asta însemna că evreii nu puteau folosi anumite străzi, piețe publice și instituții ale orașului precum teatre, cinematografe, băi publice și ștranduri. Evreii ale căror prenume nu sunau evreiește au fost obligați să adauge fie Sara, fie Israel la numele lor, iar pe pașapoartele lor a fost imprimat un J [de la *Jude* = evreu, în limba germană]. Accesul la instituțiile de educație ariene le era absolut interzis evreilor, iar cele mai multe organizații evreiești au fost dizolvate. Și dacă asta nu era de ajuns, evreii au fost obligați să plătească pentru tot ceea ce fusese distrus cu ocazia Nopții de cristal; un miliard RM a fost plătit guvernului german ca amendă pentru reparații.[47]

Condițiile pentru evrei s-au deteriorat în continuare. Începând cu 19 septembrie 1941, toți evreii cu vârste de peste șase ani au fost obligați să poarte Steaua galbenă a lui David pe care era scris cuvântul *Jude*. Evreii s-au străduit să respecte întocmai legile, pentru a nu atrage atenția Gestapoului. O evreică denunțată la Gestapo fiindcă făcuse comentarii critice la adresa guvernului i-a spus ofițerului în timpul interogatoriului din ziua de 4 iulie 1941: „În calitate de evreică sunt foarte atentă la ceea ce afirm și îmi cântăresc fiecare cuvânt în avans.“[48]

Rapoarte ale SD-ului despre reacția populației la introducerea stelei galbene arată că măsura a fost bine primită de germani. În august 1941, un raport al SD-ului din Bielefeld consemna că locuitorii germani erau de părere că măsura va împiedica orice contact cu evreii. Un alt raport din septembrie 1941 despre introducerea stelei galbene consemna:

> Ordinul de poliție mai sus-menționat a trezit un sentiment de reală satisfacție în rândul întregii populații. A fost subiectul principal

de discuție sâmbătă și duminică. Când și când auzi exprimată opinia că acum evreii din Germania nu mai au posibilitatea să-și ascundă identitatea. În general, se remarcă faptul că numai prin acest ordin vor putea fi aplicate eficient măsurile restrictive împotriva evreilor, pentru ca aceștia să nu mai poată frecventa cinematografele, restaurantele și piețele.[49]

Gestapoul îi urmărea pe evreii care încercau să se sustragă de la obligația de a purta steaua galbenă și de a folosi numele specific evreiești Sara și Israel. Un tânăr în vârstă de douăzeci și trei de ani, care avea un tată evreu și o mamă nemțoaică, a semnat în martie 1944 un proces-verbal al poliției pentru o încălcare minoră a regulamentului de circulație folosind prenumele în loc de Israel. Poliția a transmis această informație Gestapoului. Omul a fost de îndată trimis într-un lagăr de concentrare. S-a decis apoi să fie transferat în Polonia, ceea ce însemna a-l trimite la o moarte aproape sigură. Angajatorul lui a adresat o lungă scrisoare Gestapoului, cerând îndurare pentru acesta. A funcționat. Omul a fost eliberat, primind un avertisment serios în privința comportamentului său viitor.[50]

Multe evreice măritate cu bărbați de origine „ariană" refuzau adesea să poarte steaua galbenă. Un ofițer Gestapo nota următoarele despre o femeie de origine evreiască arestată din acest motiv:

A pretinde că nu știi un anumit lucru a fost dintotdeauna o scuză ieftină. Evreica Helena pretinde că nu știe nimic despre legile cu privire la evrei. E tipic pentru evrei să se scuze cu asemenea minciuni. În realitate, ei își închipuie că, dacă nu sunt cunoscuți ca evrei [și sunt căsătoriți cu arieni], nu trebuie să dea seama despre ei. Toate bune și frumoase, și dacă identitatea lor rasială devine publică pot să scape cu o mică amendă. Mai nou, evreii din căsătorii mixte comit acest delict. Prin urmare, se impune pedepsirea [lor] cu închisoarea în locul unei amenzi.[51]

În 1 octombrie 1941, când au avut loc primele deportări în Polonia, în registrele Asociației evreilor germani din Reich (*Reichsvereinigung der Juden in Deutschland*[*]) figurau 163 696 de evrei care continuau să

[*] Organizație înființată de naziști în 1939, cu scopul administrării și coordonării acțiunii de emigrare și deportare a evreilor din Germania și Austria. (*N. red.*)

trăiască în Germania.[52] La acea vreme, pe lângă o serie de alte restricții, evreilor nu li se permitea să folosească autobuze sau trenuri, să viziteze muzee sau galerii de artă, să dețină autovehicule, să cumpere flori, să mănânce în restaurante ori să stea în șezlonguri. Fiecare locuință trebuia să afișeze la intrare începând cu 13 martie 1942 o stea albă de hârtie. Evreilor nu le mai era permis nici să țină un animal de casă. Era extrem de greu pentru evrei să priceapă uriașa tragedie care se abătuse asupra lor.

Majoritatea deportărilor de evrei germani au avut loc în perioada cuprinsă între octombrie 1941 și vara lui 1942. Atunci au fost transportați cu trenurile peste o sută de mii de evrei spre ghettourile din Łodz, Riga și Minsk și lagărele de exterminare din Bełżec și Auschwitz-Birkenau. Singurii evrei care au rămas în Germania după acest val de expulzări au fost cei căsătoriți cu germani și copiii lor. Naziștii au înființat „un lagăr de concentrare model" la Theresienstadt pentru a induce lumii exterioare falsa impresie că nu era nimic sinistru în aceste deportări. Decizia de a-i deporta pe evreii din Vechiul Reich (*Altreich*) a fost încurajată de acțiunea încununată cu succes a lui Adolf Eichmann, care deportase forțat 50 000 de evrei austrieci. Heydrich a hotărât că înființarea de ghettouri pe teritoriul Germaniei ar fi dus la boli și infracționalitate, ceea ce ar fi afectat coeziunea socială a populației.[53]

Relatări ale martorilor oculari și procesele criminalilor de război au demonstrat cum se desfășurau deportările evreilor din Germania nazistă. Transporturile de evrei din orașe aveau loc în orele când se întuneca sau foarte devreme dimineața. Este greu de știut dacă evreii realizau că plecau spre moarte sigură. În ultimele luni ale lui 1941, în Germania circulau zvonuri despre asasinatele în masă din Uniunea Sovietică, dar evreii din Polonia, atunci când au început deportările, nu erau gazați. Este greu să susții că evreii trebuie să fi știut, dar că au acceptat deportările fără să opună rezistență, ori că nemții trebuie să fi știut și ei, dar nu au protestat în niciun fel. Se pare că majorității germanilor nu le păsa de soarta concetățenilor lor de origine evreiască. Ani întregi de propagandă plină de ură, demonizându-i pe evrei ca respingători din punct de vedere fizic, diavoli cu nas coroiat, încețoșaseră și cele mai deschise minți. Afișe, filme și ziare îi bombardau zi de zi pe germani cu texte și imagini antisemite. După cum își amintea Max Reiner: „Nu mai puteam lua în mână un ziar german. Evrei... evrei. Se vede că nu mai existau alte subiecte. Se întreceau în insulte, amenințări, ridiculizări."[54]

Într-un proces intentat Gestapoului, desfășurat în 1954 la Köln, s-a arătat că 11 500 de evrei au fost transferați în optsprezece transporturi diferite, începând din 21 octombrie 1941. La sfârșitul lui 1942, 80% dintre locuitorii de origine evreiască ai Kölnului erau deportați. Fiecare transport urma o procedură similară. RSHA-ul lui Himmler din Berlin trimitea o scrisoare sau o telegramă conducătorului filialei locale a Gestapoului, ordonându-le să asigure un transport de evrei pentru un anume ghetou din Polonia sau un lagăr de concentrare dinainte desemnat.

Gestapoul a fost responsabil pentru organizarea deportării evreilor. Au existat instrucțiuni oficiale cu privire la acest proces, în care erau enumerate toate reglementările aferente. Fiecare fază a acțiunii a fost notată cu meticulozitate. Reprezentanții Gestapoului îi contactau pe liderii comunității locale evreiești, cerându-le să le pregătească o listă a celor care urmau să fie deportați. Valerie Wolfenstein, fiica unui arhitect evreu, a descris cum decurgea operația la Berlin: „Persoanele primeau o scrisoare prin care erau anunțate în ce zi să fie gata. Trebuiau să facă o listă a tuturor bunurilor pe care le posedau, care trebuia predată la biroul comunității evreiești. Gestapoul însărcina acest birou cu toate activitățile preliminare.“[55] Fiecare persoană selectată era apoi informată asupra datei și orei deportării și i se atribuia un număr de ordine, dar adesea această scrisoare ajungea cu doar două zile înaintea plecării. Tot în biroul comunității evreiești, celor în cauză li se cerea să semneze o declarație prin care admiteau că, fiind evrei, erau dușmani ai statului, care le prelua toate proprietățile. Gestapoul a emis directive cu privire la modul în care se scoteau la licitație bunurile lăsate în urmă de familiile de evrei. Macabrele licitații de bunuri confiscate de la evrei se desfășurau în paralel cu deportările.

Gestapoul a renunțat la sarcina trierii persoanelor care urmau să fie deportate, cedând-o liderilor comunității locale a evreilor, dar și-a păstrat dreptul de a decide asupra fiecărei persoane în parte. Gestapoul a colaborat îndeaproape cu oameni de ordine evrei, numiți de comunitatea evreiască, și cu Kripo pentru a-i transporta pe evrei de la casele lor spre centrele de deportare. Odată ajunși acolo, Gestapoul efectua verificările finale. Fiecare persoană era bifată în lista dactilografiată a respectivului transport și obligată să-și expună numărul de ordine în loc vizibil pe îmbrăcăminte. Apoi se percheziționa bagajul. Bunuri, bani și obiecte de valoare puteau fi confiscate de Gestapo. Evreii aveau dreptul să ia cu ei doar o singură valiză cu obiecte personale și erau obligați să-și cumpere

biletul de plecare spre uitare. Martorii povestesc că oamenii erau „mânați ca niște animale“ spre trenurile care așteptau.[56] În tot acest timp, Gestapoul nu a dat semne de compasiune.

Se știe că unii germani i-au ajutat pe evrei să se ascundă, le-au asigurat hrană, îmbrăcăminte și adăpost. S-a estimat că existau în jur de cinci mii de evrei ascunși, iar 1 402 evrei ascunși au apărut în Berlin în 1945.[57] Unul dintre ei a fost Rolf Joseph care lucrase la fabrica IG Farben din cartierul Lichtenberg. Pentru a scăpa de deportare, în vara lui 1942, a hotărât să se ascundă și să trăiască în ilegalitate. „În primele patru luni, nu am avut niciun adăpost, avea să-și amintească el mai târziu. Sute de «clandestini», cum ne spuneam noi înșine, trăiau la fel ca noi: călătoreau cu S-Bahnul [trenul metropolitan rapid] sau cu U-Bahnul [metroul] până seara târziu, tot timpul înfricoșați că ar putea fi opriți și obligați să se legitimeze cu cărțile de identitate pe care era tipărit un J mare. Petreceau nopțile în parcuri și păduri, iar când vremea era foarte rea, în toaletele gărilor.“[58]

Rolf Joseph a fost arestat în stația Wedding de poliția militară, care i-a examinat cartea de identitate și a confruntat-o cu lista unde erau trecuți „dezertorii“. Gestapoul l-a interogat câteva zile la rând, după cum avea să explice mai târziu:

> Gestapoul a insistat să afle unde locuisem. I-am asigurat că nu aveam niciun adăpost. Nimeni [din biroul Gestapo] nu mi-a dat crezare. Mereu și mereu mi-au cerut să le spun numele celor care mă adăposteau, dar am refuzat s-o fac. Apoi m-au dus într-un beci, mi-au legat mâinile și picioarele, m-au întins pe o ladă de lemn și mi-au administrat douăzeci și cinci de lovituri de bici peste fesele dezgolite. Iar pe mine m-au pus să număr cu glas tare fiecare lovitură.[59]

Gestapoul a fost adesea implicat în dispute legate de bunurile pe care evreii le-au lăsat în casele lor. Un caz tipic a fost cel iscat de mobila rămasă în urma unei evreice trimise în lagărul de concentrare de la Theresienstadt. [Sara] Martha Peet, născută în 1892 la Bingen am Rhein, trăia la Düsseldorf în momentul deportării ei.[60] Proprietarul casei în care locuia informase Gestapoul că, fiind o evreică divorțată, nu avea niciun drept să rămână în Germania. S-a stabilit rapid că Martha Peet fusese căsătorită cu un german arian, de care divorțase între timp. Acest fapt o punea într-o poziție extrem de vulnerabilă. Cuplul avea doi copii, care erau

considerați de „sânge german“ și, prin urmare, nu puteau fi deportați. Un fiu, în vârstă de șaptesprezece ani, care trăia cu mama lui, și o fiică, de nouăsprezece ani care locuia cu tatăl ei. Gestapoul a hotărât ca Martha Peet să fie deportată. Avocatul care îl reprezenta pe fostul soț, Paul, a solicitat ca mobila să revină celor doi copii, după ce aceasta a fost trimisă la Theresienstadt. Gestapoul a aprobat cererea. Fiul a fost dat în grija soțului. Nu există informații în legătura cu soarta Marthei Peet. Șansele ei de supraviețuire erau extrem de reduse.[61]

Reacțiile populației la deportări nu au fost consemnate în amănunt, dar cei mai mulți cetățeni germani știau de ele și sute de mii au asistat chiar la ele. În Bavaria, nu a supraviețuit decât un singur raport oficial, datat 10 decembrie 1941, despre deportarea evreilor. În acesta se menționa că populația „a luat act de aceasta, aprobând-o“. Un raport al SD-ului din regiunea Bingen consemna:

> Deși poliția de stat [Gestapo] a ținut secretul acțiunii, toate păturile societății dezbăteau problema deportării evreilor. Prin urmare, numeroase comentarii au fost folosite pentru a evalua starea de spirit a populației. S-au auzit afirmații cum că ar trebui să fim recunoscători Führerului pentru că ne scăpase de sângele evreiesc. Un muncitor a spus, de pildă, că „dacă evreii ar fi fost luați în vizor cu cincizeci de ani în urmă, noi nu am mai fi avut de îndurat un război mondial și nici actualul război“.[62]

În unele locuri s-a observat că oamenii aveau îndoieli cu privire la deportări. Un ofițer SD, supraveghind un transport de evrei din Detmold, efectuat în data de 28 iulie 1942, constata următoarele:

> Evreii s-au adunat înainte de transport în piața din Lemgo. Din această cauză populația a venit acolo în număr cu adevărat foarte mare... S-a observat că, în mare parte, cetățenii mai vârstnici, probabil membri de partid, au criticat transportul evreilor din Germania. Într-un mod mai mult sau mai puțin fățiș, s-a luat poziție împotriva deportării evreilor din Germania din tot felul de motive. S-a spus că, așa cum stăteau lucrurile, evreii din Germania erau oricum condamnați să dispară și că aceste măsuri, care însemnau o suferință specială pentru evrei, nu-și aveau deci rostul... Un gest semnificativ de ajutorare a evreilor s-a petrecut cu ocazia transportului evreilor din Sabbenhausen. Aici, o femeie, nevasta unui învățător, a încercat să le dea evreilor cârnați și alte alimente... Femeia a fost arestată.[63]

După cum am văzut, doar evreii căsătoriți cu arieni germani sau copiii acestor cupluri aveau șanse să fie exceptați de la deportare. Legile de la Nürnberg scoseseră în afara legii cuplurile mixte de germani și evrei. Căsniciile mixte erau împărțite în două categorii. Femei evreice căsătorite cu arieni germani și copiii lor erau încadrați în categoria „căsniciilor privilegiate", fiind exceptați de la o serie de prevederi ale legilor antisemite, inclusiv de la purtarea stelei galbene. De asemenea, de la deportare. Copiii se bucurau de aceste privilegii atâta timp cât nu practicau religia iudaică și nu frecventau școlile evreiești. În caz de divorț, partenerul evreu își pierdea aceste drepturi, nu însă copiii. Femeile evreice fără copii căsătorite cu un arian german se aflau într-o situație similară.* Bărbații evrei căsătoriți cu o ariană germană, dar care nu aveau copii se aflau într-o „căsnicie neprivilegiată". Evreii din căsnicii neprivilegiate erau obligați să poarte steaua galbenă și să folosească numele evreiesc impus prin lege.[64] Partenerul evreu din căsniciile mixte se afla permanent într-o situație precară. La începutul anului 1943, continuau să existe 12 117 căsnicii „privilegiate" și 4 551 de căsnicii „neprivilegiate".[65]

Loialitatea femeilor germane față de partenerii lor evrei a fost extrem de puternică. Cel mai cunoscut protest împotriva deportărilor a venit din partea soțiilor ariene ale unor bărbați evrei. O demonstrație fără precedent a început în 27 februarie 1943, când autoritățile germane de la Berlin au anunțat că toți evreii care mai rămăseseră urmau să fie deportați. În jur de două sute de femei germane s-au adunat în fața biroului administrativ al comunității evreiești din Rosenstrasse pentru a protesta împotriva deciziei. Femeile au scandat: „Dați-ne soții înapoi!" În cursul următoarei săptămâni, protestul s-a amplificat. În final se adunaseră în jur de o mie de femei. În 6 martie 1943, Joseph Goebbels, Gauleiterul nazist al Berlinului, a decis să-i elibereze pe cei 1 700 de evrei căsătoriți cu nemțoaice, care erau reținuți în clădirea de pe Rosenstrasse. A fost o răsturnare de situație uimitoare. Goebbels pare să fi fost preocupat de efectele dăunătoare ale demonstrației asupra opiniei publice. Acțiunile îndrăznețe ale unui grup de femei germane ariene au salvat astfel viețile soților lor evrei.[66]

Au existat însă soți care au profitat de climatul general antisemit pentru a scăpa de partenerul lor evreu. În martie 1944, un bărbat german arian în vârstă de șaizeci și trei de ani și sora lui au denunțat-o la Gestapo

* Căsătoriile între bărbați evrei și femei germane din care rezultaseră copii trecuți la religia creștină erau, de asemenea, considerate „privilegiate". (*N.t.*)

pe soția evreică nedorită. La un moment dat, femeia ar fi spus că Hitler a ucis copii și că evreii vor căuta răzbunare. Cuplul era căsătorit din 1908. Gestapoul a inițiat divorțul rapid al celor doi, astfel că femeia nu se mai afla într-o căsnicie privilegiată. Apoi Gestapoul a trimis-o la Auschwitz, unde a și murit.[67]

Existau însă diferențe mari de la un land la altul în privința modului în care Gestapoul trata cuplurile germano-evreiești și copiii acestora. Era absolut vital pentru cei aflați într-o asemenea relație să nu intre în atenția Gestapoului. Istoria tragică a lui Helene Krabs (născută în 1906) este un exemplu grăitor în acest sens.[68] Helene, care era evreică, era căsătorită cu un german arian pe nume Paul Krabs, dar cuplul nu avea copii. Așa că nu se aflau într-una din acele situații numite de stat „căsnicii privilegiate".

Totul a început în 1 mai 1942, când Paula Berngen, o vecină, care era de ani buni prietenă cu Helene și cu soțul acesteia, a raportat „confidențial" Gestapoului că avea „bănuieli întemeiate" că soții Krabs ar ascunde la ei acasă o evreică pe nume Edith [Sara] Mayer. Edith fusese transportată în ghetoul din Riga, de unde reușise în mod miraculos să scape și să se întoarcă în Germania ajutată de logodnicul ei arian, tânărul Heinz Henzen, în vârstă de douăzeci și doi de ani, originar din Köln. Cei doi erau îndrăgostiți și doreau să părăsească Germania pentru a se putea căsători.

De aici a urmat un șir de evenimente uluitoare. Gestapoul a stabilit destul de rapid că Edith și Heinz, care se aflau într-o relație ilegală din 1940, nu erau cu siguranță ascunși în apartamentul soților Krabs din Solingen. Locul unde se aflau în acel moment era necunoscut. În 20 mai 1942, Helene Krabs a fost adusă la Gestapo pentru interogatoriu. A declarat că își câștiga traiul din croitorie. Încă din 1932 încetase să mai participe la activitățile religioase ale evreilor. În 1933 se căsătorise cu Paul Krabs, un bărbat german arian, care nu era afiliat unei confesiuni religioase. Despre Edith Mayer, Helene Krabs a declarat că era „o rudă îndepărtată". Știa că fusese deportată la Riga, dar a negat că ar fi văzut-o în ultimele săptămâni sau că i-ar fi oferit adăpost în casa ei.

A doua zi i s-a cerut Paulei Berngen să dea și alte informații în sprijinul celor afirmate. Aceasta a spus că Edith și Heinz bătuseră la ușa ei în 1 mai 1942, în jurul orei 14, în timp ce ea lua prânzul cu soțul ei Willi. Îi invitase pe cei doi înăuntru. Edith le povestise că fusese eliberată din ghetoul de la Riga, iar Heinz, care era arian, le spusese că doreau să se căsătorească, dar că pentru asta erau nevoiți să plece din Germania nazistă. La ora 16, Paula Berngen îi însoțise pe cei doi în apartamentul

soților Krabs. Peste o săptămână, Heinz se întorsese la ea să-i mulțumească pentru ospitalitate și să-și ia la revedere. I-a spus că pe moment el se întorcea la Berlin și că Edith avea să rămână la familia Krabs. Paula nu a crezut nicio clipă că Edith fusese eliberată legal din ghetoul de la Riga, ci că evadase, iar acum era în mod evident fugară. De aceea raportase cazul Gestapoului. A mai spus că Helene Krabs minți se când a declarat Gestapoului că nu-i văzuse pe cei doi și nu le oferise adăpost.

Gestapoul a declanșat o nouă serie de investigații, mai detaliate. A existat un schimb intens de scrisori între mai multe birouri Gestapo din diferite zone ale Germaniei. Au început să iasă la iveală detalii noi, neașteptate. Biroul Gestapo din Wuppertal a anunțat în 18 iunie 1942 că Edith Mayer trăia în Lengenfeld, în Saxonia, atunci când a fost „evacuată" în ghetoul din Riga cu un transport care plecase în 8 decembrie 1941. Biroul Gestapo din Düsseldorf a încercat să stabilească dacă Mayer fusese eliberată din ghetou, lucru considerat cu totul improbabil, sau dacă reușise într-un fel anume să scape. În 22 iunie 1942, procurorul-șef al tribunalului din Feldkirch, un oraș austriac din apropierea granței cu Elveția, a anunțat că Edith Mayer și Heinz Henzen fuseseră arestați în timp ce încercau să treacă granița spre Elveția. Heinz Henzen a fost acuzat de „rușine rasială", din cauza relației sale ilegale cu Edith, și de sustragere de la efectuarea serviciului militar în armata germană. A reieșit, de asemenea, că Henzen fusese la Riga de unde o scosese pe Edith Mayer din ghetou.

Heinz Henzen a fost supus unui interogatoriu prelungit al Gestapoului în 21 august 1942. Cu această ocazie a făcut o nouă și surprinzătoare afirmație. A susținut că Paula Berngen știa de relația sa cu Edith Mayer și promisese să-i ajute. Edith o rugase chiar pe Paula să-i țină câteva haine noi și alte bunuri până când se va întoarce să le ia. Heinz a susținut și că fuseseră adăpostiți timp de opt zile de familia Berngen și alte trei zile de soții Krabs. Mărturia lui Henzen a evidențiat un alt motiv pentru denunțul original al Paulei Berngen: înainte de a fi trimisă în ghetoul din Riga, Edith îi încredințase spre păstrare câteva obiecte de valoare, pe care Paula Berngen nu se așteptase să le mai înapoieze. Heinz Henzen a mai dat Gestapoului și numele altor trei cupluri care îi ajutaseră în timpul fugii. În așteptarea procesului, a fost trimis într-un lagăr de concentrare. Nu se cunosc date despre soarta lui ulterioară.

Edith Mayer, fugara evreică, a fost și ea interogată. A declarat Gestapoului că, într-adevăr, Henzen o ajutase să scape din ghetou în aprilie 1942.

A efectuat această misiune dramatică cu un camion împrumutat de la un angajat al Organizației Todt*, care răspundea de construirea autostrăzilor (*Autobahnen*). După ce o scosese pe Edith din ghetou, cei doi călătoriseră până la Königsberg, unde Henzen a abandonat vehiculul. Cuplul a luat apoi trenul până la Berlin, iar în cele din urmă a ajuns la Solingen. Edith a furnizat însă o versiune complet diferită a ceea ce s-a întâmplat când au ajuns acolo. A declarat că doar ea rămăsese opt zile la rudele ei Paul și Helene Krabs. Nu locuise deloc la soții Berngen. Heinz plecase apoi spre Köln, la părinții lui, cei doi stabilind să se reîntâlnească mai târziu. A mai spus că familia Krabs era foarte speriată de ideea adăpostirii ei, dar că nu voiseră să o lase în voia sorții. Edith și Heinz s-au reunit mai târziu la Berlin. Au mers apoi la Königswinter în Hessen, unde au locuit la o familie timp de trei zile, după care s-au îndreptat spre Bludenz în Vorarlberg, o regiune austriacă din apropierea graniței cu Elveția. După care au fost arestați. Edith a fost trimisă într-un lagăr de concentrare. Dosarul ei de la Gestapo nu conține informații despre soarta ei ulterioară. Este puțin probabil să fi supraviețuit.

Gestapoul dispunea acum de întreaga poveste, dar existau declarații contradictorii despre locul exact unde stătuseră Edith și Heinz. Gestapoul era de acum încredințat că soții Krabs o adăpostiseră pe Edith Mayer și o ajutaseră să nu fie prinsă după ce evadase din ghetoul de la Riga. Paul Krabs, maistru strungar într-o fabrică din localitate, și Helene Krabs au negat în continuare că Edith Mayer sau Heinz Henzen stătuseră vreodată la ei. În 22 august 1942 au fost informați despre declarațiile pe care le dăduseră Heinz și Edith, care demonstrau că spusele lor nu erau adevărate.

Raportul Gestapoului legat de această anchetă, datat 1 septembrie 1942, consemna că Helene fusese internată într-un lagăr de concentrare. Paul a fost condamnat la trei luni de închisoare. Se menționa, de asemenea, că soții Berngen urmau să fie interogați din nou. Dacă se aflau în posesia vreunui bun ce-i aparținuse lui Edith, acesta trebuia confiscat. În 7 septembrie 1942, Helene Krabs a făcut o mărturisire completă. A declarat că în toamna lui 1941, Edith o rugase să aibă grijă de unele bunuri ale ei, printre care prosoape, fețe de plapumă, veselă, câteva obiecte de argint, carafe de vin și un serviciu de cafea din porțelan. Soții Berngen,

* Organizația Todt (1933–1945) fusese înființată de inginerul Fritz Todt (1891–1942). Era responsabilă pentru proiecte de infrastructură atât în Germania, cât și în teritoriile ocupate. Până în 1938, Organizația Todt construise rețeaua de autostrăzi germane, dar ulterior activitatea acesteia s-a extins și în alte domenii, în cel militar cu precădere. După 1943 până la sfârșitul războiului s-a ocupat și de construcțiile din lagărele de concentrare. (*N. red.*)

care fuseseră prezenți la întâlnire, îi promiseseră lui Helene că vor avea ei grijă de lucrurile lui Edith până când aceasta avea să se întoarcă.

În 11 septembrie 1942, directorul fabricii în care lucrase Paul Krabs a trimis o scrisoare, prin care ruga ca Paul Krabs să fie eliberat urgent din închisoare deoarece fabrica avea de făcut o livrare importantă de muniție de război. În 15 septembrie, Paul Krabs a recunoscut că atât Edith, cât și Heinz locuiseră la ei, dar a susținut că dormeau în camere separate. „Sunt victima propriei mele bunătăți", a tras el concluzia. În 18 septembrie, Gestapoul l-a pus în libertate pe Paul Krabs până când livrarea importantă pe care fabrica o avea de făcut se va fi încheiat. În 20 octombrie 1942, condamnarea sa la trei luni de închisoare a fost suspendată pentru o perioadă de șase luni. Nu există nicio mențiune că Paul Krabs s-ar mai fi întors vreodată în închisoare.

Gestapoul i-a interogat apoi pe Paula și Willi Berngen pentru a afla ce se întâmplase cu bunurile încredințate de Edith. În 9 septembrie 1942, Paula Berngen a recunoscut că, într-adevăr, vânduse bunurile lui Edith Mayer atunci când aceasta a fost deportată la Riga. Nerușinatul ei denunț inițial fusese menit să mascheze acest fapt. A doua zi, soțul ei Willi Berngen a oferit propria versiune a poveștii. A declarat că îi cunoștea pe Edith Mayer și pe Paul și Helene Krabs de ani buni de zile. Îl cunoscuse pe Paul Krabs la o societate corală, din care Krabs fusese exclus în 1933 din cauză că avea soție evreică. Willi Berngen l-a întâlnit pe Heinz Henzen în 1940, când acesta îi frecventa pe soții Krabs. Henzen îi mărturisise că părinții lui se împotriveau relației lui cu Edith Mayer. Berngen îl avertizase la rândul lui, mereu și mereu, asupra pericolului unei relații ilegale între un arian și o evreică. Willi Berngen știa și că Edith fusese deportată în ghetoul de la Riga. A fost, prin urmare, realmente surprins când cuplul și-a făcut apariția la el acasă. De îndată ce aceștia au plecat, i-a cerut nevestei sale să informeze Gestapoul. Doamna Berngen vânduse deja bunurile lui Edith pentru 120 RM, ceea ce reprezenta o sumă frumușică la acea vreme. În afară de faptul că au fost obligați să returneze Gestapoului câștigul obținut, soții Berngen nu au avut de suportat alte consecințe ale acțiunilor lor.

Pedeapsa definitivă pentru Helene Krabs nu fusese încă stabilită de Gestapo. În 29 septembrie 1942, un raport al Gestapoului menționa că Helene Krabs, fiind însărcinată în luna a patra, fusese mutată din lagărul de concentrare într-o închisoare. Acuzațiile erau considerate destul de grave pentru a fi ținută în „arest protectiv" în închisoarea din Wuppertal.

Faptul că o evreică ajutase o altă evreică să fugă de justiție constituia o infracțiune extrem de gravă în ochii Gestapoului, care vedea în Helene Krabs „o amenințare pentru statul german". Un alt raport al Gestapoului, din 14 octombrie 1942, arăta că Paul și Helene Krabs erau căsătoriți de zece ani fără a avea copii. Se sugera în acest raport că sarcina era o încercare disperată de a obține pentru căsnicia lor statutul de „căsnicie privilegiată", ceea ce ar fi scăpat-o pe Helene de la deportare.

În 6 noiembrie 1942, Gestapoul a hotărât brusc ca Helene Krabs să fie trimisă în lagărul de concentrare de la Auschwitz-Birkenau din Polonia. Paul Krabs a cerut îndurare pentru nevasta sa în două scrisori din decembrie 1942. Într-una din ele scria: „Soția mea a acționat mânată de compasiune. A simțit că datora asta rudei ei. Pentru ea, era o situație imposibilă. În numele ei, vă implor să aveți îndurare." Gestapoul a refuzat să-și schimbe decizia. În 10 decembrie 1942, Gestapoul raporta că Helene Krabs fusese trimisă la Auschwitz-Birkenau. Rudolf Höss, comandantul lagărului, a fost informat că era gravidă.

În 3 ianuarie 1943, Helene Krabs a fost ucisă la Auschwitz împreună cu copilul ei nenăscut. Ca în cazul tuturor victimelor Holocaustului, autoritățile lagărului au înregistrat o cu totul altă poveste. Într-o scrisoare a administrației lagărului către Gestapo din 8 ianuarie 1943, se spunea că Helene Krabs murise de angină în spitalul lagărului. A fost incinerată, iar cenușa ei depusă într-o grădină cu urne ale celor morți.[69]

Aceasta era o altă minciună.

8

Gestapoul la judecată

În seara zilei de 23 aprilie 1945, Heinrich Müller, șeful Gestapoului, a intrat în buncărul lui Adolf Hitler de sub Cancelaria Reichului, serios lovită de bombe. Dictatorul nazist îl chemase pentru că avea convingerea că un spion transmitea informații Aliaților. Müller a început o anchetă pentru a găsi vinovatul. Și-a dat repede seama că putea fi doar o persoană care avea acces în clădire, care avea posibilitatea să intre și să părăsească buncărul fără să trezească bănuieli. A ajuns la concluzia că principalul suspect era generalul SS Hermann Fegelein, soțul surorii Evei Braun, Gretl, și un apropiat al lui Heinrich Himmler. Fegelein lipsise la șase dintre ultimele rapoarte militare din buncăr. A fost localizat în Berlin și, în cele din urmă, arestat. După ce a fost supus unui scurt interogatoriu, generalul a recunoscut totul. A fost rapid executat în 28 aprilie, în grădina Cancelariei Reichului. A fost ultima anchetă din cariera lui Heinrich Müller ca șef al Gestapoului. Müller a fost văzut pentru ultima oară în viață în 2 mai 1945, când a ieșit dintre ruinele din jurul buncărului și s-a făcut nevăzut. Ce s-a întâmplat în continuare cu el rămâne un mister până în zilele noastre. Ipoteza cea mai plauzibilă este că ar fi fost ucis într-un bombardament sovietic. Actele lui de identitate au fost găsite asupra unui cadavru și îngropate cu acesta într-un cimitir din Berlin de SS-istul Walter Leuders. Un certificat de deces al lui Müller a supraviețuit într-un birou de stare civilă berlinez. Datează din 15 decembrie 1945, iar la cauza morții consemnează: „Ucis în acțiune." Nu există o unanimitate de păreri în privința acestei variante. Simon Wiesenthal, celebrul vânător de naziști, era convins că Müller dusese de nas justiția și că trăia sub o

falsă identitate, cel mai probabil în Uniunea Sovietică sau în America de Sud. În 1963, autoritățile vest-germane au încercat să elucideze misterul, au exhumat rămășițele pământești ale lui Müller din cimitirul berlinez și le-au analizat. Rezultatele au fost incredibile. Osemintele din sicriu proveneau de la trei persoane diferite. Însă Müller nu se afla printre acestea.[1]

Heinrich Himmler, unul dintre factorii de decizie care au pus în aplicare sistemul de teroare nazist, a scăpat și el din buncărul de la Berlin în 23 aprilie 1945, asemenea unui șobolan care părăsește nava ce se scufundă. A încercat să negocieze în secret un acord de pace cu Aliații. Hitler a turbat de furie când a descoperit trădarea celui pe care îl considera printre cei mai puternici aliați ai săi. Prin diplomatul suedez contele Folke Bernadotte, Himmler a transmis Aliaților niște vagi propuneri de pace, dar oferta a fost respinsă. Himmler s-a refugiat atunci în zona Flensburgului, folosind acte de identitate false. Și-a luat numele de Heinrich Hitzinger, și-a ras mustața, a îmbrăcat haine civile, a renunțat la ochelari și și-a acoperit ochiul stâng cu un plasture. Deghizarea nu i-a fost de niciun folos. A fost prins de trupele britanice la un punct de control de pe drumul spre Bremervörde și transportat la un lagăr de prizonieri de la Lüneburg. În timp ce doctorul îl examina, Himmler a spart capsula cu cianură pe care o avea în gură și a murit în câteva clipe. Omul care crease vastul sistem de teroare ce includea Gestapoul se eschivase de la judecată.[2]

Majoritatea celorlalți membri din conducerea Gestapoului au fost arestați și ei. Excepție a făcut Adolf Eichmann, care a fost internat o scurtă perioadă de timp într-un lagăr de prizonieri american, de unde a scăpat. A ajuns în Argentina în 1952, trăind sub numele de Ricardo Klement. A izbutit chiar să găsească de lucru în uzina Mercedes-Benz cu capital german de la Buenos Aires. Soția și cei doi fii ai săi au părăsit și ei Germania, alăturându-i-se în Argentina, fără a trezi bănuieli.

Ceilalți criminali de război naziști au fost judecați în cadrul unui proces organizat de Aliați la Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg. Temeiurile legale ale procesului au fost decise la Conferința de la Londra, din vara lui 1945. Existau trei capete de acuzare: 1) crime împotriva păcii; 2) crime de război; 3) crime împotriva umanității. Articolul 10 al protocolului care stătea la baza procesului stabilea că puteau fi de asemenea acuzate de crimă grupuri și organizații-cheie din Germania nazistă. Procesul s-a desfășurat între 14 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946. Au avut loc 403 ședințe de judecată publice. Judecătorul principal britanic Sir Geoffrey Lawrence a fost președintele tribunalului.

O parte esențială a procedurilor de la Nürnberg a reprezentat-o un sub-proces în care a fost judecat Gestapoul, catalogat drept o „organizație criminală", împreună cu SS-ul și SD-ul, aripa informativă a SS-ului. Colonelul Robert Storey, reprezentantul Statelor Unite ale Americii, a coordonat activitatea procurorilor în procesul Gestapoului. În pledoaria sa, ofițerul american a arătat că Gestapoul, pe care l-a definit drept „organizație de stat", își desfășura activitatea în strânsă colaborare cu SD-ul. Unul dintre principalii învinuiți din procesul de la Nürnberg a fost Hermann Göring, care înființase Gestapoul în Prusia în februarie 1933. Ideea lui Storey — că a funcționat un sistem unic de represiune nazistă, în care erau angajați oameni care răspundeau în mod colectiv de crimele de război — a constituit un argument hotărâtor în timpul procesului.[3] Dovezile adunate de procurori în sprijinul teoriei lui Storey au fost foarte detaliate. În mod surprinzător, atât poliția de investigații criminale (Kripo), cât și poliția de ordine (Orpo) au fost excluse din acest proces pe motiv că, în perioada nazistă, rămăseseră organizații civile în serviciul unui stat totalitar.

Avocatul apărării în procesul Gestapoului a fost juristul german dr. Rudolf Merkel, care a chemat ca martori ai apărării mai mulți angajați ai Gestapoului. Un rol important a avut dr. Werner Best, șeful departamentului administrație și personal din cadrul centralei de la Berlin între anii 1936 și 1940. Acesta a depus mărturie în 31 august 1946. Conform declarației lui Best, Gestapoul fusese o organizație de stat inocentă și inofensivă, care primea ordine de la conducătorii statului și care nu se deosebea prea mult de poliția criminală. Această strategie de apărare a devenit un model pentru ceilalți ofițeri ai Gestapoului implicați în procese ulterioare.

Werner Best a zdruncinat legendele țesute pe seama Gestapoului cu mulți ani înainte ca istoricii să se ocupe în detaliu de acest subiect. Baza interpretării revizioniste de mai târziu a fost pusă în mod clar de mărturia lui Best, care, în esență, afirma următoarele: cei mai mulți ofițeri Gestapo proveneau din forțele de poliție politică sau criminală; erau retribuiți mai prost decât detectivii din poliția criminală. Dacă un ofițer ar fi refuzat transferul din divizia de poliție la Gestapo, ar fi urmat, după spusele lui Best, „o acțiune disciplinară, având drept rezultat concedierea și, implicit, pierderea unor drepturi câștigate, de exemplu dreptul la pensie". Ofițerul Gestapo obișnuit nu era diferit prin concepții sau origini sociale de detectivul din poliția de investigații criminale. „Nu se pune

problema — așa cum s-a menționat adesea și continuă să se afirme —, a susținut Best, ca Gestapoul să fi fost o rețea de spioni aflați pe urmele tuturor cetățenilor germani. Cu puținii angajați pe care îi avea la dispoziție, de altfel permanent ocupați cu sarcini de serviciu, nici nu ar fi fost posibil să supravegheze întreaga populație." Gestapoul a fost o organizație reactivă, care se baza în primul rând pe „rapoarte venite din rândul populației", a adăugat Best, sugerând că majoritatea denunțurilor aveau motivații personale. Toate cazurile importante de trădare erau transferate de la Gestapo la tribunalele de drept penal, care dădeau sentința după ce ancheta se încheia. Aproape jumătate din personalul care lucra la Gestapo îndeplinea sarcini administrative, având experiență de slujbași obișnuiți în serviciul public. Activitatea în cadrul poliției constituia un criteriu hotărâtor la angajarea oricărui ofițer Gestapo. Best sublinia că lagărele de concentrare nu erau administrate de Gestapo. Nu-și închipuise niciodată că „viața ori sănătatea prizonierilor de acolo ar fi fost periclitată", mai susținea el. Ofițerii Gestapo se aflau constant în legătură cu familiile prizonierilor, care erau adesea informate asupra posibilelor date de eliberare. Ofițerii ofereau chiar recomandări familiilor în legătură cu posibile ajutoare sociale la care aveau dreptul în timp ce rudele lor se aflau în închisoare. Best a susținut că metodele de „interogare abuzivă" erau aplicate doar pe baza unor instrucțiuni stricte și doar în cazuri de trădare, iar „mărturisirile acuzaților nu erau smulse cu forța" în timpul interogatoriilor. Ordinele către ofițeri veneau întotdeauna pe cale ierarhică și trebuiau îndeplinite întocmai. „Nu mă aflam defel în poziția de a-l împiedica pe șeful meu să pună în aplicare măsuri pe care le ordonase", a concluzionat Best.[4] În 1948, Best, care fusese guvernatorul Danemarcei între 1942 și 1945, a fost condamnat la moarte de un tribunal danez pentru crime de război. Sentința i-a fost redusă la doisprezece ani de închisoare după ce a făcut apel. A fost eliberat în 1951 în urma unei amnistii pentru criminalii de război naziști decretate de guvernul danez.

Un alt ofițer Gestapo, Karl-Heinz Hoffmann, a fost chemat la bară în 1 august 1946. Ocupase posturi de conducere în birourile de la Koblenz și Düsseldorf, apoi se mutase într-o poziție-cheie în cadrul Departamentului IV-D al RSHA din Berlin, ajungând în fruntea Gestapoului din Danemarca în 1942, când șef era Werner Best. Hoffmann avea o diplomă universitară de jurist. Intrase în Gestapo în 1937, la vârsta de douăzeci și cinci de ani, ca debutant cu studii superioare, fără a avea vreo experiență în poliție. A fost rapid promovat în postul de consilier politic

adjunct. În timpul procesului, a susținut că toți ofițerii cu care lucrase fuseseră polițiști criminaliști încă din timpul Republicii de la Weimar, fiind transferați ulterior la Gestapo. În cazurile rezolvate de Gestapo la Koblenz și Düsseldorf fusese în primul rând vorba de combaterea actelor de trădare, comise mai ales de comuniști, de supravegherea disidenților religioși și de aplicarea politicilor cu privire la evrei. Hoffman a descris tribunalului cum se desfășurau cele mai multe anchete:

> Dacă rezultatele investigației erau negative, cazurile se încheiau cu un avertisment dat de Poliția [Secretă] de Stat. Atunci se impunea arestarea, aveam grijă ca inculpații să ajungă înaintea unui tribunal. Arestul protectiv se dicta doar pentru o perioadă scurtă în toate cazurile în care materialul nu era încă gata pentru a fi prezentat unui tribunal. Transferarea unui deținut aflat în arest protectiv într-un lagăr de concentrare era propusă de Gestapo doar dacă personalitatea infractorului, judecând după conduita lui anterioară, oferea indicii că acesta avea să recidiveze.[5]

Hoffmann a susținut că era un principiu călăuzitor al regulamentului Gestapoului ca ofițerii să păstreze secretul în legătură cu munca lor. La întrebarea dacă în timpul interogatoriilor se făcea uz de violență fizică sau de tortură, Hoffmann a răspuns scurt: „Tratamentul brutal și tortura erau strict interzise și erau condamnate de tribunal... Îmi amintesc că un tribunal obișnuit a condamnat doi ofițeri [Gestapo] din Düsseldorf [la închisoare] pentru că maltrataseră deținuți." Hoffmann a recunoscut că în Danemarca metodele de „interogare abuzivă" erau utilizate frecvent, mai ales împotriva membrilor organizațiilor din rezistență, dar a menționat, totodată, că se apelase la acestea în condiții de război.

Fostul ofițer SS a declarat că problema evreiască intra în competența departamentului din RSHA de la Berlin, la biroul special coordonat de Adolf Eichmann, care semna și ordinele de deportare ale evreilor. Era o activitate strict confidențială. Dacă cineva îl întreba ce fel de ordine executa în legătură cu „Chestiunea Evreiască", Eichmann răspundea întotdeauna că „îndeplinea misiuni speciale ordonate de cele mai înalte autorități și că, prin urmare, nu era necesar ca ordinele să fie contrasemnate de alte departamente, care astfel să fie în poziția să-și exprime propriile opinii".[6]

Apărarea Gestapoului a fost magistral condusă de dr. Rudolf Merkel. A combătut acuzația conform căreia Gestapoul ar fi fost o „organizație

criminală", scăpându-i astfel pe angajații poliției secrete de stat de răspunderea colectivă pentru „crime împotriva umanității". Merkel a arătat că, potrivit legii germane de dinainte de preluarea puterii de către Hitler, doar indivizii puteau fi găsiți vinovați de o anume infracțiune, nu și instituțiile sau organizațiile. Pentru a stabili o vină colectivă, a mai susținut Merkel, tribunalul trebuia să demonstreze că ofițerii Gestapoului nu acționaseră în conformitate cu legile germane în vigoare în perioada în care lor au avut loc acțiunile.

Merkel și-a construit argumentația în jurul ideii că Gestapo era o instituție a statului german, nu o organizație a NSDAP. Ofițerii săi erau obișnuiți să execute orbește ordine, fără să pună întrebări. A susținut că aceasta era o trăsătură de caracter a germanilor și era necesar ca acuzarea să înțeleagă acest aspect psihologic. Atotputernicia Gestapoului era o legendă vehiculată de propaganda nazistă, a mai susținut Merkel: „Cei aproximativ 15 000 până la 16 000 de ofițeri Gestapo, chiar dacă ar fi urmărit și spionat oameni, ar fi fost mai mult decât nepotriviți pentru acest scop." O altă prejudecată contestată de Merkel a fost convingerea Aliaților că Gestapoul era plin de naziști convinși. În realitate, a spus avocatul, personalul era compus din foști membri ai poliției politice și ai poliției de investigații criminale existente. Asimilarea ideilor naziste de către acești oameni „obișnuiți" a fost un proces lent, rămas într-un stadiu nefinalizat. La izbucnirea războiului, doar 3 000 de ofițeri Gestapo erau membri ai SS-ului, adică mai puțin de 20% din numărul total al ofițerilor Gestapoului. De asemenea, Merkel a pus sub semnul întrebării credința general răspândită că Gestapoul hotăra „arestul protectiv" al celor anchetați, după care îi trimitea direct în lagărele de concentrare fără un proces. A adus dovezi prin care a arătat că ordinele de „arest protectiv" erau „guvernate de reguli precise", decise de autorități superioare, printre care procuratura și tribunalele. Cât despre acuzația că Gestapoul ar folosi intens metode de „interogare abuzivă", Merkel a arătat că nu era valabilă pentru teritoriul Germaniei și, cu atât mai mult, în perioada de dinainte de război. Asemenea metode erau folosite doar în „cazuri excepționale" și numai la ordinul celor mai înalte autorități. Ofițerii Gestapo erau avertizați în mod repetat că „proastele tratamente în timpul interogatoriilor" erau strict interzise.

Potrivit lui Merkel, acei ofițeri Gestapo care fuseseră transferați în *Einsatzgruppen*, luând parte la masacrele din Polonia și URSS, nu acționaseră în calitate de personal al Gestapoului sau la ordinele Gestapoului

atunci când comiseseră asasinatele. În timpul deportării evreilor din Germania, Gestapoul a pregătit, ce-i drept, evacuările, dar a făcut-o în colaborare cu liderii comunității evreiești locale, a declarat Merkel, insistând că ofițerii au îndeplinit „decrete și ordine ce proveneau de la autorități superioare", în special de la biroul lui Eichmann din Berlin, care nu a furnizat ofițerilor locali ai Gestapoului informații despre scopul transporturilor.

În finalul pledoariei, Merkel a explicat că dorea să scuze crimele regimului nazist sau comportamentul anumitor angajați ai Gestapoului care acționaseră inuman și comiseseră crime de război, dar a tras concluzia că, pe baza dovezilor detaliate pe care le prezentase, Gestapoul nu putea fi clasificat ca o organizație criminală.[7]

În 30 septembrie 1946, s-a pronunțat sentința tribunalului de la Nürnberg. Acesta a hotărât că Gestapoul a fost o organizație criminală, care și-a desfășurat activitatea în strânsă cooperare cu SD-ul. Sentința a denunțat dimensiunea crimelor Gestapoului. Ofițerii săi îi arestaseră și interogaseră pe toți oamenii care sfârșiseră în lagăre de concentrare. Jucase un rol esențial în persecutarea comuniștilor, a grupurilor religioase, a evreilor și a multora dintre opozanții regimului național-socialist. De asemenea, deținuse un rol-cheie în persecutarea și deportarea evreilor. Gestapoul arestase oameni și îi transportase în lagărele de concentrare pentru a înfrunta „moartea prin muncă silnică" nu doar în Germania, ci în toate țările Europei ocupate de naziști. Fusese implicat în maltratarea și asasinarea prizonierilor de război și a muncitorilor străini de pe teritoriul Germaniei. Mulți subordonați ai Gestapoului luaseră parte la masacrele din Uniunea Sovietică. Luând în considerare toate aceste crime împotriva umanității, completul de judecată de la Nürnberg a hotărât că toți ofițerii și personalul administrativ al Gestapoului răspundeau colectiv de actele criminale ale instituției. Doar angajați minori din rândul funcționarilor sau al personalului auxiliar au fost excluși din proces, precum și cei al căror contract de muncă s-a încheiat înainte de 1 decembrie 1939. Astfel, tribunalul de la Nürnberg a sugerat că Gestapoul a devenit o organizație criminală deplin funcțională abia după începerea celui de-al Doilea Război Mondial. Iar în acest mod a fost eliminată și posibilitatea de a-i pedepsi pe ofițerii Gestapoului pentru crime comise înainte de această dată.[8]

Doisprezece dintre cei douăzeci și doi de acuzați principali au fost condamnați la moarte, printre care și Hermann Göring, care s-a sinucis

cu o capsulă de cianură în 16 octombrie 1946, în ziua în care urma să fie executat. Wilhelm Frick, ministrul de interne — care între 1933 și 1936 a încercat să împiedice preluarea Gestapoului și a poliției de investigații criminale de către SS-ul lui Himmler —, a fost spânzurat. La rândul său, Ernst Kaltenbrunner, șeful RSHA, din care făcea parte Departamentul IV al Gestapoului, a fost executat. El încercase să sugereze în mărturia lui că Heinrich Müller conducea Gestapoul fără vreun amestec sau supervizare din partea lui. Ceilalți acuzați au primit condamnări la închisoare între zece ani și pe viață. Franz von Papen, omul care l-a ajutat pe Hitler să ajungă la putere, a fost achitat.[9]

Încadrarea Gestapoului în categoria organizațiilor criminale ale regimului național-socialist a deschis calea pentru punerea sub acuzație a tuturor colaboratorilor săi. Cel puțin teoretic. Nu a mai urmat însă niciodată un proces colectiv al Gestapoului. Majoritatea foștilor săi angajați au fost inițial internați în lagăre de deținuți ale Aliaților. Cei mai mulți au ispășit pedepse de doi până la trei ani de închisoare. S-a estimat că în primul an al ocupației Aliate, în Germania, au fost plasați în diverse lagăre de detenție 250 000 de oameni asociați într-un fel sau altul cu regimul nazist.

Între 1945 și 1949, Germania a fost împărțită în patru zone de ocupație administrate de aliații victorioși: Marea Britanie, SUA, Uniunea Sovietică și Franța. În 23 mai 1949, a luat ființă Republica Federală Germania (RFG), compusă din cele unsprezece landuri aflate în zonele de ocupație administrate de americani, britanici și francezi. Republica Democrată Germană (RDG) a început să funcționeze ca un stat din zona de ocupație sovietică începând cu 7 octombrie 1949. Din cauza declanșării Războiului Rece, Berlinul a rămas împărțit în două zone.

Aliații au împuternicit tribunalele germane să judece cazuri individuale de crime de război respectând fie legea germană, care era destul de restrictivă, fie Legea nr. 10 a Comisiei Aliate de Control din 20 decembrie 1945, care permitea urmărirea retroactivă a crimelor de război, a crimelor împotriva umanității și a crimelor împotriva păcii. Drept urmare, între decembrie 1946 și aprilie 1949, au avut loc douăsprezece procese ale unor personaje de frunte ale regimului nazist, din rândul magistraților, al militarilor, al doctorilor, al funcționarilor guvernamentali și al conducătorilor ucigașelor *Einsatzkommandos*. Cu certitudine cel mai răsunător a fost procesul celor 22 de membri ai *Einsatzgruppen*, desfășurat între 15 septembrie 1947 și 10 aprilie 1948. Zece dintre acuzați deținuseră

poziții înalte în cadrul RSHA-ului din Berlin. Doar unul, Gustav Nosske, șeful Departamentului IV D-5 din centrala de la Berlin, era direct legat de Gestapo. Se ocupa de regiunile din estul Europei ocupate de naziști. Otto Ohlendorf și ceilalți inculpați acuzați odată cu el s-au declarat „nevinovați" la toate capetele de acuzare. Cu toții au susținut că îndepliniseră ordinele lui Hitler cu privire la „soluția finală", considerând că personal și legal nu erau responsabili pentru uciderile în masă pe care le executaseră. Nu erau ucigași, au susținut ei, ci complici. În final, judecătorii au respins argumentele apărării. Paisprezece acuzați au primit pedeapsa cu moartea în acest proces. Printre ei și Otto Ohlendorf.[10]

Pentru a judeca crime de război mai puțin grave, în zonele de ocupație din vest au fost înființate tribunale de denazificare (*Spruchkammer*). Personalul era civil în totalitate. Au existat probleme reale în urmărirea ofițerilor Gestapo în perioada postbelică. Majoritatea dosarelor Gestapoului au fost distruse fie în mod deliberat, fie în raidurile de bombardament ale Aliaților, care țintiseră clădirile guvernamentale și ale poliției din toate orașele mari în ultimele faze ale războiului. Chiar și centrala Gestapo din Prinz Albrecht-Strasse nr. 8 a fost complet distrusă la începutul anului 1945, astfel că documente foarte importante s-au pierdut pentru totdeauna. Doar în Renania, la Düsseldorf, a supraviețuit o cantitate semnificativă de dosare, folosite și în această lucrare. Se pare că această filială a dat pur și simplu dovadă de neglijență și a uitat să distrugă hârtiile înainte ca Aliații să preia controlul asupra orașului. Fără aceste dosare, întregul mod în care a operat Gestapoul ar fi rămas ascuns. Nici găsirea unor martori pentru procesele criminalilor de război nu a fost o sarcină ușoară pentru procurori. Pe vremea aceea, multe dintre victimele Gestapoului trăiau în teritorii ocupate de Uniunea Sovietică. Majoritatea evreilor pieriseră în Holocaust și nu mai puteau vorbi. Iar cei mai mulți germani care avuseseră de suferit de pe urma Gestapoului erau reticenți să istorisească suferințele lor. „Legea pentru eliberarea din național-socialism și militarism" („*Befreiungsgesetz*") din 5 martie 1946 permitea indivizilor incriminați de nazism, inclusiv ofițerilor Gestapo, să fie exonerați în cazul în care furnizau dovezi de la martori relevanți.

Deciziile și sentințele tribunalelor de denazificare variau mult, dar în general atitudinea autorităților judecătorești era indulgentă. Existau cinci categorii de delincvenți: 1) vinovați majori (*Hauptschuldige*) — persoane arestate, judecate și arestate; 2) inculpați (*Belastete*) — foști activiști de frunte ai Partidului Nazist; 3) inculpați minori

(*Minderbelastete*) — persoane eliberate condiționat; 4) participanți (*Mitläufer*[*]) — persoane care s-au confruntat cu posibile restricții la angajare într-o slujbă; 5) exonerați (*Entlastete*) — persoane cărora nu li s-au aplicat sancțiuni. Pe baza sentinței de la Nürnberg, toți ofițerii Gestapo ar fi trebuit tratați ca „vinovați majori", judecați și arestați, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată.

Scopul celor care se supuneau procesului de denazificare era să obțină mult apreciatul certificat de nevinovăție, care conferea calitatea de „exonerat". În limbaj popular, a fost denumit „certificatul Persil" (*Persilschein*), cu referire la cunoscutul detergent ale cărui reclame promiteau cumpărătorilor că spăla un lucru până devenea „mai alb decât albul". Era și o glumă pe seama modului în care criminalii naziști se fereau de asocierea cu ideologia național-socialistă: își „spălau" cămășile brune, făcându-le să devină albe. Cei mai mulți ofițeri Gestapo au scăpat de condamnare, la fel ca majoritatea cetățenilor vest-germani care au fost supuși procesului de denazificare. În landul Renania de Nord-Westfalia, care numără 4 milioane de locuitori, doar nouăzeci de foști naziști au fost considerați infractori din primele două categorii. Ca și cum nimeni nu ar fi fost vreodată nazist.[11]

Sarcina tribunalelor de denazificare era uriașă. Fuseseră milioane de oameni prinși în plasa regimului ucigaș al lui Hitler. Peste 3 milioane de germani au trecut prin procesul de denazificare. La sfârșit, procedura se redusese la bifarea căsuțelor unui chestionar pe care un funcționar surmenat îl citea și-l semna fără să-l mai examineze cu atenție. Între 1945 și 1948, Departamentul de sondare a opiniei publice din cadrul Oficiului Guvernului Militar al SUA în Germania (OMGUS) a elaborat douăzeci și două de chestionare care să investigheze modul în care populația sprijinise regimului nazist. A reieșit că 77% dintre subiecți considerau că exterminarea evreilor a fost „nejustificată", dar atunci când au fost întrebați dacă nazismul fusese o idee rea, doar 53% au răspuns „Da" — respondenții au adus ca argumente „politica rasială" și „atrocitățile". Doar 21% dintre participanții la sondaj au fost de părere că nazismul a fost rău înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial. Întrebați dacă germanilor li se părea credibil numărul celor uciși în Holocaust, 59% dintre participanți au răspuns „Da". La întrebarea „Aveați cunoștință de ceea ce se petrecea în lagărele de concentrare?", 51% dintre cei chestionați au

[*] În traducere literală, *Mitläufer* înseamnă „cel care merge/aleargă alături". (*N.t.*)

răspuns pozitiv, iar 40% au negat. Când au fost întrebați care credeau că erau motivele pentru internarea în lagăre de concentrare, 57% dintre respondenți au răspuns: „Din motive politice." La întrebarea dacă germanii erau de acord cu judecarea criminalilor naziști care uciseseră civili, în proporție covârșitoare (94%) s-a răspuns cu „Da". Aceasta demonstrează că inițial opinia publică germană nu a avut nimic împotriva unei politici hotărâte de pedepsire a criminalilor de război[12]. Atitudinea locuitorilor s-a schimbat la puțină vreme după aceea. Potrivit unui sondaj de opinie din 1950, numărul vest-germanilor care considerau că procesele de la Nürnberg au fost corecte scăzuse la 38%.[13]

Perioada de ocupație a Aliaților din 1945 până în 1949 reprezintă unica încercare susținută de a-i judeca pe criminalii de război naziști, deși numărul real de persoane împotriva cărora s-a început urmărirea penală a fost foarte scăzut. În „Procesul judecătorilor" din 1947 au fost prezentați tribunalului doar 16 acuzați. S-au audiat 128 de martori, dintre care mulți au depus mărturie cu privire la complicitatea judecătorilor și avocaților în persecutarea anumitor categorii de cetățeni. Doar patru dintre cei judecați în acest proces au primit pedeapsa cu închisoare pe viață. Restul au primit sentințe de cinci până la zece ani de închisoare. Deși pare de necrezut, șaptezeci și doi dintre judecătorii infamului Tribunal al Poporului au fost reangajați de Republica Federală Germania. În total, aproximativ 80% dintre toți foștii angajați ai sistemului judiciar și-au păstrat posturile. Sistemul judiciar vest-german era înțesat de judecătorii și avocații lui Hitler. Transcrierea completă a „Procesului judecătorilor" a fost publicată în Germania de Vest abia în 1996.[14]

Funcționarii Gestapo au încercat să obțină recomandări în timpul procesului de denazificare, ce a continuat până în 1953. Celor mai mulți nu le-a fost greu să găsească oameni care să-i descrie ca pe niște ființe umane, adevărați profesioniști, inși înțelegători și pașnici. Unul dintre ofițeri, Otto Dihr, născut în 15 ianuarie 1902, s-a arătat foarte hotărât să-și reabiliteze numele. Aparent, era un „om obișnuit", angajat la Gestapo. Absolvise școala fără vreo calificare anume, iar în 1922 devenise polițist. În perioada Republicii de la Weimar lucrase la circulația rutieră. Nimic nu părea în neregulă cu acest presupus „bun polițist". După 1934, Dihr a ajuns la biroul Gestapo din Krefeld. A intrat în Partidul Nazist abia în 1937. Cât timp a lucrat în Gestapo, Dihr s-a ocupat de cazurile în care erau investigați comuniști, Martori ai lui Iehova și homosexuali.[15] Nu a fost niciodată sancționat de superiori pentru încălcarea

regulamentului cu privire la „interogarea abuzivă". Dihr a dorit să fie adăugat pe lista „exoneraților". În acest caz putea să primească o frumoasă pensie ocupațională. A furnizat referințe impresionante pentru a-și susține cauza. Erich Heinzelmann, un coleg de la biroul Gestapo din Köln, i-a făcut o caracterizare călduroasă. Ironia face ca *Heinzeilmann*-ul să fie o figură mitologică din folclorul nord-german, un fel de spiriduș care vine noaptea, face tot felul de treburi, îți curăță casa, dar numai atât timp cât rămâne nedetectat. La rândul ei, una dintre dactilografele care a lucrat cu Dihr l-a descris drept un profesionist și un om fermecător. Chiar și unii dintre cei care fuseseră interogați de Dihr l-au descris drept „profesionist și uman".

Dintr-odată a apărut însă una dintre victimele lui Otto Dihr care a prezentat o altă versiune. În mărturia oferită în 30 ianuarie 1948, Irmgard Mendling, o membră a sectei Martorilor lui Iehova, a povestit cum Dihr o bătuse în mod brutal la Düsseldorf. O lăsase într-o baltă de sânge și cu dureri insuportabile. Karl Lummers, un zețar din Krefeld cu simpatii comuniste, a fost „pălmuit și lovit" în mod repetat de către Dihr în timpul unui interogatoriu. Josef Ritting, arestat în septembrie 1936 pentru distribuirea de manifeste comuniste, a fost și el interogat de Dihr. A fost pălmuit de câteva ori, iar apoi atacat cu piciorul unui scaun și lovit violent în vreme ce picioarele îi erau legate. Doi alți ofițeri Gestapo i s-au alăturat în acea bătaie. Ritting a leșinat. Peste alte trei zile, Dihr a reluat bătaia. Josef Ritting a rămas handicapat în urma acestui tratament. A depus mărturie la tribunalul de denazificare dintr-un scaun cu rotile. Johannes Hottger, un comerciant din Köln, a fost arestat de Dihr în 1935, iar apoi transportat la Krefeld. A susținut că în timpul interogatoriului Dihr l-a lovit în repetate rânduri cu un baston. În total, cincisprezece persoane au depus mărturie cu privire la metodele violente folosite de Dihr la interogarea suspecților. În 27 mai 1949, Dihr a fost condamnat la doi ani și șapte luni de închisoare pentru ceea ce judecătorul a numit „atacuri brutale și grave", dar din sentință i s-a scăzut timpul petrecut în lagărul de detenție. În 13 iunie 1950, a fost eliberat din penitenciarul Münster. Procurorul-șef, care i-a semnat eliberarea, a consemnat că „trebuie scutit de ultimele trei luni de condamnare, fiindcă e văduv și tatăl unei fetițe".[16] A fost declarat „exonerat", primindu-și chiar și pensia ocupațională.

Între 1945 și 1950, tribunalele din zonele de ocupație ale Aliaților occidentali au condamnat 5 228 de persoane acuzate de crime de război. În

perioada 1956–1981 au mai fost condamnați în medie doar douăzeci și patru de oameni anual. De la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial până în 1997, în Germania de Vest, doar 1 878 de persoane au fost judecate pentru crime de război comise în epoca nazistă. Dintre aceștia 14 au fost condamnați la moarte, iar alți 150 au primit sentințe cu închisoare pe viață. În anul 1949, în zona de ocupație britanică, dreptul de a emite certificate de denazificare a fost cedat părții germane.

Este un lucru bine cunoscut în Germania că Gestapoul s-a bazat masiv pe denunțurile populației pentru a-și desfășura activitatea. Eliberați de represiunea regimului nazist, cei care au fost victime au cerut ca denunțătorii să fie și ei pedepsiți ca „vinovați indirecți" pentru „crimele lor împotriva umanității". S-a hotărât ca denunțătorii să fie și ei puși sub acuzare. Între 1945 și 1964, s-au înregistrat 7 674 de cazuri de denunțuri suspectate în Germania de Vest, finalizate cu 603 condamnări. Majoritatea dintre acestea s-au petrecut în perioada de dinainte de înființarea Republicii Federale Germania. Doar o singură persoană a fost condamnată la închisoare pe viață, 566 de persoane au primit condamnări la închisoare, 36 de persoane au fost amendate, iar 6 992 de persoane au fost achitate.[17] Până la mijlocul anilor 1960 au fost raportate cazuri de oameni care și-au denunțat concetățenii la Gestapo.

Sentințele au fost extrem de diferite. În general, au fost condamnate persoanele ale căror denunțuri duseseră la execuții. În aceste cazuri s-a considerat că cetățenii obișnuiți din Germania hitleristă cunoșteau foarte bine că un denunț la Gestapo era urmat de o pedeapsă severă. Un răsunător caz a fost al lui Helene Schwärzel, care îl denunțase pe fostul primar al Leipzigului dr. Karl Gördeler, implicat în complotul cu bombă împotriva lui Hitler din iulie 1944. A fost executat pentru înaltă trădare de Tribunalul Poporului în 2 februarie 1945. Schwärzel a fost cea care l-a reclamat pe Gördeler autorităților. A fost răsplătită cu o sumă frumoasă de bani și cu laude publice pentru fapta ei. În 14 noiembrie 1946, a fost condamnată la cincisprezece ani de închisoare de un tribunal cu juriați pe baza faptului că denunțul ei a dus direct la moartea lui Gördeler. Verdictul a fost infirmat de o curte de apel, care susținea că gestul lui Schwärzel nu se datora loialității politice față de regimul nazist. S-a desfășurat cel de-al doilea proces, în cadrul căruia acuzarea a abordat o nouă linie de atac: Schwärzel acționase din egoism. S-a sugerat că îl denunțase pe Gördeler fiindcă era dornică de admirație și sperase că denunțul îi va aduce popularitate. Într-un final, la data de 1 noiembrie 1947, acuzata

a fost condamnată la șase ani de închisoare. Verdictul a fost considerat mult prea blând. S-a înaintat un nou apel, de data aceasta de către procuratură. Sentința inițială a lui Schwärzel de cincisprezece ani de închisoare a fost reconfirmată. Cazul a adus problema denunțurilor în prim-planul dezbaterii publice, deschizând calea altor procese.[18]

La tribunalul regional din Siegen a fost judecat cazul unui bărbat care își denunțase un coleg la Gestapo pentru că spunea bancuri politice. Spre sfârșitul războiului, Gestapoul își înăsprise modul în care trata acuzații pe care anterior le-ar fi considerat lipsite de importanță. Denunțul fusese făcut din pură răutate, fără a lua o clipă în considerare posibilele consecințe. Omul denunțat a fost judecat de Tribunalul Poporului pentru „subminarea efortului de război" în 10 martie 1944, condamnat la moarte și executat prin ghilotinare. În judecarea acestui caz, denunțul a fost descris drept „reprobabil", deoarece denunțătorul știa că, reclamând bancurile colegului său la Gestapo, era mai mult decât probabil ca acesta să fie cel puțin arestat. Tribunalul a încadrat acțiunea sa drept „crimă împotriva umanității" care a provocat o suferință inumană unei alte ființe. A fost condamnat la cinci ani de închisoare.[19]

Un alt caz a fost judecat la tribunalul regional din Hamburg în mai 1948. Cei doi acuzați erau un tată și sora acestuia. Tatăl avea o soție evreică. Potrivit declarațiilor bărbatului, cei doi soți erau în conflict de mai mulți ani, iar el intentase chiar divorțul. Sora lui, care trăia împreună cu cei doi soți, a acuzat-o pe cumnata ei că ar fi extrem de certăreață. Soția părea să perturbe constant armonia din casă. La începutul anului 1944, în timpul unei discuții acasă, în familie, ea ar fi spus că „ziua răzbunării pentru evrei va veni curând", iar copiii uciși în timpul bombardamentelor „au fost omorâți de Hitler". Soțul a raportat totul Gestapoului. Denunțul avea să aibă consecințe tragice pentru femeie. Soția evreică a fost arestată și trimisă la Auschwitz, unde a murit la sfârșitul lui octombrie 1944. Tribunalul i-a acuzat pe soț și pe sora acestuia de crimă împotriva umanității. Procurorii au susținut că denunțurile au fost făcute cu scopul clar de-a o persecuta și în deplină cunoștință a consecințelor grave care aveau să urmeze. Denunțaseră o femeie evreică Gestapoului pentru un conflict domestic minor din pură dorință de răzbunare. Soțul a fost condamnat la șase luni de închisoare, iar cumnata la opt luni. În ședința din 9 noiembrie 1948, curtea de apel a menținut aceste sentințe.[20]

Văduva unui bărbat executat în 5 ianuarie 1944 pentru „subminarea efortului de război" a făcut plângere împotriva celor care îl denunțaseră

pe soțul ei. Doi oameni îl turnaseră la Gestapo după ce îl auziseră spunând că „Hitler, Göring și Goebbels ar trebui hăcuiți după dezastrul pe care l-au adus poporului". Cazul a fost judecat de un tribunal de denazificare din Frankfurt am Main. În sentința pronunțată în 10 martie 1947, unul dintre acuzați a fost condamnat la patru ani într-un lagăr de muncă, iar celălalt la șase luni de închisoare pentru că au provocat arestarea și moartea unui dușman al național-socialismului, deși erau deplin conștienți că denunțul lor avea să ducă la condamnarea la moarte a omului respectiv.[21]

Și în Germania de Est a existat un proces de denazificare. RDG-ul a pretins că ar realiza un proces de epurare mai complet decât Germania de Vest. În timpul Războiului Rece democrațiile occidentale au acuzat că astfel de declarații serveau cauzei propagandei comuniste. În realitate, est-germanii aveau dreptate. În RDG oricine avusese o funcție în Partidul Nazist a fost dat afară din serviciu. Majoritatea foștilor naziști rămași în Germania de Est au fost urmăriți și aduși în fața justiției. De asemenea, este fals mitul conform căruia faimoasa poliție secretă Stasi ar fi fost înțesată cu foști ofițeri Gestapo. Este greu să găsești ofițeri Stasi care au lucrat vreodată pentru Gestapo. Foștii membri ai Partidului Nazist nu au deținut niciodată poziții-cheie în sistemul judiciar din Germania de Est. În 1950, dintre cei 1 000 de judecători est-germani, doar unul fusese membru al Partidului Nazist. În 1947, doar 3% dintre angajații închisorilor erau foști membri ai Partidului Nazist.

Cele mai cunoscute procese ale criminalilor naziști din Germania de Est au fost cele zece „Procese Waldheim", care s-au ținut între aprilie și iulie 1950. S-a considerat că toți cei nouăzeci și unu de acuzați ar fi comis „omucideri" în serviciul regimului hitlerist, fiind găsiți vinovați. Douăzeci și patru dintre ei au fost condamnați la moarte, șaptesprezece fiind executați, alți treizeci și unu la închisoare pe viață, iar restul de treizeci și șase au primit ani grei de închisoare. Doar cinci dintre cei condamnați în acest lot mai rămăseseră în închisoare în 1957.[22] Printre cei condamnați de crime de război în Germania de Est se numărau foști judecători, ofițeri Gestapo, denunțători, informatori, personal al lagărelor de concentrare și membri ai ucigașelor *Einsatzgruppen*, care participaseră la masacrele din Uniunea Sovietică. În total, au fost 4 000 de condamnări pentru crime de război pronunțate de tribunalele din RDG în 1950, în cadrul unor procese rapide. După aceste serii de procese majore, urmărirea criminalilor de război în RDG s-a diminuat.

Guvernul est-german a făcut multă publicitate deciziei de a plăti ajutoare suplimentare și a oferit beneficii victimelor terorii Gestapoului, în vreme ce, în Germania de Vest, foștii membri ai rezistenței antihitleriste erau adesea ostracizați și își găseau greu de lucru. RDG-ul arăta adesea cu degetul spre societatea vest-germană, susținând că aceasta era marcată de nazism. În 1965, Frontul Național al RDG-ului a publicat volumul *Braunbuch: Kriegs- und Naziverbrecher in der Bundesrepublik. Staat, Wirtschaft, Armee, Verwaltung, Justiz, Wissenschaft*[*]. Acesta nominaliza și punea la stâlpul infamiei 1 800 de foști fruntași naziști care dețineau posturi-cheie în Germania Federală. Lista cuprindea 15 miniștri, 100 de generali și amirali, 828 de judecători și procurori, 245 de membri ai serviciului diplomatic și 297 de ofițeri superiori de poliție din fostele forțe SS, SD, Kripo și Gestapo. O declarație a guvernului vest-german din momentul apariției volumului descria „*Braunbuch*" drept „pură falsificare", iar poliția vest-germană a confiscat exemplarele puse la vânzare la ediția din 1967 a Târgului de carte de la Frankfurt.[23] Cartea nu era doar adevărată, ci subestima serios numărul foștilor naziști care ocupau poziții de vază în Germania de Vest.[24]

În contextul apariției Republicii Federale Germania în 1949, situația foștilor criminali naziști a fost abordată diferit. Dorința Aliaților occidentali de a poziționa Germania de Vest ca un bastion în calea comunismului sovietic a dus la schimbarea atitudinii față de criminalii de război naziști. S-a spus că principala vină pentru tragedia germană revenea lui „Hitler și acoliților săi". În schimb, rolul tuturor celorlalți a fost redus. Potrivit legii vest-germane, doar indivizii puteau fi acuzați de crimă, nu organizațiile. Astfel, s-a exclus din start un proces la scară mare al Gestapoului.

În 1949, generalul John McCloy, înaltul comisar al SUA care răspundea de criminalii germani de război condamnați, a înființat o comisie de revizuire a sentințelor originale din toate procesele importante ale criminalilor de război. În 31 ianuarie 1951, McCloy a anunțat reduceri masive ale pedepselor aplicate în cincizeci și două de cazuri, ceea ce a însemnat eliberarea imediată a treizeci și doi de indivizi condamnați. Șaptesprezece dintre cele douăzeci de sentințe de închisoare pe viață au fost reduse, iar zece dintre cele cincisprezece condamnări la moarte aflate în așteptare au fost comutate la închisoare pe viață. De altfel, dintre cele 800 de condamnări la moarte pentru criminali de război pronunțate după sfârșitul

[*] *Cartea Brună: Criminali de război și naziști în Republica Federală. Stat, economie, armată, administrație, justiție, știință. (N.t.)*

războiului, 300 au fost comutate la închisoare pe viață. Au fost menținute condamnările la moarte ale șefului Oficiului Central al SS, Oswald Pohl, și ale indivizilor condamnați în procesul *Einsatzgruppen*: Paul Blobel, Werner Braune, Erich Naumann și Otto Ohlendorf, ofițerul SS care nu și-a regretat nicicând faptele. Aceștia cinci, executați în 7 iunie 1951, au fost ultimii criminali de război executați de Republica Federală Germania.[25] În 1955, doar opt indivizi condamnați pentru crime de război și crime împotriva umanității se mai aflau în detenție.

În 31 decembrie 1949, guvernul vest-german a votat „Legea imunității" (*Straffreiheitsgesetz*). Aceasta acorda o amnistie generală pentru toate infracțiunile din epoca nazistă pentru care pedeapsa ar fi fost de maxim șase luni de închisoare. Conform Articolului 131 al Constituției RFG-ului, orice persoană care lucrase în serviciul public în timpul perioadei naziste putea solicita „reabilitarea profesională". S-a estimat că 55 000 de persoane își pierduseră postul din cauza afilierii lor la regimul nazist. Doar cei condamnați pentru o crimă de război „gravă" au fost excluși de la reabilitare.

În principiu, Articolul 131 îi excludea de la reabilitare pe foștii ofițeri Gestapo și pe membrii Waffen SS. Dacă o persoană dovedea că intrase în forțele de poliție înainte de 1933, iar apoi fusese transferată la Gestapo, aceasta putea solicita reabilitarea. Foștii ofițeri Gestapo s-au folosit de această chichiță legală. Erau oferite ajutoare speciale în vreme ce se aștepta decizia finală. Astfel, se estimează că în jur de 50% dintre foștii ofițeri Gestapo au fost reangajați în servicii publice. Opt membri ai Departamentului IV, care era centrala Gestapo de la Berlin, au fost numiți în posturi publice importante. Majoritatea funcționarilor superiori cu diplome juridice din cadrul Gestapoului și-au reluat activitatea ca avocați. S-au aplicat chiar cote speciale pentru posturile din serviciile publice, dar și din sectorul privat, dând naștere unui sistem de discriminare pozitivă pentru persoanele „reabilitate". Chiar și ofițeri Gestapo care nu au fost reangajați și-au recăpătat până la urmă generoasele pensii ocupaționale.[26]

Un exemplu tipic îl constituie Karl Löffler, fostul șef al „Biroului evreiesc" de la Köln. În timpul războiului organizase deportarea evreilor din Köln spre lagărele de exterminare nazistă. Folosindu-se de mărturiile unor oameni pe care îi interogase, printre care preoți, socialiști și evrei, Löffler a izbutit să-și îmbunătățească statutul de la „inculpat minor" la „exonerat". Trecutul său nazist dispăruse în mod miraculos. Aceasta însemna că Löffler era îndreptățit să primească o pensie calculată pe baza

frumosului său salariu din 1945. În 1950, primea o pensie care nu lua în calcul perioada când el lucrase ca șef al „Biroului evreiesc“ din Köln și când a avut, după cum reclama el, cel mai mare salariu. Prin urmare, timp de cinci ani, a desfășurat o adevărată campanie de convingere a autorităților pentru a i se recalcula pensia. În 1956, guvernul landului Renania de Nord-Westfalia i-a acordat lui Löffler pensia completă.[27]

La data de 1 ianuarie 1950, tribunalele germane au primit autonomie deplină în judecarea crimelor de război. Nu s-ar putea spune că s-au străduit prea tare. Între 1951 și 1955, tribunalele vest-germane au pronunțat condamnări împotriva a 636 de criminali de război naziști.[28] Iar foarte puținele cazuri de ofițeri Gestapo care au fost deferiți justiției în anii 1950 au primit sentințe extraordinar de blânde. Kurt Lindow, fostul șef al Departamentului IV-A al centralei Gestapo de la Berlin, specializat în prigonirea comuniștilor, a fost arestat în 1950 pentru implicarea sa în uciderea prizonierilor de război sovietici. A fost însă achitat în cadrul unui proces ținut la Frankfurt am Main din „lipsă de dovezi“.[29]

În 1954 s-au derulat două procese de răsunet în care erau implicați ofițeri Gestapo. Primul a avut loc la Köln. Inițial procuratura a anchetat peste o sută de ofițeri. La sfârșit, doar trei indivizi au fost deferiți justiției: dr. Emanuel Schäfer, Franz Sprinz și Kurt Matschke. Dintre cei 13 500 de evrei deportați din Köln doar 600 supraviețuiseră, dar procesul nu a durat decât patru zile, iar sentințele au fost foarte indulgente. Schäfer a stat aproape șapte ani la închisoare, Sprinz a primit trei ani, iar Matschke doi. Timpul petrecut în arest înainte de proces a fost dedus din sentințe.[30]

Al doilea proces, desfășurat la Darmstadt, a avut un rezultat și mai uluitor. Erau implicați doi ofițeri Gestapo — Waldemar Eisfeld și Heinrich Lorenz —, acuzați de deportarea a mii de evrei din Turingia spre lagărele morții. Martorii au confirmat actele de violență față de evrei pe care Eisfeld la comisese în timpul interogatoriilor. Judecătorul a ajuns însă la concluzia că perioada în care acele fapte mai puteau fi judecate fusese depășită, drept care s-a renunțat la acuzațiile de brutalitate. Apoi i-a achitat pe ambii bărbați de toate acuzațiile pe motiv că nu știau care avea să fie soarta evreilor atunci când ordonaseră deportarea lor.[31] În timpul procesului, cei doi nu au dat niciun semn de remușcare și nu au admis că erau responsabili de moartea evreilor din Turingia.

În 5 octombrie 1955, Bruno Streckenbach, șeful Departamentului I din RHSA, care dăduse ordinul pentru „soluția finală“ membrilor din

Einsatzgruppen aflați în URSS, s-a reîntors în Germania de Vest datorită unei amnistii acordate prizonierilor de război germani din Uniunea Sovietică. În cadrul procesului din 1948 intentat membrilor din *Einsatzgruppen* se presupusese că Streckenbach fusese prins de către Armata Roșie și executat. Revenirea lui a pus autoritățile vest-germane în fața unei uriașe dileme. Nimeni nu se îndoia că Streckenbach era un important criminal de război, dar sistemul judiciar vest-german s-a arătat reticent să desfășoare un proces răsunător împotriva unui personaj de asemenea anvergură. Existau două capete de acuzare nerezolvate, legate de bătăile brutale pe care Streckenbach le administrase comuniștilor în timpul interogatoriilor din perioada în care fusese șeful Gestapoului din Hamburg. S-a renunțat la ambele acuzații din același motiv al prescrierii faptelor. Procuratura din Hamburg a ajuns apoi la concluzia că nu reieșiseră niciun fel de dovezi cu privire la crime de război pe care Streckenbach le-ar fi comis pe teritoriul Germaniei naziste. Cât despre masacrarea evreilor din Uniunea Sovietică, procurorul a susținut că Streckenbach își ispășise deja pedeapsa pentru aceasta. În septembrie 1956, ancheta împotriva lui a fost suspendată fără a mai fi reluată vreodată.[32]

La sfârșitul anilor 1950, reprezentanții celor treisprezece landuri vest-germane au ajuns la concluzia că era necesară o abordare coordonată pentru a-i urmări și judeca pe criminalii de război naziști. Astfel, în 1 decembrie 1958 s-a înființat *Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen* (Comisia Administrațiilor de Justiție ale Landurilor pentru Elucidarea Crimelor Național-Socialiste sau Comisia Z), cu sediul la Ludwigsburg.[33] Personalul Centralei se compunea în principal din tineri și energici juriști și arhivari, desemnați să sprijine judecarea crimelor de război prin culegerea de date cu privire la infractorii naziști. A creat o arhivă uriașă, care cuprinde la ora actuală 1,6 milioane de documente emise în perioada nazistă. Iar activitatea acesteia se desfășoară și în prezent.[34]

Inițial, Centrala a primit sarcina de a investiga acțiunile criminalilor naziști din afara Germaniei. În timp, sfera ei de activitate s-a extins și asupra crimelor comise de indivizi în interiorul Germaniei.[35] Chiar și atunci când se adunau suficiente dovezi pentru a începe urmărirea penală, autenticitatea probelor prezentate era adesea contestată de avocații pricepuți ai apărării. Majoritatea condamnărilor se bazau în primul rând pe declarații ale martorilor care descriau evenimente ce se petrecuseră cu mulți ani în urmă. Lipseau adesea detaliile necesare pentru a fi cu

adevărat convingătoare. Acuzații, la rândul lor, își coordonau în așa fel apărarea, încât ofereau ceea ce părea a fi o versiune cât se poate de credibilă a evenimentelor.

Prin 1960 era deja clar că guvernul Konrad Adenauer dorea să evite procese răsunătoare împotriva unor criminali de război, pe motiv că acestea dăunau reputației politice și economice a Germaniei de Vest pe scena internațională. Autoritățile vest-germane au făcut uz de amendamente legale subtile pentru a limita urmărirea penală a criminalilor naziști. O lege vest-germană promulgată în martie 1960 prevedea limita de 15 ani începând cu 1 ianuarie 1950 pentru toate crimele, cu excepția celor „intenționate". Aceasta însemna că, în 1965, urmărirea penală a crimelor din perioada nazistă înceta. Cea mai controversată manevră legală — care a îngreunat și mai mult judecarea criminalilor naziști — a fost un amendament minor la Articolul 50, paragraful 2 din Codul Penal vest-german, intitulat „Actul introductiv la Legea privind contravențiile" (*Einführungsgesetz zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten* — EGOWiG), votat de parlament în mai 1968.[36] Acesta stabilea că un individ care lua parte la un asasinat având motive josnice precum plăcerea de a ucide, ura de rasă sau răzbunarea putea fi învinuit, dar că față de cei ce acționaseră în calitate de „complici" la crimă, judecătorii trebuiau să manifeste mai multă indulgență atunci când dădeau sentința. Amendamentul nu se referea, după cum ar fi de presupus, la crimele de război, dar apărătorii criminalilor de război l-au invocat pentru a bloca sau a suspenda urmărirea penală a clienților lor. În 20 mai 1969, Curtea de Justiție Federală (*Bundesgerichtshof*) a hotărât că pe viitor, pentru a pronunța pedeapsa maximă în procesele criminalilor de război, trebuia dovedit că se acționase din „motive criminale personale". Altfel, cei în cauză urmau să fie tratați drept „complici" cu cel care dăduse ordinul indiferent cine era acesta.[37]

Date fiind restricțiile legale tot mai mari în urmărirea penală a criminalilor de război în Germania de Vest, nu ne mai surprinde faptul că unul dintre cele mai răsunătoare procese ale unui criminal de război nazist de după 1948 nu avut loc nici în Germania de Vest, nici în Germania de Est, ci în Israel. În 11 mai 1960, un comando compus din opt agenți ai serviciilor secrete israeliene l-au urmărit și capturat pe numărul 1 dintre criminalii de război naziști aflați încă în libertate, Adolf Eichmann, care trăia într-o suburbie a orașului Buenos Aires. A fost transferat pe calea aerului în Israel pentru a fi deferit justiției.

Senzaționalul proces al lui Adolf Eichmann a început la Ierusalim în 11 aprilie 1961. Transcrierea procesului se întinde pe 3 500 de pagini. Eichmann a fost angajatul cu gradul cel mai înalt din Gestapo deferit justiției după procesele de la Nürnberg. Superiorii lui ierarhici au fost Heinrich Müller, șeful Gestapoului, și Heinrich Himmler, șeful SS-ului. În timpul procesului, Eichmann a susținut că fusese doar un birocrat de rând care executa ordine. Procesul a stârnit un interes uriaș, fiind transmis de televiziunile din lumea întreagă. În total, 112 persoane, printre care și supraviețuitori ai Holocaustului, s-au prezentat să depună mărturie. Eichmann avea aerul unui funcționar „obișnuit", șters ca înfățișare. Vorbea încet, pe un ton egal, monoton, fără nicio intonație. Răspundea la întrebările procurorului într-o manieră detașată. Când își descria viața privată și activitatea în cadrul Gestapoului, dădea impresia unui membru clasic al clasei de mijloc. Venea cu sandviciuri la birou, îi plăcea să se joace cu copiii săi seara acasă și aștepta cu nerăbdare vacanța de vară petrecută cu familia. Nu părea defel a fi un om violent. Comportamentul său i-a tulburat foarte tare pe cei care îl vedeau la televizor. A recunoscut senin că organizase deportarea evreilor, dar nu se simțea nicidecum responsabil pentru consecințele acțiunilor sale. Repeta întruna că superiorii lui fuseseră adevărații criminali. Politologul de origine evreiască Hannah Arendt a rezumat în chip memorabil comportamentul lui Adolf Eichmann din timpul procesului, arătând că el întruchipa „banalitatea răului". În sentința dată în 12 decembrie 1961 Eichmann a fost găsit vinovat de organizarea transporturilor de evrei și de condițiile îngrozitoare pe care aceștia le-au îndurat în călătoria lor spre moarte. Peste două zile, judecătorul l-a condamnat la moarte.[38] A fost spânzurat în 31 mai 1962 la miezul nopții.

Procesul lui Eichmann a oferit imboldul mult așteptat unui grup restrâns de procurori vest-germani hotărâți să aducă în fața justiției criminalii de război naziști. Astfel s-a ajuns la Procesul Auschwitz de la Frankfurt, care a avut loc între 20 decembrie 1963 și 19 august 1965. A fost cel mai important proces al unor criminali de război desfășurat în RFG. Au fost audiați 359 de martori, printre care 248 erau supraviețuitori de la Auschwitz. Procesul a durat 183 de zile și a fost reflectat pe larg de mass-media. Cei douăzeci și doi de acuzați au fost condamnați potrivit legilor vest-germane pentru crimă și alte infracțiuni grave comise în timp ce munceau în odiosul lagăr de concentrare de la Auschwitz-Birkenau. Deși 7 000 de membri SS au lucrat acolo, în diferite perioade, doar 63 dintre aceștia au fost judecați după 1945.

Procesul a avut loc în mare parte datorită hotărârii, curajului și încăpățânării avocatului Fritz Bauer, născut în 16 iulie 1903 din părinți evrei. În timpul Republicii de la Weimar, fusese membru activ al SPD-ului și avocat pledant. În 1933 a fost arestat de Gestapo și trimis în lagărul de concentrare de la Heuberg. După eliberarea sa din lagăr în 1935, Bauer s-a refugiat în Danemarca, supraviețuind Holocaustului. S-a reîntors în Germania de Vest după război, devenind unul dintre principalii procurori din landul Hessen, a cărui capitală este Frankfurt am Main. Bauer a descoperit că Eichmann trăia în Argentina și a făcut presiuni asupra autorităților vest-germane pentru ca acesta să fie deferit justiției. Convingându-se că acest lucru nu avea să se întâmple, a furnizat Mossadului informația care a dus la intervenția israelienilor și capturarea lui Eichmann.

Hotărârea lui Bauer de a-i prinde pe criminalii de război naziști l-a transformat într-un personaj extrem de controversat în cercurile de juriști germani, dat fiind că mulți judecători și avocați aveau reputația pătată de asocierea lor cu sistemul juridic național-socialist. Unul dintre principalii acuzați în procesul Auschwitz a fost celebrul ofițer Gestapo Wilhelm Boger. Se alăturase Partidului Nazist în 1929, se angajase în poliția politică peste patru ani, iar de acolo fusese transferat la Gestapo. În 1936 a fost acuzat de rele tratamente aplicate prizonierilor în timpul interogatoriilor, primind o condamnare la închisoare de scurtă durată pentru purtarea sa. Cariera nu i-a fost însă afectată. În 1937, Boger a fost numit comisar de poliție în Kripo. În 1942, RSHA l-a instalat în fruntea „departamentului politic" de la Auschwitz. Sarcina lui principală în lagăr era să țină evidența dosarelor prizonierilor politici și să ia interogatorii. Frau Braun, un martor al acuzării din cadrul procesului, lucra ca funcționară în departamentul lui Boger de la Auschwitz. A dat o descriere detaliată a tehnicilor de tortură folosite de Boger:

> Prizonierul era adus pentru „interogatoriu", ținut gol pușcă și încătușat de o bară lungă de un metru, ce atârna din tavan prinsă în lanțuri. Un gardian aflat într-o parte îl împingea încet într-un arc de cerc în vreme ce Boger punea întrebări, mai întâi liniștit, apoi răcnind, în cel mai bun caz pe un ton răstit. La fiecare revenire [în vreme ce prizonierul pivota în jurul barei], un alt gardian, înarmat cu un levier, izbea victima peste fese. Pe măsură ce operația continua, victima leșina sub loviturile necontenite, era readusă în simțiri, doar pentru a leșina din nou urlând de durere — până când în fața ochilor nu mai aveau decât o masă de

carne însângerată. Cei mai mulți acuzați piereau din cauza acestor cazne, unii mai devreme, alții mai târziu; în final nu mai rămânea decât un sac de oase și carne jupuită care era împins peste dalele de ciment și târât afară.[39]

Datorită rechizitoriului său meticulos și tenace, Bauer a obținut șase condamnări la închisoare pe viață, inclusiv pentru Boger, și pedepse maxime de închisoare pentru toți ceilalți acuzați. Bauer s-a plâns că presa vest-germană minimaliza vinovăția celor acuzați în proces, prezentându-i ca pe niște simpli executanți. De parcă regimul nazist ar fi fost o dictatură a extratereștrilor care aterizaseră în Germania și înrobiseră poporul german. În realitate, susținea Bauer, Hitler se bucurase de sprijinul larg al populației, iar ofițeri precum Boger fuseseră regula, nu excepția.[40]

Procesul Auschwitz de la Frankfurt a declanșat în sânul societății vest-germane o dezbatere intensă; se punea întrebarea de ce atât de mulți criminali de război naziști continuau să fie în libertate. În februarie 1963, procurorul-șef al Curții Supreme de Justiție de la Berlin a inițiat o anchetă asupra activității RSHA, din care făceau parte Gestapoul, SD-ul și SS-ul. Până în acel moment doar patru foști membri ai RSHA-ului fuseseră condamnați pentru crime de război de către tribunalele vest-germane.

S-a hotărât deschiderea mai multor procese pentru judecarea unor personaje de frunte din RSHA-ul lui Heinrich Himmler. Procurorii au identificat 7 000 de potențiali suspecți, dar apoi s-au concentrat pe 3 000 de persoane care deținuseră poziții de conducere în RSHA în timpul epocii naziste. În final a avut loc doar un singur proces important la tribunalul districtual din Berlin, în 1969. Acuzatul era Otto Bovensiepen, șeful Gestapoului din Berlin, care între 1941 și 1943 organizase deportarea a 40 000 de evrei din capitala Reichului.

Bovensiepen s-a născut la Duisburg în 8 iulie 1905. A intrat în Partidul Nazist în 1925 și a obținut diploma de jurist de la Universitatea din Bonn în 1933, pentru ca apoi să intre în departamentul politic al Gestapoului din Düsseldorf. A deținut posturi de conducere în birourile Gestapo din Dortmund, Köslin, Bielefeld și Halle înainte de a deveni șeful Gestapoului din Berlin. A jucat un rol important în urmărirea grupurilor de rezistență comuniste din oraș și era bine cunoscut pentru faptul că încuraja „tehnicile de interogare abuzivă" pentru a înfrânge rezistența comunistă. În 1944, a devenit șeful poliției de siguranță în Danemarca ocupată, lucrând direct cu dr. Werner Best. Detaliile modului în care

se desfășurau interogatoriile sale s-au păstrat. A recunoscut, în timpul unui interogatoriu al Aliaților, că ordonase „folosirea torturii în anumite cazuri" legate de persoane ostile ocupației naziste a Danemarcei pentru a „obține o mărturisire de la un prizonier atunci când se impunea o clarificare rapidă a cazului".[41] În septembrie 1948, a fost condamnat la moarte în cadrul unui proces al crimelor de război din Danemarca. În 1951 a fost eliberat din închisoare în urma unei amnistii generale a criminalilor de război și s-a întors în Germania de Vest. A obținut un post extrem de bine plătit într-o companie de asigurări, ajungând chiar pe poziția de director executiv.

Procesul lui Otto Bovensiepen și al altor doi acuzați a început în decembrie 1969.[42] În acest timp, Bovensiepen a suferit un infarct, fiind declarat în 1970 de mai mulți doctori ca „inapt de a face față unui proces". Drept urmare, procesul a și fost suspendat în 19 noiembrie 1971. Suspendarea unui proces din cauze medicale era arareori aplicată în cazul celor acuzați de omor în procese obișnuite. Din nou însă, un criminal de război nazist a beneficiat de un tratament special. Procesul împotriva lui Bovensiepen nu a mai fost niciodată reluat. Acesta a mai trăit netulburat alți opt ani de zile până la moartea sa în 1979.

Alt conducător al Gestapoului care a reușit să scape de justiție în Germania postbelică a fost dr. Werner Best. A jucat rolul birocratului profesionist cu desăvârșită abilitate în timp ce lucra pentru Gestapo. Best a fost un personaj-cheie în recrutarea personalului de conducere care avea să înfăptuiască Holocaustul și masacrele săvârșite de *Einsatzgruppen*. Considera uciderea evreilor „necesară din punct de vedere istoric". Era convins că rasismul biologic al regimului nazist era „rațional și logic". În 1941, a scris *Die Deutsche Polizei*, o carte care preamărea metodele Gestapoului, prezentând angajații ca pe o forță de poliție profesionistă care îi trata pe suspecți cu mult respect și demnitate. Ocupând postul de guvernator al Danemarcei în perioada nazistă, Best a fost condamnat la moarte într-un proces al crimelor de război din Danemarca în 1948. Sentința nu a fost dusă la îndeplinire. A fost eliberat în 1951 și a revenit în Germania de Vest. În 1958, un tribunal de denazificare l-a obligat să plătească o amendă de 70 000 de mărci pentru activitățile sale în fruntea Gestapoului. Pe vremea aceea lucra deja în calitate de consilier juridic foarte bine plătit al firmei vest-germane Stinnes.[43]

În martie 1969, poliția a descins în apartamentul său luxos din orașul Mühlheim an der Ruhr și l-a adus la Berlin pentru interogatorii extinse.

Procuratura din Berlin adunase o cantitate uriașă de documente incriminatorii împotriva lui și era destul de încrezătoare că va obține condamnarea sa într-un proces. Beneficiind și de puternicele sale relațiile politice și juridice de la cel mai înalt nivel al societății vest-germane, Best a susținut că era prea bolnav, prea bătrân și prea fragil pentru a face față unui proces pentru crime de război împovărător din punct de vedere emoțional. La data de 1 august 1972, autoritățile vest-germane au amânat cazul. Procesul nu a mai avut loc niciodată.[44]

În 23 iunie 1989, dr. Werner Best a murit fără să plătească vreodată pentru numeroasele sale crime împotriva umanității din timpul epocii naziste.

Cum nu a plătit nici Gestapoul.

Note

INTRODUCERE

1. Această relatare se bazează pe următoarele surse: D. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt — Portraits of German Resistance, 1933–1945*, Hase und Koehler Verlag, Mainz, 1994, pp. 320–322; D. Stroud (ed.), *Preaching in Hitler's Shadow*, Eerdmans Publishing, Michigan, 2013, pp. 94–105; citatul avându-l ca autor pe Alfred Leikam a fost preluat din R. Wentorf și P. Schneider, *Witness of Buchenwald*, Regent, Vancouver, 2008, p. 20.
2. H. Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, André Deutsch, Londra, 1951, pp. 434–435. [*Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, traducere de Ion Dur și Mircea Ivănescu — n. red.].
3. Un exemplu clasic în acest sens îl reprezintă bestsellerul lui William Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, 1961. A se vedea și E. Bramstead, *Dictatorship and Political Police: The Technique of Control by Fear*, Oxford University Press, New York, 1945.
4. Cea mai cunoscută biografie a dictatorului german a fost scrisă de A. Bullock, *Hitler: A Study in Tyranny*, Penguin, Londra, 1952 [*Adolf Hitler*, Editura Elit, f.l., f.a. — n. red.]. Teoria autorului, conform căreia Hitler a fost mai degrabă interesat de putere decât de ideologie, a fost respinsă de cercetările ulterioare asupra istoriei celui de-al Treilea Reich.
5. Vezi J. Delarue, *The Gestapo: A History of Horror*, Viking Press, New York, 1962.
6. Vezi *The Trials of the Major War Criminals before the International Military Tribunal* (IMT), 42 vol., Government Printing House, Washington, DC, 1947–1949.
7. Delarue, *The Gestapo*, p. ix.
8. Vezi M. Broszat, *The Hitler State: The Foundations and Development of the Internal Structure of the Third Reich*, Longman, Londra, 1981.

9. Vezi M. Broszat et al. (ed.), *Bayern in der NS-Zeit*, 6 vol., Oldenbourg, München, 1977–1983.
10. Vezi R. Mann, *Protest and Kontrolle im Dritten Reich: Nationalsozialistische Herrschaft im Alltag einer rheinischen Großstadt*, Campus Verlag, Frankfurt am Main, 1987. Sarah Gordon a examinat doar dosarele Gestapoului privitoare la discriminarea rasială a evreilor în orașul Düsseldorf, dar nu a studiat cazuri individuale. A se vedea S. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1984. Joshi Vandana a cercetat cazuri de femei denunțătoare tot din orașul Düsseldorf. A se vedea J. Vandana, *Gender and Power in the Third Reich: Female Denouncers and the Gestapo, 1933–1945*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2003.
11. Vezi R. Gellately, *The Gestapo and German Society: Enforcing Racial Policy, 1933–1945*, Clarendon Press, Oxford, 1990.
12. Tendința de a examina denunțurile este ilustrată clar de următoarele lucrări: R. Gellately, „Denunciations and Nazi Germany: New Insights and Methodological Problems", *Historical Social Research*, vol. 22, 1997, pp. 228–239; R. Gellately și S. Fitzpatrick, *Accusatory Practices: Denunciations in Modern European History, 1789–1989*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1997; R. Gellately, *Backing Hitler: Power and Consent in Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 2001; B. Frommer, „Denunciations and Fraternisers: Gender Collaborations and Revolution on Bohemia and Moravia during World War II and After", în N. Wingfield și M. Bucur (ed.), *Gender and War in Twentieth-Century Eastern Europe*, Indiana University Press, Indiana, IL, 2006, pp. 111–232.
13. Vezi E. Johnson, *The Nazi Terror: The Gestapo, Jews and Ordinary Germans*, John Murray, Londra, 1999. Vezi, de asemenea, E. Johnson și K.-H. Reuband, *What We Knew: Terror, Mass Murder and Everyday Life in Nazi Germany*, John Murray, Londra, 2005; E. Johnson, „German Women and Nazi Justice: Their Role in the Process from Denunciation to Death", *Historical Research*, vol. 20, 1995, pp. 33–69.
14. Vezi F. McDonough, *Sophie Scholl: The Real Story of the Woman Who Defied Hitler*, History Press, Stroud, 2010.
15. În conformitate cu legile germane de protecție a datelor cu caracter personal, numele persoanelor menționate în dosarele Gestapoului trebuie modificate, cu excepția celor ale oficialităților naziste. Restul informațiilor cuprinse în materiale rămân neschimbate, reflectând ceea ce s-a petrecut în realitate.

CAPITOLUL 1

1. C. Walton-Kerr, *Gestapo: The History of the German Secret Police*, Senate, Londra, 1996, pp. 15–30.
2. *Ibid.*, pp. 32–33.

3. W. Stieber, *The Chancellor's Spy:The Revelations of the Chief of Bismarck's Secret Service*, Grove Press, New York, 1980, pp. 25–38.
4. C. Graf, „The Genesis of the Gestapo", *Journal of Contemporary History*, Vol. 22, 1987, p. 422.
5. C. Dams și M. Stolle, *The Gestapo: Power and Terror in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 2.
6. Delarue, *The Gestapo*, p. 32.
7. Gellately, *The Gestapo and German Society*, p. 25.
8. *Apud* L. Machtan, *The Hidden Hitler*, Perseus Press, Oxford, p. 196.
9. *Ibid*., p. 68.
10. M. Williams, *Reinhard Heydrich: The Biography* — vol. 1*: The Road to War*, Ulrich, Church Stretton, 2001, pp. 22–30.
11. Walton-Kerr, *Gestapo*, p. 97.
12. *Ibid*., p. 101.
13. *Ibid*., pp. 102–103.
14. *Ibid*., pp. 181–230.
15. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 5.
16. Avalon Project, Yale University. Arhiva on-line a Proceselor de la Nürnberg ale Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg (în continuare, AP-IMT). Declarația sub jurământ a lui Rudolf Diels.
17. R.J. Evans, *The Coming of the Third Reich*, Penguin, Londra, 2004, p. 332. [*Al treilea Reich*, traducere din limba engleză de Alin Matei, Rao, București, 2010 — n. red.]
18. *Ibid*., p. 34. Göring a negat că ar fi dat vreodată ordin poliției sau SA-ului de a ucide oameni. Vezi AP-IMT. Mărturia lui Göring, 18 martie 1946.
19. N. Wachsmann, „The Dynamics of Destruction: The Development of the Concentration Camps, 1933–1945", în J. Caplan și N. Wachsmann (ed.), *Concentration Camps in Germany: The New Histories*, Routledge, Abingdon, pp. 18–19.
20. AP-IMT. Declarația sub jurământ a lui Rudolf Diels.
21. Citat în M. Wildt, *An Uncompromising Generation: The Leadership of the Reich Security Main Office*, University of Wisconsin Press, Madison, WI, 2009, p. 89.
22. AP-IMT. Mărturia lui Werner Schäfer, 13 aprilie 1946.
23. *Ibid*.
24. Delarue, *The Gestapo*, pp. 35–36.
25. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, p. 166.
26. W. Shirer, *Rise and Fall of the Third Reich*, Folio, Londra, 2004, p. 256. Un studiu recent furnizează noi dovezi cu privire la implicarea naziștilor în incendierea Reichstagului, despre care Shirer susține că e limpede. A se vedea B. Hett, *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
27. Delarue, *The Gestapo*, p. 34.
28. Gellately, *Gestapo and German Society*, pp. 27–28.

29. Termenul Gestapo este format din literele de început ale cuvintelor din care este compus numele: GEheime STAatsPOlizei (Poliția secretă de stat).
30. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 7.
31. Delarue, *The Gestapo*, pp. 57–58.
32. Citat în G. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State: The Formation of Sipo and S.D.*, University Press of Kentucky, Lexington, KY, 2004, pp. 88–89.
33. *Ibid.*, p. 117.
34. Această teză este des întâlnită în lucrările generale despre cel de-al Treilea Reich și în unele studii despre Gestapo. A se vedea, de exemplu, Delarue, *The Gestapo*, pp. 57–72.
35. Citat în Delarue, *The Gestapo*, p. 106.
36. *Ibid.*, p. 105.
37. *Apud* Shirer, *Third Reich*, p. 260.
38. R.J. Evans, *The Third Reich in Power*, Penguin, Londra, 2006, p. 24.
39. Vezi R. Diels, *Lucifer ante Portas: Es spricht der erste Chef der Gestapo*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1950. Memoriile lui Diels, neglijate de mulți cercetători, sunt foarte importante pentru perioada de început a Gestapoului. Totuși, ar trebui coroborate cu alte surse.
40. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State*, p. 127.
41. L. Goldensohn, *The Nuremberg Interviews: Conversations with Defendants and Witnesses*, Pimlico, Londra, p. 207.
42. Walton-Kerr, *Gestapo*, p. 123.
43. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State*, p. 140.
44. Goldensohn, *The Nuremberg Interviews*, p. 207.
45. *Apud* Shirer, *Third Reich*, pp. 270–271.
46. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State*, p. 141.
47. Shirer, *Third Reich*, p. 273.
48. Evans, *Third Reich in Power*, p. 26.
49. *Ibid.*, pp. 30–31.
50. Delarue, *The Gestapo*, p. 113.
51. *Ibid.*, pp. 114–117.
52. Shirer, *Third Reich*, p. 279.
53. *Apud* E. Crankshaw, *Gestapo: The Instrument of Terror*, Wren's Park, Londra, 2002, p. 84.
54. Evans, *Third Reich in Power*, pp. 33–34.
55. Delarue, *The Gestapo*, p. 123.
56. Evans, *Third Reich in Power*, p. 40.
57. Shirer, *Third Reich*, pp. 278–279.
58. *Apud* Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 133.
59. Delarue, *The Gestapo*, p. 129.
60. Bowder, *Foundations of the Nazi Police State*, pp. 154–158.
61. *Ibid.*, pp. 163–186.

62. *The Gestapo and SS Manual*, traducere în engleză de C. Hammer, CO Paladin Press, Boulder, p. 61.
63. Wildt, *Uncompromising Generation*, pp. 134–136.
64. Delarue, *The Gestapo*, pp. 136–137.
65. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 9.
66. Delarue, *The Gestapo*, p. 139.
67. *Apud* Bowder, *Foundations of the Nazi Police State*, p. 229.

CAPITOLUL 2

1. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 44.
2. *Ibid.*, p. 45.
3. Johnson, *Nazi Terror*, p. 47.
4. AP-IMT. Declarația dr. Merkel, avocatul apărării pentru Gestapo, 19 august 1946.
5. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 63.
6. *The Gestapo and SS Manual*, pp. 28–29.
7. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 45.
8. C. Whiting, *The Search for „Gestapo Müller": The Man Without a Shadow*, Leo Cooper, Barnsley, 2001, pp. 39–52.
9. R. Butler, *An Illustrated History of the Gestapo*, Worldwright Books, Osceolo, WI, pp. 71–72.
10. M. Burleigh, *The Third Reich: A New History*, Macmillan, Londra, 2000, p. 178.
11. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 56.
12. Dams și Stolle, *The Gestapo*, pp. 42–43.
13. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 189.
14. Dams și Stolle, *The Gestapo*, pp. 42–43.
15. *Ibid.*, p. 42.
16. Butler, *The Gestapo*, p. 79.
17. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 196.
18. *Ibid.*, pp. 191–192.
19. *Ibid.*, p. 203.
20. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 53–56.
21. *Ibid.*, p. 32.
22. În Marea Britanie corespunde nivelului A/S, iar în Statele Unite ale Americii certificatului de absolvire a unei instituții de tip *high school*. [În România corespunde diplomei de bacalaureat.]
23. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 46.
24. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 53.
25. *Ibid.*, pp. 53–54.
26. Johnson, *Nazi Terror*, p. 47.
27. *Ibid.*, pp. 59–65.
28. Gellately, *Gestapo and German Society*, pp. 58–59.

29. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 51.
30. *The Gestapo and SS Manual*, p. 91.
31. *Ibid*., p. 87.
32. Wachsmann, „The Dynamics of Destruction", p. 21.
33. *Apud* N. Wachsmann, *Hitler's Prisons: Legal Terror in Nazi Germany*, Yale University Press, Londra, 2004, p. 179.
34. AP-IMT. Circulară cu privire la procedura de arestare a suspecților de către Gestapo, 25 ianuarie 1938.
35. Pentru o dezbatere detaliată asupra modului în care se desfășurau, de obicei, cazurile investigate de Gestapo, vezi Johnson, *Nazi Terror*, pp. 29–46.
36. AP-IMT. Scrisoare de la Franz Gürtner, ministrul de justiție al Reichului, către Wilhelm Frick, ministrul de interne, 14 mai 1935.
37. D. Dejali, *Torture and Democracy*, Princeton University Press, Princeton, NJ, p. 96.
38. Crankshaw, *Gestapo*, pp. 128–129.
39. *Apud* S. Brysac, *Resisting Hitler: Mildred Harnack and the Red Orchestra*, Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 341.
40. Bowder, *The Nazi Police State*, pp. 234–235.

CAPITOLUL 3

1. *Apud* M. Oakshott (ed.), *The Social and Political Doctrine of Contemporary Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 1953, pp. 192–193.
2. J. Conway, *The Nazi Persecution of the Churches, 1933–1945*, Regent, Vancouver, 1968, p. 232.
3. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 228–229.
4. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 15.
5. Goebbels, *Jurnal*, 29 decembrie 1939, *apud* F. Taylor (ed.), *The Goebbels Diaries, 1939–1941*, Hamish Hamilton, Londra, p. 77.
6. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 20.
7. Pacelli avea să devină mai târziu papa Pius al VII-lea.
8. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 287.
9. H. Himmler, în *Die Schutzstaffel als antibolschewistische Kampforganisation*, F. Eher Nachtführung, München, 1936, p. 27. Vezi, de asemenea, Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 363.
10. Potrivit lui H. Mohr, cifra era de 260. Vezi H. Mohr, *Katholische Orden und Deutscher Imperialismus*, Akademie Verlag, Berlin, 1965, p. 135. Baraca nr. 26 de la Dachau adăpostea doar preoți catolici și pastori protestanți.
11. Pentru o analiză detaliată vezi M. Gross, *The War against Catholicism: Liberalism and the Anti-Catholic Imagination on Nineteenth-Century Germany*, University of Michigan Press, Michigan, SOM, 2004.
12. *Apud* Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 112.

13. Acesta este cunoscut drept „paragraful arian", special conceput pentru a-i elimina pe toți creștinii căsătoriți cu evrei sau pe evreii asimilați, care se convertiseră la creștinism.
14. Karl Barth și-a pierdut postul la catedră în 1935, iar apoi s-a retras în Elveția.
15. Shirer, *Rise and Fall of the Third Reich*, p. 296.
16. Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf (în continuare, HStAD). RW 58/16977. Datele personale ale lui Enke Hansse (născut în 1896).
17. HStAD. RW 58/16977. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Enke Hansse.
18. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 433.
19. *Apud Holocaust Encyclopaedia*, de pe site-ul Muzeului Holocaustului, Washington, DC, https://www.ushmm.org/learn/holocaust-encyclopedia.
20. R. Rubenstein, „The Dean and the Chosen People", în *After Auschwitz: Radical Theology and Contemporary Judaism*, Bobbs-Merrill, Indianapolis, IN, 1966, pp. 46–58.
21. *Apud* Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, pp. 264–265.
22. HStAD. RW 58/47308. Datele personale ale lui Helmut Hesse (născut în mai 1916).
23. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt*, p. 326.
24. HStAD. RW 58/47308. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Helmut Hesse.
25. HStAD. RW 58/1211. Datele personale ale lui Wilhelm Kenath (născut în februarie 1896).
26. HStAD. RW 58/1211. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Wilhelm Kenath.
27. *Apud* S. Aronson, *The Beginnings of the German Gestapo: The Bavarian Model in* 1933, Israel University Press, Ierusalim, p. 40.
28. HStAD. RW 58/17253. Datele personale ale lui Joseph Broch (născut în martie 1907).
29. Cunoscute sub numele de „*Fahrtenlieder*", se intonau în timpul drumețiilor. Multe dintre aceste cântece batjocoreau nazismul.
30. HStAD. RW 58/17253. Dosar de caz al Gestapoului pe numele lui Joseph Broch.
31. Evans, *The Third Reich in Power*, p. 244.
32. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 90.
33. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt*, pp. 333–335, p. 319.
34. Evans, *The Third Reich in Power*, p. 245.
35. Bramstead, *Dictatorship and Political Police,* pp. 200–201.
36. Acest caz este analizat în detaliu în Johnson, *Nazi Terror*, pp. 212–219. Autorul sugerează că asemenea cazuri erau rare și arată că preotul a fost tratat cu maximă indulgență, având în vedere gravitatea actelor sale homosexuale.
37. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, pp. 113–114.
38. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt*, pp. 333–335.

39. „Transcript of Trial of Rupert Mayer", în J. Donohue, *Hitler's Conservative Opponents in Bavaria*, Brill, Leiden, 1961, pp. 230–245.
40. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt*, pp. 333–335.
41. *Mit brennender Sorge*, Vatican, Roma, 14 martie 1937.
42. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 166.
43. Predica lui Clemens von Galen, 9 martie 1936.
44. *The Persecution of the Catholic Church in the Third Reich: Facts and Documents*, Pelican, Londra, 2003, p. 19.
45. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, pp. 168–173.
46. *The Persecution of the Catholic Church in the Third Reich*, p. 45.
47. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 279.
48. *Ibid*., p. 167.
49. *Ibid*., p. 234.
50. Raport al Gestapoului, martie 1943. *Apud* „Documentul nr. 3.15", în M. Housden, *Resistance and Conformity in the Third Reich*, Routledge, Abingdon, 1997, pp. 46–67.
51. Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, pp. 235–236.
52. Bracher (ed.), *The Conscience in Revolt*, pp. 339–340.
53. Program cunoscut sub numele de Aktion T4 (Programul de eutanasiere).
54. Predica lui Clemens von Galen, 3 august 1941.
55. Atitudinea ostilă a publicului față de eutanasie l-a obligat pe Hitler să întrerupă programul în interiorul Germaniei în 28 august 1941. După aceea, a continuat în secret, mai ales în centrele de exterminare din Polonia.
56. A. Ebbinghaus (ed.), *Opfer und Täterinnen: Frauenbiographien des Nationalsozialismus*, Delphi Politik, Nördlingen, 1987, pp. 237–238.
57. HStAD. RW 58/19795. Datele personale ale lui Seline Winter (născută în martie 1873).
58. Vezi P. Demand, *Luisenkult*, Böchlau, Köln, 2003.
59. Burleigh, *Third Reich*, pp. 196–197.
60. HStAD. RW 58/19795. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Seline Winter.
61. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 286.
62. În Germania erau cunoscuți și sub numele de *Internationale Bibelforschergesellschaft* (IBV — Societatea internațională a cercetătorilor Bibliei).
63. În dosarele Gestapo sunt utilizate ambele denumiri: „*Ernste Bibelforscher*" (Cercetătorii serioși ai Bibliei) și „*Bibelforscher-Vereingung*-IBV" (Asociația studenților Bibliei-IBV). În textul de față se folosește denumirea de Martorii lui Iehova.
64. D. Garbe, *Between Resistance and Martyrdom; Jehovah's Witnesses and the Third Reich*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, WI, 2008, p. 508.
65. Citat în Conway, *Nazi Persecution of the Churches*, p. 197.
66. Johnson, *Nazi Terror*, p. 249.
67. Statisticile referitoare la numărul Martorilor lui Iehova decedați în închisori și lagăre de concentrare sunt controversate. În lucrarea *Jehovah's*

Witnesses and the Third Reich, Detlef Garbe scrie că au murit în aceste condiții 1 200 de Martori ai lui Iehova. În schimb, Richard Evans prezintă alte cifre: 950 de morți.

68. Evans, *Third Reich in Power*, p. 255.
69. Garbe, *Jehovah's Witnesses and the Third Reich*, p. 508.
70. *Apud* M. Reynard și S. Graffard, *The Jehovah's Witnesses and the Nazis: Persecution, Deportation and Murder, 1933–1945*, Cooper Square Press, NewYork, 2001, p. 75.
71. HStAD. RW 58/17508. Detaliile personale ale lui Wilhelm Gerres (născut în noiembrie 1901).
72. Înainte de a fi eliberat din închisoare, fiecare Martor al lui Iehova trebuia să semneze angajamentul. Traducerea [în limba engleză] citată în textul cărții este extrasă din lucrarea lui M. Penton, *Jehovah's Witnesses and the Third Reich: Sectarian Politics under Persecution*, University of Toronto Press, Toronto, 2004, p. 362.
73. *Preussische Landeszeitung*, 14 februarie 1937.
74. Vezi Penton, *Jehovah's Witnesses*, p. 188.
75. HStAD. RW 58/17508. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Wilhelm Gerres.
76. Johnson, *Nazi Terror*, p. 244.
77. *Ibid*., p. 71.
78. HStAD. RW 58/1142. Datele personale ale lui Heinrich Winten (născut în mai 1905).
79. HStAD. RW 58/1142. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Heinrich Winten.
80. HStAD. RW 58/15472. Datele personale ale lui Paul Schlemann (născut în februarie 1882).
81. HStAD. RW 58/15472. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Paul Schlemann.
82. *Apud* E. Kogon, *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them*, Berkley Books, New York, 1964, p. 43. [*Rețeaua morții: sistemul lagărelor de concentrare naziste*, traducere de Emeric Deutsch, Maria Domilescu, Ileana Sgarbura, Editura Politică, București, 1987 — n. red.]
83. Citat în Johnson, *Nazi Terror*, p. 241.
84. Reynard și Graffard, *The Jehovah's Witnesses and the Nazis*, p. 76.

CAPITOLUL 4

1. *Apud* J. Noakes și G. Pridham (ed.), *Nazism 1919–1945* — vol. 4*: The German Home Front in World War II: A Documentary Reader*, Exeter University Press, Exeter, 1998, p. 588 (în continuare, *Nazism: A Documentary Reader*, urmat de numărul volumului și al paginii).

2. A. Merson, *Communist Resistance in Nazi Germany*, Lawrence and Wishart, Londra, 1985, p. 55.
3. Johnson, *Nazi Terror*, p. 162.
4. Merson, *Communist Resistance*, pp. 13–15.
5. E. Weitz, *Creating German Communism, 1890–1990: From Popular Protest to the Socialist State*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997, p. 189.
6. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, p. 20.
7. L. Peterson, *German Communism: Workers' Protest and Labour Unions — The Politics of the United Front in Rhineland-Westphalia*, Kluwer Academic Publishers, Amsterdam, 1993, p. 258.
8. Burleigh, *Third Reich*, pp. 666–667.
9. În germană: *Roter Frontkämpferbund* — RFB.
10. În germană: *Revolutionäre Gewerkschaftsopposition* — RGO.
11. Merson, *Communist Resistance*, pp. 91–92.
12. *Ibid*., p. 27.
13. *Ibid*., p. 34.
14. *Ibid*., p. 120.
15. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 97.
16. Merson, *Communist Resistance*, p. 41.
17. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 172–173.
18. *Apud* D. Peukert, *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition and Racism in Everyday Life*, Batsford, Londra, 1987, pp. 122–123.
19. *Ibid*., p. 105.
20. J. Herf, *The Nazi Past in the Two Germanys*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1997, p. 13.
21. J.-M. Palmier, *Weimar in Exile: The Anti-Fascist Emigration in Europe and America*, Verso, Londra, 2006, p. 172.
22. C. Epstein, *The Last Revolutionaries: German Communists and their Century*, Harvard University Press, Cambridge, MA, p. 54.
23. HStAD. RW 58/288. Datele personale ale lui Luise Vögler (născută în noiembrie 1904).
24. În prezent, Lugansk.
25. HStAD. RW 58/288. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Luise Vögler.
26. O. Figes, *The Whisperers: Private Life in the Soviet Union*, Penguin, Londra, pp. 171–172.
27. Numele Die Rote Kapelle (Orchestra Roșie) a fost dat de Gestapo, care i-a acuzat pe membrii grupării că ar fi transmis informații secrete Uniunii Sovietice. În vara lui 1942, conducătorii grupării au fost arestați de Gestapo. Niciodată nu s-a stabilit pe deplin dacă aceștia au transmis secrete de stat. Cu toate acestea, membrii grupării au fost acuzați de „înaltă trădare". Cei mai mulți dintre ei au fost torturați, executați sau condamnați la ani buni de închisoare.

28. *Apud* Bracher (ed.), *Conscience in Revolt*, p. 304.
29. Merson, *Communist Resistance*, p. 182.
30. *Ibid*., p. 139.
31. Raport al Oficiului Poliției de Stat, Darmstadt, 21 aprilie 1937. *Apud* T. Mason, *Arbeiterklasse und Volksgemeinschaft*, Opalden, Berlin, 1975, pp. 315–316.
32. Peukert, *Inside Nazi Germany*, pp. 124–125.
33. Merson, *Communist Resistance*, p. 183.
34. *Ibid*., p. 187.
35. Raport al SOPADE, iulie 1938. Citat în *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 387.
36. HStAD. RW 58/17801. Datele personale ale lui Karoline Krupp (născută în iunie 1905).
37. HStAD. RW 58/17801. Dosarul Gestapo deschis pe numele lui Karoline Krupp.
38. HStAD. RW 58/1959. Datele personale ale lui Peter Penk (născut în mai 1915).
39. Orașul s-a numit München-Gladbach, respectiv M. Gladbach începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea. Numele a fost schimbat în Mönchen-Gladbach în 1950 și Mönchengladbach în 1960.
40. În dosarul lui Peter Penk nu există informații referitoare la o eventuală condamnare.
41. HStAD. RW 58/1958 și RW 58/19428. Dosarul de caz al Gestapoului pe numele lui Peter Penk.
42. Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 112.
43. R. Grunberger, *A Social History of the Third Reich*, Phoenix, Londra, 2005, p. 257.
44. Raport al Gestapo, Düsseldorf, 1937. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 398.
45. HStAD. RW 58/22533. Datele personale ale lui Anton Kendricks (născut în 1887).
46. Firma de construcții Züblin continuă să fie și azi una dintre cele mai importante companii germane din domeniu.
47. HStAD. RW 58/22533 și RW 58/55166. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Anton Kendricks.
48. HStAD. RW 58/37523. Datele personale ale lui Heinz Wasschermann (născut în decembrie 1921).
49. HStAD. RW 58/37523 and RW 58/52505. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Heinz Wasschermann.
50. *Apud* Merson, *Communist Resistance*, p. 213. [În ediția românească, fragmentul de text din declarație a fost tradus direct din germană. *Apud* Jan Foitzik, *Die Kommunistische Partei Deutschlands und der Hitler-Stalin-Pakt/ Die Erklärung des Zentalkomitess vom 25. August 1939 im Wortlaut*, http://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/1989_3_4_foitzik.pdf.]

51. HStAD. RW 58/18552. Datele personale ale lui Erich Weiss (născut în septembrie 1900).
52. HStAD. RW 58/18552. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Erich Weiss.
53. HStAD. RW 58/1544. Datele personale ale lui Aloys Vock (născut în iunie 1891).
54. HStAD. RW 58/1544. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Aloys Vock.
55. HStAD. RW 58/17606. Datele personale ale lui Wilhelm Struck (născut în iunie 1905).
56. HStAD. RW 58/17606. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Wilhelm Struck.
57. HStAD. RW 58/17060. Datele personale ale lui Friedrich Grossmann (născut în septembrie 1899).
58. În dosarul Gestapo, vechiul tovarăș este menționat cu numele Böhme.
59. HStAD.RW58/17060. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Friedrich Grossmann.
60. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 223.
61. Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 126.
62. Soțiile soldaților erau numite „*Kriegsfrauen*".
63. *Apud* Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 236.
64. J. Vandana, *Gender and Power in the Third Reich: Female Denouncers and the Gestapo, 1933–1945*, Palgrave, Londra, 2003, pp. 151–152.
65. U. Herbert, *Hitler's Foreign Workers: Enforced Labour in Germany under the Third Reich*, Cambridge University Press, Cambridge, p. 335.
66. *Ibid*., p. 129.
67. *Ibid*., p. 335.
68. HStAD. RW 58/9196. Datele personale ale lui Hermann Haus (născut în septembrie 1892).
69. Dovezile sugerează că ambele muncitoare străine proveneau din Belgia.
70. HStAD. RW 58/9196. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Hermann Haus. Dosarul RW 58/45278 conține detalii identice legate de caz.
71. Aceste descoperiri vin să dea și mai multă greutate afirmațiilor lui Robert Gellately și Eric Johnson.
72. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 137.

CAPITOLUL 5

1. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 134.
2. Numărul denunțurilor era mic față de populația Germaniei per total. Eric Johnson arată că în Krefeld, oraș cu 170 000 de locuitori, denunțătorii reprezentau 1–2% din populație. Cifrele sunt confirmate de cercetările efectuate în alte regiuni.
3. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 149.

4. Vandana, *Gender and Power in the Third Reich*, pp. 183–185.
5. În regiunile ocupate de naziști în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, femeile au făcut majoritatea denunțurilor, în special în Cehoslovacia și în anumite zone din Franța. Vezi B. Frommer, „Denunciations and Fraternisers: Gender Collaboration and Revolution in Bohemia and Moravia during World War II and After", în N. Wingfield și M. Bucur (editori), *Gender and War in Twentieth-Century Eastern Europe*, Indiana University Press, Indiana, IL, 2006, p. 113.
6. *Ibid*., p. 146.
7. R. Grunberger, *A Social History of the Third Reich*, Phoenix, Londra, 2005 edn, p. 150.
8. Citat în *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 284.
9. Grunberger, *Social History of the Third Reich*, p. 146.
10. *Ibid*., p. 286.
11. Evans, *Third Reich in Power*, p. 115.
12. HStAD. RW 58/71336. Datele personale ale lui Heinrich Veet (născut în august 1876).
13. Fabrica se numea *Duisburger Kupfernütte*.
14. HStAD. RW 58/71336. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Heinrich Veet.
15. Stockhouse, „Gestapo Interrogations", p. 83.
16. *Ibid*., p. 80.
17. HStAD. RW 58/16829. Datele personale ale lui Karl Vort (născut în 4 octombrie 1904).
18. HStAD. RW 58/16829. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Vort.
19. HStAD. RW 58/30555. Datele personale ale lui Karl Feedler (născut în martie 1903). A menționat că ar fi de confesiune „catolică".
20. HStAD. RW 58/30555. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Feedler.
21. Grunberger, *Social History of the Third Reich*, p. 151.
22. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 148.
23. Vandana, *Gender and Power in the Third Reich*, p. 50.
24. *Ibid*., pp. 52–55.
25. *Ibid*., pp. 149–150.
26. *Ibid*., p. 80.
27. HStAD. RW 58/1098. Datele personale ale Rosei Deeser (născută în octombrie 1916). A menționat că este de confesiune catolică.
28. HStAD. RW 58/1098. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele Rosei Deeser.
29. HStAD. RW 58/5186. Datele personale ale lui Walter Remmer (născut în august 1913). A indicat că este de confesiune protestantă.
30. HStAD. RW 58/5186. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Walter Remmer.

31. Johnson, *Nazi Terror*, p. 313.
32. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 122.
33. *Ibid*., p. 126.
34. Johnson, *Nazi Terror*, p. 323.
35. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 141.
36. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, pp. 127–128.
37. R. Moorhouse, *Berlin at War: Life and Death in Hitler's Capital*, Vintage, Londra, 2010, p. 214.
38. Citat în *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 127.
39. Pentru detalii privind acest caz, vezi Johnson, *Nazi Terror*, pp. 329–331.
40. Robert Gellately, *Backing Hitler: Consent and Coercion in Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 2001, p. 196.
41. HStAD. RW 58/17801. Datele personale ale lui Peter Holdenberg (născut în februarie 1877).
42. HStAD. RW 58/17801. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Peter Holdenberg.
43. Interviu cu Maria von Lingen. *Apud* Alison Owings, *Frauen: German Women Recall the Third Reich*, Penguin, Londra, 1993, pp. 122–123.
44. HStAD. RW 58/1183. Datele personale ale lui Karl Kesler (născut în aprilie 1904).
45. HStAD. RW 58/1183. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Karl Kesler.
46. Evans, *Third Reich in Power*, p. 103.
47. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 286.
48. HStAD. RW 58/58532. Datele personale ale lui Rudolf Henning (născut în aprilie 1909). A indicat la ocupație „bărbier" și la religie „Gottgläubiger/credincios în Dumnezeu". Aceasta era o categorie introdusă de național-socialism pentru a-i desemna pe cei care nu aparțineau uneia dintre marile confesiuni [catolică sau evanghelică]. Înainte fusese catolic.
49. HStAD. RW 58/58532. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Rudolf Henning.
50. HStAD. RW 58/61051. Date personale ale lui Johann Konte (născut în februarie 1893). A menționat „catolic" la religie.
51. HStAD. RW 58/61051. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Johann Konte.
52. Delarue, *Nazi Terror*, pp. 86–87.
53. Numit *Winterhilfswerk* (Ajutorul pentru iarnă). Acțiune caritabilă anuală a naziștilor, în cadrul căreia se primeau donații de la populație și se distribuiau pachete de mâncare celor vârstnici și celor nevoiași cu ocazia Crăciunului.
54. G. Quinn, *Hidden Beneath the Thorns: Growing Up Under Nazi Rule. A Memoir of Ingeborg Tismor*, iUniverse, New York, 2009, p. 54.
55. Gellately, *Backing Hitler*, p. 228.
56. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 324.

57. În prezent, Töniverst. Este situat la cinci kilometri spre vest de orașul renan Krefeld.
58. HStAD. RW 58/17511. Datele personale ale lui Johann Hack (născut în martie 1888). A menționat „catolic“ la religie.
59. HStAD. RW 58/17511. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Johann Hack.
60. HStAD. RW 58/18453. Datele personale ale lui Adam Lipper (născut în iulie 1892). A menționat „catolic“ la religie.
61. HStAD. RW 58/18453. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Adam Lipper.
62. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 545.
63. Gellately, *Backing Hitler*, p. 228.
64. Acest caz este analizat în Johnson, *Nazi Terror*, pp. 309–312.
65. Gellately, *Backing Hitler*, p. 227.
66. N. Stargardt, *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis*, Pimlico, Londra, p. 237.
67. HStAD. RW 58/21829. Datele personale ale lui Walter Needen (născut în august 1903). A menționat „protestant“ la religie.
68. HStAD. RW 58/21829. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Walter Needen.
69. Gellately, *Backing Hitler*, p. 201.
70. Teorie avansată și susținută convingător de Robert Gellately.
71. Evans, *Third Reich in Power*, p. 104.
72. *Apud* Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 142.

CAPITOLUL 6

1. *Apud* Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 149.
2. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 221.
3. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 264.
4. Evans, *Third Reich in Power*, pp. 507–554.
5. Interviu cu Greta. *Apud* B. Engelmann, *In Hitler's Germany*, Pantheon Books, New York, 1986, p. 39.
6. Evans, *Third Reich in Power*, pp. 507–508.
7. H. Biesold, *Eugenics and Deaf People in Nazi Germany*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 1999, p. 5.
8. Pentru o discuție detaliată, vezi Burleigh, *The Third Reich*, pp. 333–381.
9. R. Proctor, „The Collaboration of Medicine and Nazism“, în J. Michalcyzk (ed.), *Medicine, Ethics and the Third Reich: Historical and Contemporary Issues*, Sheed and Ward, Kansas City, MO, 1994, p. 36.
10. Interviu cu Maria von Lingen. *Apud* Owings, *Frauen*, p. 133.
11. Burleigh, *The Third Reich*, p. 371.
12. *Apud* Evans, *Third Reich in Power*, p. 510.
13. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, pp. 212–213.

14. G. Lewy, *The Nazi Persecution of the Gypsies*, Oxford University Press, Oxford, 2000, pp. 40–41.
15. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 265.
16. Pentru o analiză detaliată, vezi L. Pine, „Hashude: The Imprisonment of «Asocial» Families in the Third Reich", *German History*, vol. 13, nr. 2, 1995, pp. 182–197.
17. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, pp. 140–143.
18. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 136.
19. Gellately, *Backing Hitler*, p. 95.
20. *Apud* Wachsmann, *Hitler's Prisons*, p. 137.
21. *Ibid*., p. 132.
22. Gellately, *Backing Hitler*, p. 96.
23. Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 226.
24. *Nazism*: *A Documentary Reader*, vol. 4, p. 136.
25. *Ibid*., p. 135.
26. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, pp. 154–156.
27. *Ibid*., p. 218.
28. *Ibid*., p. 288.
29. Pentru o analiză aprofundată, vezi N. Wachsmann, „From Indefinite Confinement to Extermination: Habitual Criminals and the Third Reich", în R. Gellately și N. Stoltzfus (ed.), *Social Outsiders in Nazi Germany*, Princeton University Press, Princeton, 2001, pp. 165–191.
30. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies*, p. 29.
31. Gellately, *Backing Hitler*, p. 99.
32. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 135.
33. Nicholas Stargardt, *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis*, Pimlico, Londra, p. 62.
34. *Ibid*., p. 60.
35. *Ibid*., p. 64.
36. *Apud Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 452.
37. *Ibid*., p. 450.
38. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 160.
39. *Ibid*., pp. 162–165.
40. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 455.
41. Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 161.
42. Johnson, *Nazi Terror*, p. 276.
43. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 166.
44. Vezi A. Time, „The Ambivalent Outsider: Prostitutes, Promiscuity and VD in Nazi Berlin", în Gellately și Stoltzfus (ed.), *Social Outsiders*, pp. 192–211.
45. Gellately, *Backing Hitler*, p. 111.
46. L. Pine, *Hitler's „National Community": Society and Culture in Nazi Germany*, Bloomsbury, Londra, 2011, pp. 144–148.
47. Dosar de caz al Gestapoului. *Apud* Ebbinghaus (ed.), *Opfer und Täterinnen*, p. 91.

48. Gellately, *Backing Hitler*, p. 112.
49. N. Herbermann et al., *The Blessed Abyss: Inmate #6582 in Ravensbrück Concentration Camp for Women*, Wayne State University Press, Detroit, pp. 32–34.
50. Legile cu privire la homosexualitate au rămas în vigoare în Germania de Vest până în 1969, iar în Marea Bitanie până în 1967.
51. Evans, *Third Reich in Power*, p. 530.
52. R. Plant, *The Pink Triangle: The Nazi War against Homosexuals*, Mainstream, Edinburgh, 1987, p. 89.
53. *Ibid*., p. 50.
54. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 4, p. 390.
55. Pentru detalii, vezi Johnson, *Nazi Terror*, pp. 292–294.
56. *Apud* G. Beck, *An Underground Life*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1999, pp. 22–24.
57. Plant, *The Pink Triangle*, pp. 133–136.
58. *Ibid*., p. 163.
59. *Apud* Pine, „National Community", p. 143.
60. Plant, *The Pink Triangle*, p. 164.
61. *Ibid*., pp. 176–178.
62. *Neues Volk*, septembrie 1937, pp. 21–27.
63. Nicholas Stargardt, *Witnesses of War*, p. 75.
64. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies*, pp. 38–43.
65. *Ibid*., p. 50.
66. *Ibid*., p. 28.
67. *Ibid*., p. 67.
68. *Ibid*., p. 137.
69. *Ibid*., p. 140.
70. *Ibid*., p. 141.
71. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 216.
72. Lewy, *Nazi Persecution of the Gypsies*, p. 144.
73. *Ibid*., p. 189.
74. Interviu cu Hilda. *Apud* Dan Bar-On, *Legacy of Silence: Encounters with Children of the Third Reich*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989, p. 103.

CAPITOLUL 7

1. În 1933, Breslau era un oraș german din Silezia Inferioară. În prezent se numește Wrockaw și se află pe teritoriul Poloniei.
2. Arhiva Yad Vashem, Tel Aviv, 033/72, Mărturia lui Ludwig Förder, martie 1933.
3. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, p. 119.
4. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.

5. Interviu cu Klaus Scheurenberg. *Apud* J. Steinhoff, P. Pechel și D. Showalter (ed.), *Voices from the Third Reich: An Oral History*, Da Capo Press, Washington, DC, 1994, p. 53.
6. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, pp. 7–49.
7. Interviu cu Ursula Meyer-Semlies. *Apud* Owings, *Frauen*, p. 55.
8. Interviu cu Ellen Frey. *Apud* Owings, *Frauen*, p. 174.
9. Interviu cu Erna Tiertz. *Apud* Owings, *Frauen*, p. 280.
10. Citat în Burleigh, *Third Reich*, p. 316.
11. Interviu cu Arnold Biegeleisen. *Apud Voices from the Third Reich*, p. 44.
12. *Jüdische Rundschau*, 4 aprilie 1933.
13. Burleigh, *Third Reich*, p. 288.
14. Gellately, *Backing Hitler*, p. 133.
15. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.
16. Beck, *An Underground Life*, 1999, p. 17.
17. Johnson, *Nazi Terror*, p. 96.
18. *Ibid.*, pp. 101–102.
19. Termenul „arian" era folosit de naziști pentru a defini pe cineva „pur din punct de vedere rasial".
20. *The Times*, 8 noiembrie 1935.
21. Johnson, *Nazi Terror*, p. 106.
22. Interviul autorului cu Cecile Lowenthal Hensel, Berlin, 4 septembrie 2009.
23. Interviu cu Dorothea Schlosser. *Apud Voices of the Third Reich*, p. 45.
24. Interviul autorului cu Claus Moser, Londra, 3 august 2009.
25. *Apud* C. Rittner și J. Roth, *Different Voices: Women and the Holocaust*, Paragon House, New York, 1993, p. 199.
26. Folosesc sintagma „rușine rasială/dezonoare rasială" [*Rassenschande*] în ghilimele pentru a sublinia că este o creație lingvistică a naziștilor.
27. Vezi P. Szobar, „Telling Sexual Stories in Nazi Courts of Law: Race Defilement in Germany, 1933 to 1945", în D. Herzog (ed.), *Sexuality and German Fascism*, Berghahn, Londra, pp. 133–163.
28. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, p. 346.
29. Gellately, *Backing Hitler*, pp. 134–135.
30. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, p. 213.
31. *Nazism: A Documentary Reader*, vol. 2, pp. 346–347.
32. Vandana, *Gender and Power in the Third Reich*, p. 123.
33. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 111–114.
34. HStAD. RW 58/8869. Datele personale ale Dr. Siegfried Kleff (născut în decembrie 1882).
35. HStAD. RW 58/8869. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele dr. Siegfried Kleff.
36. HStAD. RW 58/1252. Datele personale ale dr. Michael Steinbeck (născut în august 1880).
37. HStAD. RW 58/1252. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele dr. Michael Steinbeck.

38. HStAD. RW 58/55406. Datele personale ale lui Josef Kahn (născut în septembrie 1886).
39. HStAD. RW 58/55406. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Josef Kahn.
40. *Apud* Evans, *Third Reich in Power*, pp. 582–583.
41. Gellately, *Backing Hitler*, pp. 126–127.
42. Arhiva Federală, Berlin, mesaj telegrafiat de Heydrich, 10 noiembrie 1938.
43. Raport al SOPADE, noiembrie 1938. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 58.
44. HStAD. RW 58/64364. Datele personale ale lui Leopold Funk (născut în martie 1879).
45. HStAD. RW 58/64364. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Leopold Funk.
46. Raport al SOPADE, decembrie 1938. *Apud* Peukert, *Inside Nazi Germany*, p. 59.
47. *Apud* Beck, *An Underground Life*, pp. 38–39.
48. Johnson, *Nazi Terror*, p. 292.
49. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, p. 188.
50. Johnson, *Nazi Terror*, p. 431.
51. *Apud* Vandana, *Gender and Power in the Third Reich*, p. 136.
52. Johnson, *Nazi Terror*, p. 292.
53. Gellately, *Backing Hitler*, p. 129.
54. *Apud* Burleigh, *Third Reich*, p. 300.
55. Mărturia lui Valerie Wolfenstein. *Apud* E. Boehm, *We Survived: Fourteen Histories of the Hidden and Hunted in Nazi Germany*, Westview, Boulder, CO, 2003, p. 81.
56. Johnson, *Nazi Terror*, p. 398.
57. Gellately, *The Gestapo and German Society*, p. 212.
58. Mărturia lui Rolf Joseph. *Apud* Boehm, *We Survived*, p. 153.
59. *Ibid.*, p. 155. Rolf Joseph a reușit să evadeze dintr-un lagăr de concentrare și, în mod surprinzător, nu a fost transportat în Polonia, supraviețuind războiului.
60. HStAD. RW 58/4186. Datele personale ale [Sarei] Martha Peet (născută în mai 1892).
61. HStAD. RW 58/4186. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele [Sarei] Martha Peet.
62. *Apud* Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, p. 189.
63. *Ibid.*, p. 193.
64. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 414–415.
65. Gellately, *Gestapo and German Society*, p. 191.
66. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 422–426.
67. Gellately, *Backing Hitler*, pp. 144–145. Soarta denunțătorilor din acest caz este prezentată în Capitolul 8.

68. HStAD. RW 58/52490. Datele personale ale lui Helene Krabs (născută în septembrie 1906).
69. HStAD. RW 58/52490. Dosarul de caz al Gestapoului deschis pe numele lui Helene Krabs.

CAPITOLUL 8

1. Whiting, *The Search for Gestapo Muller*, pp. 11–35.
2. P. Longerich, *Heinrich Himmler: A Life*, Oxford University Press, Oxford, pp. 734–736.
3. AP-IMT. Dosarul de acuzare a Gestapoului, prezentat de colonelul Robert Storey, 20 decembrie 1945 și 2 ianuarie 1946.
4. AP-IMT. Mărturia dr. Werner Best, 31 iulie 1946, 1 august 1946.
5. AP-IMT. Mărturia lui Karl-Heinz Hoffmann, 1 august 1946.
6. *Ibid*.
7. AP-IMT. Pledoaria finală a avocatului apărării, dr. Rudolf Merkel, 23 august 1946.
8. AP-IMT. Sentința de la Nürnberg, 30 septembrie 1946 și 1 octombrie 1946.
9. Pentru o analiză detaliată, vezi G. Steinacher, *Nazis on the Run: How Hitler's Henchmen Fled Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
10. Wildt, *Uncompromising Generation*, pp. 371–377.
11. Johnson, *Nazi Terror*, p. 479.
12. Gordon, *Hitler, Germans and the Jewish Question*, pp. 197–209.
13. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 375.
14. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, pp. 342–347.
15. Mi-a atras atenția asupra acestui personaj cartea lui Eric Johnson despre teroarea nazistă. Astfel m-am decis să cercetez în detaliu dosarele de caz ale acestuia. Vezi, de asemenea, Johnson, *Nazi Terror*, pp. 240–241, 249, 244–247, 292, pentru cazurile în care Dihr a fost implicat în perioada nazistă.
16. HStAD, raport 8, nr. 10, dosar Otto Dihr.
17. A. Szanajanda, *Indirect Perpetrators: The Persecution of Informers in Germany, 1945–1965*, Lexington Books, Plymouth, 2010, p. 289.
18. *Ibid*., pp. 55–60.
19. *Ibid*., pp. 114–115.
20. *Ibid*., pp. 135–137.
21. *Ibid*., p. 43.
22. Procesele desfășurate în Germania de Est au fost traduse în limba engleză în *DDR-Justiz und NS-Verbrechen*, 14 vol., University of Amsterdam Press, Amsterdam, 2012.
23. În 26 octombrie 1965, ministrul de justiție vest-german a prezentat Bundestagului un raport prin care susținea că guvernul i-a urmărit pe criminalii de război naziști din 1945. A arătat că au fost anchetate 61 761 de

persoane dintre care 6 115 au fost condamnate. Cele mai multe anchete de acest fel s-au desfășurat în perioada ocupației Aliaților.

24. Vezi *National Front des Demokratischen Deutschland*, Germania (de Est), *Staatliche Archivverwaltung Dokumentationszentrum*, Zeit im Bild, Berlin, 1965.
25. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 376.
26. Dams și Stolle, *The Gestapo*, p. 175.
27. Pentru detalii complete, vezi Johnson, *Nazi Terror*, pp. 463–487.
28. Wachsmann, *Hitler's Prisons*, p. 344.
29. Wildt, *Uncompromising Generation*, p. 406.
30. Johnson, *Nazi Terror*, pp. 3–8.
31. *American Jewish Yearbook*, vol. 56, 1955, p. 379.
32. Wildt, *Uncompromising Generation*, pp. 404–405.
33. În germană era cunoscută drept *Zentralstelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung Nationalsozialistischer Verbrechen*.
34. Pentru detalii cu privire la conținutul dosarelor, vezi cataloagele din Bundesarchiv, Registrele Centralei Administrațiilor de Justiție ale Landurilor pentru Elucidarea Crimelor Național-Socialiste.
35. Această prevedere a fost rând pe rând modificată pentru a putea cerceta cazurile petrecute în interiorul Germaniei.
36. *Einführungsgesetz zum Ordungswidrigkeitengesetz*.
37. Wildt, *Uncompromising Generation*, pp. 414–416.
38. Această analiză se bazează pe următoarele surse: D. Cesarani, *Eichmann: His Life and Crimes*, Vintage, Londra, 2004; D. Lipstadt, *The Eichmann Trial*, Random House, New York; H. Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, New York, Penguin, 1963.
39. Mărturia doamnei Braun în Procesul de la Auschwitz. *Apud* J. Kessler, „The Boger Swing: Frau Braun and the Tiger of Auschwitz", *California Literary Review*, 26 martie 2007, Callitreview.com.
40. Această analiză a Proceselor de la Auschwitz se bazează pe lucrarea lui D. Pendas, *The Frankfurt Auschwitz Trial*, 1963–1965, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
41. Transcrierea interogatoriului lui Otto Bovensiepen, 20 august 1945. *Apud* Arhiva on-line a Universității Cornell: http://ebooks.library.cornell.
42. Transcrierea procesului lui Bovensiepen poate fi găsită în arhiva on-line Yad Vashem, dosar nr. 58/3756400.
43. Pentru o cercetare în detaliu a vieții lui Best, vezi U. Herbert, *Best*, Bonn, 1996.
44. Dams și Stolle, *The Gestapo*, pp. 170–171.

Glosar de termeni și organizații

Abitur: examenul, respectiv certificatul de absolvire a școlii necesar admiterii într-o universitate.

Asozial: persoană clasificată drept antisocială și inferioară din punct de vedere al rasei.

Bekennende Kirche: „Biserica Confesională", asociere a Bisericilor evanghelice care se opuneau tendinței de nazificare a Bisericii Evanghelice din Germania (promovată de mișcarea pronazistă „*Deutsche Christen*").

Führer: conducător.

Gauleiter: conducător nazist al unei regiuni (Gau — regiune administrativă a NSDAP, corespunzând celor aproximativ 30 de landuri germane).

Gestapo (*Geheime Staatspolizei*): Poliția Secretă de Stat, poliția politică în Germania nazistă.

Gestapa (*Geheimes Staatspolizeiamt*): Oficiul Poliției Secrete de Stat, predecesoare a Gestapoului.

Jude: evreu.

KPD (*Kommunistische Partei Deutschlands*): Partidul Comunist German.

Kripo (*Kriminalpolizei*): poliția de investigații criminale.

Luftwaffe: Forțele aeriene.

NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*): Partidul Nazist; în traducere literală: Partidul Național-Socialist German al Muncitorilor.

Orpo (*Ordnungspolizei*): poliția de ordine, forțele polițienești obișnuite purtătoare de uniformă în Germania nazistă.

Reichskristallnacht: Noaptea de cristal (9–10 noiembrie 1938); noaptea unui atac de proporții asupra comunității evreilor din Germania în cursul căreia au fost devastate locuințe, magazine, sinagogi și alte

proprietăți evreiești. Seria de pogromuri inițiată atunci a însemnat trecerea de la discriminarea evreilor la urmărirea lor sistematică și trimiterea în lagăre de concentrare, culminând cu Holocaustul.

Reichstag: Parlamentul german (până în 1945).

RSHA (*Reichssicherheitshauptamt*): Oficiul Principal al Siguranței Reichului, format prin contopirea în 1939 a poliției de siguranță (Sipo — *Sicherheitspolizei*) cu serviciul de siguranță (SD — *Sicherheitsdienst*), în vederea intensificării luptei împotriva „dușmanilor Reichului" și a celor socotiți „indezirabili".

SA (*Sturmabteilung*): detașament de asalt, cunoscut și sub denumirea de „Cămășile brune".

Schutzhaft: arest protectiv, o practică din epoca nazistă care permitea Gestapoului să aresteze oameni și să-i țină în închisoare sau într-un lagăr de concentrare fără a fi judecați.

SD (*Sicherheitsdienst*): serviciul de informații al SS.

Sipo (*Sicherheitspolizei*): poliția de siguranță, care între 1936 și 1939 a coordonat Gestapoul și Kripo.

SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*): Partidul Social-Democrat German.

Spruchkammer: tribunale speciale instituite de Aliați în procesul de denazificare a Germaniei după cel de-al Doilea Război Mondial.

Sopade: numele organizației din exil a Partidului Social-Democrat German (SPD), care a operat la Praga în perioada 1933–1938, la Paris în perioada 1938–1940, iar apoi la Londra până în 1945. A publicat rapoarte secrete cu privire la opinia publică germană în timpul regimului nazist.

SS (*Schutzstaffel*): eșalonul de protecție, constituit inițial ca un corp de pază personală a lui Hitler, a acumulat în timp tot mai multe competențe, devenind sub Heinrich Himmler cea mai puternică organizație nazistă a Reichului.

Volksgemeinschaft: Comunitatea Poporului (german), concept promovat pentru a sublinia solidaritatea etnică mai presus de barierele sociale, noțiune centrală a gândirii național-socialiste.

Volksgenosse: conațional, compatriot, congener, în traducere literală: tovarăș de (aparținând aceluiași) popor; termen folosit de naziști pentru a defini pe cei care aveau „sânge german", fiind cetățeni cinstiți și leali ai Germaniei hitleriste.

Wehrmacht: armata germană.

Surse și bibliografie

ARHIVE

Arhiva on-line a Procesului de la Nürnberg (AP-IMT, urmată de nume și dată)
Avalon Project, Yale University (AP)
Bundesarchiv, Berlin (BA)
Dosare despre Rupert Mayer (material cu privire la urmărirea penală a criminalilor de război naziști în procesele de la Nürnberg)
Gedenkstätte Deutscher Widerstand, Berlin (MR — Memorialul Rezistenței)
Institut für Zeitgeschichte, München (IfZ)
Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv, Düsseldorf (HStAD). Această arhivă se află acum în Duisburg.
Photograph Archive
Polizeidirektion, München
Relatări ale martorilor oculari despre persecuția evreilor
RW-58 Gestapo-Personalakten (RW 58, urmate de numărul dosarului de caz)
Staatsarchiv, München (SM)
The Wiener Library, Londra

ZIARE ȘI PERIODICE

Der Angriff
Der Stürmer
Jüdische Rundschau
Völkischer Beobachter

INTERVIURI

Cecile Lowenthal-Hensel
Lordul Claus Moser

CĂRȚI

(Dacă locul de publicare este Londra, Marea Britanie, titlul este urmat de numele editurii și anul de apariție. Pentru toate celelalte titluri, se menționează numele editurii, locul și anul de apariție.)

Adler, H., *Der verwaltete Mensch: Studien zur Deportation der Juden aus Deutschland*, Mohr-Verlag, Tübingen, 1974

Adorno, T. et al., *The Authoritarian Personality*, Harper, 1950

Allen, W., *The Nazi Seizure of Power: The Experience of a Single German Town*, 1922–1945, New York, 1984

Aly, G., *Aktion T4 1939–1945: Die 'Euthanasie'-Zentrale in der Tiergartenstrasse 4*, Rotbuch, Berlin, 1989

Aly, G., *„Final Solution": Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews*, Arnold, 1999

Aly, G., *Hitler's Beneficiaries: Plunder, Racial War and the Nazi Welfare State*, Henry Holt, 2007

Aly, G., Chroust, P. și Pross, C., *Cleansing the Fatherland: Nazi Medicine and Racial Hygiene*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, BD, 1994

Anonim, *The Persecution of the Catholic Church in the Third Reich: Facts and Documents*, Pelican, 2003

Arad, Y., Krakowski, S. și Spector, S. (ed.), *The Einsatzgruppen Reports: Selections from the Dispatches of the Nazi Death Squads*, US Holocaust Museum, Washington, DC, 1990

Arendt, H., *The Origins of Totalitarianism*, Andre Deutsch, 1951

Arendt, H., *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, Penguin, 1994 [*Eichmann în Ierusalim. Un raport asupra banalității răului*, postfață de Dinu C. Giurescu, traducere de Mariana Net, Editura ALL, București, 1997 — n. red.]

Arendt, H., *Eichmann and the Holocaust*, Penguin, 2006

Aronson, S., *The Beginnings of the German Gestapo: The Bavarian Model in 1933*, Israel Universities Press, Ierusalim, 1970

Ayçoberry, P., *The Social History of the Third Reich, 1933–1945*, The New Press, New York, 1999

Bajohr, F., *„Aryanisation" in Hamburg: The Economic Exclusion of the Jews and the Confiscation of their Property in Nazi Germany*, Berghahn, 2002

Baldwin, P. (ed.), *Reworking the Past: Hitler, the Holocaust and the Historians' Debate*, Beacon Press, 1990

Bankier, D., *The Germans and the Final Solution: Public Opinion under Nazism*, Blackwell, 1996

Bankier, D. (ed.), *Probing the Depths of German Anti-Semitism: German Society and the Persecution of the Jews, 1933–1941*, Berghahn, 2000

Baranowsky, S., *The Confessing Church: Conservative Elites and the Nazi Elite*, Edward Mellen Press, Lewiston, NY, 1986

Barkai, A., *From Boycott to Annihilation: The Economic Struggle of German Jews, 1933–1943*, Brandeis University Press, Harrisburg, PA, 1990
Barnett, V., *For the Soul of the People: Protestant Protest against Hitler*, Oxford University Press, Oxford, 1992
Barnett, V., *Bystanders: Conscience and Complicity during the Holocaust*, Greenwood Press, Westport, CT, 2000
Bar-On, D., *Legacy of Silence: Encounters with Children of the Third Reich*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1989
Bartov, O. (ed.), *The Holocaust: Origins, Implementation, Aftermath*, Routledge, 2000
Bauer, Y., *The Holocaust in Historical Perspective*, University of Washington Press, Seattle, 1978
Baumann, Z., *Modernity and the Holocaust*, Polity Press, 2000
Baynes, N. (ed.), *The Speeches of Adolf Hitler*, Oxford University Press, Oxford, 1942
Beck, G., *An Underground Life: Memoirs of a Gay Jew in Berlin*, University of Wisconsin Press, Madison, WI, 1999
Beevor, A., *Berlin: The Downfall 1945*, Penguin, 2007 [*Berlin, căderea: 1945*, traducători Diana Elena Pușcașu, Daniela Truția, Rao International Publishing Company, București, 2005 — n. red.]
Berenbaum, M. (ed.), *A Mosaic of Victims: Non-Jews Persecuted and Murdered by the Nazis*, New York Press, New York, 1992
Bergen, D., *Twisted Cross: The German Christian Movement in the Third Reich*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1996
Berkley, G., *Hitler's Gift: The Story of Theresienstadt*, Branden Publishing, Boston, Mass, 2002
Bernadotte, Count F., *The Curtain Falls: The Last Days of the Third Reich*, Knopf, New York, 1946
Bernstein, R., *Hannah Arendt and the Jewish Question*, Polity Press, 1996
Berschel, H., *Bürokratie und Terror: Das Judenreferat der Gestapo Düsseldorf, 1935–1945*, Klartext Verlag, Essen, 2001
Bessel, R., *Political Violence and the Rise of Nazism: The Stormtroopers in Eastern Germany, 1925–1934*, Yale University Press, New Haven, CT, 1984
Bessel, R. (ed.), *Life in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 1987
Best, W., *Die Deutsche Polizei*, L.C. Wittlich Verlag, Darmstadt, 1941
Bielenburg, C., *The Past is Myself*, Corgi, 1984
Biesold, H., *Eugenics and Deaf People in Nazi Germany*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 1999
Black, P., *Ernst Kaltenbrunner: Ideological Soldier of the Third Reich*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1984
Blass, T., *The Man Who Shocked the World: The Life and Legacy of Stanley Milgram*, Perseus Press, Oxford, 2004
Bloxham, D., *Genocide on Trial: War Crimes Trials and the Formation of Holocaust History and Memory*, Oxford University Press, Oxford, 2001

Bluel, H., *Strength through Joy: Sex and Society in Nazi Germany*, Secker & Warburg, 1973

Boehm, E., *We Survived: Fourteen Histories of the Hidden and Hunted of Nazi Germany*, Westview Press, Boulder, CO, 2004

Bosworth, R., *Explaining Auschwitz and Hiroshima: History Writing and the Second World War 1945–1990*, Routledge, 1993

Bowder, G., *The Foundation of the Nazi Police State: The Formation of Sipo and S.D.*, University of Kentucky Press, Lexington, KY, 1990

Bowder, G., *Hitler's Enforcers: The Gestapo and S.S. Security Service in the Nazi Revolution*, Oxford University Press, New York, 1996

Bracher, K., *The German Dictatorship: The Origins, Structures, and Effects of National Socialism*, Pelican, 1973

Bramstead, E., *Dictatorship and Political Police: The Technique of Control by Fear*, Oxford University Press, New York, 1945

Breitman, R., *The Architect of Genocide: Himmler and the Final Solution*, Grafton, 1992

Breyvogel, W. (ed.), *Piraten, Swings und Junge Garde: Jugendwiderstand im Nationalsozialismus*, Dietz, Bonn, 1991

Bridenthal, R., Grossmann, A. și Kaplan, M. (editori), *When Biology Became Destiny: Women in Weimar and Nazi Germany*, Monthly Review Press, New York, 1984

Broszat, M., *The Hitler State: The Foundation and Development of the Internal Structure of the Third Reich*, Longman, 1981

Broszat, M. (ed.), *Kommandant in Auschwitz: Autobiographische Aufzeichnungen des Rudolf Höss*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1958

Broszat, M. et al. (ed.), *Bayern in der NS-Zeit*, 6 vol., Oldenbourg, München, 1977–1983

Browning, C., *Fateful Months: Essays on the Emergence of the Final Solution*, Holmes & Meier, 1985

Browning, C., *The Path to Genocide: Essays on Launching the Final Solution*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995

Browning, C., *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland*, Penguin, 2001

Browning, C., *The Origins of the Final Solution: The Evolution of Jewish Policy 1939–1942*, Heinemann, 2004

Brustein, W., *Roots of Hate: Anti-Semitism in Europe before the Holocaust*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003

Brysac, S., *Resisting Hitler: Mildred Harnack and the Red Orchestra*, Oxford University Press, Oxford, 2000

Bullock, A., *Hitler: A Study in Tyranny*, Penguin, 1952 [*Adolf Hitler*, Editura Elit, f.l., f.a. — n. red.]

Burleigh, M., *Death and Deliverance: „Euthanasia" in Germany 1900–1945*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994

Burleigh, M., *Ethics and Extermination: Reflections on Nazi Genocide*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997
Burleigh, M., *The Third Reich: A New History*, Macmillan, 2000
Burleigh, M. și Wippermann, W., *The Racial State: Germany 1933–1945*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991
Burrin, P., *Hitler and the Jews: The Genesis of the Holocaust*, Arnold, 1994
Burrin, P., *Nazi Anti-Semitism: From Prejudice to the Holocaust*, The New Press, New York, 2005
Caplan, J., *Government without Administration: State and Civil Service in Weimar and Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 1989
Cesarani, D., *Eichmann: His Life and Crimes*, Heinemann, 2004
Cesarani, D., *Becoming Eichmann: Rethinking the Life, Crimes and Trial of a Desk Murderer*, Da Capo Press, Washington, DC, 2006
Cesarani, D. (ed.), *The Final Solution: Origins and Implementation*, Routledge, 1994
Childers, T., *The Nazi Voter: The Social Foundations of Fascism in Germany, 1919–1933*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1983
Childers, T. și Caplan, J. (ed.), *Re-Evaluating the Third Reich*, Holmes and Meier, 1993
Choumov, P., Kogon, E., Langbein, H. și Ruckerl, A. (ed.), *Nazi Mass Murder: A Documentary History*, Yale University Press, New Haven, CT, 1994
Cohen, E., *Human Behaviour in the Concentration Camp*, Free Association Books, 1988
Conway, J., *The Nazi Persecution of the Churches, 1933–1945*, Basic Books, New York, 1968
Cornwell, J., *Hitler's Pope: The Secret History of Pius XII*, Penguin, 1999
Cornwell, J., *Hitler's Scientists*, Viking, 2003
Crankshaw, E., *Gestapo: Instrument of Tyranny*, Four Square, 1966
Crew, D. (ed.), *Nazism and German Society, 1933–1945*, Routledge, 1994
Crowe, D. și Kolsti, J. (ed.), *The Gypsies of Eastern Europe*, Sharpe, 1992
Dams, C. și Stolle, M., *The Gestapo: Power and Terror in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 2014
Dawidowicz, L., *The War against the Jews, 1933–45*, Pelican, 1979
Dawidowicz, L., *The Holocaust and the Historians*, Harvard University Press, Cambridge, Mass, 1981
Dedencks, M., *Heydrich: The Face of Evil*, Greenhill, 2006
Delarue, J., *The Gestapo: A History of Horror*, Viking Press, New York, 1962 [*Istoria Gestapoului*, Editura Politică, București, 1964 — n. red.]
Deschner, G., *Heydrich: The Pursuit of Total Power*, Orbis, 1981
Diels, R., *Lucifer ante portas: Es spricht der erste Chef der Gestapo*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart, 1950
Dunke, H., *Die KPD von 1933 bis 1945*, Kiepenheuer & Witsch, Köln, 1972
Dwork, D. și van Pelt, J., *Holocaust: A History*, John Murray, 2002

Ebbinghaus, A. (ed.), *Opfer und Täterinnen: Frauenbiographien des Nationsozialismus*, Delphi Politik, Nördlingen, 1987
Eley, G. (ed.), *The 'Goldhagen Effect': History, Memory, Nazism — Facing the German Past*, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI, 2000
Engelmann, B., *In Hitler's Germany: Daily Life in the Third Reich*, Pantheon Books, New York, 1986
Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld: Deviants and Outcasts in German History*, Oxford University Press, Oxford, 1988
Evans, R.J., *In Defence of History*, Norton, 1999
Evans, R.J., *Telling Lies about Hitler: The Holocaust, History and the David Irving Trial*, Verso, 2002
Evans, R.J., *Rituals of Retribution: Capital Punishment in Germany, 1600–1987*, Oxford University Press, Oxford, 1996
Evans, R.J., *The Third Reich*, 3 vol.; Vol. 1: *The Coming of the Third Reich*; Vol. 2: *The Third Reich in Power*; Vol. 3: *The Third Reich*, Allen Lane, 2003–2008
Evans, R.J., *The Third Reich in History and Memory*, Little, Brown, 2015
Fahlbusch, M. și Haar, I. (ed.), *German Scholars and Ethnic Cleansing, 1920–1945*, Berghahn, 2004
Feldman, M. (ed.), *A Fascist Century: Essays by Roger Griffin*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008
Fest, J., *Plotting Hitler's Death: The Story of the German Resistance*, Metropolitan Books, New York, 1996
Finkelstein, N. și Birn, R. (ed.), *A Nation on Trial: The Goldhagen Thesis and Historical Truth*, Holt and Co., 1998
Fischer, C., *Stormtroopers: A Social, Economic and Ideological Analysis, 1929–1935*, Routledge, ed. rev., 2014
Fischer, C. (ed.), *The Rise of National Socialism and the Working Classes in Weimar Germany*, Berghahn, 1996
Fleming, G., *Hitler and the Final Solution*, Oxford University Press, Oxford, 1986
Fraenkel, E., *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship*, Lawbook Exchange, Clark, NJ, 2006
Frei, N., *National Socialist Rule in Germany*, Blackwell, Oxford, 1993
Frei, N., *Adenauer's Germany and the Nazi Past: The Politics of Amnesty and Integration*, Columbia University Press, New York, 2002
Friedlander, H., *The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to the Final Solution*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1995
Friedländer, S., *Memory, History and the Extermination of the Jews of Europe*, Indiana University Press, Bloomington, IN, 1993
Friedländer, S., *Nazi Germany and the Jews* — Vol. 1: *The Years of Persecution 1933–39*, HarperCollins, 1997
Friedländer, S., *Nazi Germany and the Jews* — Vol. 2: *The Years of Extermination 1939-1945*, HarperCollins, 2007

Garbe, D., *Zwischen Widerstand und Martyrium: Die Zeugen Jehovahs im „Dritten Reich"*,Oldenbourg, München, 1994
Gebauer, T., *Das KPD-Dezernat der Gestapo Düsseldorf*, Disserta Verlag, Hamburg, 2011
Gellately, R., *The Gestapo and German Society: Enforcing Racial Policy, 1933–1945*, Clarendon Press, Oxford, 1990
Gellately, R., *Backing Hitler: Consent and Coercion in Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 2001
Gellately, R. și Fitzpatrick, S. (ed.), *Accusatory Practices: Denunciations in Modern European History, 1789–1989*, University of Chicago Press, Chicago, IL, 1997
Gellately, R. și Stolfus, N. (ed.), *Social Outsiders in Nazi Germany*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 2001
Gerlach, W., *And the Witnesses were Silent: The Confessing Church and the Persecution of the Jews*, University of Nebraska Press, Lincoln, NE, 2000
Gerwarth, R., *Reinhard Heydrich*, Siedler, München, 2011
Gilbert, M., *Kristallnacht: Prelude to Destruction*, HarperCollins, 2006
Gill, A., *The Journey Back from Hell: Conversations with Concentration Camp Survivors*, HarperCollins, 1989
Glass, J., *Life Unworthy of Life: Racial Phobia and Murder in Hitler's Germany*, Basic Books, 1997
Goldhagen, D., *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust*, Abacus, 1996
Goldhagen, D., *A Moral Reckoning: The Role of the Catholic Church in the Holocaust and its Unfulfilled Duty of Repair*, Little, Brown, 2002
Gordon, S., *Hitler, Germans and the Jewish Question*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1984
Graber, G., *History of the SS*, Robert Hale, 1978
Graml, H., *Antisemitism in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 1992
Grau, G. (ed.), *Homosexualität in der NS-Zeit: Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, S. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1993
Grau, G. (ed.), *Hidden Holocaust? Gay and Lesbian Persecution in Germany, 1933–45*, Continuum, 1995
Gregor, N. (ed.), *Nazism, War and Genocide: Essays in Honour of Jeremy Noakes*, University of Exeter Press, Exeter, 2005
Gross, L., *The Last Jews of Berlin*, Simon & Schuster, 1988
Gross, M., *The War against Catholicism: Liberalism and the Anti-Catholic Imagination in Nineteenth-Century Germany*, University of Michigan Press, Ann Arbor, Michigan, MI, 2004
Gruchmann, L., *Justiz im Dritten Reich*, Oldenbourg, München, 1988
Grunberger, R., *A Social History of the Third Reich*, Penguin, 1971
Gutermuth, F. și Netzbandt, A., *Die Gestapo*, Nicolai, Berlin, 2005

Gutman, Y., Arad, Y. și Margaliot, A., *Documents on the Holocaust*, Yad Vashem Publications, Ierusalim, 1999
Hamilton, R., *Who Voted for Hitler?*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1964
Harris, W., *Tyranny on Trial: The Evidence at Nuremberg*, Southern Methodist University, Dallas, TX, 1999
Heger, H., *The Men with the Pink Triangle: The True Life and Death Story of Homosexuals in the Nazi Death Camps*, Alyson Press, 1994
Helmreich, E., *The German Churches under Hitler: Background, Struggle and Epilogue*, Wayne State University Press, Detroit, MI, 1979
Henry, F., *Victims and Neighbours: A Small Town in Nazi Germany Remembered*, Bergin & Garvey, South Hadley, MA, 1984
Herbert, U., *Best: Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft, 1903–1989*, Dietz, Bonn, 1996
Herbert, U., *Hitler's Foreign Workers*, Cambridge University Press, Cambridge, 1997
Herbert, U. (ed.), *National Socialist Extermination Policies: Contemporary German Perspectives and Controversies*, Berghahn, 2000
Herf, J., *Divided Memory: The Nazi Past in the Two Germanys*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1997
Hett, B., *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery*, Oxford University Press, Oxford, 2014
Heydrich, L., *Leben mit einem Kriegsverbrecher*, Ludwig Verlag, Pfaffenhofen, 1976
Hilberg, R., *The Destruction of the European Jews*, 3 vol., Holmes and Meier, 1985 [*Exterminarea evreilor din Europa*, 2 vol., trad. din franceză și engleză: Dina Georgescu, Alexandru și Magdalena Boiangiu, Editura Hasefer, București, 1997 — n. red.]
Hilberg, R., *Perpetrators, Victims, Bystanders: The Jewish Catastrophe, 1933–1945*, Harper, 1992
Hildebrand, K., *The Third Reich*, Allen & Unwin, 1984
Höhne, H., *The Order of the Death's Head: The Story of Hitler's SS*, Penguin, 2000
Hoffmann, P., *Stauffenberg: A Family History, 1905–1995*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995
Höss, R., *Death Dealer: Memoirs of the Kommandant at Auschwitz*, Da Capo Press, Washington, DC, 1992
Housden, M., *Resistance and Conformity in the Third Reich*, Routledge, Abingdon, 1997
IMT, *Trials of the Major War Criminals before the International Military Tribunal*, 42 vol., Government Printing Press, Washington, DC, 1947–1949
Johannes, J., Pechel, P. și Showalter, D. (ed.), *Voices from the Third Reich: An Oral History*, Da Capo Press, Washington, DC, 1994
Johnson, E., *The Nazi Terror: The Gestapo, Jews and Ordinary Germans*, John Murray, 1999

Johnson, E. și Reuband, K-H., *What We Knew: Terror, Mass Murder and Everyday Life in Nazi Germany*, John Murray, 2005
Kaplan, M., *Between Dignity and Despair: Jewish Life in Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 1998
Kater, M., *Doctors under Hitler*, University of North Carolina Press, Chapel Hill, NC, 1989
Kater, M., *Different Drummers: Jazz in the Culture of Nazi Germany*, Oxford University Press, Oxford, 1991
Kenrick, D. și Puxon, G., *The Destiny of Europe's Gypsies*, Basic Books, 1972
Kershaw, I., *Popular Opinion and Political Dissent in the Third Reich: Bavaria 1933–1945*, Oxford University Press, Oxford, 1983
Kershaw, I., *The Hitler Myth: Image and Reality in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 1987
Kershaw, I., *Hitler* — Vol. 1: *Hubris, 1889–1936*, Penguin, 1998 [*Hitler*, traducere de Dan Criste, Editura Meteor PRESS, București, 2012 — n. red.]
Kershaw, I., *Hitler* — Vol. 2: *Nemesis, 1936–1945,* Penguin, 2000 [*Hitler*, traducere de Dan Criste, Editura Meteor Press, București, 2012 — n. red.]
Kershaw, I., *The Nazi Dictatorship: Problems and Perspectives of Interpretation*, ed. a IV-a, Arnold, 2000
Kirkpatrick, C., *Women in Nazi Germany*, Jarrold Publishers, 1939
Klee, E., *„Euthanasie" im NS-Staat: Die „Vernichtung lebensunwerten Lebens"*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1983
Klemperer, V., *I Shall Bear Witness: The Diaries of Victor Klemperer* — Vol. 1: 1933–1941, Weidenfeld & Nicolson, 1998
Klemperer, V., *To the Bitter End: The Diaries of Victor Klemperer* — Vol. 2: 1942–1945, Weidenfeld & Nicolson, 1999
Koch, H., *In the Name of the Volk: Political Justice in Hitler's Germany*, I.B. Tauris, 1997
Koehl, R., *The Black Corps: The Structure and Power Struggles of the Nazi SS*, University of Wisconsin, Madison,WI, 1983
Kogon, E., *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them*, Berkley Books, New York, 1964
Koonz, C., *Mothers in the Fatherland: Women, the Family and Nazi Politics*, Methuen, 1988
Krausnick, H. și Broszat, M., *Anatomy of the SS State*, Paladin, 1973
Lang, J. von, *Die Gestapo: Instrument des Terrors*, Rasch und Röhring, Hamburg, 1990
Lang, J. von și Sibyll, C. (ed.), *Eichmann Interrogated: Transcripts from the Archives of the Israeli Police*, Da Capo Press, Washington, DC, 1999
Laska, V. (ed.), *Women in the Resistance and in the Holocaust: The Voices of Eyewitnesses*, Greenwood Press, Westport, CT, 1983
Levine, A., *The Strategic Bombing of Germany, 1940–1945*, Greenwood Press, Westport, CT, 1992

Lewy, G., *The Catholic Church and Nazi Germany*, Da Capo Press, Washington, DC, 2000
Lewy, G., *The Nazi Persecution of the Gypsies*, Oxford University Press, Oxford, 2000
Lifton, R., *The Nazi Doctors: A Study of the Psychology of Evil*, Macmillan, 1986
Lochner, P. (ed.), *The Goebbels Diaries, 1942–1943*, Doubleday, New York, 1948
Longerich, P., *Heinrich Himmler: A Life*, Oxford University Press, Oxford, 2012
Lozowick, Y., *Hitler's Bureaucrats: The Nazi Security Police and the Banality of Evil*, Continuum, 2000
MacDonogh, G., *Berlin: A Portrait of its History, Politics and Society*, St Martin's Press, 1999
MacDonogh, G., *After the Reich: From the Liberation of Vienna to the Berlin Airlift*, John Murray, 2008
Machtan, L., *The Hidden Hitler*, Perseus Press, Oxford, 2001
Mallmann, K., *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg*, Primus Verlag, Darmstadt, 2000
Mann, R., *Protest und Kontrolle im Dritten Reich: Nationalsozialistische Herrschaft im Alltag einer rheinischen Großsdadt*, Campus Verlag, Frankfurt am Main, 1987
Marrus, M., *The Nuremberg War Crimes Trial of 1945–46: A Documentary History*, Bedford Books, 1997
Marrus, M., *The Holocaust in History*, Key Porter, 2000
Mason, T., *Social Policy in the Third Reich: The Working Class and the „National Community"*, Oxford University Press, Oxford, 1993
McDonough, F., *Hitler and the Rise of the Nazi Party*, Pearson, 2012
McDonough, F., *Opposition and Resistance in Nazi Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001
McDonough, F. în colaborare cu Cochrane, J., *The Holocaust*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2008
McDonough, F., *Sophie Scholl: The Real Story of the Woman Who Defied Hitler*, The History Press, Stroud, 2010
McKale, D., *The Nazi Party Courts: Hitler's Management of Conflict in his Movement*, University Press of Kansas, Lawrence, KS, 1974
Merson, A., *Communist Resistance in Nazi Germany*, Lawrence & Wishart, 1985
Michelson, M., *City of Life, City of Death: Memories of Riga*, Colorado University Press, Boulder, CO, 2001
Milgram, S., *Obedience to Authority: An Experimental View*, Pinter and Martin, 1995
Moorhouse, R., *Killing Hitler: The Third Reich and Plots against the Führer*, Vintage, 2007
Moorhouse, R., *Berlin at War: Life and Death in Hitler's Capital, 1939–1945*, Vintage, 2011

Moorhouse, R., *The Devil's Alliance: Hitler's Pact with Stalin, 1939–1941*, The Bodley Head, 2014
Moszkiewiez, H., *Inside the Gestapo: A Jewish Woman's Secret War*, Macmillan, Toronto, 1985
Müller, I., *Hitler's Justice: The Courts of the Third Reich*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1991
Müller-Hill, B., *Murderous Science: Elimination by Scientific Selection of Jews, Gypsies and Others in Germany, 1933–45*, Oxford University Press, Oxford, 1997
Neave, A., *Nuremberg: A Personal Record of the Trial of the Major Nazi War Criminals*, Hodder & Stoughton, 1978
Noakes, J. și Pridham, G. (ed.), *Nazism 1919–1945: A Documentary Reader*, 4 vol., Exeter University Press, Exeter, 1984–1998
Oakshott, M. (ed.), *The Social and Political Doctrine of Contemporary Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 1953
Overy, R., *Interrogations: Inside the Minds of the Nazi Elite*, Penguin, 2002
Overy, R., *Göring: Hitler's Iron Knight*, I.B. Taurus, 2011
Owings, A., *Frauen: German Women Recall the Third Reich*, Penguin, 1995
Padfield, P., *Himmler: Reichsführer-SS*, H. Holt, New York, 1990
Palmier, J.-M., *Weimar in Exile: The Anti-Fascist Emigration in Europe and America*, Verso, 2006
Papen, F. von, *Memoirs*, E.P. Dutton & Co., New York, 1953
Pätzold, K. și Schwartz, E., *Tagesordnung Judenmord: Die Wannsee-Konferenz am 20 Januar 1942*, Metropol, Berlin, 1992
Paul, G. și Mallmann, K. (ed.), *Die Gestapo: Mythos and Realität*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1995
Pehle, W. (ed.), *November 1938: From „Kristallnacht" to Genocide*, Oxford University Press, Oxford, 1991
Pendas, D., *The Frankfurt Auschwitz Trial, 1963–65: Genocide, History and the Limits of Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006
Penton, M., *Jehovah's Witnesses and the Third Reich: Sectarian Politics under Persecution*, University of Toronto Press, Toronto, 2004
Peukert, D., *Die KPD im Widerstand: Verfolgung und Untergrundarbeit an Rhein und Ruhr, 1933–1945*, Hammer, Wuppertal, 1980
Peukert, D., *Inside Nazi Germany: Conformity, Opposition and Racism in Everyday Life*, Batsford, 1987
Pine, L., *Nazi Family Policy, 1933–1945*, Berg, 1997
Pine, L., *Hitler's „National Community": Society and Culture in Nazi Germany*, Bloomsbury, 2011
Plant, R., *The Pink Triangle: Nazi War Against Homosexuals*, Holt & Co., 1996
Pohl, D., *Justiz in Brandenburg, 1945–1955*, Oldenbourg, München, 2001
Pringle, H., *The Master Plan: Himmler's Scholars and the Holocaust*, Harper Perennial, 2006

Proctor, R., *Racial Hygiene: Medicine under the Nazis*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1988

Quinn, G., *Hidden Beneath the Thorns: Growing Up Under Nazi Rule, A Memoir of Ingeborg Tismor*, iUniverse, New York, 2009

Reed, D., *The Burning of the Reichstag*, Convici Friede, New York, 1934

Reynard, M. și Graffard, S. (ed.), *The Jehovah's Witnesses and the Nazis: Persecution, Deportation and Murder, 1933–1945*, Cooper Square Press, New York, 2001

Rittner, R. și Roth, J. (ed.), *Different Voices: Women and the Holocaust*, Paragon House, New York, 1994

Roseman, M., *The Villa, The Lake, The Meeting: Wannsee and the Final Solution*, Allen Lane, 2002

Rosenhaft, E., *Beating the Fascists? The German Communists and Political Violence, 1929–1933*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008

Roth, J. și Rittner, C. (ed.), *Pope Pius XII and the Holocaust*, Continuum, 2002

Rückerl, A., *The Investigation of Nazi Crimes, 1945–1978: A Documentation*, Archon Books, Hamden, CT, 1980

Rürup, R. (ed.), *Topographie des Terrors: Gestapo, SS und Reichssicherheitshauptamt auf dem „Prinz-Albrecht-Gelände": Eine Dokumentation*, Willmuth Arenhövel Verlag, Berlin, 2005

Rüter, A. și Rüter, C. (ed.), *Justiz und NS-Verbrechen: Sammlung west-deutscher Strafurteile wegen nationalsozialstischer Tötungsverbrechen*, 20 vol., Amsterdam University Press, Amsterdam, 1945–1979

Sanford, G., *From Hitler to Ulbricht: The Communist Reconstruction of East Germany, 1945–1946*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1983

Safrain, H., *Eichmann's Men*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010

Schellenberg, W., *The Schellenberg Memoirs*, André Deutsch, 1956

Schleunes, K.A., *The Twisted Road to Auschwitz*, University of Illinois Press, Champaign, IL, 1970

Schoppmann, C., *Days of Masquerade: Life Stories of Lesbians during the Third Reich*, Columbia University Press, New York, 1996

Shirer, W., *Berlin Diary: The Journal of a Berlin Correspondent*, Bonanza Books, New York, 1941

Shirer, W., *The Rise and Fall of the Third Reich*, Folio, 2004

Smith, H., *Last Train from Berlin: An Eye Witness Account of Germany at War*, Alfred A.Knopf, New York, 1941

Smith, M., *Dachau: The Harrowing of Hell*, State University of New York Press, Albany, NY, 1995

Sofsky, W., *The Order of Terror: The Concentration Camp*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1993

Speer, A., *Inside the Third Reich*, Weidenfeld & Nicolson, 1970 [*În umbra lui Hitler: memorii*, 2 vol., trad. din lb. germană de Ion Nastasia și Șerban Nastasia, Editura Nemira, București, 1997 — n. red.]

Stargardt, N., *Witnesses of War: Children's Lives under the Nazis*, Pimlico, 2006
Steinacher, G., *Nazis on the Run: How Hitler's Henchmen Fled Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2011
Steinert, M., *Hitler's War and the German Public Mood during the Second World War*, Ohio University Press, Athens, OH, 1977
Stollies, M., *Law under the Swastika*, Chicago University Press, Chicago, IL, 1998
Stollies, M., *A History of Public Law in Germany, 1914–45*, Oxford University Press, Oxford, 2004
Stoltzfus, N., *Resistance of the Heart: Intermarriage and the Rosenstrasse Protest in Nazi Germany*, W.W. Norton, New York, 1996
Stephenson, J., *Women in Nazi Society*, Croom Helm, 1975
Stephenson, J., *Women in Nazi Germany*, Longman, 2001
Stone, D. (ed.), *The Historiography of the Holocaust*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2004
Szanada, A., *Indirect Perpetrators: The Prosecution of Informers in Germany, 1945–1965*, Lexington Books, Plymouth, 2010
Tarrant, V., *The Red Orchestra: The Soviet Spy Network inside Nazi Europe*, Random House, New York, 1995
Tent, J., *Mission on the Rhine: Reeducation and Denazification in American-Occupied Germany*, Chicago University Press, Chicago, IL, 1982
Tetens, T., *The New Germany and the Old Nazis*, Random House, 1962
Thalmann, R. și Feinermann, E., *Crystal Night: 9–10 November 1938*, Thames & Hudson, 1974
Theilen, F., *Edelweisspiraten*, Emons H.J., Köln, 2003
Tobias, F., *The Reichstag Fire*, Enigma Books, New York, 1964
Todorov, T., *Facing the Extreme: Moral Life in the Concentration Camps*, Weidenfeld & Nicolson, 1999
Vandana, J., *Gender and Power in the Third Reich: Female Denouncers and the Gestapo, 1933–1945*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2003
Wachsmann, N., *Hitler's Prisons: Legal Terror in Nazi Germany*, Yale University Press, 2004
Wachsmann, N., *KL: A History of the Concentration Camps*, Little Brown, 2015
Walton-Kerr, P., *Gestapo: The History of the German Secret Police*, Senate, 1996
Weindling, P., *Health, Race and German Politics between National Unification and Nazism 1870–1945*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993
Weinreich, M., *Hitler's Professors: The Part of Scholarship in Germany's Crimes against the Jewish People*, Yale University Press, New Haven, CT, 1999
Weitz, E., *Creating German Communism, 1890–1990: From Popular Protest to the Socialist State*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1997
Whiting, C., *The Search for „Gestapo" Müller: The Man Without a Shadow*, Leo Cooper, Barnsley, 2001
Wildt, M., *An Uncompromising Generation: The Leadership of the Reich Security Main Office*, The University of Wisconsin Press, Madison, WI, 2009

ARTICOLE ȘI CAPITOLE

Abrams, L., „Prostitutes in Imperial Germany, 1870–1918: Working Girls or Social Outcasts?“, în Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld*, pp. 189–209

Adam, U., „An Overall Plan for Anti-Jewish Legislation in the Third Reich“, *Yad Vashem Studies*, vol. 11, 1976, pp. 33–55

Angress, T. și Smith, B., „Diaries of Heinrich Himmler's Early Years“, *Journal of Modern History*, vol. 31, 1959, pp. 206–224

Ayass, W., „Vagrants and Beggars in Hitler's Reich“, în Evans, R.J. (ed.), *The German Underworld*, pp. 210–237

Barnett, V., „The Role of the Churches: Compliance and Confrontation“, *Dimensions*, vol. 14, 2000, pp. 9–12

Benedict, S., „Nurses' Participation in the Nazi Euthanasia Programme'“, *Western Journal of Nursing*, vol. 21, 1999, pp. 246–263

Bergman, J., „The Jehovah's Witnesses' Experience in the Nazi Concentration Camps: A History of their Conflicts with the Nazi State“, *Journal of Church and State*, vol. 38, 1996, pp. 87–113

Best, W., „Die Geheime Staatspolizei“, *Deutsches Recht*, vol. 6, 1936, pp. 125–128

Breitmann, R., „Himmler and the «Terrible Secret» among the Executioners“, *Journal of Contemporary History*, vol. 26, 1991, pp. 431–451

Conway, J., „Coming to Terms with the Past: Interpreting the German Church Struggles, 1933–1990“, *German History*, vol. 16, 1998, pp. 377–396

Czarnowski, G., „Women's Crimes, State Crimes: Abortion in Nazi Germany“, în Arnot, M. și Usborne, C. (ed.), *Gender and Crime in Modern Europe*, UCL Press, 1999, pp. 238–256

Frommer, B., „Denunciations and Fraternisers: Gender Collaboration and Revolution in Bohemia and Moravia during World War II and After“, în Wingfield, N. și Bucur, M. (ed.), *Gender and War in Twentieth-Century Eastern Europe*, Indiana, IL, 2006, pp. 111–132

Gellately, R., „Rethinking the Nazi Terror System: A Historiographical Analysis“, *German Studies Review*, vol. 14, 1991, pp. 23–38

Gellately, R., „Situating the «SS-State» in a Social-Historical Context: Recent Histories of the SS, the Police and the Courts in the Third Reich“, *Journal of Modern History*, vol. 6, 1992, pp. 338–365

Gellately, R., „Denunciations in Twentieth-Century Germany“, *Journal of Modern History*, vol. 68, 1996, pp. 747–767

Gellately, R., „Denunciations and Nazi Germany: New Insights and Methodological Problems“, *Historical Social Research*, vol. 22, 1997, pp. 228–239

Giles, G., „«The Unkindest Cut of All»: Castration, Homosexuality and Nazi Justice“, *Journal of Contemporary History*, vol. 27, 1992, pp. 41–61

Goeschel, C., „Suicides of German Jews in the Third Reich“, *German History*, vol. 25, 2007, pp. 22–45

Graf, C., „The Genesis of the Gestapo“, *Journal of Contemporary History*, vol. 22, 1987, pp. 419–435

Griech-Pollele, B., „Image of a Churchman Resister: Bishop von Galen, the Euthanasia Project and the Sermons of Summer 1941", *Journal of Contemporary History*, vol. 36, 2001, pp. 41–57

Hall, C., „An Army of Spies? The Gestapo Spy Network, 1933–1945", *Journal of Contemporary History*, vol. 44, 2009, pp. 247–265

Herbert, U., „The Real Mystery in Germany: The Working Class During the Nazi Dictatorship", în Burleigh, M. (ed.), *Confronting the Nazi Past*, Collins and Brown, 1996, pp. 23–36

Johnson, E., „German Women and Nazi Justice: Their Role in the Process from Denunciation to Death", *Historical Social Research*, vol. 20, 1995, pp. 33–69

Kater, M., „Forbidden Fruit? Jazz in the Third Reich", *American Historical Review*, vol. 94, 1989, pp. 11–43

Kundras, B., „Forbidden Company: Romantic Relationships between Germans and Foreigners, 1939–1945", în Herzog, D. (ed.), *Sexuality and German Fascism*, New York, 2005, pp. 67–94

Lewy, G., „Himmler and the «Racially Pure Gypsies»", *Journal of Contemporary History*, vol. 34, 1999, pp. 201–214

Mallmann, K. și Paul, G., „Omniscient, Omnipotent, Omnipresent? Gestapo, Society and Resistance", în Crew, D. (ed.), *Nazism and German Society*, Routledge, 1994, pp. 166–196

Noakes, J., „Leaders of the People? The Nazi Party and German Society", *Journal of Contemporary History*, vol. 39, 2004, pp. 189–212

Oosterhous, H., „Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany", *Journal of Contemporary History*, vol. 32, 1999, pp. 187–205

Peukert, D., „Youth in the Third Reich", în Bessel, R. (ed.), *Life in the Third Reich*, Oxford University Press, Oxford, 1987, pp. 25–40

Pine, L., „Hashude: The Imprisonment of «Asocial» Families in the Third Reich", *German History*, vol. 13, 1995, pp. 182–197

Piper, F., „Estimating the Number of Deportees to, and the Victims of Auschwitz-Birkenau Camp", *Yad Vashem Studies*, vol. 21, 1991, pp. 49–103

Reiche, E., „From «Spontaneous» to Legal Terrorism: SA, Police and Judiciary in Nuremberg, 1933–1934", *European Studies Review*, vol. 9, 1979, pp. 237–264

Szobar, P., „Telling Sexual Stories in Nazi Courts of Law: Race Defilement in Germany, 1933 to 1945", în Herzog, D. (ed.), *Sexuality and German Fascism*, Berghahn, 2004, pp. 133–163

Time, A., „The Ambivalent Outsider: Prostitutes, Promiscuity and VD in Nazi Berlin", în Gellately și Stolfus (ed.), *Social Outsiders in Nazi Germany*, pp. 192–211

Vandana, J., „The «Private» becomes «Public»: Wives as Denouncers in the Third Reich", *Journal of Contemporary History*, vol. 37, 2002, pp. 419–435

Wachsmann, N., „From Indefinite Confinement to Extermination: Habitual Criminals and the Third Reich", în Gellately and Stolfus (ed.), *Social Outsiders in Nazi Germany*, pp. 165–191

Wachsmann, N., „Annihilation through Labour: The Killing of State Prisoners in the Third Reich", *Journal of Modern History*, vol. 71, 1999, pp. 624–659

Welch, D., „Nazi Propaganda and *Volksgemeinschaft*: Constructing a People's Community", *Journal of Contemporary History*, vol. 39, 2004, pp. 213–238

Weyrauch, W., „Gestapo Informants: Facts and Theory of Undercover Operations", *Columbia Journal of Transnational Law*, vol. 24, 1986, pp. 554–596

Lista ilustrațiilor

Pag. 1 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 183-K0108-0501-008
Sus dr.: Colecție privată
Jos: Bundesarchiv, Bild 183-R97512 (1)

Pag. 2 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 102-14367
Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 183-R96954
Jos: Bundesarchiv, Bild 102-183-50

Pag. 3 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 102-15282
Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 183-2002-0624-503
Jos: Bundesarchiv, Bild 152-01-26

Pag. 4 Sus: Bundesarchiv, Bild 152-50-10
Jos stg.: Bundesarchiv, Bild 194-5268-24
Jos dr.: Bundesarchiv, Bild 121-0916

Pag. 5 Sus stg.: Bundesarchiv, Bild 183-B22627
Sus dr.: Bundesarchiv, Bild 146-1991-014-09
Jos: Bundesarchiv, Bild 1788/004

Pag. 6 Sus: Bundesarchiv, Bild 183-78612-0003
Jos stg.: Bundesarchiv, Bild R32484
Jos dr.: Bundesarchiv, Bild 183-308517

Pag. 7 Sus: Bundesarchiv, Bild 146-1970-083
Jos: Bundesarchiv, Bild 183-R986860

Pag. 8 Sus: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/1959, Abb. 3
Mijloc: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/288 Abb. 44
Jos: Landesarchiv Nordhein-Westphalen, RW 58/47309. Abb. 4

Mulțumiri

Pentru munca de cercetare și scrierea acestei cărți am avut nevoie de peste patru ani. Aș dori să mulțumesc unui număr de persoane care mi-au fost alături în tot acest timp.

În primul și primul rând, doresc să-i aduc mulțumiri agentei mele literare Georgina Capel. Îi sunt realmente recunoscător pentru încrederea pe care mi-a arătat-o. Nu mi-a dat pace până când nu am elaborat planul detaliat al volumului. Mark Booth de la Coronet, care aparține de Hodder&Stoughton, este unul dintre cei mai buni redactori din câți există. A fost o adevărată plăcere să lucrăm împreună. Observațiile sale pe marginea manuscrisului original au contribuit la îmbunătățirea acestuia. De asemenea, aș vrea să-i mulțumesc Fionei Rose, redactor-asistent la Hodder, pentru colaborarea eficientă și plăcută. Îi mulțumesc lui Nick, corectorul cărții, pentru privirea lui ageră. Este o mare onoare că lucrarea mea apare la aceeași editură care a publicat toate romanele cu James Bond și alte cărți emblematice.

Un cuvânt special de recunoștință îl datorez lui Peter Bierl, pentru neprețuitul său ajutor în munca de cercetare a dosarelor Gestapo de la Düsseldorf. Este o persoană extraordinară și unul dintre cei mai buni jurnaliști de la *Süddeutsche Zeitung*, celebrul ziar care apare la München. Aș dori să-i mulțumesc, de asemenea, lui Christian Gropp, arhivist responsabil de dosarele Gestapo depozitate la arhivele din Düsseldorf și Duisburg, care a răspuns cu grație și răbdare la nenumăratele mele întrebări. Un om de toată isprava. Mult apreciată rămâne și ospitalitatea soților Klaus și Magda Schlaier, care m-au primit în casa lor în timpul călătoriilor de cercetare făcute la München. Klaus mi-a fost de mare ajutor în elaborarea cărții despre Sophie Scholl, devenindu-mi un apropiat prieten, la fel ca Magda. Micuța Sophie are acum un nou unchi. Bunul meu prieten Jakob Knab mi-a mijlocit contacte neprețuite

de-a lungul întregului proiect. Soția sa Steffi este medic, ceea ce înseamnă că ficatul lui Jakob se află în cele mai bune mâini. Și el a citit cartea cu multă atenție. Are cea mai mare agendă de contacte din Germania pe care mi-a fost dat să o văd. Și cântă al naibii de bine la chitară. Un uriaș în atâtea privințe.

Aș dori să mulțumesc Departamentului de istorie de la Liverpool „John Moores" University, condus de dr. Alex Miles, care mi-a oferit fondurile de cercetare necesare deplasărilor în Germania și la Londra legate de acest proiect. Dr. Joe Yates, director la School of Humanities and Social Science, m-a sprijinit constant în munca mea.

Aș dori să le mulțumesc numeroșilor mei studenți de la universitate care mi-au urmărit de-a lungul anilor cursul și ideile despre cel de-al Treilea Reich.

Următoarele persoane mi-au oferit un neprețuit ajutor profesional și personal în tot acest timp: dr. Mike Benbough-Jackson, mereu gata să mă susțină, Sir Richard J. Evans, cel puternic, ale cărui cărți mă inspiră, profesorul John Charmley, a cărui lucrare despre politica de conciliere (*appeasement*) mi-a fost sursă de inspirație, la fel ca volumul lui Andrew Roberts despre lordul Halifax. Aș dori să-i mulțumesc prietenului meu Paul McGann și minunatei sale familii, inclusiv mamei lui, Clare, pentru sprijinul și prietenia lor. Am depus cererea pentru a deveni membru onorific al familiei McGann. Profesorul Joe Moran mi-a dat sfaturi importante cu privire la structura cărții, iar Don Boyd, sfaturi utile cu privire la dezvoltarea narațiunii. Pentru sfaturile oferite și serile amuzante petrecute împreună în acest răstimp, aș dori, de asemenea, să le mulțumesc următoarelor persoane: dr. Kate Williams, dr. Edward Harcourt, Phil Rothwell, Paul McDonough, Michael McDonough, minunatul meu frate, dr. Lorie Charlesworth, Tom Webber, Stuart Maconie, Janet Suzman, Melanie Sykes, Clare Mulley, profesorul Matt Feldman, dr. Emma Vickers, dr. Lucie Matthews-Jones, profesorul Alan Sharp, dr. Sonny Kandola, lordul David Alton, Cat Lewis, Roger Moorhouse, Kate Haldane și Pete Wylie.

Mi-a făcut multă plăcere să-mi fac prieteni noi pe care i-am cunoscut pe Twitter. Chiar și în prezent accesăm contul @FXMC1957 și dezbatem diverse subiecte istorice.

Dar cel mai mult aș dori să-i mulțumesc minunatei mele soții, Ann, care este temelia vieții mele din 1983. O iubesc cu toată ființa mea. În sfârșit, aș vrea să-i mulțumesc iubitei mele fiice Emily, căreia i-am dedicat această carte, și bravului ei soț James, precum și încântătoarei noastre nepoate Martha. Un alt nepot urmează să sosească.

Cineva acolo sus mă iubește.

Indice

A

Adenauer, Konrad 132, 219
Arendt, Hannah 11, 220, 225, 245, 249, 250
Asociația evreilor germani din Reich 189

B

Barr, Rosa 101
Barth, Karl 65, 70, 231
Bauer, Fritz 221, 222
Bauer, Hugo 143
Beck, Elisabeth 135
Beck, Gad 165, 178, 188
Berger, Gerhard 70
Bernadotte, contele Folke 201
Berndorff, Emil 50
Berngen, Paula 195, 196, 198
Bertram, cardinalul 76
Best, Werner 43, 44, 53, 202, 203, 222–224, 244
Biegelson, Arnold 176
Binding, Karl 148
Biserica Confesională 65–68, 70, 246
Blobel, Paul 216
Blomberg, generalul Werner von 35, 37
Bobel, ofițer în Gestapo 125, 126
Boger, Wilhelm 221, 222
Bormann, Martin 170
Bose, Herbert von 40
Bovensiepen, Otto 222, 223, 245
Braschwitz, Rudolf 49
Braune, Werner 216
Broch, Joseph 71–73, 231
Broszat, Martin 13, 82, 225, 226, 251, 256
Brunck, Wilhelm 139
Buch, Eva Maria 98

C

Cabitz, Dora von 116, 117
Cartea Brună 215
Certificatul Persil 209
Cohn, Siegmund 173
Concordat 62, 71, 75
Credincioșii în Dumnezeu 81, 238

D

Dahlem, Franz 95
Daluege, Karl 44
Deeser, Rosa 129, 237
Delarue, Jacques 12, 225
Deutsche Christen 9, 246
Diels, Rudolf 20–22, 25–31, 33, 35, 36, 227
Die Rote Kapelle 47, 59, 234
Dihr, Otto 88, 210, 211, 244
Dittger, ofițer în Gestapo 125, 126
Dorf, Michael 102, 103
Dorner, Kurt 106
Dresden, Heinz 108

E

Ebbut, Norman 179
Eichmann, Adolf 49, 190, 201, 204, 206, 219–221, 245
Eicke, Theodor 32, 38
Einsatzgruppen 50, 205, 207, 214, 216, 218, 223, 249
Eisfeld, Waldemar 217
Elsäss, Hans 143
Engel, Gertrude 103
Engelhart, Aloys 118
Esslinger, Ludwig 105, 106

F

Feedler, Karl 127, 237
Feelich, Gustav 109
Fegelein, generalul Hermann 200
Fischer, Margarethe 187
Förder, Ludwig 173, 241
Forst, Hans 81
Frank, Hans 28
Freisler, Roland 15
Frenz, Wilhelm 108
Frey, Ellen 176, 242
Frick, Wilhelm 26, 29, 31, 33, 35, 36, 41, 42, 44, 45, 148, 207, 230
Funk, Leopold 187, 243

G

Gablon, Hermann 101
Galen, episcopul Clemens, conte von 76, 79–81, 232
Galm, Hannah 94
Galton, Francis 147
Gellately, Robert 14, 15, 54, 182, 236, 238, 239
Gelling, Wilhelm 106
Gerres, Wilhelm 84–86, 233
Gerum, Joseph 54
Gestapa 30, 35, 43, 44, 246
Gestapo, secții/structură 23, 24, 43, 44, 48, 65, 165, 182, 183
Girault, Michel 129, 130
Gisevius, Hans 30, 39, 120
Goebbels, Joseph 25, 38, 40, 62, 66, 74, 84, 132, 185, 186, 194, 214, 230
Goguel, Rudolf 98
Gördeler, Karl 212
Göring, Hermann 12, 20–22, 26–31, 33–36, 38–43, 74, 107, 202, 206, 214, 227, 258
Gräfe, Heinz 28
Graf, Maria 100
Grimme, Maria 59
Grossmann, Friedrich 114, 115, 236
Grüber, pastorul Heinrich 67
Grynszpan, Herschel 185
Gudland, Hans 108
Gürtner, Franz 132, 230

H

Hack, Johann 141, 239
Halder, generalul Franz 29
Hamburg, pastorul 65
Hansse, pastorul Enke 65, 66, 231
Harnack, Mildred 59, 230, 251
Hashude, colonia 152, 153, 240
Haus, Hermann 117–119, 236
Hein, Katharina 135
Heinzelmann, Erich 211
Heller, Reinhold 49
Henning, Rudolf 138, 139, 238
Hensel, Cecile 180
Hensel, Paul 180
Henzen, Heinz 195–198
Herson, Wilhelm 104
Hesse, pastorul Helmut 68–70, 231
Heydrich, Lina 24, 35
Heydrich, Reinhard 12, 20, 22–24, 35, 44, 47, 51, 71, 115, 125, 146, 176, 227, 254
Himmler, Heinrich 12, 20, 22–25, 31–36, 38–45, 49, 50, 62, 81, 153, 155, 156, 162, 163, 169, 170, 191, 200, 201, 207, 220, 222, 230, 244, 247, 251, 257, 258, 261, 262
Hinkler, Paul 31
Hitler, Adolf 11–14, 21–27, 29, 34–46, 49, 60–62, 64, 65, 67, 71, 75, 76, 79–81, 88, 89, 91–93, 95, 98, 100, 101, 103, 104, 106, 107,

110–113, 122–124, 131, 133, 138–142, 148, 155, 162, 170, 174–176, 178–180, 184, 185, 195, 200, 201, 205, 207–210, 212–215, 222, 225–227, 230, 232, 234–236, 238–245, 247, 249–261
Hoche, Alfred 148
Hoffmann, Karl-Heinz 203, 204, 244
Hof, Frau 128, 129
Holdenberg, Peter 134–136, 238
Honecker, Erich 112
Hösener, Hubert 72
Höss, Rudolf 199, 251, 255
Hottger, Johannes 211
Husemann, Walter 90

J

Johnson, Eric 14, 15, 53, 226, 236, 244
Joseph, Rolf 192, 243
Jung, Edgar 37, 40
Jung, Ludwig 52
Justin, Eva 168

K

Kahn, Josef 183–185, 243
Kahr, Gustav von 38
Kaltenbrunner, Ernst 50, 207, 250
Kape, Alois 115
Karn, Aloisia 96
Keelmann, Rudolf 108
Kenath, pastorul Wilhelm 70, 231
Kendricks, Anton 105–107, 235
Kerrl, Hanns 65
Kesler, Karl 136–138, 238
Klausener, Erich 40
Kleff, Siegfried 183, 242
Koch, Karl-Otto 10
Kogon, Eugen 87, 166
Kohl, Frau 117
Kohn, Helene 187
Konte, Johann 139, 238
Kopkow, Horst 48
Koptur, Karl 123
KPD (Partidul Comunist German) 90–96, 98, 99, 101, 102, 104–115, 119, 246, 252, 254, 258
Krabs, Helene 195–199, 244
Krabs, Paul 195, 197–199
Krause, Emmi 158
Kripo (poliția de investigații criminale) 11, 44, 45, 55, 59, 146, 154–157, 162, 163, 166, 168–171, 191, 202, 215, 221, 246, 247
Kristallnacht (Noaptea de cristal) 186–188, 254, 258
Kroll, Marianne 138
Krupp, Erich 101
Krupp, Karoline 100, 235
Kuzment, Buray 102

L

Lammers, Hans 45
Lampert, preotul Carl 79
Lange, Elisabeth 88
Lawrence, sir Geoffrey 201
Ledux, Robert 117
Legile de la Nürnberg 179–181, 194
Legiunea Străină 142
Lehm, Wilhelm 140
Leikam, Alfred 10, 225
Leuders, Walter 200
Ley, Robert 72, 120
Liebknecht, Karl 92
Lindow, Kurt 48, 217
Lingen, contesa Maria von 136, 150, 238, 239
Lipper, Adam 141, 142, 239
Löffler, Karl 216, 217
Lorenz, Heinrich 217
Lossner, Erich 115
Lubbe, Marinus van der 29, 127
Luisenbund 80
Lummers, Karl 211

M

Mann, Reinhard 13–15
Martorii lui Iehova 49, 82–89, 211, 232
Matschke, Kurt 217
Mayer, Edith 195–198

Mayer, preotul Rupert 74–76, 232, 248
McCloy, generalul John 215
Meiser, episcopul Hans 69
Mendling, Irmgard 211
Merkel, Rudolf 202, 204–206, 244
Meyer-Semlies, Ursa 175
Mohr, Robert 15
Moser, Claus 174, 177, 180, 241, 242, 248
Müller, Heinrich 44, 47, 48, 186, 200, 207, 220

N

Naumann, Erich 216
Nebe, Arthur 44, 154, 170
Needen, Walter 143, 144, 239
Niemöller, Martin 64, 66, 67
Niemöller, Pauline 67
Noaptea cuțitelor lungi 36, 41, 42
Nosske, Gustav 208
NSDAP (Partidul Național-Socialist German al Muncitorilor) 9, 22, 28, 54, 75, 96, 118, 164, 205, 246. *Vezi și* partidul nazist

O

Ohlendorf, Otto 51, 208, 216
Opoziția Sindicală Revoluționară 91

P

Pacelli, monseniorul Eugenio 62, 230
Papen, Franz von 20, 21, 36, 37, 40, 62, 207, 258
Partidul Nazist 21, 23, 24, 40, 48–54, 72, 73, 140, 210, 214, 222, 246. *Vezi și* NSDAP
Paul, Hugo 115
Peet, Martha 192, 193, 243
Penk, Peter 102–105, 235
Pierce, Irmgard 134, 135
Piratii Edelweiss 159–161
Pius al XI-lea, papa 76
Ploetz, Alfred 147
Pohl, Oswald 216
Procese Waldheim 214
Procesul de la Nürnberg 45, 202
Procesul judecătorilor 210
Puciul de la berărie 21, 23, 24, 26, 38, 54

Q

Quest, Helmut 138

R

Rath, Ernst vom 185
Reich, Max 140
Reichstag, incendiul de la 29, 30, 49
Reiner, Max 190
Remmer, Walter 130, 131, 237
RFB (Liga Luptătorilor Frontului Roșu) 112, 113, 115, 234
Ritter, Robert 167
Ritting, Josef 211
Roden, Josef 72
Röhm, Ernst 9, 24–26, 32–38, 40–42
Ronnig, Anton 135
Rössner, Hans 51
RSHA (Oficiul Central al Siguranței Reichului) 45, 47, 51, 82, 157, 191, 203, 204, 207, 208, 221, 222, 247
Russell, Charles 82

S

SA (batalioanele de asalt) 9, 10, 21, 24–29, 31–39, 41, 42, 58, 69, 72, 73, 92, 94, 98, 102, 126, 139, 173, 176–178, 185, 227, 247, 262
Saurbier, Georg 158
Schäfer, Adam 99
Schäfer, Emanuel 51, 52, 217
Schäfer, Werner 28, 227
Schehr, John 95
Scheuenberg, Klaus 174
Schiedlausky, Gerhard 167
Schleicher, generalul Kurt von 36, 39, 40
Schlemann, Paul 87, 233

Schlosser, Dorothea 180, 242
Schmid, Willi 39
Schneider, Paul 9–11
Schoemann, Peter 103, 104
Scholl, Sophie 15, 226, 257, 265
Schotte, Walter 40
Schuler, Emil 106
Schulze-Boysen-Harnack, grupul 98
Schwärzel, Helene 212, 213
SD (Serviciul de Securitate) 24–26, 35, 36, 45, 47, 50–52, 116, 129, 138, 142, 143, 169, 188, 193, 202, 206, 215, 222, 247
Siegler, Arnold 102
Solmitz, Josef 96, 97
Sprinz, Franz 217
SS (eșalonul de protecție) 10, 22–26, 29–36, 38–42, 44, 51–53, 55, 62, 63, 73, 81, 87, 88, 99, 127, 131, 138, 139, 141, 155, 157, 163, 164, 166, 167, 177, 178, 186, 200, 202, 204, 205, 207, 215, 216, 220, 222, 229, 230, 247, 254–256, 258, 259, 261
Stauffenberg, colonelul Claus von 47, 89, 139
Steaua Galbenă 177, 189, 194
Steinbeck, Michael 183, 184, 242
Stein, Hermann 108
Steinwender, Leonhard 10
Stieber, Wilhelm 19, 20
Storey, colonelul Robert 202, 244
Strasser, Gregor 36, 39, 40
Streckenbach, Bruno 217, 218
Stresemann, Gustav 49
Struck, Anna 112–114
Struck, Wilhelm 112–114, 236
Stuffel, Helen 134, 135

T

Thälmann, Ernst 90, 92, 95, 107
Thierack, Otto Georg 155
Tietz, Erna 176
Tismer, Ingeborg 140
tribunale speciale 66, 70, 85, 87, 101, 134, 141, 159, 187
Tribunalul Poporului 140, 212, 213

U

Unterdorfer, Ilsa 88

V

Vaernet, Carl 167
Valtin, Jan 58
Veet, Heinrich 123–125, 237
Vock, Aloys 111, 112, 236
Vögler, Karl 95, 96
Vögler, Luise 95–98, 234
Vogt, Josef 48
Vogts, Klara 135
Vort, Karl 125–127, 237

W

Wagener, Wilhelm 124
Wagner, Adolf 32
Walkiria, complotul 47, 139
Walles, Friedrich 109
Wasschermann, Heinz 107–109, 235
Weffer, Wilhelm 141
Weiss, Erich 110, 111, 236
Weltbach, Friedrich 123
Weltsch, Robert 177
Wessel, Horst 10
Weyrauch, Walter 46
Wiesenthal, Simon 200
Winten, Elisabeth 87
Winten, Heinrich 86, 87, 233
Winter, Seline 80, 81, 232
Wolfenstein, Valerie 191, 243
Wolf, Friedrich 108
Wurm, episcopul Theophil 68
Würzburg, episcopul de 77

Z

Zece porunci pentru alegerea unui soț 151
Zindel, Hans 108
Zorn, Jakob 94, 99